PREMIUL NOBEL PENTRU LITERATURĂ

ABDULRAZAK GURNAH

VIEȚI ÎN DERIVĂ

„Fascinantă și înduioșătoare."
Guardian

clasici contemporani LITERA

PREMIUL NOBEL
PENTRU LITERATURĂ
2021

ABDULRAZAK GURNAH

VIEŢI ÎN DERIVĂ

Traducere din limba englezi şi note
ANDREEA NĂSTASE

Cuprins

1 3

2 24

3 53

4 71

5 80

6 102

7 115

8 140

9 158

10 173

11 197

12 218

13 231

14 247

15 276

1

Khalifa avea douăzeci şi şase de ani când l-a cunoscut pe negustorul Amur Biashara. Pe atunci era angajatul unei mici bănci deţinute de doi fraţi din Gujarat. Băncile private ale indienilor erau singurele care lucrau cu negustorii locali, adaptându-se la modul acestora de a face afaceri. Băncile mari voiau teancuri de documente şi asigurări şi garanţii, pe când negustorii locali funcţionau în reţele şi asociaţii invizibile cu ochiul liber. Fraţii îi angajaseră pe Khalifa deoarece era înrudit cu ei din partea tatălui. Poate că „înrudit” e prea mult spus, dar tatăl lui era şi el din Gujarat, şi în unele cazuri asta echivala cu o legătură de rudenie. Mama lui era indigenă. Tatăl lui Khalifa îşi petrecuse cea mai mare parte a vieţii adulte lucrând la ferma unui latifundiar indian, la două zile de mers fată de oraş, şi acolo o cunoscuse. Khalifa nu arăta a indian, cel puţin în comparaţie cu indienii care erau văzuţi în acea parte a lumii. Culoarea pielii, părul, nasul erau moştenite de la mama lui africană, dar îi făcea mare plăcere să-şi dezvăluie obârşia atunci când îi convenea. „Da, da, tata era indian. N-o arăt, aşa-i? S-a însurat cu mama şi i-a rămas credincios. Unii indieni îşi fac de cap cu africance până ce vine clipa să trimită după o nevastă din India, şi atunci le părăsesc. Tatei nici nu i-a trecut prin cap s-o părăsească pe mama.”

Tatăl lui, pe nume Qassim, se născuse într-un sătuc din Gujarat în care trăiau săraci şi bogaţi, hinduşi şi musulmani, ba chiar şi creştini *hubshi*[1]. Familia lui Qassim era musulmană şi săracă. Harnic şi deprins cu greutăţile, băiatul fusese trimis la şcoala de pe lângă moscheea din sat, apoi la o şcoală de stat cu predare în gujarati în oraşul din apropiere. Tatăl său, perceptor de meserie, umbla prin tot ţinutul ca să-şi îndeplinească sarcinile, şi ideea de a-l trimite pe Qassim la şcoală îi aparţinuse lui: în felul acesta, şi băiatul putea deveni perceptor sau ceva la fel de respectabil. Tatăl lui nu locuia cu familia. Venea să-i vadă numai de două sau trei ori pe an. Mama lui Qassim avea grijă de soacra ei oarbă şi de cei cinci copii. El era cel mai mare, mai avea un frate şi trei surori. Cele două surori mai mici muriseră în prima copilărie. Tatăl lor le trimitea bani din când în când, dar trebuiau să-şi poarte singuri de grijă şi să facă orice muncă puteau găsi în sat. Când

Qassim ajunse la vârsta potrivită, profesorii lui de la şcoala cu predare în gujarati îl încurajară să candideze pentru o bursă la o şcoală cu predare în engleză de la Bombay, iar după asta norocul începu să i se schimbe. Tatăl lui şi alte rude făcură un împrumut, astfel încât să poată locui în condiţii cât mai bune pe parcursul studiilor. Cu timpul situaţia i se îmbunătăţi, deoarece fu luat în gazdă de familia unui coleg care îl ajută şi să găsească de lucru ca meditator pentru copii mai mici. Cele câteva anna{2} pe care le câştiga astfel îi permiteau să se întreţină.

La scurt timp după absolvire primi oferta de a intra în echipa de contabilitate a unui proprietar de pământuri de pe coasta Africii. Părea o binecuvântare, i se deschidea calea spre un trai autonom şi poate şi pentru aventură. Propunerea veni prin mijlocirea imamului din satul său natal. Strămoşii latifundiarului plecaseră în Africa tot de acolo, şi de fiecare dată când aveau nevoie cereau să li se trimită un contabil din sat. Astfel erau siguri că de afacerile lor se ocupa o persoană loială şi de încredere. În fiecare an, în luna de postire a Ramadanului, Qassim îi trimitea imamului din satul său o sumă de bani, pe care patronul i-o punea deoparte din salariu, ca să-i fie transmisă familiei sale. Niciodată nu se întoarse în Gujarat.

Aceasta era povestea pe care i-o spunea tatăl lui Khalifa despre greutăţile pe care le întâmpinase în copilărie. I-o spunea pentru că asta fac taţii cu copiii lor şi pentru că voia ca băiatul lui să aspire la mai mult. Îl învăţă să citească şi să scrie în alfabetul latin şi să înţeleagă bazele aritmeticii. Apoi, când Khalifa împlini unsprezece ani, îl trimise la un profesor particular din oraşul din apropiere ca să-i înveţe matematica şi contabilitate, precum şi un vocabular englezesc elementar. Tatăl adusese cu el din India aceste ambiţii, dar nu reuşise să le îndeplinească pentru sine.

Khalifa nu era singurul elev al profesorului. Erau patru, toţi băieţi indieni. Locuiau în casa acestuia, dormind pe podea, sub scară, în holul de la parter. Tot acolo mâncau. Nu li se îngăduia niciodată să urce la etaj. Sala lor de clasă era o cămăruţă cu rogojini pe jos şi o fereastră cu gratii aflată prea sus ca să vadă ceva afară, deşi puteau mirosi rigola deschisă care trecea prin spatele casei. Profesorul ţinea odaia încuiată în afara lecţiilor şi o trata ca pe un spaţiu sacru, unde trebuiau să mături şi să şteargă praful îndată după trezire. Aveau lecţii în fiecare dimineaţă şi apoi la sfârşitul după-amiezii, înainte să se întunece de-a binelea. După prânz, profesorul trăgea întotdeauna un pui de somn, iar seara nu aveau lecţii ca să nu irosească

lumânările. În timpul liber îşi găseau de lucru la piaţă ori pe ţărm sau hoinăreau pe străzi. Khalifa nu-şi putea închipui cu câtă nostalgie avea să-şi amintească acele vremuri mai târziu.

Începu lecţiile cu profesorul în anul în care sosiră nemţii în oraş şi rămase acolo cinci ani. Era perioada răscoalei lui al Bushiri, când negustorii arabi şi waswahili care activau pe coastă sau conduceau caravane în ţinuturile din interior s-au opus pretenţiei germanilor de a stăpâni acele pământuri. Germanii şi britanicii şi francezii şi belgienii şi portughezii şi italienii şi cine o mai fi fost îşi ţinuseră deja congresul şi desenaseră hărţile şi semnaseră tratatele, aşa că rezistenţa n-avea nicio noimă. Răscoala fu înăbuşită de colonelul Wissmann şi a sa Schutztruppe, recent înfiinţată. La trei ani după aceea, când Khalifa îşi încheia pregătirea cu profesorul, nemţii intrară în alt război, de data asta cu wahehe, triburi aflate departe în sud. Nici ei nu voiau să accepte stăpânirea germană şi s-au dovedit mai încăpăţânaţi decât al Bushiri, provocând pagube neaşteptat de mari unităţilor de Schutztruppe, care au răspuns hotărât şi fără milă.

Spre încântarea tatălui său, Khalifa demonstră un talent considerabil pentru scriere, citire şi ţinerea socotelilor. La sfatul profesorului, tatăl le scrise fraţilor din Gujarat care deţineau principala bancă din oraş. Profesorul întocmi o ciornă pe care i-o dădu lui Khalifa să i-o transmită tatălui său. Tatăl o copie cu mâna lui şi i-o dădu unui căruţaş care i-o duse profesorului, iar acesta merse cu ea la bancheri. Cu toţii fură de acord că recomandarea profesorului avea să fie de mare ajutor.

Stimaţi domni, scrisese tatăl lui, *există cumva un post pentru fiul meu în excelenta dumneavoastră firmă? Este un băiat harnic şi un contabil înzestrat, deşi fără experienţă, care poate scrie în alfabetul latin şi are cunoştinţe de bază de engleză. Vă va fi recunoscător până la sfârşitul vieţii. Umilul vostru frate din Gujarat.*

Trecură câteva luni până la primirea unui răspuns, şi asta se întâmplă numai pentru că profesorul, vrând să-şi păstreze reputaţia de om de cuvânt, se duse să se roage de cei doi fraţi. Mesajul lor era scurt:

Trimiteţi-l la noi şi-l vom pune la încercare. Dacă totul merge bine, o să-i dăm de lucru. Musulmanii din Gujarat trebuie întotdeauna să se ajute între ei. Dacă nu avem grijă de ai noştri, cine o să aibă grijă de noi?

Khalifa era nerăbdător să plece din casa părintească, aflată pe moşia latifundiarului pentru care tatăl lui lucra pe post de contabil. Cât aşteptau un răspuns de la fraţii bancheri îşi ajută tatăl Ia muncă: făcea statele de plată,

completa formularele de comenzi, înregistra cheltuielile şi asculta plângeri pe care n-avea nicio putere să le rezolve. Munca pe moşie era grea, şi lucrătorii erau plătiţi prost. Se îmbolnăveau des şi trăiau în mizerie. Îşi suplimentau raţiile infime de hrană grădinărind pe micul lot de teren care le fusese repartizat. Mama lui Khalifa, Mariamu, făcea şi ea asta, cultivând roşii, spanac, bame şi cartofi-dulci.
Grădina ei era alături de căsuţa lor neîncăpătoare, şi uneori viaţa lor i se părea atât de meschină tânărului, încât i se făcea dor de austeritatea anilor petrecuţi în gazdă la profesor. Prin urmare, răspunsul fraţilor bancheri îl găsi gata să plece şi hotărât să facă totul pentru a primi un post. Lucră pentru ei unsprezece ani. Dacă la început fură surprinşi de înfăţişarea sa n-o arătară, nici nu făcură vreun comentariu în faţa lui Khalifa, deşi unii clienţi indieni nu-şi ascundeau mirarea. „Nu, nu, e fratele nostru, *guji* la fel ca noi”, spuneau fraţii bancheri.

Era un simplu funcţionar care transcria numere într-un registru şi ţinea socotelile la zi. Asta era tot ce-i îngăduiau să facă. Probabil că n-aveau deplină încredere în el, se gândi, dar aşa mergeau lucrurile în lumea finanţelor. Fraţii Hashim şi Gulab dădeau bani cu împrumut, asta fiind esenţa activităţii unui bancher, după cum îi explicară tânărului. Totuşi, spre deosebire de băncile mari, nu ofereau servicii personalizate. Fraţii erau de vârste apropiate şi semănau leit: scunzi şi voinici, cu chipuri zâmbitoare, pometi lăţi şi mustăţi tunse cu migală. O mână de clienţi, cu toţii oameni de afaceri şi finanţişti din Gujarat, îşi depuneau la banca lor surplusul de bani, iar ei le dădeau împrumuturi cu dobândă negustorilor locali. În fiecare an, de ziua Profetului organizau o lectură din *maulid*[{3}] în grădina casei lor şi le împărţeau de-ale gurii tuturor celor care le călcau pragul.

Khalifa lucra de zece ani pentru ei când Amur Biashara veni să-i facă o propunere. Îl cunoştea deja pe Amur Biashara, deoarece negustorul era clientul băncii. De data aceasta, Khalifa îl ajută cu unele informaţii pe care n-ar fi trebuit să le cunoască în mod normal, detalii despre comisioane şi dobânzi care-i îngăduiră negustorului să obţină un împrumut în condiţii mai bune. Amur Biashara îl plăti pentru aceste informaţii. Îl mitui. Era o sumă mică, iar avantajul dobândit de Amur Biashara era modest, însă negustorul trebuia să-şi păstreze reputaţia de om de afaceri redutabil şi, în orice caz, nu putea rezista nici unei manevre pe sub mână. Cât despre Khalifa, valoarea redusă a sperţului îi permitea să-şi înăbuşe orice sentiment de vinovăţie pentru că-şi trădase patronii. Îşi spuse că nu făcea decât să capete experienţă

în domeniul bancar, ceea ce presupunea şi să-i cunoască laturile mai puţin oneste.

La câteva luni după ce Khalifa făcu această mică înţelegere cu Amur Biashara, fraţii bancheri hotărâră să-şi mute afacerile la Mombasa. Asta se petrecea pe când calea ferată de la Mombasa la Kisumu era în construcţie şi în metropola colonială tocmai se lansase politica de a-i încuraja pe europeni să se instaleze în Africa de Est britanică, după cum se numea pe atunci. Asemenea multor negustori şi meşteşugari indieni, fraţii bancheri se aşteptau să se ivească noi oportunităţi. În acelaşi timp, Amur Biashara îşi extindea afacerile; îl angajă pe Khalifa deoarece cunoştinţele tânărului îi erau utile, mai ales că negustorul nu ştia să scrie în alfabetul latin.

Germanii reuşiseră să înăbuşe toate revoltele din Deutsch-Ostafrika, sau aşa aveau impresia. Rezolvaseră problema reprezentată de al Bushiri şi de protestele şi rezistenţa caravanierilor de pe coastă. Îi înfrânseseră militar pe răsculaţi, îl prinseseră pe al Bushiri şi-l spânzuraseră în 1888. Die Schutztruppe, armata de mercenari africani cunoscuţi drept askari sub comanda colonelului Wissmann şi a ofiţerilor săi germani, era alcătuită pe atunci din soldaţi nubieni lăsaţi la vatră după ce luptaseră pentru britanici împotriva răzvrătirilor lui Mahdi şi din recruţi „zulu” shangaan{4} din sudul Africii de Est portugheze. Administraţia germană făcuse un spectacol public din spânzurarea lui al Bushiri, după cum aveau să procedeze cu multe alte execuţii în anii următori. Ca un simbol adecvat al misiunii lor de a aduce ordinea şi civilizaţia în acele părţi ale lumii, transformaseră fortăreaţa din Bagamoyo, pe care al Bushiri o folosise drept refugiu, în post de comandă german. Bagamoyo era şi punctul terminus al comerţului caravanier şi cel mai aglomerat port de pe acea porţiune de coastă. Ocupându-l, germanii demonstraseră că-şi controlau pe deplin colonia.

Cu toate acestea, le mai rămâneau multe de făcut; pe măsură ce pătrundeau în interior, întâlneau o mulţime de populaţii ai căror membri nu voiau să devină supuşi germani: wanyamwezi, wachaga, wameru şi, cei mai neîmblânziţi dintre toţi, wahehe din sud. În cele din urmă au reuşit să-i înfrângă pe wahehe, după opt ani de război, înfometându-i şi zdrobindu-i şi incendiindu-le satele. În triumful lor, nemţii i-au tăiat capul lui Mkwawa, căpetenia tribului mhefie, şi l-au trimis în Germania ca trofeu. Askarii din Schutztruppe, ajutaţi de recruţi din rândul populaţiilor învinse, erau de acum o forţă experimentată, cu puterea de a nimici orice adversar african. Se mândreau cu reputaţia lor de sălbăticie, iar ofiţerii şi administratorii Africii

de Est germane erau cum nu se poate mai încântaţi. Nu ştiau că în scurt timp, tocmai când Khalifa îşi începea munca pentru Amur Biashara, în sud şi vest urma să izbucnească revolta Maji Maji, cea mai violentă dintre toate, care avea să fie reprimată cu o ferocitate încă şi mai cumplită de către germani şi armata lor de askari.

Pe atunci, administraţia germană introducea noi reguli pentru desfăşurarea afacerilor. Amur Biashara se aştepta ca tânărul său angajat să ştie cum să negocieze în numele lui. Trebuia să citească decretele şi rapoartele emise de administraţie şi să completeze formularele vamale şi fiscale necesare. Altfel, negustorul păstra discreţia asupra treburilor sale. Mereu punea la cale câte ceva, aşa că-l folosea pe Khalifa pe post de asistent care făcea tot ce i se cerea, nicidecum ca funcţionar de încredere, cum sperase. Uneori negustorul îi explica despre ce era vorba, alteori nu. Khalifa scria scrisori, mergea la birourile guvernamentale pentru diverse autorizaţii, aduna bârfe şi informaţii şi le ducea mici cadouri de îmbunare oamenilor care-i puteau face servicii angajatorului său. Chiar şi aşa, era conştient că negustorul nu se baza prea mult pe el şi pe discreţia lui.

Amur Biashara nu era un patron dificil. Era un bărbat scund şi elegant, întotdeauna politicos şi blajin, membru de frunte al congregaţiei de la moscheea locală. Făcea donaţii atunci când se strângeau bani pentru careva ajuns la ananghie şi niciodată nu lipsea de la înmormântările vecinilor. Niciun străin aflat în trecere nu l-ar fi luat drept altceva decât un membru modest şi evlavios al comunităţii, dar localnicii ştiau adevărul şi vorbeau cu admiraţie despre metodele lui nemiloase şi averea pe care se părea c-o strânsese. Secretomania şi lipsa de scrupule erau socotite calităţi esenţiale pentru un negustor. Îşi gestiona afacerile ca şi când ar fi fost un complot, se spunea. Khalifa îl privea ca pe un pirat, nimic nu avea o însemnătate prea mică pentru el: contrabandă, camătă, creare de stocuri din orice marfă devenea rară, importuri de diverse bunuri. Orice se cerea, el era dornic să întreprindă. Îşi ţinea toate socotelile în minte pentru că n-avea încredere în nimeni şi pentru că trebuia să fie cât mai discret cu putinţă. Khalifa avea impresia că negustorului îi făcea plăcere să dea mită şi să încheie tranzacţii dubioase, convins că dorinţa avea să i se îndeplinească dacă plătea în secret pentru asta. Mintea lui calcula permanent, evaluându-i pe oamenii cu care avea de-a face. Era manierat şi putea să fie cumsecade când voia, însă Khalifa ştia că era capabil de o asprime neînduplecată. După ce lucrase pentru el câţiva ani, nu avea nicio îndoială că inima negustorului era de

piatră.

Aşadar, Khalifa scria scrisori, dădea mită şi ciugulea fiecare firimitură de informaţie pe care patronul său catadicsea s-o lase să-i scape, fiind în general mulţumit. Avea fler pentru bârfe, le prindea din zbor şi le răspândea cu talent, iar negustorul nu-l certa pentru că petrecea mai multe ore pe străzi şi în cafenele decât la birou. Era întotdeauna mai bine să ştie ce se spunea decât să n-aibă idee. Khalifa ar fi preferat să contribuie la încheierea tranzacţiilor şi să afle mai multe despre ele, însă asta n-avea să se întâmple prea curând. Nu ştia nici măcar cifrul de la seif. Dacă avea nevoie de un document, trebuia să i-l ceară patronului. Amur Biashara ţinea mulţi bani în seiful acela şi nu deschidea niciodată uşa complet când era cineva în birou. Se posta în faţa plăcii groase de oţel mascând discul în timp ce-l rotea, apoi întredeschidea uşa şi vâra mâna înăuntru ca un hot.

Khalifa lucra de trei ani pentru *bwana*[5]. Amur când primi vestea că mama lui, Mariamu, murise subit. Nu împlinise încă cincizeci de ani, aşa că nimeni nu se aşteptase la asta. Se grăbi să plece acasă, unde-şi găsi tatăl mâhnit şi suferind. Khalifa era singurul lor copil, dar în ultimul timp îşi văzuse rareori părinţii; prin urmare, fu surprins să vadă cât de slăbit era tatăl său. Suferea de o boală, însă nu fusese în stare să meargă Ia un vraci care să-i spună ce era în neregulă. Nu era niciun doctor prin preajmă, iar cel mai apropiat spital era în oraşul de pe coastă unde locuia tânărul.

— Ar fi trebuit să-mi spui. Aş fi venit să te iau, îi zise Khalifa.

Tatăl lui suferea de un tremur permanent şi nu avea pic de vlagă. Incapabil să mai muncească, stătea pe prispa colibei lui cu două camere de pe moşia proprietarului, privind în gol toată ziua.

— Slăbiciunea asta m-a lovit acum câteva luni, spuse. Am crezut că eu o să mă duc primul, dar maică-ta mi-a luat-o înainte. A închis ochii şi-a adormit şi s-a dus. Acum ce mă fac?

Khalifa rămase cu el patru zile; după simptome, îşi dădu seama că tatăl lui suferea de o formă foarte gravă de malarie. Avea febră mare, vărsa de îndată ce punea ceva în gură, ochii îi erau îngălbeniţi, iar urina avea o nuanţă roşiatică. Ştia din experienţă că ţânţarii, omniprezenţi pe moşie, reprezentau un pericol pentru sănătate. Când se trezea în camera pe care o împărţea cu tatăl lui, avea mâinile şi urechile acoperite de înţepături. În dimineaţa celei de-a patra zile constată că bolnavul încă dormea. II lăsă în pace şi se duse să se spele şi să pună apă la fiert pentru ceai. În timp ce aştepta ca apa să dea în clocot simţi un fior de spaimă care-l făcu să se

întoarcă în casă; descoperi că tatăl lui nu dormea, ci era mort. Khalifa îl privi minute în şir, cutremurat să-l vadă atât de slab şi de pricăjit, în condiţiile în care fusese un bărbat plin de vigoare. Îl acoperi, apoi se duse la biroul administrativ ca să ceară ajutor. Îi depuseră corpul la mica moschee a satului aferent moşiei. Acolo, Khalifa îl spălă după cum i-o cerea tradiţia, ajutat de săteni care cunoşteau ritualurile. Mai târziu în acea după-amiază îl înmormântară în cimitirul din spatele moscheii. Îi dona imamului puţinele lucruri pe care le lăsaseră în urmă părinţii lui, cerându-i să le împartă nevoiaşilor.

Câteva luni după ce se întoarse în oraş, Khalifa se simţi singur pe lume, un fiu ingrat şi nevrednic. Sentimentul era neaşteptat. Trăise departe de părinţii lui cea mai mare parte a vieţii, întâi în gazdă fa profesor, apoi lucrând pentru fraţii bancheri şi pentru negustor, şi nu simţise nicio remuşcare pentru că-i neglijase. Dispariţia lor subită părea o catastrofa, o judecată a purtării lui. Ducea o viaţă inutilă într-un oraş care nu era căminul lui, într-o ţară care părea să fie mereu în război, mai ales că apăruseră zvonuri despre o nouă răscoală în sud şi în vest.

Acela fu momentul în care Amur Biashara îl chemă la el şi-i spuse:

— Lucrezi pentru mine de câţiva ani… Câţi să fie? Trei? Patru? Ai fost un angajat eficient şi respectuos, îmi place asta.

— Va sunt recunoscător, zise Khalifa, neştiind dacă urma să primească o mărire de salariu sau să fie concediat.

— Moartea ambilor tăi părinţi a fost o lovitură cumplită, ştiu asta. Am văzut cum te-a tulburat. Fie ca Dumnezeu să-i aibă în grijă pe lumea cealaltă. Pentru că ai lucrat pentru mine cu atâta devotament şi modestie şi atâta vreme, cred că nu e nepotrivit să-ţi dau nişte sfaturi.

— Abia aştept să le primesc, spuse Khalifa, intuind că nu urma să fie dat afară.

— Întrucât eşti ca un membru al familiei mele, e de datoria mea să-ţi ofer îndrumare. A venit vremea să te însori, şi cred că ţi-am găsit o mireasă potrivită. O rudă de-a mea a rămas orfană de curând. E o fată respectuoasă, care, pe deasupra, are şi o mică moştenire. Te sfătuiesc s-o ceri de nevastă. M-aş fi însurat cu ea eu însumi, spuse zâmbind negustorul, dacă n-aş fi foarte mulţumit cu ceea ce am. M-ai slujit bine mulţi ani, o meriţi.

Khalifa înţelese că patronul său îi făcea un dar şi că tânăra nu avea vreun cuvânt de spus în acea chestiune. Zisese că e o fată respectuoasă, dar în gura unui negustor lipsit de orice sentimente asta nu însemna mare lucru.

Acceptă deoarece nu credea că ar fi putut să refuze; pe de altă parte, era ceva ce-şi dorea, deşi în clipele de teamă îşi imagina viitoarea mireasă ca pe o persoană obositoare şi certăreaţă, cu obiceiuri dezagreabile. Nu se întâlniră înainte de nuntă, nici măcar în timpul nunţii. Ceremonia fu extrem de simplă. Imamul îl întrebă pe Khalifa dacă cerea ca Asha Fuadi să devină soţia lui, iar el răspunse că da. Apoi bwana Amur Biashara, ca ruda masculină de rangul cel mai înalt, îşi dădu consimţământul în numele ei. Şi cu asta, basta. După ceremonie se servi cafea, apoi negustorul îl însoţi pe mire la casa tinerei şi i-l prezentă acesteia. Casa era moştenirea Ashei Fuadi, numai că în realitate nu era în proprietatea ei.

Asha avea douăzeci de ani, Khalifa, treizeci şi unu. Răposata mamă a Ashei fusese sora lui Amur Biashara. Ochii fetei erau încă adumbriţi de durerea pierderii recente. Faţa ei de formă ovală avea trăsături plăcute, atitudinea îi era solemnă, Iară vreo urmă de zâmbet. Khalifa fu atras de ea din prima clipă, dar îşi dădu seama că îi accepta îmbrăţişările numai din obligaţie. Îi luă ceva timp ca să-i răspundă cu aceeaşi ardoare şi să-i spună povestea vieţii sale, ajutându-l s-o înţeleagă pe deplin. Asta nu înseamnă că povestea ei ar fi fost neobişnuită; dimpotrivă chiar, de vreme ce era o practică des întâlnită în lumea negustorilor fără scrupule. Era reticentă pentru că nu era sigură dacă se putea încrede în bărbatul cu care se măritase şi nu ştia cui îi era loial acesta, negustorului sau ei.

— Unchiul meu Amur i-a împrumutat bani tatei, nu o dată, ci în mai multe rânduri, îi spuse lui Khalifa. N-a avut de ales, deoarece tata era soţul surorii lui, parte din familia sa. Unchiul Amur avea o părere proastă despre tata, socotea că banii i se scurgeau printre degete, ceea ce probabil că era adevărat. Am auziţ-o pe mama spunându-i-o în faţă de mai multe ori. În cele din urmă, unchiul Amur a cerut ca tata să-şi pună casa – casa noastră, casa asta – zălog pentru un împrumut. A făcut-o, dar nu i-a spus mamei. Aşa se poartă bărbaţii când vine vorba de afaceri, sunt ascunşi şi secretoşi, de parcă n-ar putea să se încreadă în femeile lor uşuratice. Nu l-ar fi lăsat să facă asta dacă ar fi ştiut. E o ticăloşie să le împrumuţi bani unor oameni care nu-şi permit să restituie creditul şi apoi să le iei casele. E furt, pur şi simplu. Ei bine, asta i-a făcut unchiul Amur tatei şi nouă, tuturor.

— Cât datora tatăl tău? întrebă Khalifa.

— Nu contează cât, îi replică sec Asha. Oricum n-am fi putut să-i dăm banii înapoi. Nu ne-a lăsat nimic.

— Trebuie să fi murit pe neaşteptate. Poate se gândea că are mai mult

timp.

Ea încuviinţă din cap.

— Fără îndoială, nu s-a gândit că viaţa avea să i se sfârşească atât de repede. Anul trecut, în anotimpul ploios, a suferit un acces de malarie. I se întâmpla în fiecare an, dar de data asta a fost mai grav şi n-a supravieţuit. A fost înfiorător să-l văd în naiul acela înainte să se stingă. Dumnezeu să aibă milă de sufletul lui. Mama nu-i cunoştea în amănunt situaţia financiară, dar în curând am aflat că împrumutul era tot neplătit şi că nu mai rămăsese nimic cu care să putem achita măcar o mică parte. Bărbaţii din familia ui au venit să-şi ceară partea din moştenire, care însemna de fapt doar casa, însă au descoperit în scurt timp că-i aparţinea unchiului Amur. A fost un şoc cumplit pentru toată lumea, mai ales pentru mama. Nu aveam nimic, absolut nimic. Mai rău, nici vieţile noastre nu ne aparţineau, fiindcă îl aveam ca tutore pe unchiul Amur, bărbatul cel mai apropiat ca grad de rudenie. El urma să ne hotărască soarta. Mama nu şi-a mai revenit după moartea tatei. Se îmbolnăvise prima oară cu mulţi ani înainte şi de atunci era suferindă. Mă gândeam că era mai degrabă mâhnire adâncă, poate că nu era atât de bolnavă pe cât spunea, dar nefericirea o storcea de puteri. N-aş şti să spun de ce era atât de nefericită. Poate că i se făcuseră farmece, sau poate că era dezamăgită de viaţa pe care ajunsese s-o ducă. Uneori o lovea damblaua şi vorbea cu glasul altcuiva, iar atunci era chemat un vraci, oricât s-ar fi împotrivit tata. După moartea lui, nefericirea ei s-a preschimbat într-o jale sfâşietoare, dar în ultimele luni de viaţă a avut parte de alt chin: o durea spatele îngrozitor şi ceva părea s-o mănânce pe dinăuntru. Aşa spunea că se simte, că ceva o mănâncă pe dinăuntru. Atunci am ştiut că mai avea puţin până să moară, că era mai grav decât mâhnirea doliului. În ultimele zile, temându-se pentru soarta mea, l-a implorat pe unchiul Amur să aibă grijă de mine, iar el i-a promis c-o s-o facă. Asha îşi privi soţul cu gravitate, apoi adăugă: Aşa că a hotărât să fiu soţia ta.

— Sau a hotărât să-ţi fiu eu soţ, spuse el zâmbind ca să-i alunge amărăciunea din glas. E aşa de rău?

Ea ridică din umeri. Khalifa înţelegea sau cel puţin bănuia motivele pentru care i-o oferise Amur Biashara. În primul rând, trecea răspunderea de tutore în seama altcuiva. În al doilea rând, o împiedica pe fată să înceapă o legătură ruşinoasă, indiferent dacă avea de gând s-o facă sau nu. Aşa gândea un patriarh puternic. *Utamsitiri*, Khalifa urma s-o salveze de la ruşine şi să păstreze nepângărit numele familiei. Tânărul nu ieşea cu nimic

din comun, însă negustorul îl cunoştea bine şi avea un ascendent asupra lui, iar căsătoria cu el avea să ocrotească numele Ashei, prin urmare, şi numele^ lui Amur Biashara, de orice posibilă dezonoare. În plus, s-ar fi menţinut intacte şi interesele patrimoniale ale negustorului, păstrând chestiunea casei în familie.

Khalifa era pe deplin conştient de nedreptatea care i se făcuse soţiei sale, însă nu putea să-i vorbească despre asta negustorului. Erau chestiuni de familie, şi el nu făcea parte cu adevărat din familie. În schimb, o convinse pe Asha să i se adreseze ea însăşi unchiului său şi să-şi ceară partea din moştenire.

— Poate să fie drept când vrea, îi spuse Khalifa mai puţin convins decât încerca să pară. II cunosc bine. L- am văzut la lucru. Trebuie să-l ruşinezi, să-l sileşti să-ţi dea ce ţi se cuvine, altfel o să pretindă că totul merge strună şi n-o să facă nimic.

Într-un târziu Asha se încumetă să-i vorbească unchiului său. Khalifa nu asistă la discuţie şi afirmă că nu era la curent atunci când negustorul îl chestionă politicos după aceea. Unchiul îi spuse Ashei că-i lăsase deja partea ce i se cuvenea în testamentul lui şi că deocamdată lucrurile aveau să rămână astfel. Cu alte cuvinte, nu voia să mai fie deranjat pe tema casei.

Nunta avu loc la începutul anului 1907. Răscoala Maji Maji cunoştea ultimele zvâcnete de brutalitate, fiind suprimată cu costuri importante în materie de vieţi africane. Mişcarea izbucnise la Lindi şi se răspândise în zonele rurale şi oraşele din sudul şi vestul ţării. Durase trei ani. Pe măsură ce era conştientizată amploarea rezistenţei faţă de stăpânirea germană, riposta administraţiei coloniale devenea tot mai asiduă şi mai brutală. Văzând că nu putea învinge numai prin mijloace militare, comandamentul german hotărî să-i supună pe răsculaţi înfometându-i. În regiunile care se răzvrătiseră, askarii din Schutztruppe îi tratau pe toţi locuitorii drept combatanţi. Soldaţii incendiau sate, distrugeau lanuri şi jefuiau magazii de alimente. Cadavre de africani erau lăsate să atârne în spânzurători pe marginea drumului, în timp ce totul în jur era pârjolit. În partea ţării unde trăiau Khalifa şi Asha, despre aceste evenimente se ştia numai din auzite. Pentru ei erau doar nişte poveşti şocante, deoarece în oraşul lor nu existau tulburări. Fusese linişte după execuţia lui al Bushiri, deşi ameninţarea represaliilor germane era omniprezentă.

Încăpăţânarea cu care acei oameni refuzau să devină supuşi ai imperiului

Deutsch-Ostafrika îi surprinsese pe germani, mai ales după pedepsirea exemplară a triburilor wahehe din sud şi wachaga şi wameru din munţii din nord-est. Victoria asupra răscoalei Maji Maji a provocat sute de mii de decese din cauza foametei; în acelaşi timp, foarte mulţi au pierit de pe urma rănilor căpătate pe câmpul de luptă sau în execuţii publice. Unii conducători ai Africii de Est germane considerau că deznodământul era de neocolit. Oamenii aceia trebuiau să moară mai devreme sau mai târziu. Între timp, imperiul trebuia să-i facă pe africani să simtă pumnul de oţel al puterii germane astfel încât să poarte fără împotrivire jugul aservirii. Cu fiecare zi ce trecea, jugul era împins tot mai ferm pe gâturile supuşilor recalcitranţi. Administraţia colonială îşi întărea controlul preluând terenurile cele mai bune, pe care erau instalaţi colonişti germani ce soseau în număr mare. Regimul de muncă forţată fu extins la construirea de drumuri, curăţarea şanţurilor de pe marginea acestora şi amenajarea de bulevarde şi grădini pentru plăcerea coloniştilor şi faima imperiului. Germanii erau ultimii dintre imperialiştii sosiţi în acea parte a lumii, dar se pregăteau să rămână mult timp şi, dacă tot se întâmpla asta, voiau măcar să aibă parte de confort, înălţară biserici, clădiri de birouri cu colonade şi fortăreţe crenelate atât ca să-şi asigure o viaţă civilizată, cât şi ca să-şi uluiască supuşii abia cuceriţi şi să-şi impresioneze rivalii.

Ultima răscoală îi făcu pe unii germani să-şi schimbe părerea. Le era clar că violenţa nu era de ajuns ca să îngenuncheze colonia şi s-o facă productivă; prin urmare, înfiinţară clinici şi întreprinseră campanii împotriva malariei şi holerei. Întâi, accesul fu limitat exclusiv la colonişti şi soldaţii din Schutztruppe, dar ulterior şi băştinaşii beneficiară de aceste servicii. De asemenea, administraţia deschise noi şcoli. Exista deja o şcoală superioară în oraş, înfiinţată cu câţiva ani înainte pentru a-i instrui pe africani în domeniile administrativ şi educaţional, dar primea puţini elevi din rândurile elitei colaboraţioniste. Acum apărură şcoli noi, vizând să ofere o educaţie elementară unui număr mai mare de supuşi, iar Amur Biashara fu unul dintre primii care-şi trimiseră odraslele acolo. Fiul lui, pe nume Nassor, avea nouă ani când Khalifa se angajase la firma negustorului şi paisprezece când începu cursurile, întârzierea nu conta prea mult, deoarece şcoala respectivă era menită să-i înveţe pe copii meserie, nu algebră, iar vârsta lui era potrivită ca să înveţe cum să taie cu fierăstrăul, să zidească ori să dea lovituri cu barosul. Acolo deprinse el cunoştinţele necesare pentru lucrul cu lemnul. Urmă cursurile timp de patru ani, iar la absolvire ştia să

scrie şi să socotească şi era un tâmplar bun.

În acea perioadă, Khalifa şi Asha avură şi ei de învăţat. El descoperi că soţia lui era o femeie energică şi încăpăţânată care nu suporta să n-aibă ceva de făcut şi ştia ce voia. Întâi se minună de vigoarea ei şi râse de caracterizările pe care le făcea vecinilor. În opinia ei, aceştia erau invidioşi, plini de păcate, hulitori. „Haide, încetează, exagerezi”, protesta el, însă Asha se încrunta în semn că ştia ea mai bine. Nu exagera defel, îi răspundea. Trăise toată viaţa lângă acei oameni. Khalifa luase invocarea repetată a numelui lui Dumnezeu şi citatele din versete coranice drept o manieră de exprimare, o particularitate de limbaj, cum vedeai la mulţi, dar cu timpul ajunse să înţeleagă că pentru ea nu era doar o etalare a cunoştinţelor şi a rafinamentului, ci o dovadă de pietate sinceră. Gândindu-se că era nefericită, căută moduri de-a o ajuta să se simtă mai puţin singură. Încercă s-o facă să-l dorească aşa cum o dorea el, însă era crispată şi rece, lăsându-i impresia că doar îl tolera şi că se supunea înflăcărării şi îmbrăţişărilor lui numai pentru că aşa i-o cerea datoria.

Asha descoperi că era mai puternică decât el, deşi îi luă destulă vreme ca să şi-o spună sieşi atât de deschis. Era sigură pe sine şi odată ce ajungea la o convingere se ţinea de ea, pe când Khalifa era uşor de răzgândit cu argumente, adesea formulate chiar de el. Amintirea tatălui ei, pe care se străduia s-o cinstească după cum i-o impunea religia, îi afecta judecata asupra soţului, aşa că îi era tot mai greu să-şi înfrâneze nerăbdarea faţă de Khalifa. Când nu reuşea, îi vorbea mai aspru decât ar fi vrut, lucru pe care uneori îl regreta. Se putea bizui pe el, dar era prea ascultător faţă de unchiul ei, care nu era nimic altceva decât un hoţ şi un ipocrit lipsit de pietate, cu o cucernicie prefăcută. Soţul ei accepta totul prea uşor şi adesea se lăsa exploatat, însă asta era voinţa Lui, deci nu era nimic de făcut. Totuşi, poveştile nesfârşite ale lui Khalifa i se păreau obositoare.

Asha pierdu trei sarcini în primii ani de căsnicie. După ultima pierdere vecinele o convinseră să consulte o tămăduitoare, o *mganga*. Aceasta o puse să se culce pe podea şi-o acoperi din cap până-n picioare cu o *kanga*[{6}], apoi stătu lângă ea mult timp, fredonând încetişor şi rostind diverse cuvinte pe care Asha nu le putu desluşi. În cele din urmă, mganga îi spuse că un nevăzut pusese stăpânire pe ea şi nu îngăduia ca un prunc să-i crească în pântec. Nevăzutul putea fi convins să plece, dar pentru asta trebuiau să-i afle cererile şi să i le îndeplinească. Singurul mod în care le puteau afla era lăsându-l să vorbească prin gura Ashei, iar asta avea să se întâmple

pasămite dacă i se dădea voie s-o stăpânească pe de-a-ntregul.

Mganga aduse cu ea o ajutoare şi o puse iarăşi pe Asha să se întindă pe podea. O acoperiră cu un cearşaf gros din *marekani*[7] şi se apucară să murmure şi să fredoneze cu feţele aproape lipite de capul ei. Pe măsură ce trecea timpul, iar mganga şi ajutoarea ei continuau să cânte, Asha începu să tremure tot mai tare, până când izbucni într-un potop de sunete de neînţeles. Urlă din rărunchi când ai unse la punctul culminant al tulburării, apoi vorbi lucid, dar cu un glas straniu, zicând: „O s-o las în pace pe femeia asta dacă bărbatul ei făgăduieşte s-o ducă în hagialâc, să meargă la moschee de câte ori trebuie şi să nu mai prizeze tutun”. Mganga scoase un croncănit de triumf şi-i dădu un ceai de plante care o potoli şi o făcu să aţipească.

Atunci când mganga îi spuse lui Khalifa, în prezenţa Ashei, despre nevăzut şi cererile lui, el încuviinţă supus şi-i plăti suma cerută.

— O să mă las chiar în clipa asta de prizat tutun, promise. Mă duc să-mi fac abluţiunea şi dau fuga la moschee. Pe drumul de întoarcere o să întreb cum se face plecarea la hagialâc. Acum, te rog să alungi diavolul ăsta fără întârziere.

Khalifa se lăsă de prizat tutun şi se duse la moschee o zi sau două, dar nu mai pomeni de hagialâc. Asha ştia că, deşi părea să îndeplinească toate cererile, soţul ei nu era convins, ci doar râdea de ea. De parcă nu s-ar fi înjosit de ajuns acceptând tratamentele blasfematoare pe care le sugeraseră vecinele. Zumzetul acela necontenit din urechi devenise obositor, dar nu se putea abţine, o enerva cu adevărat lipsa de cucernicie a soţului ei şi-şi dorea să meargă în hagialâc mai presus de orice. Ironia tacită cu care îi trata el dorinţele i se părea greu de suportat. Îi curma orice chef de a mai încerca să facă un copil, şi până la urmă găsi căi de a-i descuraja poftele trupeşti şi de a evita agitaţia neplăcută pe care o stârnea când era excitat.

Nassor Biashara absolvi şcoala germană de meserii la vârsta de optsprezece ani, îndrăgostit de mirosul lemnului. Amur Biashara era îngăduitor cu fiul său. Nu se aştepta să-l ajute în afaceri din acelaşi motiv din care nu voia ca tânărul Khalifa să cunoască detaliile tranzacţiilor. Prefera să lucreze singur. Când Nassor îşi rugă tatăl să-i dea bani pentru un atelier de tâmplărie astfel încât să poată munci pe cont propriu, negustorul îl ajută bucuros, atât pentru că suna promiţător, cât şi pentru că deocamdată asta I-ar fi ţinut pe băiat departe de afacerile lui. Avea timp să-l introducă în tainele meseriei mai târziu.

Negustorii din generaţia lui dădeau şi luau împrumuturi pe încredere.

Unii se cunoşteau doar din corespondenţă sau prin intermediul cunoştinţelor comune. Banii treceau dintr-o mână în alta – o datorie vândută ca plată pentru altă datorie, mărfuri cumpărate şi vândute în orb. Aceste legături mergeau până la Mogadishu, Aden, Muscat, Bombay, Calcutta şi toate celelalte locuri legendare. Denumirile sunau ca o muzică îngerească în urechile locuitorilor oraşului, poate pentru că majoritatea nu ajunseseră niciodată acolo. Nu că nu şi-ar fi imaginat că şi acolo existau greutăţi şi sărăcie, ca peste tot, dar frumuseţea stranie a acelor denumiri era pur şi simplu irezistibilă.

Tranzacţiile bătrânilor negustori se bazau pe încredere, dar asta nu înseamnă că aveau încredere unii în alţii. De asta îşi ţinea Amur Biashara socotelile în cap; din păcate însă, nu fu cinstit nici măcar cu el însuşi, şi în cele din urmă propria şiretenie îi veni de hac. Ghinionul, soarta, voia lui Dumnezeu, orice-o fi fost, îl făcură să cadă la pat din senin în cursul uneia dintre acele epidemii cumplite care apăreau mult mai des înainte ca europenii să vină cu medicamentele şi regulile lor de igienă. Cine s-ar fi gândit cu câte boii ce pândeau în mizerie erau obişnuiţi să trăiască oamenii? Se îmbolnăvi în timpul unei asemenea epidemii, în ciuda prezenţei europenilor. Când ţi-a venit sorocul, asta e. Cauza se poate să fi fost apa murdară sau carnea stricată sau muşcătura veninoasă a unui dăunător, dar rezultatul fu că se trezi într-o dimineaţă devreme cu febră şi greaţă şi nu se mai sculă din pat de atunci. Fără să-şi mai recapete pe deplin cunoştinţa şi, prin urmare, fără să-şi poată dezvălui secretele, muri după cinci zile. Creditorii veniră imediat cu hârtiile lor în perfectă ordine, iar cei care-i datorau bani rămaseră cu ochii în pământ. Dintr-odată se constată că averea negustorului era mult mai mică decât se zvonise. Poate că avusese de gând să-i dea înapoi casa Ashei, dar nu lăsase nimic despre asta în testament. Acum casa îi aparţinea lui Nassor Biashara, la fel ca tot ce mai rămăsese după ce mama şi cele două surori ale lui îşi luaseră partea, iar creditorii şi-o înşfăcaseră pe a lor.

2

Ilyas sosi în oraş chiar înainte de moartea subită a lui Amur Biashara. Avea la el o scrisoare de recomandare către directorul unei mari plantaţii germane de sisal. Nu fu primit de director, care era şi coproprietar al plantaţiei şi nu-şi putea face timp pentru o chestiune atât de neînsemnată. Ilyas îşi depuse scrisoarea la biroul administrativ, unde i se spuse să aştepte. Funcţionarul îi oferi un pahar cu apă şi începu să-i pună întrebări ca să se lămurească ce fel de om era. Peste puţin timp, un tânăr german ieşi din încăperea alăturată şi-i propuse o slujbă. Funcţionarul, pe care-l chema Habib, urma să-l ajute să se instaleze. Habib îl îndrumă spre un profesor pe nume *maalim*{8} Abdalla, iar acesta îl duse la o familie pe care o cunoştea şi care închiria camere. Pe la mijlocul după-amiezii din prima sa zi în acel oraş, Ilyas era angajat şi cazat. Maalim Abdalla îi spuse: „O să vin mai târziu ca să-ţi prezint nişte oameni”. Într-adevăr, se înfiinţă peste câteva ore şi-l luă pe Ilyas la o plimbare prin oraş. Se opriră la două cafenele, pentru cafea, conversaţii şi prezentări.

— Fratele nostru Ilyas a venit să muncească la marea plantaţie de sisal, anunţă maalim Abdalla. E prieten cu directorul, însuşi boierul german. Vorbeşte germana de parcă ar fi învăţat-o din leagăn. Deocamdată stă la Omar Hamdani, până ce Luminăţia Sa îi găseşte o cazare potrivită pentru un asemenea membru de vază al personalului.

Ilyas zâmbi şi protestă şi replică pe acelaşi ton glumeţ. Jovialitatea şi autoironia îl ajutară să-şi facă repede noi prieteni. Aşa se întâmpla întotdeauna. După aceea maalim Abdalla îl duse în port şi în partea germană a oraşului. Când arătă spre *boma*{9}, Ilyas întrebă dacă acolo fusese spânzurat al Bushiri, însă maalim Abdalla zise că nu. Al Bushiri fusese spânzurat la Pangani şi, oricum, acolo nu era destul loc pentru o asemenea mulţime. Nemţii făcuseră un spectacol din acea execuţie, probabil aduseseră o fanfară, trupe de paradă şi un public numeros. Ar fi avut nevoie de mult spaţiu. Plimbarea lor se încheie acasă la Khalifa, unde se ţinea *baraza*, întrunirea unde profesorul mergea în cele mai multe seri pentru bârfe şi discuţii.

— Eşti binevenit, îi zise Khalifa lui Ilyas. Cu toţii avem nevoie de o baraza la ceas de seară, ca sa aflăm ultimele veşti. La sfârşitul zilei de muncă nu e mare lucru de făcut în oraşul ăsta.

Ilyas şi Khalifa se împrietenină foarte repede, iar în câteva zile nu mai aveau secrete unul faţă de celălalt.

Ilyas îi povesti lui Khalifa cum fugise de acasă în copilărie şi rătăcise câteva zile până ce fusese răpit într-o gară de un askari din Schutztruppe şi dus în munţi. Acolo fusese eliberat şi trimis la o scoală germană ţinută de misionari.

— Te-au pus să te rogi ca un creştin? întrebă Khalifa.

Deşi se plimbau pe ţărmul oceanului şi nu era nimeni care să-i audă, Ilyas rămase tăcut câteva clipe, cu buzele strânse într-o expresie ce nu-i era caracteristică.

— N-o să spui nimănui dacă-ţi zic, promiţi?

— Deci te-au pus, conchise încântat Khalifa. Te-au făcut să păcătuieşti.

— Să nu spui nimănui, îl imploră Ilyas. Aveam de ales între asta şi plecarea de la şcoală, aşa că m-am prefăcut. Ei erau mulţumiţi de mine, iar eu ştiam că Dumnezeu vede ce se petrece cu adevărat în sufletul meu.

— *Mnafiki*[10], zise Khalifa, vrând să mai învârtă puţin cuţitul în rană. Când ajungi acolo e o pedeapsă anume pentru făţarnici. Vrei să-ţi spun care e? Nu, nu se poate vorbi despre ea, dar o s-o capeţi mai devreme sau mai târziu.

— Dumnezeu ştie ce era în sufletul meu ferecat cu şapte peceţi, spuse Ilyas atingându-şi pieptul şi zâmbind la rândul lui. Am trăit şi am muncit pe plantaţia de cafea a neamţului care m-a trimis la şcoală.

— Încă se mai dădeau lupte? întrebă Khalifa.

— Nu, nu ştiu ce-a fost înainte, dar se terminase când am ajuns eu acolo. Era un loc foarte paşnic. Erau ferme şi şcoli noi, precum şi oraşe noi. Localnicii îşi trimiteau copiii la şcoala misionarilor şi lucrau pe plantaţiile germane. Dacă se iscau tulburări, era din cauza unor nemernici puşi pe scandal. Fermierul care m-a trimis la şcoală mi-a dat o scrisoare care m-a ajutat să capăt o slujbă aici. Directorul plantaţiei e rudă cu el.

Mai târziu, Ilyas spuse:

— Nu m-am mai întors în satul meu de baştină. Nu ştiu ce s-a ales de bătrâni. Acum, că m-am mutat aici, îmi dau seama că nu e foarte departe. De fapt, înainte să vin ştiam c-o să fiu aproape de casă, dar am încercat să nu mă gândesc la asta.

— Ar trebui să mergi acolo, îi zise Khalifa. De când eşti plecat?

— De zece ani. Pentru ce să merg?

— Ar trebui să mergi, stărui Khalifa amintindu-şi cât de rău îi păruse că-şi neglijase părinţii. Du-te să-i vezi pe ai tăi. Drumul îţi ia numai o zi sau două dacă găseşti o căruţă. Nu-i bine să te ţii departe de ei. Ar trebui să mergi şi să le spui că eşti bine. Vin cu tine, dacă vrei.

— Nu, răspunse Ilyas stingherit, nu ştii ce loc urât şi sărăcăcios e.

— Atunci poţi să le arăţi ce bine îţi merge. E casa ta, iar ai tăi o să rămână veşnic ai tăi, orice-ai gândi tu, zise Khalil pe un ton mai ferm, observând că hotărârea noului său prieten slăbea.

Ilyas rămase încruntat câteva clipe, apoi ochii i se luminară treptat.

— O să mă duc, spuse, dintr-odată entuziasmat de idee.

Aşa era el, avea să descopere Khalifa. Când se lăsa cucerit de un plan, nu se mai putea gândi la altceva.

— Da, ai dreptate, urmă Ilyas. O să mă duc singur. M-am gândit la asta de multe ori, dar de fiecare dată m-am convins să renunţ. Numai un băgăcios ca tine mă putea sili să mă hotărăsc.

Khalifa vorbi cu un căruţaş care avea drum prin sat să-l ia şi pe Ilyas cu el. De asemenea, îi dădu tânărului numele unui client care locuia pe drumul principal, nu departe de destinaţie. Putea să stea la el peste noapte dacă era nevoie. Peste câteva zile, Ilyas era pasagerul căruţei trase de un măgar care se hurduca înspre sud pe drumul de coastă. Căruţaşul era un bătrân din Belucistan care aproviziona prăvăliile săteşti. N-avea multă marfa. Se opriră în două locuri, după care o luară spre interior pe un drum mai bun care le permise să înainteze atât de repede, încât ajunseră la cunoştinţa lui Khalifa pe la mijlocul după-amiezii. Respectivul era un indian pe nume Karim, comerciant de fructe şi legume. Cumpăra marfa de la localnici şi o trimitea la piaţa din oraş: banane, manioc, dovleci, cartofi-dulci, bame – produse care n-ar fi rezistat mai mult de o zi sau două pe drum. Bătrânul din Belucistan îşi hrăni şi-şi adăpă măgarul în timp ce-i vorbea în şoaptă. Zise că era destul de devreme încât să pornească înapoi, urmând să înnopteze la una dintre prăvăliile unde livrase marfa la dus; măgarul era de acord. Karim supraveghe încărcarea produselor în căruţa bătrânului, notând cantităţile în registru şi copiind cifrele pe o bucată de hârtie destinată cumpărătorului din piaţă.

După plecarea căruţaşului, Ilyas explică pentru ce venise. Cu un aer sceptic, Karim ridică privirea spre cer, scoase un ceas din buzunarul vestei,

deschise capacul cu un gest bombastic şi clătină din cap mohorât.

— Mâine-dimineaţă, zise. Azi nu se poate. Mai e numai o oră şi jumătate până la *maghrib*[11], iar până îţi găsesc un căruţaş o să fie aproape întuneric. Nu vrei să umbli noaptea pe drum. Ar însemna să cauţi necazul cu lumânarea. Ai putea foarte uşor să te rătăceşti ori să dai peste nişte tâlhari. Pleci mâine la prima oră. O să vorbesc în seara asta cu căruţaşul, dar deocamdată trebuie să te odihneşti. Avem o cameră

pentru oaspeţi. Vino.

II conduse într-o odăiţă cu pământ pe jos lipită de prăvălie. Atât prăvălia, cât şi mica încăpere aveau uşi şubrede din tablă ruginită, cu lacăte de fier care nu ofereau niciun fel de siguranţă. Înăuntru era un pat cu somiera din funii acoperit cu o saltea care rară îndoială colcăia de ploşniţe, se gândi Ilyas. Observând lipsa plasei de ţânţari, oftă resemnat. Locul le era destinat negustorilor ambulanţi cărora nu le păsa de confort, dar n-avea de ales. Karim n-ar fi putut să invite un străin în casa familiei sale.

Îşi agăţă geanta de pânză de tocul uşii şi ieşi să exploreze împrejurimile. Casa lui Karim, aflată în aceeaşi curte, era o clădire solidă, cu două ferestre zăbrelite în partea din faţă, câte una de fiecare parte a uşii. Karim şedea pe o rogojină pe terasa înălţată, iar când îl văzu pe Ilyas îi făcu semn să i se alăture. Stătură de vorbă o vreme despre oraş, despre veştile privind o epidemie devastatoare de holeră în Zanzibar, despre afaceri, apoi o fetiţă de şapte sau opt ani ieşi din casă cu două ceşcuţe de cafea pe o tavă de lemn. Când lumina slăbi, Karim îşi scoase ceasul şi-l consultă.

— Rugăciunile de maghrib, spuse.

Strigă spre casă, iar peste câteva clipe fetiţa ieşi din nou, de data asta luptându-se cu o găleată de apă pe care, cu un hohot de râs, Karim i-o luă din mâini. Coborî cele trei trepte până la nivelul solului şi puse găleata într-o parte, pe nişte pietre aranjate ca spălător pentru picioare. Îi făcu semn oaspetelui să vină să-şi facă primul abluţiunile, dar Ilyas refuză vehement, aşa că începu să se pregătească de rugăciune. Când îi veni rândul, Ilyas imită gesturile pe care le văzuse la Karim. Se întoarseră pe terasă, unde urma să aibă loc rugăciunea, şi, după cum o cereau obiceiul şi buna-cuviinţă, Karim îşi invită oaspetele să înceapă. Cum acesta refuză iarăşi vehement, gazda făcu un pas înainte.

Ilyas nu ştia cum să se roage, nu cunoştea textul rugăciunii. Nu fusese niciodată într-o moschee. Nu era niciuna acolo unde-şi petrecuse copilăria, nici pe plantaţia de cafea unde trăise atâţia ani după aceea. Era o moschee în

orăşelul de munte din apropiere, dar niciuna pe plantaţie, sau cel puţin aşa i se zisese de la şcoală. De la un moment încolo fusese prea târziu ca să înveţe, prea ruşinos. De-acum era un adult care lucra la plantaţia de sisal şi locuia într-un oraş plin de moschei, dar acolo nimeni nu-i ceruse să meargă la rugăciune. Ştia că, mai devreme sau mai târziu, avea să fie pus într-o situaţie jenantă. Prin urmare, răspunse la invitaţia lui Karim prefăcându-se cât de bine putea, imitându-i fiecare gest şi murmurând ca şi cum ar fi rostit vorbe pioase.

După cum promisese, Karim tocmi alt căruţaş care să-l ducă în satul de baştină, aflat nu departe. După un somn iepuresc, ieşi din odaie îndată ce auzi mişcare prin curte. Primi o banană şi o cană de tablă cu ceai negru în timp ce aştepta sosirea căruţaşului. O zări pe fetiţă măturând pe terasă, însă mama acesteia nu se vedea pe nicăieri. De data asta, căruţaşul era un adolescent care se bucura să facă o excursie. Vorbi pe tot drumul despre aventurile prin care trecuse împreună cu prietenii săi. Ilyas îl ascultă politicos şi râse când trebuia, dar se gândi: „Ce ţărănoi!”

Ajunseră cam într-o oră. Căruţaşul spuse că avea să aştepte pe drumul principal, deoarece poteca spre sat era prea îngustă pentru harabaua lui. De acolo mai era puţin de mers. „Da, ştiu”, zise Ilyas. În timp ce mergea pe cărare descoperi că totul părea la fel de haotic şi de familiar, de parcă ar fi plecat cu numai câteva luni în urmă. Era un sat mic, o îngrămădeală de case cu acoperişuri de paie având în spate mici terenuri cultivate. Zări o femeie al cărei nume nu şi-l putea aminti, dar care părea cunoscută. Stătea în faţa unei colibe din nuiele şi pământ, ţesând o rogojină din frunze de cocotier. La picioarele ei se încălzea o oală pe o vatră din trei pietre, iar în apropiere ciuguleau doi pui. Când îl văzu venind, îşi îndreptă kanga şi-şi acoperi capul.

— *Shikamoo*[{12}], zise el.

Ea răspunse şi aşteptă, măsurându-l din cap până în picioare pe străinul în haine de oraş. Ilyas nu-i putea ghici vârsta, dar dacă era cine credea el, avea copii de vârsta lui. Unul dintre ei era Hassan, îşi aminti dintr-odată, un tovarăş de joacă de odinioară. Pe tatăl lui Ilyas îl chema tot Hassan, de asta numele îi veni atât de uşor în memorie. Femeia, care stătea pe un taburet scund, nu făcu nicio încercare să se ridice ori să zâmbească.

— Eu sunt Ilyas. Am locuit aici pe vremuri, spuse, apoi rosti numele părinţilor lui. Ei mai stau aici?

Cum ea nu răspunse, se întrebă dacă-l auzise ori dacă-l înţelesese. Era pe

cale să-şi continue drumul, când din casă ieşi un bărbat. Mai în vârstă decât femeia, înaintă poticnindu-se spre Ilyas şi-l privi îndeaproape, ca şi când n-ar fi văzut prea bine. Faţa îi era ridată şi nebărbierită şi părea plăpând şi suferind. Ilyas îşi rosti iarăşi numele şi-i spuse cine erau părinţii lui. Bărbatul şi femeia schimbară o privire, şi în cele din urmă ea fu cea care vorbi.

— Ţin minte numele ăsta, Ilyas. Tu eşti cel care s-a pierdut? zise ducându-şi mâinile la cap în semn de compătimire. Pe atunci se întâmplau o mulţime de lucruri cumplite, şi cu toţii am crezut c-ai păţit ceva îngrozitor. Am crezut c-ai fost răpit de *ruga ruga*{13} sau de wamanga{14}. Ne-am închipuit că te-au omorât *mdachi*{15}. Ne-au trecut prin cap vrute şi nevrute. Da, mi-l aduc aminte pe Ilyas. Tu eşti? Arăţi ca un amploaiat de-al stăpânirii. Mama ta s-a dus acum multă vreme. Nu mai stă nimeni acolo, casa lor s-a dărăpănat. Biata de ea a avut aşa un ghinion, că nimeni n-a vrut să trăiască acolo. A lăsat o fetiţă mică de tot, la vreo cinşpe sau şaişpe luni, de care ar fi trebuit să se îngrijească tatăl tău, însă el a încredinţat-o altora.

Ilyas chibzui câteva clipe, apoi spuse:

— A încredinţat-o altora. Ce înseamnă asta?

— A dat-o, îi lămuri bătrânul cu glasul abia auzit. Era foarte sărac. Foarte bolnav. Ca noi toţi. A dat-o.

Ridică mâna şi-o îndreptă spre drum, prea slăbit ca să mai adauge ceva.

— Afiya, aşa o chema. Afiya, zise femeia. Dar tu de unde vii? Maică-ta e moartă. Taică-tău e mort. Soră-ta a fost dată. Tu unde erai?

Se aşteptase ca părinţii lui să fi murit. Tatăl suferea de diabet încă de când era Ilyas mic, iar mama lui se chinuia cu nişte boli femeieşti de nenumit. Pe deasupra, o durea spatele, respira greu, avea apă la plămâni şi vomita adesea din cauza nenumăratelor sarcini. Se aşteptase la asta, şi totuşi îl şoca să primească vestea atât de brutal.

— Sora mea e aici, în sat? întrebă într-un târziu.

Bărbatul luă iarăşi cuvântul şi, cu glasul lui sfârşit, îi spuse unde locuia familia care o luase pe Afiya. Il conduse pe Ilyas până la drumul principal şi-i dădu indicaţii tânărului căruţaş.

Sătucul unde crescuse era dominat de un deal conic acoperit cu tufe joase. Îl vedea ori de câte ori ieşea afară, aplecat deasupra caselor şi curţilor de vizavi; cu toate acestea, când era foarte mică nu-l remarcase, ci devenise conştientă de prezenţa lui abia mai târziu, când învăţase să confere sens

peisajelor obişnuite. I se spusese că nu trebuia să urce acolo niciodată, dar nu i se explicase de ce, aşa că în imaginaţia ei popula dealul acela cu toate ororile posibile. Mătuşa fusese cea care-i interzisese să urce panta şi tot ea îi povestise despre un şarpe care putea înghiţi un copil, despre un om înalt a cărui umbră zbura peste acoperişurile caselor când era lună plină şi despre o bătrână murdară, cu părul vâlvoi, care bântuia pe drumul spre ocean şi uneori lua forma unui leopard care dădea iama în sat să fure o capră sau un prunc. Mătuşa ei n- o spusese, însă fetiţa era convinsă că şarpele şi uriaşul şi bătrâna trăiau cu toţii pe deal, de unde coborau să terorizeze lumea.

În spatele caselor şi curţilor erau câmpuri, iar dincolo de acestea se înălţa dealul. Când mai crescu, avu impresia că dealul era mai mare şi mai ameninţător decât înainte, mai ales la amurg, plutind deasupra lor ca un duh nemulţumit. Învăţă să-şi ferească privirea dacă trebuia să iasă afară noaptea. În tăcerea adâncă auzea şoapte şuierate coborând pantele şi uneori apropiindu-se prin spatele casei. Mătuşa ei îi zise că erau nevăzuţii pe care-i auzeau numai femeile şi că, oricât de triste şi de stăruitoare le-ar fi fost şoaptele, nu trebuia să le deschidă uşa. Mult mai târziu află că băieţii urcau pe deal şi se întorceau teferi fără să pomenească de vreun şarpe, uriaş ori bătrână murdară şi fără să fi auzit vreo şoaptă. Spuneau că se duceau să vâneze şi, dacă prindeau vreun animal, îl frigeau pe loc şi-l mâncau. Întotdeauna se întorceau cu mâna goală, aşa că nu putea şti dacă nu cumva îşi băteau joc de ea.

Drumul de lângă sat ducea spre coastă într-un sens şi spre ţinutul din interior în celălalt. Era folosit în cea mai mare parte de oameni care mergeau pe jos, unii cărând poveri grele, dar şi de călători călare pe măgari sau mânând care trase de boi. Era destul de lat pentru care, însă plin de gropi. În depărtare în spatele lor, siluetele munţilor brăzdau orizontul. Aveau denumiri stranii care o duceau cu gândul la primejdie.

Fetiţa locuia cu unchiul şi mătuşa şi cu fratele şi sora ei. Pe fratele ei îl chema Issa, iar pe soră, Zawadi. Trebuia să se scoale dimineaţa în acelaşi timp cu mătuşa, care o scutura ca s-o trezească şi-i dădea o palmă uşoară peste fund: „Scularea, împieliţată mică!” Pe mătuşa ei o chema Malaika, dar toată lumea îi spunea Mama. Prima sarcină de după trezire era să aducă apă în timp ce mătuşa aprindea mangalurile, care fuseseră curăţate şi umplute cu cărbuni în ajun. Apa nu lipsea, însă trebuia cărată. Se aflau o găleată şi un polonic la uşa băii, spre a fi folosite acolo. Mai era o găleată lângă scocul ce ducea la canalul de afară, unde spălau vasele şi vărsau apa rămasă de la

spălatul rufelor, dar pentru baia unchiului şi pentru ceai trebuia să aducă apă din uriaşul rezervor de lut, acoperit şi ţinut la răcoare sub un umbrar. Pentru baia şi ceaiul unchiului era nevoie de apă curată, pe când apa din găleţi era numai pentru treburile murdare. Uneori apa îi îmbolnăvea pe oameni, tocmai acesta fiind motivul pentru care trebuia să încălzească apă curată pentru baia şi ceaiul unchiului.

Rezervorul era înalt şi ea era mică, aşa că trebuia să se cocoaţe pe o ladă răsturnată ca să poată ajunge la apă, iar când nivelul era scăzut sau dacă sacagiul nu mai venise de ceva timp, trebuia să se aplece atât de mult, încât jumătate din trup îi era vârât înăuntru. Dacă vorbea în timp ce stătea cu capul în rezervor, glasul ei stârnea un ecou demonic care o făcea să se simtă uriaşă. Uneori făcea asta chiar şi când nu venea după apă, îşi vâra capul în rezervor şi scotea hohote şi gemete ca şi când ar fi fost uriaşă. Punea apă cu polonicul în două doniţe, însă le umplea doar pe jumătate, pentru că altfel ar fi fost prea grele. Le ducea pe rând la cele două mangaluri pe care le aprinsese mătuşa, apoi mai făcea drumuri până când în doniţe era destulă apă pentru baia unchiului, respectiv pentru ceai.

De când se ştia trăia cu ei, cu unchiul şi mătuşa. Fratele Issa şi sora Zawadi erau mai mari cu vreo cinci sau şase ani. Nu erau fraţii ei buni, desigur, dar îi socotea astfel, deşi o necăjeau şi-o răneau în jocurile lor. Uneori o băteau de-a dreptul, nu pentru că i-ar fi provocat în vreun fel, ci pentru că le plăcea s-o facă, iar ea nu-i putea opri. O băteau ori de câte ori copiii rămâneau singuri acasă şi nu era nimeni care s-o audă ţipând, sau când erau plictisiţi, ceea ce se întâmpla adeseori. O puneau să facă lucruri care nu-i plăceau, iar dacă plângea sau se împotrivea, o plesneau şi-o scuipau. N-avea mare lucru de făcut după ce termina cu sarcinile gospodăreşti, dar dacă se ducea după ei când mergeau să se joace cu prietenii ori să fure fructe din pomii vecinilor, nu erau prea bucuroşi. Fetele îi puneau porecle ca să-i facă pe băieţi să râdă şi uneori o alungau. Din motive diferite, fratele şi sora ei o băteau sau o ciupeau sau îi forau mâncarea în fiecare zi. Nu se supăra prea tare c-o băteau şi-o ciupeau şi-i furau mâncarea. N-o durea foarte rău, şi alte lucruri o întristau mai tare, făcând-o să se simtă mică şi străină pe lume. Şi alţi copii erau bătuţi în fiecare zi.

Fusese pusă să muncească în gospodărie de la o vârstă foarte fragedă. Nu-şi amintea când începuse, dar era chemată mereu să facă ceva, să măture sau să aducă apă sau să se ocupe de prăvălie în locul mătuşii. Mai târziu

spăla rufe, curăţa şi toca legume şi încălzea apa pentru baia şi ceaiul unchiului. Şi alţi copii din sat trebuiau să muncească pentru unchii şi mătuşile lor, atât în casă, cât şi la câmp. Unchiul şi mătuşa ei n-aveau un teren de cultivat, nici măcar o grădină, aşa că toate sarcinile ei erau legate de casă şi de curte. Uneori mătuşa îi vorbea aspru, dar cel mai adesea era blândă şi-i spunea poveşti. Unele erau înspăimântătoare, precum cea despre bărbatul zdrenţuros şi umflat, cu unghii lungi şi negre, care umbla noaptea pe drum, târând după el un lanţ de fier, în căutarea unei fetiţe pe care s-o răpească şi s-o ducă în vizuina lui de sub pământ. Puteai să-l auzi de departe din cauza lanţului care zăngănea pe jos. Multe dintre poveştile mătuşii erau despre bătrâni ticăloşi care furau fetiţe. Când îi vedea pe Issa ori pe Zawadi maltratând-o pe copilă, îi certa sau chiar îi pedepsea. „Purtaţi-vă cu ea ca şi când ar fi sora voastră, biata micuţă”, le spunea.

Mama ei murise, ştia asta, dar nu ştia de ce o luaseră s-o crească mătuşa şi unchiul. Intr-o zi, când avea şase ani, mătuşa îi spuse:

— Te-am luat pentru că erai orfană, iar tatăl tău se îmbolnăvise. Părinţii tăi stăteau la câteva case de a noastră, îi cunoşteam. Sărmana ta mamă a avut o sănătate tare şubredă şi a murit când erai foarte mică, n-aveai mai mult de doi ani. Tatăl tău te-a adus la noi şi ne-a rugat să avem grijă de tine până ce se înzdrăvenea, dar nu s-a înzdrăvenit şi Dumnezeu l-a luat şi pe el. Lucrurile astea sunt în mâinile lui Dumnezeu. De atunci eşti povara noastră.

Mătuşa îi dădu această lămurire în timp ce-i ungea cu ulei şi-i împletea părul după ce i-l spălase; făcea asta în fiecare săptămână ca s-o ferească de păduchi. Fetiţa stătea între genunchii mătuşii şi nu-i putea vedea chipul, însă glasul ei era blând, chiar afectuos. Din acel moment ştiu că oamenii aceia nu erau de fapt mătuşa şi unchiul ei şi că era orfană şi de tată. Nu-şi amintea de mama ei, dar tot o întrista să se gândească la ea. Când încerca să şi-o imagineze, nu putea să vadă decât o femeie din sat la fel ca toate celelalte.

Unchiul îi vorbea rareori. Nici ea nu-i adresa cuvântul prea des, deoarece se alegea cu o încruntare chiar dacă nu făcea decât să transmită un mesaj din partea mătuşii. Când voia s-o cheme, pocnea din degete sau striga: „Hei, tu!” Pe nume Makame, era un tip înalt şi voinic, cu o faţă rotundă, nasul borcănat şi o burtă mare. Era mulţumit doar atunci când totul mergea după voia lui. Când i se adresa vreunui copil, casa se cutremura de mânia lui şi toată lumea încremenea. Fetiţa îi evita ochii pentru că de cele mai multe ori erau învăpăiaţi şi înspăimântători pe faţa aceea fioroasă. Ştia că n-o

îndrăgea, dar n-avea habar ce făcuse ca să-i stârnească o asemenea duşmănie. Avea mâinile cât nişte lopeţi, iar braţul îi era la fel de gros ca gâtul ei. Când îi trăgea o palmă peste ceafa, se clătina pe picioare ameţită.

Mătuşa ei avea obiceiul de a da din cap de câteva ori ca să dea greutate spuselor sale şi, din cauză că faţa ei era îngustă şi suptă, cu un nas ascuţit, arăta de parcă ar fi ciugulit ceva din aer.

— Unchiul tău e un bărbat foarte puternic, îi spuse. De asta a primit slujba de paznic la depozitul *serikali*[16]. Deschide şi închide porţile ca să-i ţină departe pe vagabonzi. Guvernul l-a ales. Toţi se tem de el. Zic: „Makame are un pumn ca o măciucă. Dacă n-ar fi el, hoţomanii ar fura după bunul-plac.”

De când ţinea minte dormea pe jos, foarte aproape de intrarea în casă. Când deschidea uşa dimineaţa zărea dealul, şi chiar şi noaptea, cu uşa închisă, ştia că era acolo, înălţat deasupra lor. Câinii lătrau, ţânţarii zumzăiau în jurul capului ei şi gângăniile cârâiau şi fojgăiau de partea cealaltă a uşii şubrede. Se lăsa însă tăcerea atunci când şoaptele începeau să coboare de pe deal. Fetiţa stătea cu pleoapele strânse, ca să nu vadă cumva nişte ochi severi privind-o prin crăpăturile din lemn.

Era o căsuţă făcută din lut şi văruită atât pe dinafară, cât şi pe dinăuntru. Avea două odăiţe despărţite de tindă, iar uşa din spate dădea spre curtea împrejmuită cu un gard din nuiele. Acolo se aflau spălătorul şi bucătăria. Cei patru dormeau în camera mai mare, mama şi fiica într-un pat, tatăl şi fiul în celălalt. Uneori copiii dormeau în camera mică, folosită în timpul zilei ca loc de luat masa, de depozitare ori pentru primirea musafirilor. Satul era situat în adâncul ţării, aşa că nu avea apă curentă; de aceea trebuia fetiţa să aducă apa pentru baia şi ceaiul unchiului din uriaşul rezervor de lut pe care sacagiul îl umplea de câte ori era nevoie. Sacagiul scotea apă din puţul satului, apoi mergea din casă-n casă trăgându-şi el însuşi căruciorul şi umplea rezervoarele celor care-l plăteau. Mulţi localnici se duceau la puţ ori trimiteau un copil, însă unchiul şi mătuşa ei îşi permiteau să plătească.

Într-o zi, era în curte, ajutându-şi mătuşa la spălatul rufelor, când auziră pe cineva strigând la uşa din faţă. „Du-te şi vezi cine e”, îi spuse mătuşa. Găsi în prag un bărbat îmbrăcat într-o cămaşă albă cu mâneci lungi, pantaloni kaki şi pantofi de piele moale cu talpă groasă. Ţinea o geantă de pânză în mâna dreaptă. În mod clar era un orăşean de pe coastă.

— *Karibu*, spuse ea politicos. Bine ai venit.

— *Marahaba*[17], răspunse el zâmbind. Pot să ştiu cum te cheamă?

— Afiya.

Oaspetele zâmbi şi mai larg şi oftă în acelaşi timp, apoi se lăsă pe vine pentru ca feţele să le fie la acelaşi nivel.

— Sunt fratele tău, îi zise. Te caut de atâta vreme! Nu ştiam dacă mai trăieşti, nu ştiam nimic nici despre mama şi tata. Acum te-am găsit, slavă Domnului. Stăpânii casei sunt înăuntru?

Ea încuviinţă din cap şi se duse să-şi caute mătuşa, care se ştergea pe mâini cu kanga. Bărbatul, care se îndreptase de spate, se prezentă.

— Eu sunt Ilyas, fratele ei. Vin de la casa noastră părintească, unde am aflat că ai mei nu mai sunt pe urnea asta. Vecinii mi-au spus că sora mea e aici. Nu ştiam.

Mătuşa păru tulburată de acele vorbe, poate şi de înfăţişarea lui. Era îmbrăcat ca un om de-al stăpânirii.

— *Karibu.* Nu ştiam unde eşti. Te rog să aştepţi aici până ce Afiya îl cheamă pe bărbatul meu. Haide, fuguţa!

Fetiţa alergă până la depozit şi-i spuse unchiului ei că mătuşa îl chema acasă. „Ce s-a întâmplat?” „A venit fratele meu.” „De unde?”, vru el să ştie, dar Afiya o luase la fugă înaintea lui. Când ajunseră acasă, unchiul cam gâfâia, dar era politicos şi zâmbitor, aşa cum rareori îl putea vedea familia. Fratele ei fusese condus în camera mică, înghesuită şi ticsită ca de obicei, iar unchiul se grăbi să-l salute şi să-i strângă mâna radiind de încântare.

— Bine ai venit, frate! îi mulţumim lui Dumnezeu că ţi-a dat sănătate şi te-a adus în casa noastră, astfel încât să-ţi găseşti sora. Tatăl tău ne-a zis că te pierduse. N-am ştiut unde să dăm de tine. Am făcut tot ce ne-a stat în puteri ca să avem grijă de ea. Acum e ca fetiţa noastră, zise ducându-şi mâna stângă la inimă în timp ce dreapta se întindea într-un gest ospitalier.

— Nu ştiu dacă mă ţineţi minte, dar vă asigur că sunt cine spun că sunt, replică fratele ei.

— Asemănarea se vede de la o poştă, râse unchiul. Nu-i nevoie de alte asigurări.

Când Afiya intră cu două pahare cu apă pe o tavă, îi găsi adânciţi în conversaţie. Îşi auzi fratele spunând:

— Va sunt recunoscător pentru că i-aţi purtat de grijă atâta vreme. Va mulţumesc din suflet, dar acum, că am găsit-o, as vrea s-o iau cu mine.

— Ne pare tare rău s-o pierdem, zise unchiul cu faţa lucind de sudoare uscată. Acum e fiica noastră, şi traiul ei aici e o cheltuială pe care o suportăm bucuroşi, dar nu încape îndoială că trebuie să fie alături de fratele

ei. Sângele apă nu se face.

Mai vorbiră un timp, după care o chemară pe Afiya. Fratele ei îi făcu semn să se aşeze şi-i spuse că urma să vină cu el în oraş. Urma să-şi strângă lucrurile şi să plece împreună curând. Fetiţa îşi adună puţinul avut într-o boccea sub privirea atentă a mătuşii sale.

— Iac-aşa, pleci fără să zici mersi, la revedere, îi spuse cu reproş.

— Mersi, la revedere, îngăimă Afiya ruşinată de graba pe care o vădise.

Nici măcar nu ştiuse că avea un frate bun. Nu-i venea să creadă că era acolo, că venise aşa, din senin, şi aştepta s-o ia cu el. Era atât de curat şi de frumos şi bine-dispus! După aceea el îi povesti că era supărat pe unchiul şi mătuşa ei, dar n-o arătase deoarece ar fi părut nerecunoscător pentru că o luaseră în grijă deşi nu le era rudă. Făcuseră o faptă bună, nu putea să nege asta. Le dădu nişte bani ca răsplată pentru bunătatea lor, însă n-ar fi trebuit s-o facă, întrucât o găsise îmbrăcată în nişte zdrenţe murdare ca şi când ar fi fost sclava lor.

— Dimpotrivă, ei ar fi trebuit să te plătească pentru că ai muncit în gospodăria lor atâta vreme, spuse.

Ea nu fusese conştientă de asta pe atunci; avea să-şi dea seama abia mai târziu, după ce se mută la fratele ei.

În acea dimineaţă, Ilyas o luă cu el în căruţa trasă de măgar până la prăvălia lui Karim. Afiya nu mersese niciodată cu căruţa. Aşteptară la prăvălie până a doua zi, când sosi altă căruţă trasă de un măgar. Fetiţa şedea printre coşuri cu mango şi manioc şi saci cu grâne, pe când fratele ei era aşezat pe capră alături de căruţaş. Se îndreptau spre orăşelul de pe coastă unde Ilyas stătea cu chirie într-o cameră de la parterul unei case. Când ajunseră, o duse la etaj ca să le-o prezinte proprietarilor. Mama şi fetele ei adolescente o primiră cu bunătate şi-i spuseră că putea să urce oricând voia. Tot atunci avu Afiya prilejul să doarmă într-un pat prima oară în viaţă. Avea patul ei cu plasă de ţânţari într-un capăt al camerei, pe când patul fratelui era în capătul cel lălăit. În mijloc se afla o masă unde după-amiaza, când se întorcea de la muncă, Ilyas o punea să facă lecţii.

Într-o dimineaţă, la câteva zile după ce o adusese în oraş, merseră la spitalul de pe ţărm. Afiya nu văzuse niciodată oceanul. Un bărbat în halat alb o zgândări pe braţ, apoi îi ceru să urineze într-un mic recipient. Ilyas îi spuse că zgândărirea era menită s-o ferească de infecţie, iar analiza urinei avea să arate dacă suferea de bilharzioză. „Medicină germană”, zise în încheiere.

Când Ilyas pleca la muncă dimineaţa, fetiţa se ducea la etaj, unde stăpânii casei o tratau ca pe una de-a lor. Voiră să-i afle povestea vieţii, iar ea le spuse puţinul pe care-l avea de zis. Ajuta la bucătărie, pentru că asta ştia să facă, făcea cumpărături pentru surori la prăvălia de pe stradă ori stătea cu ele în timp ce coseau şi sporovăiau. Pe nume Jamila şi Saada, îi deveniseră prietene din primul moment. Mai târziu lua masa cu toată lumea când venea acasă tatăl. Îi ziseră să-i spună acestuia „unchiul Omari", ceea ce o făcu să se simtă parte a familiei. După-amiaza, după ce fratele ei, întors de la serviciu, se spăla şi se schimba, îi ducea prânzul la parter şi-i ţinea companie cât mânca.

— Trebuie să înveţi să citeşti şi să scrii, îi spuse el.

Nu văzuse pe nimeni să citească ori să scrie, deşi ştia ce e scrisul deoarece îl zărise pe cutiile din magazinul din sat, iar pe raftul de deasupra scaunului prăvăliaşului observase o carte. Prăvăliaşul îi spusese că era o carte sfântă pe care nu trebuie s-o atingi Iară să te speli înainte ca şi când te-ai pregăti de rugăciune. Nu credea că ar fi fost în stare să înveţe să citească dintr-o carte atât de sfântă, dar fratele ei râse auzind-o. Îi ceru să-l privească în timp ce scria literele una câte una, apoi o puse să le pronunţe după el. Mai târziu se apucă să facă singură exerciţii de caligrafie.

Într-o aupă-amiază, când familia de la etaj era plecată, Ilyas o luă cu el în vizită la un prieten. Îl chema Khalifa, şi Ilyas îi spuse că era cel mai bun prieten al lui din oraş. Se tachinau şi râdeau, simţindu-se foarte bine împreună. În cele din urmă, fratele ei spuse că plecau să-şi continue plimbarea, dar promise s-o aducă iarăşi în vizită. În cele mai multe dimineţi Afiya urca la etaj şi stătea cu Jamila şi Saada în timp ce găteau şi sporovăiau şi coseau, iar seara, când Ilyas se ducea la cafenea ori cu prietenii, urca iar ca să exerseze cititul şi scrisul sub privirile admirative ale celor două surori. Niciuna nu ştia să citească, la fel ca mama lor.

Fratele ei nu ieşea în fiecare seară; uneori rămânea acasă şi-o învăţa cântece şi să joace cărţi sau îi povestea despre viaţa lui.

— Am fugit de-acasă când mama era grea cu tine. Nu ştiu dacă voiam de-adevăratelea să fug. Cred că nu. Aveam numai unsprezece ani. Mama şi tata erau foarte săraci. Toată lumea era foarte săracă. Nu ştiu cum reuşeau să trăiască de pe o zi pe alta. Tata suferea de boala zahărului şi nu putea munci. Poate că-i ajutau vecinii. Ştiu că hainele mele erau zdrenţuite şi mi-era tot timpul foame. Mama a pierdut două fetiţe la scurt timp după naştere. Ţin minte când au venit pe lume. După câteva luni s-au îmbolnăvit şi au plâns

zile de-a rândul până s-au stins. În unele nopţi nu puteam să dorm pentru că mi-era foarte foame, iar tata gemea foarte tare. Picioarele i se umflaseră şi mirosea urât, ca o halcă de carne putrezită. Nu era vina lui, aşa e boala zahărului. Să nu plângi, văd că ţi s-au umezit ochii. Nu-ţi spun lucrurile astea ca să te întristez, ci ca să-ţi explic că poate astea au fost motivele care m-au împins să fug.

Nu cred că am vrut să fug de-adevăratelea, dar odată ce am ajuns pe drum, am continuat să merg. Când mi-era foame, cerşeam mâncare sau furam poame, iar noaptea găseam întotdeauna un locşor unde să mă adăpostesc. Uneori mi-era tare frică, dar alteori uitam să-mi plâng de milă şi priveam la ce se întâmpla în jur. După câteva zile am ajuns într-un mare oraş de pe coastă, oraşul ăsta. Am văzut soldaţi mărşăluind pe străzi pe muzică de fanfară, bocanci grei izbindu-se de pământ şi o mulţime de tineri care mărşăluiau pe margine prefăcându-se că erau şi ei soldaţi. M-am luat după ei, încântat de frumuseţea uniformelor şi de marş şi de fanfară. S-au oprit la gară, şi am rămas acolo să mă uit la vagoanele acelea uriaşe, mari cât nişte case. Locomotiva gemea şi scotea fum de parcă ar fi fost vie. Nu mai văzusem niciodată un tren. O trupă de askari se afla pe peron, aşteptând să se îmbarce, iar eu le dădeam târcoale, mulţumindu-mă să privesc şi să ascult. Luptele cu răsculaţii Maji Maji erau încă în toi. Ştiai despre asta? Pe atunci habar n-aveam nici eu. O să-ţi povestesc mai târziu despre Maji Maji. Când trenul a fost gata de plecare, askarii au urcat la bord. Un soldat shangaan m-a împins în vagon şi m-a apucat strâns de încheietură. Râdea în timp ce eu mă zbăteam, dar nu mi-a dat drumul. Mi-a zis că urma să fiu servitorul lui, să-i car arma în timpul marşului. „O să-ţi placă”, mi-a zis. Am călătorit cu trenul până la capătul liniei, sau până acolo unde terminaseră de construit calea ferată, după care am mers pe jos câteva zile până într-un oraş de munte.

Când am ajuns acolo, ne-au pus să aşteptăm într-o curte. Soldatul shangaan trebuie să se fi gândit că n-o să încerc să fug, pentru că nu mă mai ţinea de încheietură. Şi-o fi închipuit că n-aveam unde să mă duc. Am văzut un indian aplecat deasupra unor lăzi cu marfa, dându-le ordine hamalilor şi notând ceva pe o tăbliţă. Am fugit la el şi i-am zis că askarii mă răpiseră de acasă. „Pleacă de-aici, hoţoman jegos!”, mi-a răspuns. Intr-adevăr, arătam îngrozitor. Hainele îmi erau doar nişte zdrenţe, pantaloni scurţi din pânză de sac şi o cămaşă veche şi ruptă pe care nu mă mai oboseam s-o spăl. I-am zis indianului că mă cheamă Ilyas şi că soldatul ăla mare shangaan care se

holbează la noi m-a răpit de acasă. Întâi indianul s-a uitat în altă parte, dar peste câteva clipe mi-a cerut să-i mai spun o dată cum mă cheamă. M-a pus să mai rostesc de două ori numele, apoi a zâmbit şi l-a repetat şi el. Ilyas. A dat din cap aprobator şi, luându-mă de mână – în timp ce vorbea, Ilyas luă mâna fetiţei, zâmbind ca indianul şi ridicându-se în picioare –, m-a dus spre ofiţerul german în uniformă albă care era şi el în curte. El era comandantul askarilor, cu părul nisipiu şi sprâncenele de aceeaşi culoare. Asta era primul neamţ pe care-l vedeam atât de aproape. S-a încruntat la mine şi i-a zis ceva indianului, care mi-a spus că eram liber să plec. Am zis că n-aveam unde să mă duc. Auzind asta, şeful askarilor s-a încruntat iar şi l-a chemat pe alt neamţ.

Se aşezară la loc. Afiya continua să zâmbească, fascinată de poveste. Ilyas îşi luă o expresie mânioasă şi vorbi mai departe:

— Neamţul ăsta nu era un ofiţer în uniformă albă frumoasă, ci un tip cu înfăţişare brutală care-i comanda pe muncitorii care încărcau marfa în timp ce indianul ţinea socoteala. Când ofiţerul a terminat cu instrucţiunile, m-a chemat la el şi mi-a zis cu asprime: „Care-i povestea ta?” I-am spus şi lui că mă cheamă Ilyas şi că un askari m-a răpit de acasă. Mi-a repetat numele şi a zâmbit. „Ilyas”, a zis, „e un nume frumos. Aşteaptă aici până termin.” În loc de asta m-am dus după el, în caz că soldatul shangaan venea să mă caute. Bărbatul lucra la o plantaţie de cafea aflată ceva mai sus pe munte. Proprietarul era alt neamţ. M- a luat cu el la plantaţie şi mi-a dat de lucru în ţarcul de animale. Aveau câţiva măgari şi o iapă care stătea singură în grajdul ei. Era ditamai iapa, înfricoşătoare pentru un băietei. Plantaţia era nouă, aşa că era mult de muncă acolo. De asta mă luase neamţul aspru, pentru că aveau nevoie de mână de lucru.

Fermierul m-a văzut în ţarc în timp ce curăţăm balega de măgar sau ceva de felul ăsta, nu mai ţin minte precis. L-a întrebat pe bărbatul care mă adusese cine eram. Când a aflat că fusesem răpit de un askari, s-a înfuriat. „Nu trebuie să ne purtăm ca nişte sălbatici. Nu asta am venit să facem aici.” Ştiu că asta a zis pentru că mi-a povestit mai târziu. Era mulţumit de ceea ce făcea şi-i plăcea să vorbească despre asta. A zis că eram prea mic ca să muncesc, că trebuia să merg la scoală mai întâi. „Nemţii n-au venit aici să ia sclavi”, a mai spus. Apoi mi s-a dat voie să merg la şcoala bisericii, care era pentru convertiţi. Am rămas mulţi ani acolo, la plantaţie.

— Eu eram născută pe atunci? întrebă Afiya.

— O, da, te-ai născut la câteva luni după ce-am fugit de-acasă. Am stat

la plantaţie nouă ani, deci înseamnă că tu ai vreo zece. Să ştii că mi-a plăcut tare mult viaţa acolo. Munceam la fermă şi mergeam la şcoală, unde am învăţat să citesc şi să scriu şi să vorbesc germana.

Se întrerupse ca să cânte un fragment din ceea ce părea să fie un cântec german. Impresionată de glasul ui melodios, fetiţa sări în picioare să-l aplaude când termină. Ilyas zâmbea larg, căci îi plăcea mult să cânte.

— Într-o zi, nu cu mult timp în urmă, continuă el, fermierul m-a chemat să stăm de vorbă. Omul acela mi-a fost ca un tată. Avea grijă de muncitori, iar dacă vreunul se îmbolnăvea, trimitea după medicamente la clinica misionarilor. M-a întrebat dacă vreau să rămân acolo. A zis că acum ştiu prea multe pentru un muncitor la fermă. Nu-s curios să mă întorc pe coastă, unde sunt mult mai multe ocazii pentru a răzbi în viaţă? Mi-a dat o scrisoare pentru o rudă de-a lui de aici, din oraş, care are o fabrică de sisal. A scris acolo că sunt demn de încredere şi respectuos şi că ştiu să scriu şi să citesc în germană. Mi-a citit scrisoarea înainte de a închide plicul. Aşa se face că am o slujbă de funcţionar într-o fabrică germană de sisal şi aşa se face că tu o să înveţi să scrii şi să citeşti, pentru ca într-o bună zi să ştii multe lucruri urne şi să-ţi poţi purta singură de grijă.

— Da, spuse Afiya, care nu era însă pregătită să se gândească la viitor. Fermierul avea părul nisipiu, la fel ca neamţul celălalt în uniformă albă?

— Nu, îi răspunse Ilyas. Avea părul negru. Era zvelt şi chibzuit, niciodată nu ţipa la muncitori şi nu-şi bătea joc de ei. Arăta ca un… un cărturar, un om învăţat, modest şi cumpătat.

Afiya reflectă câteva momente Ia descrierea fermierului, apoi întrebă:

— Tatăl tău avea părul negru?

— Păi, da, probabil. Când am plecat eu, era sur, dar îmi închipui că l-a avut negru în tinereţe.

— Fermierul tău arăta ca tatăl nostru?

Ilyas izbucni în râs.

— Nu, arăta ca un neamţ. Tatăl nostru era… Se opri şi clătină din cap.

Tatăl nostru era suferind, zise în cele din urmă.

—

— Nu vreau să-i vorbesc de rău pe morţi la aşa de puţin timp după ce s-au dus dintre noi, dar bătrânul ăla era un tâlhar, îi zise Khalifa lui Ilyas. Cât despre tânărul *tajiri*[18], ei bine, îl cunosc de ani de zile. Era un puşti de nouă ani când am început să lucrez pentru bwana Amur. A devenit un tânăr cu nervii tot timpul întinşi – şi cine n-ar fi ajuns aşa cu un tată care nu-i

spunea nimic? Şi, dintr-odată, se trezeşte în mijlocul unui jaf, pe măsură ce creditorii dau năvală.

A pierdut enorm în haosul care a urmat morţii bătrânului. Nu ştia nimic despre afacerile lui taică-său, şi tâlharii ăia l-au jumulit rău de tot. Tot ce-l interesează pe el e lemnul. Chiar l-a convins pe bwana Amur să-l lase să înfiinţeze atelierul de mobilă. Asta îi place lui să facă – să stea toată ziua în atelier şi să miroasă lemnul. Între timp, tot restul se duce naibii.

Ţi-am zis despre casă. Ei bine, ne-am gândit că nu-i făcut din aceeaşi stofa urâtă ca taică-său şi c-o să dea curs rugăminţilor Ashei, dar e la fel de lacom ca bătrânul. El n-are niciun drept asupra casei. Ar fi trebuit să i-o dea înapoi proprietarului de drept, dar refuză cu hotărâre, chiar dacă a fost surprins să descopere că nu-i aparţine Ashei. Ar putea să ne ceară să plecăm, desigur, dar cred că se teme prea tare de nevastă-mea. Sunt veri, aproape ca frate şi soră, şi totuşi el se împotriveşte să-i dea casa care aparţine de drept familiei ei. Nu-i decât un ticălos lacom.

Cei doi se întâlneau la sfârşitul după-amiezii sau la începutul serii la cafenea, preţ de o oră sau două. Se alăturau conversaţiei generale, acesta fiind principalul scop pentru care se adunau bărbaţii acolo. Khalifa, care cunoştea multă lume, li-l prezentă pe Ilyas celorlalţi şi-l îmboldi să povestească despre timpul petrecut la şcoala germană din munţi şi despre binefăcătorul său, fermierul neamţ. Şi alţii aveau poveşti de depănat, unele foarte greu de crezut, dar aceasta era tradiţia cafenelei: cu cât mai gogonată, cu atât mai bine. Khalifa era cunoscut drept un maestru al snoavelor şi al bârfelor, aşa că uneori i se cerea să arbitreze între două versiuni contradictorii. Când se săturau de palavrele de la cafenea, se duceau să se plimbe pe ţărm sau se întorceau pe prispa lui Khalifa, unde câţiva prieteni de-ai lui se adunau seara pentru o baraza. Pe atunci îi preocupau zvonurile despre conflictul iminent cu britanicii. Oamenii spuneau că avea să fie un război mare, nu ca înfruntările de dinainte cu arabii şi populaţiile waswahili şi wahehe şi wanyamwezi şi wameru şi aşa mai departe. Acelea fuseseră cumplite, desigur, dar acum urma un război mare! „Au vase de război cât un deal şi nave care pot merge pe sub apă şi tunuri care pot bombarda un oraş aflat la câteva mile depărtare? * Se vorbea chiar despre o maşinărie zburătoare, deşi nu văzuse nimeni vreuna.

— Britanicii n-au nicio şansă, zise Ilyas stârnind un murmur de aprobare. Nemţii sunt oameni talentaţi şi deştepţi. Ştiu cum să organizeze, ştiu cum să lupte. Se gândesc la tot… şi, pe deasupra, sunt mult mai cumsecade decât

britanicii.

Ascultătorii lui izbucniră în hohote de râs.

— Nu ştiu cât sunt de cumsecade, spuse unul dintre experţii cafenelei, un anume Mangungu. După mine, asprimea lor şi sălbăticia askarilor nubieni şi wanyamwezi o să le vină de hac britanicilor. Nu e nimeni la fel de aspru ca un neamţ.

— Nu ştii despre ce vorbeşti, îi replică Ilyas.

Oamenii ăştia nu mi-au arătat nimic altceva decât

bunătate.

— Ascultă, doar pentru că un neamţ a fost de treabă cu tine nu schimbă ce s-a întâmplat aici de-a lungul timpului, zise un alt bărbat, Mahmudu. În cei treizeci de ani de când ocupă ţinutul ăsta, nemţii au omorât atâţia oameni, încât pământul e plin de tigve şi de oase şi e îmbibat de sânge. Să ştii că nu exagerez!

— Ba da, spuse Ilyas.

— Voi n-aveţi habar ce s-a întâmplat în sud, insistă Mahmudu. Nu, britanicii n-au nicio şansă dacă luptele se poartă pe uscat, dar asta n-o să fie din cauza cumsecădeniei nemţilor.

— Sunt de acord. Askarii sunt feroce, nişte sălbatici îngrozitori. Numai Dumnezeu ştie cum au ajuns aşa, spuse un bărbat pe nume Mahfudh.

— De la ofiţerii lor li se trage. De la ofiţeri învaţă să fie cruzi, zise Mangungu pe un ton autoritar menit să încheie dezbaterea în favoarea sa.

— Se luptau cu un duşman care era la fel de sălbatic, nu făceau decât să riposteze, spuse Ilyas fără să se lase descurajat. N-aţi aflat nici măcar jumătate din ce le-au făcut indivizii ăia germanilor. Au trebuit să riposteze cu asprime, deoarece numai aşa poţi să-i faci pe sălbatici să înţeleagă ordinea şi supunerea. Nemţii sunt oameni onorabili şi civilizaţi, iar de când sunt aici au făcut o mulţime de lucruri bune.

Ascultătorii lui rămaseră tăcuţi în faţa unui discurs atât de vehement.

— Prietene, te-au cucerit cu totul, zise Mangungu în cele din urmă, având ultimul cuvânt ca de obicei.

În pofida acestor dispute, Khalifa fu foarte surprins când prietenul său îl anunţă că voia să se înroleze voluntar în Schutztruppe.

— Ai înnebunit? Ce treabă ai tu cu asta? izbucni el. E o înfruntare între doi invadatori sângeroşi, unul aflat printre noi, celălalt în nord. Se luptă ca să vadă care o să ne înghită cu totul. Ce treabă ai tu cu asta? O să te înrolezi într-o armată de mercenari vestiţi pentru brutalitatea şi cruzimea lor. N-ai

auzit ce spunea toată lumea? Ai putea să fii rănit grav… sau chiar mai rău. Ce-i în capul tău, omule?

Ilyas refuză să intre în polemică. Singura lui grijă, spuse, era să lase totul în ordine pentru sora lui.

Anul următor trecu pe nesimţite. Pentru Afiya fu cea mai fericită perioadă din viaţa ei. De când o luase la el, Ilyas îi umplea zilele cu voie bună. Râdea tot timpul, iar râsul lui era molipsitor. Apoi, din senin, sau aşa i se păru ei, îi zise:

— M-am înrolat în Schutztruppe. Ştii ce-i asta? înseamnă trupă de protecţie, *jeshi la serikali.* O să fiu un askari. O să fiu militar în solda germanilor. Se apropie războiul.

— O să trebuiască să pleci? O să dureze mult? îl întrebă calm, deşi vestea o îngrijora.

— N-o să dureze mult, o linişti el zâmbind. Schutztruppe e o armată puternică, de neînvins. Toţi sunt speriaţi de ea. O să mă întorc în câteva luni.

— Eu o să te aştept aici?

Ilyas clătină din cap.

— Eşti prea mică. Nu pot să te las aici singură. L-am întrebat pe unchiul Omar dacă poţi să stai la ei, dar nu vrea să-şi asume responsabilitatea în caz că… Nu suntem rude, adăugă Ilyas, apoi ridică din umeri. Nu poţi să stai aici şi nu poţi să vii la război cu mine. Nu vreau să te trimit înapoi la mătuşa şi unchiul tău de la tară, dar n-am de ales. Acum o să ştie că mă întorc să te iau şi-o să te trateze mai bine.

Afiya nu înţelegea cum o putea trimite înapoi după ce o ajutase să vadă ce viaţă mizerabilă dusese la oamenii aceia. Nu se putu opri din plâns multă vreme. Ilyas o ţinu în braţe şi-i şopti cuvinte de alinare în timp ce o mângâia pe păr. În noaptea aceea o lăsă să vină în patul lui, iar fetiţa adormi pe când el îi povestea despre anii săi de şcoală în oraşul de munte. Ştia că fratele ei se grăbea să plece şi nu voia ca el s-o deteste şi să nu mai vină s-o ia, aşa că încetă să plângă atunci când el i-o ceru. Surorile îi făcură o rochie ca dar de bun-rămas, iar mama lor îi dădu o kanga de-a ei mai veche. „Sunt sigură c-o să fii fericită acolo, la ţară”, îi zise una din surori. Afiya încuviinţă. Nu le spusese nimic despre unchiul şi mătuşa de acolo – Ilyas îi zisese să n-o facă – şi nu le mărturisise ce groază îi era să-i revadă. De asemenea, merseră să-şi ia rămas-bun de la Khalifa şi Asha. Ilyas tocmai aflase că fusese repartizat la unitatea din Dar es Salaam pentru instrucţie.

Prietenul fratelui ei, Khalifa, îi spuse fetiţei:

— Nu ştiu de ce se duce la război fratele tău, în loc să stea să aibă grijă de tine. Lupta asta n-are nimic de-a face cu el. Şi-o s-o poarte alături de nişte askari ucigaşi ale căror mâini sunt deja acoperite de sânge. Ascultă-mă, Afiya, până se întoarce trebuie să ne spui dacă ai nevoie de ceva. Trimite-mi vorbă la slujbă, la negustorul Biashara. O să ţii minte?

— Ştie să scrie, interveni Ilyas.

— Atunci trimite-mi un bilet, zise Khalifa, şi cei doi prieteni râseră în timp ce-şi luau rămas-bun.

Peste câteva zile, Afiya era înapoi la mătuşa şi unchiul de la ţară. Puţinul ei avut se găsea într-o bocceluţă de pânză: rochia pe care i-o făcuseră surorile, vechea kanga dăruită de mama lor, o tăbliţă de ardezie şi un teanc de ciorne pe care fratele ei i le adusese de la serviciu ca să exerseze scrisul. Dormea iarăşi pe podea în tindă, în umbra dealului. Mătuşa se purta cu ea de parcă ar fi fost plecată numai câteva zile, iar acum trebuia să-şi reia corvezile. Unchiul nici n-o băga în seamă. Fiul Issa pocnea din degete sub nasul ei, la fel ca tatăl lui, ca s-o pună la treabă. Totul era puţin mai rău decât înainte şi o făcea să sufere mai mult. Se gândi că trebuia să reziste deoarece aşa îi ceruse fratele ei până se întorcea pentru totdeauna. Mătuşa bombănea mai mult ca pe vremuri, certând-o că era înceată, plângându-se că reprezenta o cheltuială, deşi fratele ei le dăduse bani ca s-o ţină. Fiul avea şaisprezece ani şi uneori se lipea de ea şi-i strângea sfârcurile când nu era nimeni prin preajmă, iar^ea nu apuca să scape.

În orele fierbinţi şi neclintite ale după-amiezii, la câteva zile după ce se întorsese la ei, mătuşa o văzu stând în curte şi scriind pe tăbliţa de ardezie. Femeia tocmai se trezise din somnul de după prânz şi se ducea la spălător. O privi fără o vorbă, apoi se apropie. Când văzu că semnele nu erau doar nişte mâzgălituri, arătă spre tăbliţă şi întrebă cu asprime:

— Ce-i asta? Scrii? Ce înseamnă?

— *Jana, leo, kesho,* zise Afiya punând degetul pe rând pe fiecare literă. Ieri, azi, mâine.

Mătuşa ei părea tulburată şi nemulţumită, dar nu zise nimic. Se duse la spălător, iar Afiya se grăbi să-şi ascundă tăbliţa, promiţându-şi să fie mai discretă când exersa. Mătuşa nu mai pomeni despre tăbliţă, dar probabil îi spusese soţului ei. A doua zi, după masa de prânz, în timpul căreia fata simţise o încordare neobişnuită, el pocni din degete şi arătă spre camera mică. Când se îndreptă ascultătoare într-acolo, văzu un rânjet pe chipul

fiului. Era deja în cameră, cu fata la uşă, când unchiul intră cu un baston în mâna dreaptă. Zăvori uşa şi o privi o clipă cu o expresie de scârbă.

— Aud că ai învăţat să scrii. Nu trebuie să te întreb cine te-a învăţat. Ştiu precis cine e – cineva care n-are niciun simţ al răspunderii. Un inconştient, ce mai. La ce-i trebuie unei fete să scrie? Ca să-i poată scrie unui codoş?

Făcu un pas înainte şi o plesni peste tâmplă cu mâna stângă, apoi mută bastonul dintr-o mână în cealaltă şi-o plesni peste faţă şi creştet cu mâna dreaptă. Clătinându-se sub lovituri, fetiţa se dădu înapoi în timp ce el răcnea în culmea furiei. Apoi, după o tăcere prelungă, se năpusti asupra ei cu bastonul, ratând anume în primul moment, dar apropiindu-se tot mai mult. Afiya urlă îngrozită şi făcu tot posibilul să scape, dar încăperea era mică şi uşa, zăvorâtă. Cum n-avea unde să se ascundă, fugi şi se ghemui şi încasă toate loviturile. Majoritatea îi aterizau pe spinare şi pe umeri, făcând-o să se cutremure şi să ţipe. În cele din urmă se împiedică şi căzu ducându-şi mâna stângă la faţă ca să se protejeze. Bastonul o lovi cu o forţă zdrobitoare. Cu răsuflarea tăiată de durere, icni şocată înainte ca urletul să-i ţâşnească din adâncul trupului. Stătea la picioarele lui, ţipând şi hohotind de plâns, în timp ce bărbatul îşi continua atacurile. Când fu mulţumit, deschise uşa şi ieşi din cameră.

După aceea, printre lacrimi şi scâncete, îşi dădu seama că mătuşa veni la ea, îi scoase rochia murdărită şi i-o şterse. Apoi o acoperi cu un cearşaf şi-i vorbi în şoaptă până ce leşină. Trebuie să fi durat puţin, deoarece când îşi veni în fire se vedea lumină pe geam, iar camera pulsa de căldură. Zăcu acolo toată după-amiaza, într-un delir înlăcrimat, din când în când conştientă că mătuşa se afla aproape, rezemată de perete. Seara o duse la mganga, vindecătoarea, ca să-i panseze rana, iar aceasta îi zise:

— Ar trebui să vă fie ruşine. Tot satul l-a auzit răcnind şi bătând-o pe copilă. Parcă şi-ar fi pierdut minţile!

— N-a vrut s-o rănească, a fost un accident, se grăbi ea să răspundă.

— Crezi că nimeni nu ţine socoteala? spuse mganga.

Vindecătoarea făcu tot ce ştia, dar mâna nu se vindecă aşa cum trebuie. Afiya mai avea o mână însă, şi la câteva zile după bătaie îi scrise un bilet bărbatului cu care se împrietenise fratele ei în oraş. Il trecu la destinatar pe bwana Biashara, după cum îi spusese el să facă dacă avea nevoie de ajutor. Scrise: *Kaniumiza. Nisaidie. Afiya.* „M-a rănit. Ajută-mă. Afiya.” Îi dădu biletul prăvăliaşului, care-l citi, îl împături şi i-l dădu unui căruţaş care se îndrepta spre coastă. Prietenul fratelui ei veni împreună cu căruţaşul care-i

adusese biletul. II plăti ca să se întoarcă a doua zi. Încă suferind de pe urma vânătăilor şi a mâinii fracturate, Afiya şedea pe prag uitându-se la deal când ei se opriră în faţa casei. Prăvăliaşul le spusese încotro s-o apuce. Unchiul ei era la muncă, dar nu veni acasă. Trebuie să fi aflat cine sosise. Era un sat foarte mic. Când îl zări pe prietenul fratelui ei, fetiţa se ridică în picioare.

— Afiya!

Se apropie de ea şi, văzând în ce hal era, o luă de mâna teafără şi o conduse la căruţă fără o vorbă.

— Aşteaptă, zise ea.

Fugi înăuntru şi-şi luă bocceluţa, care era în tinda unde dormea.

Mult timp Afiya nu vru să meargă nicăieri. Se temea de toată lumea, în afară de prietenul fratelui ei care venise s-o salveze şi căruia îi spunea acum *baba*[19] Khalifa. Ashei, care-i dădea terci de grâu şi supă de peşte ca să-şi recapete puterile, trebuia să-i spună *bimkubwa*[20]. Era sigură că dacă omul acela n-ar fi venit, unchiul ei ar fi ucis-o mai devreme sau mai târziu, dacă nu el, atunci fiul lui. Însă baba Khalifa venise.

3

Îl remarcă în timpul inspecţiei din acea dimineaţă. Ofiţerul. Asta se întâmpla în borna, unde li se alăturaseră recruţilor care fuseseră adunaţi acolo mai devreme. În cursul marşului de la gară la borna militarii care îi escortau ţipară la ei şi le aruncară vorbe de batjocură şi-i grăbiră, mergând în faţa şi în spatele lor şi uneori printre ei. „Sunteţi o gloată de *washenzi*[21], le spuneau. „Pradă uşoară pentru fiarele sălbatice. Nu-ţi legăna şoldurile ca un *shoga*[22]! Nu te ducem la bordel! îndreptaţi-vă umerii, găozarilor! Armata o să vă arate cum să vă ţineţi spatele ţeapăn."

Recruţii se aflau acolo mai mult sau mai puţin de bunăvoie: unii erau voluntari, alţii fuseseră trimişi la oaste de părinţii lor, care la rândul lor fuseseră constrânşi s-o facă, unii fuseseră luaţi cu arcanul sau forţaţi de împrejurări, alţii fuseseră pur şi simplu culeşi de pe drum. Die Schutztruppe se extindea şi avea nevoie de luptători. Unii vorbeau liber, fremătând de nerăbdare, familiarizaţi cu genul acela de activitate, râzând de ocările soldaţilor din escortă, dornici să fie primiţi în cercul celor care foloseau dispreţul pe post de armă. Alţii erau tăcuţi şi neliniştiţi, poate chiar temători, neştiind ce-i aştepta. Hamza făcea parte dintre aceştia din urmă, rumegându-şi abătut părerea de rău pentru ceea ce făcuse. Nu-l obligase nimeni, el se oferise să se înroleze.

Porniseră în zori de la staţia de recrutare. El nu cunoştea pe nimeni, dar se apucase să umble ţanţoş la fel ca ceilalţi, cu o cutezanţă născută din bizareria împrejurărilor: marşul spre terenul de instrucţie reprezenta începutul aventurii. Bărbaţii masivi şi musculoşi o luaseră în frunte, mergând încrezători cu paşi mari şi trăgându-i pe ceilalţi după ei. Unul începu să cânte cu un glas profund şi sumbru, iar alţii, care-i cunoşteau limba, îi ţinură isonul. Luându-se după înfăţişarea lor, Hamza se gândi că vorbeau kinyamwezi. Soldaţii din escortă, dintre care unii păreau să fie şi ei wanyamwezi, zâmbiră şi uneori cântară şi ei. Când se lăsă tăcerea, cineva începu alt cântec, de data asta în kiswahili. Nu era chiar un cântec, mai curând o conversaţie cântată pe care o şi adăugau de la ei interpreta într-un tempo vesel de marş, cu un răspuns exploziv la sfârşitul fiecărei propoziţii:

Tumefanya fungo na Mjarumani, tayari.
Tayari!
Askari wa balozi wa Mdachi, tayari.
Tayari!
Tutampigania bila hofu.
Bila hofu!
Tutawatisha adui wajue hofu.
Wajue hofu!

Cântau cu voioşie, pe jumătate ironizându-se cu bătăi viguroase în piept:

Ne-am înrolat la nemţi,
Suntem gata!
Suntem soldaţii guvernatorului neamţ,
Suntem gata!
O să luptăm pentru el fără teamă,
Fără teamă!
O să ne-ngrozim duşmanii şi-o să-i umplem de spaimă,
De spaimă!

Soldaţii din escortă râdeau versuri obscene.

Apoi, când ieşiră din oraş şi căldura începu să se facă simţită, iar soarele îi puse stăpânire pe gât şi pe umeri şi sudoarea începu să-i curgă pe faţă şi pe spinare, neliniştea lui Hamza reveni. Se înrolase ca voluntar dintr-un impuls, fugind de o situaţie care i se părea de nesuportat, dar nu ştiuse în ce se băgase, nici dacă avea să se ridice la înălţimea aşteptărilor. Avea o idee despre mediul în care alesese să intre. Toată lumea auzise poveşti despre Schutztruppe, armata de askari, şi despre ferocitatea cu care-i tratau pe civili. Toată lumea auzise despre ofiţerii germani cu inimă de piatră. Ca să scape de viaţa pe care o ducea, alesese să fie unul dintre soldaţii lor; în timp ce asuda şi se istovea mergând pe drumul de pământ în vipia amiezii, îngrijorarea pentru ceea ce făcuse îl lovea uneori cu atâta forţă, încât îi tăia răsuflarea.

Se opreau ca să bea apă şi să mănânce curmale şi smochine uscate. Trecură pe lângă multe poteci care duceau spre satele aflate în spatele paravanului de verdeaţă, dar nu se zărea nici picior de om. Păreau să se

ascundă cu toţii. La un moment dat, pe marginea drumului, sub un tamarind bătrân, găsiră ciorchini de banane, o grămăjoară de manioc, un coş cu castraveţi şi un altul cu roşii. Piaţa fusese abandonată în grabă. Oamenii trebuie să fi fost surprinşi de vestea sosirii lor şi nu izbutiseră să-şi adune toată marfa la timp, preferând să se retragă în siguranţă. Toată lumea ştia că echipele de recrutare bântuiau prin ţinut.

Soldaţii din escortă le ordonară să se oprească acolo şi-i strigară pe proprietarii mărfii, dar nimeni nu apăru. Între timp, soldaţii le împărţiră bananele recruţilor, numai bananele, şi le strigară negustorilor ascunşi că trebuiau să-i trimită nota de plată guvernatorului Kaizerului. Recruţilor nu li se îngăduia să se îndepărteze de escortă. Trebuiau să-şi facă nevoile pe marginea drumului, în văzul tuturor, câte şase odată, indiferent dacă le venea sau nu. „Ca să învăţaţi ce înseamnă disciplina”, râseră soldaţii. „Scoateţi mizeria din voi şi acoperiţi-o cu pământ înainte să ajungem la tabără.”

Merseră toată ziua, majoritatea desculţi, unii purtând sandale de piele. „Nemţii au construit drumul ăsta”, le zise un soldat, „ca să nu trebuiască să vă deschideţi calea prin junglă. Ca să vă putem duce pe voi ca-n puf, sălbaticilor!” Pe la mijlocul după-amiezii, picioarele şi spinarea îl dureau atât de rău pe Hamza, încât înainta mecanic, din instinct, fără să aibă de ales. Mai târziu nu-şi putu aminti ultimele etape ale acelui marş, dar, asemenea animalelor care se apropie de ţarc, recruţii se înviorară când soldaţii le spuseră că mai aveau puţin.

Sosiră în tabără la amurg, după ce străbătură periferia unui sat mare unde locuitorii se adunaseră să-i privească. Strigătele prieteneşti şi râsetele acestora îi însoţiră până la porţile fortificaţiei. O clădire lungă, văruită se întindea pe latura din dreapta a taberei, încăperile de la etaj, unele cu lămpi aprinse, aveau balcoane ce dădeau spre terenul de paradă. Dedesubt, la parter, era un şir de uşi închise. Mai era şi o clădire mai mică, în capătul îndepărtat al incintei, cu faţa la poartă. Şi la etajul acesteia se zărea lumină. La primul nivel erau doar o uşă şi două ferestre, toate închise. În stânga terenului vast de paradă erau două şoproane şi câteva ţarcuri pentru animale. În colţul cel mai apropiat de poartă se afla o clădire cu etaj despre care aveau să afle că era arestul. Acolo fură duşi, într-o încăpere mare de la parter cu lămpi atârnând de grinzile din tavan. Uşa spre etaj era închisă, dar a lor fu lăsată deschisă, la fel ca uşa principală. Askarii care-i escortaseră continuară să-i supravegheze, deşi ei înşişi păreau epuizaţi. Prea obosiţi ca

să-i mai înjure şi să-şi bată joc de ei, stăteau lângă uşă aşteptând să primească ordinul de a se retrage la odihnă.

În grupul lor erau optsprezece recruţi, vlăguiţi şi asudaţi şi tăcuţi. Hamza era năucit de foame şi de oboseală, iar inima îi bătea cu o panică pe care n-o putea controla. Trei bătrâne din sat le aduseră un vas cu banane fierte cu măruntaie tocate. Recruţii se adunară să mănânce după cum putură, întinzându-se cu rândul să apuce o mână de fiertură. Când se schimbă paza, soldaţii îi duseră pe recruţi afară, câte unul, să-şi facă nevoile în latrina improvizată pe o latură a arestului. După aceea aleseră doi oameni să ducă găleata la haznaua din afara porţii şi să arunce mizeria.

— *Borna la mzungu*, spuse unul dintre paznici. *Kila kitu safi. Hataki mavi yenu ndani ya borna lake. Hapana ruhusa kufanya mamboya kishenzi hapa.* Asta-i tabăra omului alb. Totul e curat aici. Nu vrea să vă vadă rahatul în borna lui. Aici n-aveţi voie să vă ţineţi de obiceiurile voastre de sălbatici.

Porţile fortăreţei se închiseră după aceea. Se întunecase de-a binelea, deşi Hamza auzea murmurul satului din afara zidurilor şi apoi, spre uimirea lui, chemarea muezinului pentru rugăciunea de *isha*[23]. Mai târziu, prin uşa deschisă a arestului, zări lămpi cu ulei mişcându-se prin beznă pe terenul de paradă, însă niciuna nu se apropie. Când se trezi la un moment dat, văzu clădirea văruită strălucind în întuneric. Paznicii nu se zăreau nicăieri. Nu părea să-i supravegheze nimeni. Poate că erau afară, aşteptându-i să încerce să evadeze, sau poate ştiau că nou-veniţii nu aveau unde să se ducă în toiul nopţii.

Dimineaţă fură aliniaţi pentru inspecţie în faţa clădirii lungi şi albe. La lumina zilei, Hamza văzu că avea un acoperiş de tablă vopsit în cenuşiu şi o terasă înălţată din lemn care se întindea pe toată faţada. Uşile închise pe care le văzuse în ajun aparţineau unor birouri sau magazii. Numără şapte uşi şi opt ferestre cu obloane. Ferestrele şi uşile din mijloc erau deschise. În mijlocul terenului, despre care avea să afle ulterior că se numea Exerzierplatz, se înălţa un catarg pentru steag. *Ombasha*[24], nubianul care-i condusese la terenul de paradă, mărşălui în faţa lor, apoi se duse în spate, împungându-i cu bastonul de bambus ca să-i aducă la ordine. Erau toţi desculţi, chiar şi cei care veniseră cu sandale, şi îmbrăcaţi în hainele de zi cu zi, pe când ombasha avea o uniformă militară kaki, o centură de piele cu buzunare pentru muniţie, bocanci întăriţi la vârf şi un *tarbusir*[25] având în fată emblema ce înfăţişa o acvilă, iar în spate o pânză de protecţie pentru ceafă. Era un tip trecut de prima tinereţe, bărbierit, musculos şi agil în ciuda

burţii proeminente. Petele maronii de pe dinţi îi dezvăluiau obiceiul de a mesteca mereu khat[26]. Faţa îi era lucioasă, fără urmă de zâmbet, cu cicatrici la ambele tâmple – faţa inexpresivă înspăimântătoare a askarilor nubieni.

Când ombasha constată că şirul era drept şi neclintit, se întoarse spre ofiţer, care apăruse în faţa uşii deschise a clădirii în dreptul căreia se adunaseră. Cu spatele ţeapăn, ombasha răcni că porcii erau gata de inspecţie. *Hawa schwein tayari.* Ofiţerul, care era şi el în kaki, însă purta cască, îşi ridică bastonul ca să arate că auzise, dar nu se mişcă. După întârzierea cuvenită unei persoane atât de importante, coborî de pe terasă şi se îndreptă spre recruţi. Începu de la un capăt al rândului şi continuă agale, oprindu-se ca să-l privească mai bine pe câte unul, dar fără să vorbească. Pe patru dintre ei îi lovi uşor cu bastonul. Ombasha îi instruise să stea în poziţie de drepţi cu privirea drept în faţă şi în niciun caz să nu se uite în ochii unui ofiţer german. Hamza ştia că deja îl luase în vizor. Văzuse asta chiar înainte ca ofiţerul – un bărbat slab, bărbierit – să se mişte din pragul uşii şi nu-şi putu împiedica un tremur când se opri în dreptul fui. Nu era atât de înalt pe cât păruse pe terasă, dar era mai înalt decât el. Stătu în faţa lui doar câteva secunde, apoi trecu mai departe, însă Hamza îşi dădu seama, fără să se uite, că ochii lui erau duri şi aproape transparenţi. Lăsa în urmă un miros medicinal astringent.

Patru dintre ei, cei pe care-i atinsese ofiţerul cu bastonul, fură trimişi la biroul corpului de Träger[27] ca să fie recrutaţi ca brancardieri sau hamali. Poate că erau prea bătrâni sau păreau înceţi sau pur şi simplu nu-i plăcuseră ofiţerului. Pe ceilalţi îi lăsă în seama caporalului. Derutat şi îngrozit, Hamza se întrebă dacă n-ar fi fost preferabil corpul cărătorilor, în ciuda statutului inferior. Ştia că laşitatea din el era cea care vorbea. Hamalii nu erau scutiţi de greutăţile vieţii de askari şi, în plus, umblau în zdrenţe şi uneori desculţi, stârnind batjocura tuturor. Recruţii fură mânaţi ceva mai încolo şi puşi să se aşeze pe jos în faţa clădirii mai mici, a cărei uşă principală era acum deschisă. Cealaltă uşă, aflată în capăt, era încuiată cu două lacăte.

Nu erau niciun copac în preajma zidului şi nicio umbră pe terenul de paradă. Era dimineaţa devreme, dar, din cauză că trebuiau să stea nemişcaţi, razele soarelui le ardeau deja gâtul şi creştetul. După mult timp, alt ofiţer german ieşi din clădire, urmat de un bărbat în uniformă care rămase la un pas sau doi în spatele lui. Ofiţerul german era rotofei şi îmbrăcat în pantaloni până la genunchi şi o tunică cu multe buzunare. Pe braţul stâng

purta o banderolă albă cu o cruce roşie. Avea tenul roşcovan, o mustaţă arămie stufoasă şi un păr blond rărit pe frunte. Pantalonii, burta şi mustaţa îi dădeau un aer uşor comic. După ce-i privi îndelung, le ordonă să se ridice, apoi să se aşeze, apoi să se ridice iar. Zâmbi, îi spuse ceva bărbatului din spatele lui şi intră în clădire. Asistentul, care purta şi el o banderolă albă cu o cruce roşie, încuviinţă din cap spre ombasha şi se întoarse la infirmerie. După aceea fură trimişi înăuntru unul câte unul pentru a fi examinaţi.

Când îi veni rândul, Hamza intră într-o încăpere aerisită, luminoasă, cu şase paturi goale aranjate cu migală. Intr-un capăt, despărţită printr-un paravan, era camera de consultaţie, cu o masă pliantă într-o parte şi un pat în cealaltă. Asistentul, un tip slab şi mic de înălţime, cu faţa arsă de soare, experimentat şi cinic, îi zâmbi şi-i ceru în kiswahili să-şi spună numele, vârsta, locul de baştină şi religia. I le comunică apoi ofiţerului în germană, pe un ton care sugera un anume scepticism faţă de informaţiile pe care le transmitea. La rândul lui, ofiţerul cântări aceste detalii şi se uită la Hamza ca pentru a verifica înainte să le noteze pe o fişă. Hamza minţise în privinţa vârstei, adăugându-şi nişte ani.

— *Suruwaliy* zise asistentul arătând spre pantaloni.

Cum Hamza nu se grăbea să şi-i scoată, ofiţerul se răsti:

— *Haya schnell!*

Se aplecă în faţă greoi şi studie cu atenţie organele genitale ale lui Hamza, apoi, cu o mişcare bruscă, îl plesni uşor peste testicule. Când recrutul sări în sus de uimire, medicul militar chicoti şi schimbă un zâmbet cu asistentul. Apoi se aplecă iar şi, cu gesturi blânde şi repetate, strânse penisul lui Hamza în mână până când începu să se întărească.

— *Inafanya kazi,* funcţionează bine, îi spuse asistentului, dar pronunţase cuvintele stângaci, de parcă nu i-ar fi fost familiare sau ar fi avut o problemă de dicţie.

Dădu drumul penisului vădind parcă o anume părere de rău. După aceea se uită în ochii lui Hamza, îl puse să deschidă gura şi-l prinse de încheietură. Apoi luă un ac dintr-o tăviţă de metal, desfăcu o fiolă şi vârî acul în fluidul vâscos. Zgârie braţul lui Hamza şi puse acul în alt vas, care conţinea un lichid limpede, transparent. Asistentul îi dădu o pastilă pe care s-o înghită cu un pahar de apă şi zâmbi când gustul amar îl făcu să se înfioare. Ofiţerul mai scrise ceva pe fişă, îl privi iarăşi lung şi, cu un zâmbet fin, îi făcu semn să iasă. Aceasta fu prima lui întâlnire cu medicul militar.

Primiră uniformă, centură, bocanci şi fes. Ombasha le spuse:

— Mă cheamă *Gefreiter*[28] Haidar al-Hamad şi sunt ombasha care o să vă instruiască astfel încât să deveniţi askari. O să vă purtaţi tot timpul cuviincios şi-o să mă ascultaţi orbeşte. Am luptat în nord şi-n sud şi-n est şi-n vest, pentru englezi, pentru kediv[29] şi acum pentru Kaizer. Sunt un om de onoare care a văzut multe la viaţa lui. Voi sunteţi nişte porci până vă învăţ eu militărie. Sunteţi washenzi ca toţi civilii până vă învăţ eu militărie. O să vă amintiţi în fiecare zi că aveţi mare noroc să fiţi askari. Arătaţi respect şi supunere, altfel, *wallahi,* o să vedeţi voi. *Unafahamu*?[30] Toată lumea în cor: *Ndio bwana*[31]. Acum, uniforma asta, bocancii, centura, fesul… sunt cele mai importante. O să le purtaţi cu mare grijă şi-o să le ţineţi mereu curate. Le curăţaţi în fiecare zi, asta-i prima voastră îndatorire de militari. În fiecare zi trebuie să vă verificaţi uniforma, centura, bocancii şi tot restul. Dacă nu-s curate, o să suferiţi *kiboko na matusi*[32] în faţa tuturor, *hamsa ishirin.* Ştiţi ce-nseamnă asta? Douăzeci şi cinci de lovituri de baston pe bucile voastre grase. Când ajungeţi nişte askari demni de numele ăsta, o să purtări un tarbush ca al meu. Eu să vă învăţ şi voi o să fiţi curaţi lună, altfel e vai de capul vostru. Păstraţi-vă echipamentul curat. *Unafahamu?*

— *Ndio bwana.*

Le explică în amănunt cum trebuiau să poarte fiecare piesă şi cum s-o îngrijească. Vorbea aspru amestecând mai multe limbi, kiswahili, arabă şi puţină germană, în fraze neterminate. Le completa cu semne şi gesturi cu neputinţă de înţeles greşit şi repeta până când toţi dădeau din cap ca să arate că pricepuseră. *Ndio bwana.*

— *Shabash*[33]. Asta-i limba taberei, unafahamu, zise ombasha fluturând bastonul spre ei. Dacă nu înţelegeţi ceva, ăsta o să vă lămurească.

Fură cazaţi într-o baracă din sat, chiar lângă zidurile fortăreţei. După acea primă dimineaţă vieţile lor fură înghiţite de instrucţia zilnică istovitoare, care începea cu un sunet de goarnă la prima geană de lumină şi ţinea până la amiază. Sesiunile, care aveau loc în boma, fură prezidate mai întâi de ombasha, Gefreiter Haidar al-Hamad, apoi de *shaush,* Unteroffizier Ali Nguru Hassan, tot nubian, un bărbat încruntat, cu un aer ascetic, foarte greu de mulţumit. Abia mai târziu, după ce făcuseră instrucţie câteva zile, ajunseră să-l cunoască pe subofiţerul german, *Feldwebel*[34] Walther.

Sergentul-major era înalt şi solid, cu voce tunătoare. Avea părul negru, o mustaţă groasă şi ochi căprui care-i ieşeau din orbite când era furios sau nemulţumit. Buzele i se răsuceau dispreţuitor aproape la fiecare vorbă pe care o pronunţa. Instrucţia cu el era energică şi solicitantă, iar purtarea lor îi

dădea o mulţime de motive de enervare. Nu-i lăsa să răsufle nicio clipă; îi urmărea cu mâinile în şolduri, certându-i cu valuri de înjurături care-i ieşeau din gură ca zoaiele în canalul de scurgere. Chiar şi când tăcea, se chinuia să-şi stăpânească exasperarea. Era întocmai cum se aşteptase Hamza să ne un ofiţer german. Avea în permanenţă la el un baston pe care-l plesnea nerăbdător de coapsa dreaptă, uneori lovind destul de tare. Alteori îl folosea ca să arate ceva ori îl rotea violent prin aer când furia îi devenea imposibil de controlat. Întrucât era sub demnitatea unui ofiţer german să lovească un askari, aştepta ca ombasha, care asista la toate sesiunile, să intervină cu lovituri când vorbele lui aveau nevoie de subliniere.

Ziua începea cu o doză de chinină urmată de exerciţii de marş preţ de câteva ore. Pentru Schutztruppe era important să aibă o imagine bună, mugea la ei feldwebelul, şi precizia modului de deplasare era esenţială în acest scop. Învăţară cum să aibă o postură militărească şi, mai târziu, cum să mărşăluiască unul în faţa altuia şi apoi în grup în timp ce ombasha sau shaushul sau feldwebelul răcneau ordine şi înjurături. După aceea învăţară cum să-şi tină şi să-şi folosească armele, cum să stea culcaţi pe turtă în timp ce ocheau, cum să tragă şi să atingă ţinta, cum să se mişte repede şi să încarce iar. Askarii din Schutztruppe nu se retrăgeau decât dacă primeau ordin, nu intrau în panică dacă erau atacaţi şi, mai presus de orice, erau de neclintit. „Unafahamu?” Fiecare ordin era urlat şi însoţit de insulte. „Ndio bwana.” Fiecare greşeală era pedepsită cu bătaia sau munca grea, în funcţie de gravitate. Pedepsele erau constante şi publice, şi o dată la câteva zile cu toţii, recruţi şi askari veterani deopotrivă, erau adunaţi în borna ca să asiste la *hamsa ishirin,* cele douăzeci şi cinci de lovituri de bici, sentinţă dată pentru fapte care adesea nu păreau să merite o asemenea umilire. Era menită să-i facă ascultători şi neînfricaţi, le spuse ombasha. Biciuirea era executată întotdeauna de un askari african, niciodată de un german.

După-amiaza făceau curăţenie în borna şi în baracă şi îndeplineau alte însărcinări conform ordinelor. Îşi curăţau armele, bocancii, moletierele şi uniformele. Se făceau des inspecţii şi fiecare greşeală era pedepsită, fie individual, fie, uneori, colectiv. Făceau exerciţii fizice ca să-şi întărească trupurile, alergări, marşuri forţate şi exerciţii de forţă. Majoritatea recruţilor din grupul lui Hamza erau din regiune şi se înţelegeau între ei, dar se vorbeau şi alte limbi, mai ales arabă, kinyamwezi şi germană. Cuvinte din toate aceste limbi erau amestecate cu kiswahili, care, într-o anumită formă, era limba principală a trupei. Hamza se lăsă prins de rutina epuizantă. În

primul acces de panică de după înrolare se temuse că va fi dispreţuit şi persecutat de nişte bărbaţi deprinşi cu violenţa care nu preţuiau decât forţa şi duritatea. În grupul lui se constitui rapid o ierarhie, forţa şi agilitatea reprezentând criterii importante. Entuziasmul şi vigoarea a doi dintre ei, Komba şi Fulani, îi recomandau ca lideri naturali, şi nimeni nu le contesta acest drept. Fulani avea deja experienţă militară, deşi nu la nivelul cerut de Schutztruppe. Era un mnyamwezi care lucrase ca gardian în armata privată a unui negustor; fostul lui patron îl botezase Fulani, adică „Aşa şi-aşa", deoarece nu reuşea să-şi amintească niciodată numele lui în kinyamwezi. Încântat de această poreclă, o adoptase. Komba era foarte puternic şi încrezător, un atlet înnăscut. Aceştia doi erau primii la toate exerciţiile, le ţineau de vorbă pe femeile care le aduceau mâncare, flirtau cu ele şi le promiteau c-o să le viziteze după apusul soarelui. Erau serviţi întotdeauna primii şi clin belşug. Ei erau cei pe care-i lăuda mereu ombasha, pe când feldwebelul întâi îi linguşea, apoi îi ataca fără milă. Komba râdea de feldwebel pe la spate şi-i zicea Jogoo, „Cocoşelul", pentru că mergea ţanţoş de colo-colo ori de câte ori erau femei prin preajmă. Toţi înţelegeau că atacurile sergentului-major la adresa celor doi bărbaţi, mai cu seamă împotriva lui Komba, semnificau recunoaşterea întâietăţii lor în ierarhia trupei. Hamza se strădui să-şi găsească locul în acea ierarhie, aşa cum făcură şi ceilalţi.

Ascendentul lui Fulani şi Komba nu părea important sau problematic pentru Hamza, deoarece principalele griji ale grupului erau intensitatea exerciţiilor şi teama generală de pedeapsă. Nimeni nu avea un răspuns la dispreţul şi violenţa manifestate de Gefreiter sau de Unteroffizier, pentru a nu mai vorbi despre feldwebelul Walther. Nu i se adresau nici unui instructor pe nume; de fapt, nu li se adresau deloc, doar se supuneau cu râvnă. Numai Komba reuşea să scape nepedepsit, deoarece era un dandy obraznic care lăsa impresia că nu era conştient de faptul că jignea pe cineva.

În ciuda regimului aspru, Hamza găsea o satisfacţie neaşteptată în felul în care îi creştea forţa şi i se dezvoltau aptitudinile, iar după o vreme ajunse să nu mai tresară la strigătele de „Schwein" sau „washenzi" sau la cuvintele germane scuipate de instructori pe care încă nu le înţelegea. În mod neaşteptat, începu să se simtă mândru că făcea parte din acel grup şi că, în loc să fie respins şi batjocorit aşa cum se temuse, făcea exerciţii grele, îndura epuizarea şi bombănea laolaltă cu ceilalţi; era încântat că trupul îi devenea mai puternic şi răspundea cu pricepere la comenzi, că mărşăluia cu

precizia cerută de instructori. Îi luă mai mult timp să se deprindă cu mirosul urât al corpurilor adormite şi al gazelor pe care le emanau. Glumele erau brutale, dar toată lumea le încasa, aşa că Hamza învăţă să-şi ia partea şi să ţină capul plecat. Când începură să facă manevre, observă groaza sătenilor la vederea askarilor şi nu-şi putu reprima un fior de plăcere.

În toată această perioadă, ofiţerul rămase o figură distantă. Instrucţia de dimineaţă se efectua adesea pe terenul de paradă din borna, Exerzierplatz, iar ofiţerul venea uneori să asiste. Nu cobora de pe terasa înălţată şi niciun zăbovea prea mult. În cele mai multe zile era plecat la manevre cu unităţile regulate. Aflară de la ceilalţi askari că acestea se numeau misiuni *shauri,* întruniri de consultare menite să explice politica guvernului, să judece dispute ori să pedepsească satele şi căpeteniile care supăraseră stăpânirea. Când unitatea lor participa la o misiune shauri în scop de instruire, Hamza îşi dădu seama că nu era vorba de prea multă consultare. Manevrele aveau scopul de a-i disciplina şi îngrozi pe prostovanii de săteni washenzi, astfel încât aceştia să asculte ordinele guvernului Iară să le pună sub semnul întrebării.

După câteva săptămâni de instrucţie, într-o dimineaţă, ofiţerul coborî de pe terasă şi se apropie de ei. Scena părea aranjată, deoarece toţi cei trei subofiţeri care-i pregăteau erau de faţă, Gefreiter Haidar al-Hamad, Unteroffizier Aii Nguru Hassan şi Feldwebel Walther. Erau în ţinută de gală, la fel şi ofiţerul, cu uniforma lui albă strălucitoare. Ombasha le explicase că selectarea celor care aveau să fie trimişi la instruire specială în detaşamentul de transmisiuni ori la fanfară urma să aibă loc în timpul acelei parade. Unul dintre ei cânta la trompetă, deşi nu-l auzise nimeni, şi voia să fie repartizat la Musikkapelle. Îi ceru permisiunea caporalului să se ofere. Ca să fii ales pentru detaşamentul de transmisiuni trebuia să ştii să citeşti, dar, deşi Hamza ştia, nu se propuse, deoarece nu voia să atragă atenţia asupra sa. Haidar, ombasha, îl văzuse citindu-le cu glas tare celorlalţi din *Kiongozi*, ziarul guvernamental în kiswahili, într-un moment de pauză. În timp ce le explica procesul de selecţie ce urma să aibă loc la paradă, ombasha îi aruncă o privire lui Hamza când menţionă detaşamentul de transmisiuni.

Ofiţerul îi trecu în revistă ca în prima dimineaţă, numai că de data asta se opri în faţa fiecăruia pentru o inspecţie detaliată. La sfârşit rămase în faţa trupei, care încremeni în poziţie de drepţi. Feldwebelul strigă numele trompetistului, Abudu, iar acesta făcu doi paşi în faţă conform

instrucţiunilor. Apoi strigă numele lui Hamza, care procedă la fel. Ofiţerul salută şi se întoarse în biroul său. Trupa se puse în mişcare, lăsându-i pe Abudu şi Hamza în Exerzierplatz. Stăteau în poziţie de drepţi, aşa cum li se ordonase, pârjoliţi de soarele amiezii. Ştiau amândoi că era un test şi că, dacă s-ar fi mişcat ori ar fi vorbit, urmau o pedeapsă neplăcută şi sfârşitul oricărei instruiri suplimentare. Lui Hamza i se părea un capriciu crud, fără niciun rost, dar era prea târziu pentru asemenea reflecţii; trebuia să îndure, n-avea încotro.

E greu de spus cât au stat în poziţie de drepţi sub razele nemiloase, poate un sfert de oră, dar după o vreme ombasha Haidar se întoarse şi-i ceru lui Abudu să-l urmeze, pe când Hamza rămase neclintit în
Exerzierplatz. Apoi veni rândul lui: la indicaţiile lui
Haidar, merse în faţa acestuia spre uşa deschisă a biroului, unde umbra adâncă îl orbi pe moment.
Dinăuntru i se adresă o voce. Era prima oară când auzea vocea ofiţerului, şi-i simţi asprimea în fiecare nerv. Intră într-o încăpere spaţioasă, cu două ferestre în faţă şi o masă de lucru în capăt. În faţa biroului era un scaun, iar la perete se afla o măsuţă pe care era o planşetă. Ofiţerul stătea la birou, rezemat de spătar. Faţa îi părea mai slabă fără cască, iar pe obrazul stâng, până la tâmplă, pielea era uşor încreţită. Ochii îi erau de un albastru pătrunzător.

După o lungă tăcere, ofiţerul vorbi în germană, iar ombasha traduse.

— *Der Oberleutnant* te întreabă dacă vrei să fii transmisionist.

— Da, să trăiţi, zise tare Hamza, adresându-se cât mai convingător putea aerului de deasupra capului ofiţerului.

Nu ştia dacă e mai puţin riscant să fii transmisionist decât askari, dar nu era momentul să despice firul în patru.

Ofiţerul vorbi iarăşi.

— De ce? traduse ombasha.

Hamza nu se gândise la un răspuns la acea întrebare, deşi ar fi trebuit s-o facă. După o clipă de chibzuinţă spuse:

— Ca să învăţ ceva nou şi să pot servi die Schutztruppe cât de bine pot.

Îi aruncă iute o privire ofiţerului şi văzu că acesta zâmbea. Fu prima oară când observă rânjetul pe care avea să ajungă să-l cunoască bine.

— Ştii să citeşti? traduse iar ombasha.

— Ştiu, puţin.

Ofiţerul îşi luă o expresie întrebătoare, cerându-i să explice. Asta îl puse

în încurcătură pe Hamza. Cunoştea toate literele, şi cu răbdare ar fi putut să desluşească un cuvânt dacă era în kiswahili. Nu era sigur că asta voia să ştie ofiţerul, aşa că rămase tăcut, cu privirea deasupra capului acestuia. Ofiţerul vorbi rar în germană, cu ochii la ombasha, care îl aşteptă să termine şi apoi traduse. Vorbele ieşiră în obişnuitul stil încurcat al nubianului; cum stătea cu fata la ofiţer, Hamza văzu cu coada ochiului că tresărea din când în când la excesele subalternului. Se spunea că, dintre toţi germanii, ofiţerul vorbea kiswahili cel mai bine.

— Domnul locotenent zice: De ce nu înveţi citit mai bine? De ce nu citeşti orice, aşa cum poate el? Ţi-a dat totul de-a gata, *kelb*[35], şi tu nu înveţi. N-ai pic de civilizaţie, de aia tu sălbatic. Zice că trebuie să înveţi. Ce cuvânt zice… *messatik…* ceva de soiul ăsta. Habar n-ai de aşa ceva.

— Matematică, interveni ofiţerul.

— Da, matematică, habar n-ai de aşa ceva, câine sălbatic ce eşti, zise ombasha.

— *Nini jina la* matematică *kwa lugha yako?* întrebă ofiţerul, hotărând că se putea lipsi de serviciile traducătorului. Cum se spune la matematică în limba voastră? Ştii ce este matematica? Nu poţi înţelege nimic din învăţăturile lumii fără matematică, nici muzica, nici filosofia, ca să nu mai vorbim de tehnicile de transmisiuni. *Unafahamu?*

— *Ndio bwana,* răspunse sonor Hamza.

— Nici măcar nu ştii ce-i matematica, aşa-i? Am venit aici să vă aducem tocmai asta, matematica şi multe alte lucruri deştepte pe care nu le-aţi avea fără noi. Asta e *unsere Zivilisierungsmission*[36]. Ofiţerul îşi întinse braţul stâng spre fereastra ce dădea spre borna, cu faţa slabă şi buzele subţiri încreţite într-un zâmbet sardonic. Ăsta-i planul nostru viclean, pe care numai un copil l-ar putea înţelege greşit. Am venit aici să vă civilizăm. *Unafahamu?*

— *Ndio bwana.*

Ofiţerul vorbea rar, căutând cuvintele corecte în kiswahili, dar era ca şi cum s-ar fi exprimat într-o limbă asupra căreia n-avea niciun control, de parcă ar fi posedat vocabularul, dar nu şi emoţiile aferente şi ar fi atribuit vorbelor un rol pentru care nu erau potrivite. Ochii lui aveau o licărire vigilentă care oscila între curiozitate şi dispreţ, urmărind permanent efectul pe care-l aveau cuvintele asupra lui Hamza. La rândul lui, acesta se străduia să-l cerceteze pe ofiţer cât mai bine fără să-i întâlnească privirea. În alte situaţii, după cum avea să afle mai târziu, ochii aceia puteau să aibă

strălucirea unui imens potenţial pentru violenţă.

— Numai că nu cred c-o să înveţi vreodată matematica. Necesită o disciplină mintală de care voi nu sunteţi capabili. Destul, zise brusc ofiţerul făcându-le semn să iasă din birou.

Hamza află în cursul acelei zile că fusese desemnat servitorul personal al ofiţerului, ordonanţa lui, şi trebuia să se prezinte la reşedinţa acestuia a doua zi îa prima oră pentru ca ordonanţa actuală să-i explice care-i erau îndatoririle. Cererea de a fi repartizat la detaşamentul de transmisiuni îi fusese refuzată. Nu i se spuse de ce. Komba dădu tonul zeflemisirilor când se răspândi vestea.

— Eşti un shoga, de aia te-a ales. Vrea o fiinţă blândă şi drăgălaşă care să-i maseze spinarea şi să-i servească cina. E răcoare aici, la munte, şi o să aibă nevoie de cineva care să-i ţină de cald noaptea, ca o nevestică. Ce cauţi aici? Oricine vede că eşti prea frumuşel ca să fii soldat.

— Nemţilor le place să se joace cu tinerii frumuşei, mai ales cu unii aşa de manieraţi ca tine. *Kwa hisani yako,* zise Fulani fluturând din mână şi înmuindu-şi glasul. Dacă eşti amabil.

— Da, eşti o mică frumuseţe de basm, spuse Komba întinzându-se ca pentru a-l mângâia pe obraz.

Interveniră şi alţii, mergând cu o efeminare exagerată şi prefăcându-se că servesc mâncare sau fac masaj.

— Când neamţul se satură de tine, poţi oricând să te întorci şi să mă freci pe spate, zise unul.

Trecu mult timp până ce se plictisiră şi-l lăsară în pace. Copleşit de umilinţa încasată, Hamza se temea că previziunile lor aveau să se îndeplinească. Se simţise unul de-al lor, le împărtăşise privaţiunile şi pedepsele şi niciunul nu se purtase aşa cu el până atunci. Era ca şi cum l-ar fi exclus cu forţa din mijlocul lor.

4

Nu primiseră nicio veste de la Ilyas, dar nu era niciun motiv de îngrijorare, zise Khalifa.

— Dar es Salaam e departe de-aici. Trebuie să avem răbdare. O să primim veşti atunci când vine cineva de acolo, sau poate c-o să ne trimită el un bilet. Mai devreme sau mai târziu o să aflăm cum o duce.

În primele zile de după mutarea la bimkubwa şi baba Khalifa, Afiya dormi pe o salteluţă subţire de capoc aşezată pe podeaua clin camera lor. În curtea din spate era o odaie pe care o foloseau drept magazie. Acolo ţineau coşul cu cărbuni, nişte oale vechi şi resturi de mobilă care aveau să prindă bine la un moment dat. Khalifa spuse că avea să i-o amenajeze fetiţei: după ce făcea curat şi dădea cu var ca să omoare insectele, avea să fie o cameră confortabilă. Era o magazie şi în faţa casei, cu intrare separată.

— Putem să ducem gioarsele acolo, zise Khalifa. Nu-i nicio grabă. Întâi să se deprindă cu noi. E numai o copiliţă. Trebuie să-i lăsăm un răgaz să-şi potolească frica.

— Nu e aşa de mică, replică bi[37] Asha, dar fără să insiste.

Afiya încă avea febră şi mâna o durea, deşi tot mai puţin în fiecare zi. Bi Asha o duse la un tămăduitor de oase care-i masă mâna şi i-o fixă cu un bandaj tare făcut din ierburi, făină şi ouă.

— Asta o să ajute oasele să se repare, zise el.

Peste câteva zile îi scoase pansamentul şi o învăţă cum să facă exerciţii pentru a-şi recăpăta mobilitatea.

— Nu ştiu dacă o s-o poată folosi ca înainte, îi spuse lui bi Asha. S-ar putea ca fibrele nervoase ale mâinii să fie distruse.

Bi Asha se rugă pentru ea şi o învăţă să citească din Coran.

— Dacă citim împreună, n-o să te mai gândeşti atâta la durere, iar Dumnezeu o să te binecuvânteze şi-o să te răsplătească, îi spuse.

Afiya avu nevoie de câteva săptămâni ca să poată citi surele scurte, dar atunci când reuşi, bi Asha o trimise la o vecină de-a ei, bi Habiba, care în fiecare dimineaţă primea acasă patru fete cărora le dădea lecţii. Bi Asha se gândea că avea să facă progrese mai mari în tovărăşia altor copii. Lui

Khalifa îi mărturisi că nu prea avea încredere în capacităţile de profesoară ale lui bi Habiba. Fetele ştiau cum să profite de firea ei blajina şi, ca să evite lecţiile, o păcăleau să le spună poveşti.

— Ce fel de poveşti? întrebă Khalifa, care se dădea în vânt după istorisiri.

— N-am idee, se răsti bi Asha, iritată că soţul ei nu vedea unde era problema. Îmi închipui că-s poveşti despre Profet şi tovarăşii lui, dar ar trebui să exerseze cititul. Pentru asta o plătesc.

— Ah, poveşti cu miez, spuse Khalifa.

Bi Asha detectă în tonul lui o nuanţă dispreţuitoare. Adesea o scotea din fire cu indiferenţa lui ostentativă faţă de chestiunile religioase.

— Da, sper că sunt poveşti cu miez. Crezi că dau atâţia bani ca Afiya să asculte bârfe?

Pe măsură ce treceau săptămânile, Afiya citea tot mai fluent şi mâna i se vindecase îndeajuns încât să ajute la treburile gospodăreşti după lecţii, care durau două ore dimineaţa. Când se întorcea de la bi Habiba, povestea ce citise în ziua respectivă şi uneori trebuia să-i facă o demonstraţie lui bimkubwa. După aceea o însoţea la piaţa ca sa cumpere legume şi poate carne, în zilele în care era îngăduit să se mănânce. Bi Asha o învăţă cât costa fiecare produs şi cum să se descurce cu banii. „Când o să fii destul de mare, o să-mi faci cumpărăturile”, îi spuse. Uneori treceau pe lângă casa negustorului Nassor Biashara şi-l vedeau pe Khalifa aşezat la masa lui de lucru, cu faţa la uşa deschisă. Biroul era o încăpere de la parterul casei negustorului. El şi familia lui locuiau la etaj. În fiecare zi, după ce se întorceau de la piaţă, îl aşteptau pe vânzătorul ambulant care mergea din poartă-n poartă cu un coş de peşte proaspăt. II cumpăra de la pescarii de pe plajă, scutindu-şi clienţii de un drum până acolo şi de corvoada târguielii printre solzi şi maţe. Afiya învăţă cum să prepare peştele: cum să zdrobească usturoiul, ghimbirul şi ardeii iuţi pe piatra de măcinat şi cum să ungă peştele cu pasta pe dinafară şi pe dinăuntru. Putea să amestece cu o mână în timp ce ţinea piatra cu cealaltă. Deşi tot nu avea forţă în mâna stângă, învăţase să se descurce.

Într-o zi, hotărî să viziteze familia la care stătuse în gazdă cu Ilyas, surorile Jamila şi Saada şi mama lor. Fură încântate s-o vadă şi o primiră cu aceeaşi bunăvoinţă ca în trecut. Observând că nu-şi folosea mâna cum trebuie, o întrebară ce păţise. Le spuse că unchiul ci o bătuse deoarece învăţase să scrie, iar mama zise că un asemenea dispreţ pentru învăţătură e

un păcat. Sora mai mare, Jamila, era logodită de acum, însă tatăl ei spunea că era prea tânără să se mărite şi că trebuia să aştepte până la optsprezece ani, altfel sarcinile i-ar fi distrus viaţa înainte să apuce să-şi trăiască tinereţea. Jamila zise că se simţea foarte bine în casa părintească şi n-o deranja să aştepte, iar logodnicul ei n-avea nici el nimic împotrivă. Locuia în Zanzibar şi se văzuseră doar o dată, aşa că nu se cunoşteau atât de bine încât Jamilei să-i fie dor de el. Cina întrebară despre Ilyas, Afiya le spuse că n-avea nicio veste. „Dumnezeu să-l aibă în grijă”, zise mama. „De câte ori trec pe lângă fosta voastră cameră de la parter, mă gândesc fa voi doi.”

Khalifa venea acasă în fiecare zi pentru masa de prânz, care era servită imediat după ce bi Asha rostea rugăciunile de la miezul zilei. Afiya trebuia să se roage cu ea, dar Khalifa reuşea de obicei să ajungă îndată ce terminau. Întâi bi Asha spunea cuvintele rituale cu glas tare, astfel încât Afiya să le poată auzi şi repeta. În rugăciune, îi explică ea, o persoană vorbeşte direct cu Dumnezeu şi nu se poate întrerupe ca să discute cu altcineva ori să facă altceva. Aşadar, nu se putea opri ca să-i dea lămuriri în timpul rugăciunii, iar Afiya trebuia să înveţe prin exemplu şi repetiţie. După masă Khalifa se învârtea prin dormitor în cămaşă şi *kikoi*[38], şi în cele din urmă se întindea pe o rogojină pentru un pui de somn. Bi Asha îşi făcea siesta în pat, astfel că Afiya era liberă să-şi vadă de-ale ei. Îi plăceau acele ore tihnite din mijlocul zilei, când străzile păreau să amuţească sub apăsarea căldurii. Spăla vasele, curăţa mangalurile şi făcea exerciţii de caligrafie sau citea din Coranul pe care i-l cumpărase bi Asha. „Fiecare trebuie să aibă exemplarul lui”, îi zisese, fără să se uite la Khalifa, care şi-l rătăcise de mult pe al său.

Chemarea muezinului la rugăciunea de după-amiază era semnalul ca adulţii să-şi reia treburile: Khalifa se spăla repede şi se întorcea la muncă pentru încă două ore, iar bi Asha trebăluia puţin prin casă, apoi pleca în vizită pe la vecine sau primea musafiri, într-o zi, Khalifa o întrebă pe Afiya dacă voia să-l însoţească la birou sau prefera să meargă în vizită la vecine. Răspunsul fetei fu că voia să meargă cu el. Erau trei mese de lucru în birou, încăperea spaţioasă de la stradă pe lângă care ea şi bi Asha treceau în drum spre piaţă. Masa din mijloc, cu faţa la uşă, era a lui bana Khalifa. Cea din dreapta uşii era a negustorului Nassor Biashara, pe care Afiya urma să-l întâlnească prima oară în acea zi, deşi auzise despre el tot felul de poveşti în care era numit „ticălosul lacom” sau, mai sarcastic, „negustorul nostru bogat”. Se aştepta să vadă un bărbat mult mai în vârstă decât era în realitate, cu trăsături răutăcioase de om zgârcit.

Fu aşezată la masa din stânga, cu un creion şi nişte foi de hârtie. Intrau diverşi bărbaţi ca să stea de vorbă ori să încheie afaceri, dar cel mai adesea ca să afle ultimele veşti şi bârfe. Pentru majoritatea oamenilor aceasta era singura cale de a se ţine la curent cu ceea ce se petrecea în lume. Mulţi vizitatori comentau prezenţa fetei. „Văd că aveţi o nouă angajată”, sau: „Vad în biroul ăsta o persoană care pare că ştie ce are de făcut”. Le asculta discuţiile despre politică şi despre crizele guvernamentale în timp ce se prefăcea ocupată cu mâzgălelile ei. Se dezbătea mult despre războiul iminent şi ferocitatea soldaţilor din Schutztruppe, despre care vorbeau cu un amestec de repulsie şi admiraţie. „Askarii ăştia sunt nişte animale*, îi auzi spunând. Îl întrebă pe Khalifa dacă erau aceiaşi askari cu care se dusese Ilyas să lupte sau erau alţii.

— Sunt aceiaşi, dar sunt şi alţii, zise Khalifa. Nu toţi sunt brutele însetate de sânge despre care s-a vorbit aici. Unii sunt poliţişti sau funcţionari ori sanitari, unii cântă în fanfară. Cred că Ilyas o să fie unul dintre aceştia. N-am nicio îndoială c-o să primim veşti de la el în curând. De acum trebuie să-şi fi terminat instrucţia, şi sunt sigur c-o să vină acasă pentru câteva zile. Putem să-l întrebăm când îl vedem.

Negustorul nu-i acorda prea multă atenţie. În general, era ocupat cu registrele şi scrisorile sau cu clienţii, şi în orice caz nu era prea vorbăreţ. Când se purta o discuţie, de obicei el stătea să asculte, pe când vizitatorii şi Khalifa sporovăiau de zor. Purta ochelari cu ramă de sârmă când scria; Afiya nu mai văzuse pe nimeni purtând aşa ceva. Fără să-şi dea seama, la un moment dat se trezi holbându-se la el în timp ce lucra. Se întreba dacă-l durea să poarte ochelarii aceia, ţinând seama de felul în care i se încârligau braţele de metal pe după urechi. În cele din urmă, sesizându-i prezenţa, Nassor Biashara îşi ridică ochelarii pe creştet, se frecă la ochi câteva clipe, apoi se lăsă pe spate şi o privi.

— La ce te uiţi? o întrebă.

Când Afiya arătă spre ochelarii lui, Khalifa interveni aspru:

— Nu-i frumos să arăţi cu degetul!

— Las-o în pace, zise negustorul pe acelaşi ton, moment în care fetiţa înţelese că îl detesta pe baba Khalifa în aceeaşi măsură în care baba Khalifa îl detesta pe el.

Într-o zi o apucă tuşea, iar Nassor Biashara o privi îngrijorat.

— Hai cu mine, îi spuse când văzu că nu se oprea din tuşit.

Uşa spre locuinţa lor de la etaj era chiar lângă birou. Se postă la baza

scărilor şi strigă:

— Khalida, Afiya vine până sus să bea nişte apă!

Aşa o cunoscu pe soţia negustorului, iar după aceea, ori de câte ori se ducea la birou cu baba Khalifa, ceea ce nu se întâmpla în fiecare zi, mergea la etaj, unde primea apă şi uneori o felie de prăjitură cu orez. Khalida avea un copil mic şi nu ieşea prea mult, aşa că primea vizitatori, prietene şi vecine, soţii şi rude ale altor negustori şi ale angajaţilor. Îmbrăcate în kanga parfumate şi rochii foşnitoare de şifon, vorbeau despre nunţi şi naşteri şi logodne. Afiya le asculta cu gura căscată bătându-şi joc de alţi oameni cu o încântare feroce: bărbaţi care făceau pe grozavii umblând ţanţoşi de colo-colo, femei care-şi dădeau aere, demnitari pe care gura lumii îi demasca drept ipocriţi, unii în viaţă, alţii decedaţi. Îşi scuteau soţii şi rudele, dar erau nemiloase cu oricine altcineva. Afiya nu se obosea să se prefacă dezinteresată. Râdeau de atenţia ei lacomă şi se avertizau una pe alta, cu semne din ochi, înălţări din sprâncene şi cuvinte codate, să nu spună prea multe în faţa fetiţei. Ea ştia când era adus în discuţie un lucru pe care voiau să i-l ascundă – „unele persoane din camera asta trag cu urechea” – deoarece fredonau şi tuşeau şi vorbeau pe ocolite şi făceau gesturi misterioase, râzând în hohote în timp ce se jucau astfel. În general îşi dădea seama despre ce era vorba, deşi se prefăcea neştiutoare. Trecu mult timp până să priceapă că nu toate bârfele lor erau adevărate.

Aşa îşi umplea timpul, pe lângă lecţiile cu bi Habiba, care se desfăşurau în tinda căsuţei acesteia şi unde asculta poveşti despre miracolele de care avuseseră parte Profeţii lui Dumnezeu, de la Nabi Musa la Nabi Ibrahim la Nabi Issa[39], şi mai cu seamă Mesagerul lui Dumnezeu, *salallahuwaale*[40]. Le vizita pe Jamila şi Saada şi pe mama lor, stătea în biroul lui Nassor Biashara în timp ce bărbaţii discutau şi ea scria şi desena, după care urca la nevasta negustorului, Khalida, şi mânca prăjitură de orez ascultând bârfele acesteia şi ale prietenelor ei. Pe atunci nu se gândea la asta, dar mai târziu îşi dădu seama că lunile acelea când se mutase Ia bimkubwa şi baba Khalifa reprezentaseră o perioadă de mare mulţumire.

*

În sfârşit, vechiturile din camera din spate fură duse în magazia din faţă. După aceea pereţii fură văruiţi, podeaua fu măturată şi spălată cu apă şi săpun, rama ferestrei şi zăbrelele fură vopsite.

— Pe vremuri, tata îşi ţinea marfa în magazia din faţa casei, spuse bi Asha. Tajiri al nostru, Nassor, mi-a cerut să-i ţin nişte lucruri acolo, dar am zis nu. Voia s-o încuie şi să ţină el cheia. Asta ar fi fost începutul – întâi magazia, apoi curtea şi după aceea toată casa –, iar în cele din urmă am fi ajuns pe stradă. Nu se dă înapoi de la nicio ticăloşie. Ce mărfuri ţinea tata acolo? Orice se ivea. Toţi vindeau şi cumpărau ce le ieşea în cale: saci de orez ieftin, porumb sau mei după o recoltă bună, tăvi de metal, apă de trandafiri, curmale. Unele erau de prin părţile locului, altele erau aduse de peste mare. Într-un an a cumpărat zeci de vase de lut din India, nimeni n-a înţeles de ce. Au rămas în magazie ani de zile, nu ştiu ce s-a ales de ele până la urmă. Tata nu era un negustor foarte bun şi cumva izbutea de fiecare dată să ia hotărâri proaste, să vândă ori să cumpere când nu trebuia sau la un preţ prea mic ori prea mare. În orice caz, n-a câştigat nimic sărmanul meu tată, ba l-a mai şi lăsat pe unchiul Amur să-i fure casa.

Un pat nou cu cadru pentru plasa de ţânţari fu livrat de la atelierul lui Nassor Biashara ca dar pentru Afiya din partea negustorului. Un meşter descusu salteaua veche pe care dormea ea pe jos şi o umplu cu capoc proaspăt. Plasa cea nouă, cusută de croitor, atârna albă ca laptele în cadru. Pentru prima oară în viaţa ei, la vârsta de doisprezece ani, Afiya beneficia de luxul uimitor al unei camere proprii. La început i se păru înfricoşător să doarmă singură în cămăruţa din curte, dar nu spuse nimănui. Îşi zăvora uşa şi lăsa întredeschis un ochi de geam, cum fusese învăţată, apoi vâra sub saltea marginile plasei de ţânţari străduindu-se să nu bage în seamă fojgăiala sinistră care se auzea din beznă.

— Habar n-ai ce norocoasă eşti, îi zise bi Asha, dar de data asta zâmbea, nu era pe cale s-o certe. Sper că nu te răzgâiem cu toate înlesnirile astea.

Khalifa începu să-şi aducă aminte cum la aceeaşi vârstă dormea pe o rogojină sub scara din casa profesorului, împreună cu alţi băieţi, şi cum viaţa îi arătase că nu suferise în zadar, însă bi Asha îi reteză vorba.

— O ia de la capăt cu poveştile lui indiene, bombăni ea.

Khalifa zâmbi îngăduitor şi se duse să tragă un pui de somn după masă.

Într-o dimineaţă, când Afiya se pregătea să plece la bi Habiba pentru lecţiile din Coran, bi Asha îi dădu o kanga şi îi arătă cum s-o poarte.

— Ai crescut mare, îi spuse. Ca să-ţi păstrezi buna-cuviinţă trebuie să te acoperi când ieşi din casă.

Fata simţea că sfârcurile o dureau şi i se umflau şi observase că ochii bărbaţilor se opreau asupra pieptului ei când mergea pe stradă. Îşi dăduse

seama şi că Nassor Biashara prefera s-o ştie la etaj atunci când avea vizitatori la birou. Se gândi că-l stânjenea modul în care o priveau. Ştia ce se petrece fără să-i fi explicat cineva, aşa că luă kanga şi se acoperi după cum i se ceruse.

5

Locotenentul avea un apartament cu două camere la etajul clădirii din dreapta taberei. Lângă micul dormitor era o cameră de zi cu două scaune comode şi un birouaş unde ofiţerul se aşeza uneori să scrie. La etaj erau cu totul şapte camere, reproducând planul parterului, şi fuseseră repartizate ierarhic. Lângă cele două camere din capăt, destinate comandantului, se afla o sală mare, popota, apoi urmau cele patru camere ale ofiţerilor, începând cu medicul militar şi terminând cu sergentul-major, care avea cea mai mică odăiţă din capăt deoarece era cel mai mic în grad. Ceilalţi trei ofiţeri din borna locuiau în clădirea mai mică din dreptul porţii, care avea la parter infirmeria şi magazia încuiată cu două lacăte. Acolo erau depozitate proviziile pentru popota ofiţerilor: conserve cu delicatese europene şi sticle de bere, vin, şnaps şi brandy. Totul era organizat ca la carte: toaletele erau la parter, în clădiri separate. Dormitoarele ordonanţelor erau într-o clădire cu două camere din spate, cu o toaletă comună. Hamza şi Julius, care-i slujea pe ceilalţi patru ofiţeri din clădirea lor, împărţeau o cameră, iar cei care deserveau clădirea mai mică locuiau în cealaltă.

Julius era mult mai în vârstă decât Hamza, se apropia de patruzeci de ani. Era şeful ordonanţelor şi făcea parte din Schutztruppe de peste un deceniu. Vorbea puţin germana şi o înţelegea foarte bine. Era singurul dintre ei care avea voie să intre în magazia de provizii, a cărei cheie era păstrată de ofiţerul însărcinat cu intendenţa. Julius primise acea răspundere deoarece ştia să scrie, după cum le explică tovarăşilor săi. Dacă lua ceva din magazie, trebuia să noteze în caietul de acolo. Îi povesti lui Hamza despre şcoala pe care o făcuse la misionarii din Bagamoyo, dar nu dădu amănunte despre durata studiilor sale. Se mândrea cu educaţia şi religia lui. Din când în când spunea: „Dacă, la fel ca mine, aţi fi primit o educaţie creştină, aţi gândi cu totul altfel”. Julius fusese rănit uşor într-o expediţie de colectare a impozitelor într-un sat, iar comandantul său îi dăduse îndatoriri de ordonanţă pe timpul refacerii.

— Fac asta de trei ani şi nimeni nu s-a gândit să mă schimbe, deci mă descurc bine, le zise.

Apa nu ajungea la etaj deocamdată, deşi existau planuri pentru a o pompa; prin urmare, dimineaţa Hamza umplea ligheanul ofiţerului cu apă proaspătă, apoi se ducea la bucătărie să-i ia cafeaua. Mesele ofiţerilor erau gătite într-un adăpost din borna de femeile din sat, toate soţii de askari. Când Hamza ajungea înapoi, ofiţerul era deja în camera de zi, îmbrăcat în cămaşă şi pantaloni, aşteptându-şi cafeaua. Atunci Hamza intra în dormitor să-i facă patul şi să-i netezească hainele, simţind privirea locotenentului aţintită asupra lui prin uşa deschisă. După aceea se ducea la popotă ca să-l ajute pe Julius să pună masa pentru micul-dejun. Ofiţerii din ambele clădiri îşi luau micul-dejun la popotă şi se întâlneau acolo pentru o cină protocolară în fiecare seară. Julius îi explicase de ce tacâmuri şi veselă era nevoie şi cum să servească la masă. Apoi coborau la parter ca să aştepte mâncarea, adusă de celelalte ordonanţe de la bucătărie, după care Hamza şi Julius o duceau la popotă şi-i chemau pe ofiţeri.

După micul-dejun strângeau masa şi spălau vasele, care erau spre folosinţa exclusivă a ofiţerilor, le aşezau în dulapuri şi făceau curat înainte de a se întoarce în spaţiile de locuit. Hamza deretica prin apartamentul locotenentului şi-l aerisea, golea şi curăţa ligheanul şi oala de noapte, apoi mătura pe balcon şi lua rufăria murdară, pusă într-un sac cu numele ofiţerului, pe care o ducea la parter de unde urma s-o ia spălătoreasă. Era un program foarte ordonat, care trebuia să se încheie la şapte dimineaţa.

În primele câteva săptămâni de când luase în primire postul de ordonanţă, Hamza se alătura trupei a exerciţii puţin după şapte, deoarece nu-şi terminase instrucţia. Îi vedea în Exerzierplatz la prima oră, muştruluiţi de ombasha sau shaush, în timp ce el mătura pe verandă sau călca tunica ofiţerului, tânjind să fie şi el acolo. Când putea, se avânta în exerciţii cu tot zelul, încercând să se descotorosească de sentimentul de nevrednicie pe care i-l trezea situaţia lui. Uneori ieşeau să facă trageri sau manevre, dar nu-i putea însoţi dacă se îndepărtau prea mult de tabără, înainte de amiază trebuia să fie înapoi ca să facă iar curăţenie şi să fie gata să le servească prânzul ofiţerilor care mâncau la popotă în ziua respectivă. La ora aceea era deja foarte cala, aşa că ofiţerii înfulecau repede şi se grăbeau spre încăperile lor, unde era mai răcoare. Pentru Hamza aceasta era partea cea mai frumoasă a zilei, când borna şi toate clădirile din jur erau cuprinse de linişte. Chiar şi caprele şi câinii din sat se adăposteau într-un colţ umbrit şi, gâfâind, aşteptau să treacă vipia. El zăbovea cât de mult în popotă şi pe veranda din spate, deoarece acolo era mai răcoare, iar când se retrăgea în

camera lor de la parter îl găsea pe Julius deja adormit.

Pe la patru după-amiaza, când muezinul îi chema pe credincioşi la rugăciunea de *alasiri*[41] din moscheea din afara taberei, Hamza îi ducea o ceaşcă de cafea ofiţerului, care făcuse deja duş şi lucra în biroul său. Cum locotenentul îl instruise să stea mereu prin preajmă, şedea pe un taburet afară, pe terasă, gata să răspundă la chemare. Aceasta era rutina din fiecare după-amiază. Era trimis cu diverse comisioane la alţi ofiţeri sau i se cerea să-i facă diverse servicii comandantului: un pahar de apă, o ceaşcă de cafea sau un prosop curat. La un moment dat în acele ore, ofiţerul îl chema la el pe Hamza şi-i dădea lecţii de germană, întâi poate ca să se amuze, dar şi pentru că tânărul se dovedea un învăţăcel entuziast. Începură cu denumirea obiectelor din jur.

— *Fenster.* Repetă, zise locotenentul arătând spre fereastră. *Tur,* repetă. *Stuhl, Auge, Herz, Kopf.* Uşă, scaun, ochi, inimă, cap, spuse arătând sau atingând organul respectiv în timp ce vorbea.

Apoi îl puse să repete propoziţii întregi:

— *Mein Name ist Siegfried.* Nu, nu, tu spui cum te cheamă pe tine. *Mein Name ist Hamza. Şi sind herzlich wilkommen în meinem Land.* Trebuie s-o spui, dar nu oricum, ci arătând că eşti convins de asta. *Sie sind herzlich wilkommen în meinem Land.* Bravo. Pronunţi foarte bine. Înseamnă: „Sunteţi bineveniti în ţara mea”, spuse ofiţerul cu surâsul lui batjocoritor.

După aceea îl trimise pe Hamza la planşeta din colţul încăperii, unde era deschis un manual de instrucţie alături de care se afla o foaie albă de hârtie, îl puse să copieze câteva rânduri, astfel încât să se deprindă cu scrierea cuvintelor în germană. În fiecare zi scria câteva, pe care apoi trebuia să le citească cu glas tare, la început fără să ştie ce însemnau. De câte ori avea ocazia, ofiţerul i se adresa în germană, lucru care i se părea amuzant, iar Hamza îşi exagera confuzia ca să-l facă să râdă. Dacă Hamza nu înţelegea ceva, locotenentul îi traducea, dar data următoare se aştepta ca ordonanţa să înţeleagă şi să răspundă. Uneori îi juca renghiuri şi-l punea să repete cuvinte prin care se batjocorea singur. Pentru ofiţer era un joc, şi-i plăcea că Hamza era atât de dornic să înveţe. „În curând o să-ţi dau să citeşti din Schiller”, îi zise cu o licărire şugubeaţă în ochi.

Ochii lui. Uneori, în timp ce Hamza făcea patul sau mătura pe veranda din faţă sau călca o cămaşă, dacă se uita în jur, descoperea că ochii aceia de un albastru transparent erau fixaţi asupra lui. Prima oară crezu că ofiţerul spusese ceva şi aştepta un răspuns, dar ochii lui nu se mişcară şi buzele nu i

se deschiseră. Nedumerit, Hamza îşi reluă treburile, tulburat de intensitatea acelei priviri. Cu timpul, ajunse să simtă o anumită nemişcare când era în apropierea ofiţerului; ştia că, dacă s-ar fi uitat, ar fi descoperit ochii aceia sfredelindu-l. Era o inspecţie nepoliticoasă şi intruzivă care nu-i dădea de ales: trebuia să se lase examinat pe îndelete, ca şi când el n-ar fi fost în stare să-i întoarcă privirea. Învăţă să nu se uite.

Progresele sale în studiul limbii germane îl încântau pe locotenent. Se lăuda cu realizările ordonanţei faţă de ceilalţi ofiţeri la popotă, mai ales după cină, când beau bere şi şnaps. Îi invita să-i vorbească lui Hamza, să-l pună fa încercare. Medicul surâse binevoitor şi-l măsură cu privirea de parcă ar fi căutat pe corpul lui dovada talentului pentru învăţarea germanei. Ceilalţi doi ofiţeri din clădirea lor intrară bucuroşi în jocul comandantului şi puseră întrebările simple şi prietenoase pe care un adult i le-ar adresa unui copil. „*Wie alt sind Sie?*[42] Ceilalţi ofiţeri râdeau şi adăugau comentarii pe care Hamza nu le înţelegea, lucru care-i distra încă şi mai tare. Feldwebelul Walther nu era amuzat de noul joc al ofiţerilor şi pufnea dispreţuitor, ulterior şoptind pe un ton răstit cuvinte pe care Hamza nu le pricepu, dar ghici că erau obscene sau batjocoritoare. Julius zâmbi cu un aer superior în cursul acelor exerciţii, după care îi explică tânărului că ofiţerii îl luau peste picior. Hamza plecă de îndată ce putu, ca să scape de condescendenţa lor şi înainte ca veselia alimentată de băutură să ia o turnură urâtă.

— Nu-l băga în seamă pe feldwebel, îl sfătui Julius. E un terchea-berchea care n-ar trebui să stea în aceeaşi clădire cu ofiţerii ăştia vrednici de cinste. Fumează prea mult *bangi*[43], după care se duce în sat să umble după femei. Camera lui pute de fum.

Uneori serile de glume şi băutură se prelungeau până târziu, poate chiar până când unul dintre ofiţeri trebuia să plece într-o misiune de aducere la ordine a unui sat sau a unei căpetenii ori să înceapă manevre extinse. Atunci vocile şi râsetele lor răsunau în toată tabăra, iar de dimineaţă locotenentul, chinuit de dureri de cap, îşi apăsa degetele pe tâmple în timp ce vedea stele verzi. Întotdeauna suferea astfel după chefurile prelungite.

Într-o după-amiază, când intră în birou cu cafeaua şi-l salută pe comandant aşa cum se cuvenea în germană, Hamza nu primi răspuns, căci ofiţerul era absorbit de ceea ce citea. Hârtiile din mâna lui arătau ca un document oficial, iar Hamza zări stema guvernului pe prima pagină. Când îi observă prezenţa în cele din urmă, ofiţerul îi făcu semn să iasă şi nu-l mai chemă pentru obişnuita lor jumătate de oră de conversaţie în germană. Când

veni să ia ceaşca goală, Hamza îl găsi rezemat de spătar, cu o privire goală, adâncit în gânduri. Aşteptă eventualele instrucţiuni, dar, neprimindu-le, înaintă să ia tava. Era atât de preocupat să-şi studieze comandantul, încât se mişcă neatent şi se împiedică de birou, făcând vesela să zăngănească. Capul ofiţerului se răsuci brusc.

— Pleacă dracului de-aici, se răsti privindu-l mânios.

În seara aceea atmosfera de la popotă fu încordată; probabil avea legătură cu documentul pe care-l citise ofiţerul mai devreme. Fără îndoială, primise noi ordine. În general discuţiile erau însufleţite, dar uneori căpătau o notă gravă; oricum, erau prea fluente şi rapide ca Hamza să le poată urmări. Nu credea că vorbeau atât de repede anume ca să-i deruteze pe el şi pe Julius. O vreme părură să nu-şi dea seama că ordonanţele erau acolo, dar la un moment dat schimbară priviri, hotărând probabil că nu voiau să rişte să fie înţeleşi. Comandantul încuviinţă din cap spre feldwebel, care le ordonă celor doi să iasă. Hamza auzise multe cuvinte al căror sens avea să-l priceapă pe deplin mai târziu, dar pe unul îl ştia deja: *Krieg. Vita* în swahili. Război.

— Cu cine ne batem? îl întrebă pe Julius când ajunseră în cameră.

— Cu cine crezi? Nu i-ai auzit spunând c-o să fie un război mare? Credeam c-ai învăţat germana ca pe apă, îi replică acesta încruntându-se dispreţuitor. Ar putea fi belgienii sau portughezii, dar britanicii n-o să-i lase de capul lor, aşa că o să ne batem cu toţi. Nemţii n-ar zice c-o să fie un război mare dacă ar A vorba despre wachagga sau wahadimu[44].

A doua zi de dimineaţă, când Hamza îi aduse cafeaua, ofiţerul îi spuse zâmbind sardonic:

— Azi nu mergi la exerciţii. Trebuie să recuperezi lecţia de ieri. Să vii în biroul meu de îndată ce-ţi termini treburile. Nu voi permite ca mesajele venite de la înaltul comandament să-ţi afecteze învăţătura.

*

Cu timpul, rutina se schimbă. Ofiţerul voia ca Hamza să-i stea prin preajmă mai mult şi mai des. Predarea germanei, începută ca un joc, începuse să devină o chestiune serioasă. După câteva pahare le lansă chiar o provocare celorlalţi ofiţeri, punând rămăşag că tânărul *Scbüler*[45] avea să citească din Schiller înainte de sosirea musonului. „Care muson?”, întrebară ei râzând. „Cel de peste zece ani?”

La fel ca înainte, în fiecare dimineaţă Hamza umplea ligheanul ofiţerului cu apă caldă şi apoi îi aducea cafeaua. Trebuia făcută în fiecare zi din boabe prăjite în ajun şi măcinate în zori. Nu ştia dacă femeile de la bucătărie urmau aceste instrucţiuni cu stricteţe, dar ofiţerul nu se plângea. Când venea cu cafeaua ofiţerul era încă în pat şi o bea acolo, pe când înainte ar fi fost deja sculat şi îmbrăcat. Hamza aştepta pe veranda din spate cât timp ofiţerul se spăla, după care îl chema să-l ajute cu bocancii şi moletierele. O dată, socotind că ofiţerul terminase cu spălatul, intră nechemat, şi-l văzu stând cu pieptul gol în dormitor. Torsul îi era brăzdat de arsuri cicatrizate. Se retrase în grabă, cu inima cât un purice. Se aştepta ca ofiţerul să-l certe, dar acesta îi vorbi pe acelaşi ton ca întotdeauna, cerându-i să răspundă în germană. Numea asta „prima lecţie de conversaţie a zilei”. Poate că nu-l văzuse intrând. Apoi Hamza se duse în dormitor să facă patul, iar ofiţerul continuă conversaţia în timp ce se bărbierea. Uneori rămânea tăcut, şi Hamza ştia fără să se uite că-l fixa cu privirea în modul lui straniu. După micul-dejun, el şi Julius făceau curat la popotă şi-şi îndeplineau celelalte sarcini, după care Hamza se prezenta la biroul comandantului. Când termina de dereticat se posta afară să-şi aştepte ordinele. Le ducea mesaje celorlalţi ofiţeri, uneori şi celor plecaţi cu trupa din tabără. Dacă nu era nicio grabă, se plimba prin sat, iar dacă nimerea la momentul potrivit, se ducea la moschee ca să-şi facă rugăciunile şi să schimbe o vorbă cu localnicii. În fiecare zi lua raportul medicului, care nu-şi lăsa asistentul să i-l ducă locotenentului, spunând că era sanitar, nu comisionar. Mulţi ofiţeri şi askari sufereau de crize de malarie din când în când, deşi luau cu toţii o doză de chinină în fiecare zi şi dormeau protejaţi de plase de ţânţari. Unii erau deja infectaţi când se înrolaseră, dar erau şi momente în cursul manevrelor când nu se puteau feri, iar ţânţarii îi atacau fără milă. Erau cazuri de dizenterie, boli venerice şi infecţii la degetele de la picioare. Apăreau mici focare de febră tifoidă, care trebuiau izolate cu stricteţe la infirmerie. Citind pe furiş raportul medicului, Hamza putu afla secretul bine păstrat al dependenţei de opiu în rândurile subofiţerilor nubieni.

Când îşi făcea apariţia zilnică la infirmerie, medicul îi zâmbea cu un aer cunoscător. Hamza ajunsese să-l deteste, dar se prefăcea că nu observă. Într-o dimineaţă, pe când îi întindea raportul, medicul îi zise asistentului său, vorbind rar, pentru ca Hamza să poată înţelege:

— Tânărul ăsta a ajuns să-l obsedeze pe Oberleutnant. O să facă din el un savant. Ne-a promis că tânărul ăsta o să-i citească înainte de culcare.

Cei doi bărbaţi împărtăşiră un zâmbet pe care asistentul îl lăsă să se lărgească într-un rânjet. Uneori, când Hamza servea la popotă şi trecea pe lângă scaunul medicului, simţea mâna acestuia atingându-i coapsa. Medicul o făcea astfel încât nimeni să nu bage de seamă, iar atunci când surprinsese privirea lui Hamza, îi oferise acelaşi zâmbet. Hamza îl întrebă pe Julius dacă-i făcea asta şi lui, iar acesta râse şi zise că nu.

— Pe tine a pus ochii. Îi place de tine. Nu ştiai? Toată lumea ştie că doctorul e *basha.* Se zice că asistentul e nevasta lui. Chiar şi acolo la ei, în Germania, soldaţii au voie să facă sex unii cu alţii. Unul dintre guvernatorii întregii Deutsch-Ostafrika era *basha.* Acum câţiva ani a ajuns la tribunal, fiind acuzat că ţinea un slujitor numai pentru sex.

— Guvernatorul însuşi a ajuns la tribunal? Cine poate aduce un guvernator în faţa tribunalului? se miră Hamza. Guvernatorul nu e şeful tribunalului?

— Asta-i o orânduire creştină, îi zise Julius cu un zâmbet încrezut. Nimeni nu e stăpân peste tribunal.

— Dar să-l trimiţi în judecată pe guvernator pentru că e *basha?* spuse Hamza, încă nevenindu-i să creadă.

— Da, au fost judecaţi guvernatorul însuşi şi câţiva ofiţeri de-ai lui. N-ai auzit?

— Nu, zise Hamza.

Julius îl privi cu milă. Îl considera nenorocos din mai multe puncte de vedere, nu în ultimul rând pentru că nu fusese educat de misionari şi avea o religie înapoiată. Hamza intuia că Julius se socotea mai potrivit să-l slujească pe comandant în loc să se ocupe de cei de rang inferior, mai ales de feldwebelul cel arţăgos, un terchea-berchea, după cum nu contenea să repete. Acum spuse pe un ton confidenţial:

— Am auzit că până şi Kaizerul… şopti dând din cap cu subînţeles.

— Hai că le înfloreşti cam tare, exclamă Hamza. Kaizerul însuşi?

— Mai încet! Da, numai că încearcă să ascundă chestiile astea de teamă c-o să râdem de ei.

Când Hamza nu făcea comisioane ori stătea pe taburetul din faţa biroului, iar comandantul nu era ocupat cu sarcini militare în borna sau pe teren, îl chema, aparent dintr-o toană, şi-l punea să se aşeze la planşetă. Exerciţiile pe care i le dădea constau adesea în transcrierea unui text din manualul de instrucţie, care conţinea traducerea unor expresii simple din germană în kiswahili şi diverse ordine în germană pe care Hamza trebuia să

le copieze şi să le traducă. Atunci când nu ştia un cuvânt îl rostea cu glas tare, iar ofiţerul îi spunea ce înseamnă. Uneori rolurile se inversau: ofiţerul îi cerea echivalentul în kiswahili al unor cuvinte. „Cum se zice la «tămâie»?” *„Ubani.”* „Cum se zice la «ameţit»?” *„Ganzi.”* „Cum spuneţi voi la «spumă»?” „Spumă?” „Clăbuci.” *„Mapovu”*

Ofiţerului i se întâmpla să se întrerupă din lucru ca să poarte o conversaţie de câteva minute cu Hamza.

Încuviinţa din cap aproape imperceptibil când se descurca bine şi zâmbea cu o bucurie reţinută când dădea un răspuns neaşteptat de bun. „Faci progrese mari”, îi spuse, „dar încă nu eşti gata pentru Schiller.” Lecţiile continuau uneori şi după-amiaza, astfel că Hamza se simţea ca un şcolar, situaţie în care nu se mai aflase până atunci. Încheiau când muezinul îi chema la rugăciunea de maghrib pe săteni, acesta fiind de obicei semnalul pentru ca ofiţerul să-şi toarne primul şnaps al serii.

Hamza era de-acum sub protecţia locotenentului; deşi nu era scutit de persecuţiile şi abuzurile practicate în borna, cel puţin era la adăpost de biciuiri şi de munca grea cu care erau chinuiţi majoritatea soldaţilor. Insă nu era scutit de dispreţul feldwebelului, care, pe la spatele comandantului, îl numea „soldăţel de jucărie”.

— A cui jucărie eşti tu? Eşti jucăria lui drăgălaşă, un shoga mititel, nu-i aşa? îi spunea mişcându-şi degetul într-un gest de avertisment plin de dispreţ; o dată chiar întinse mâna să-l ciupească de sfârc. Îmi faci greaţă.

Uneori locotenentul era cuprins de posomoreală şi rămânea tăcut mult timp, sau rostea cuvinte de neînţeles care sunau de parcă şi-ar fi râs de el însuşi. Când Hamza îl privea întrebător, îi răspundea cu vorbe aspre sau dispreţuitoare. „Vrei să ştii precis ce-am zis, babuin nătâng ce eşti?” Hamza învăţă să nu ridice privirea când era în această dispoziţie şi, dacă putea, se ţinea departe. Ştiuse de la început că ofiţerul era capabil de violentă. O văzuse în licărirea care-i apărea în ochi şi în încordarea de la tâmple, ca şi cum s-ar fi străduit să-şi stăpânească o nevoie arzătoare. Când era concentrat sau adâncit în melancolie, îşi frământa neatent pielea de pe părţile laterale ale capului. Hamza se temea de acele momente sumbre când era vulnerabil la orice umilinţă s-ar fi gândit locotenentul să-i aplice. Făcea asta în diverse feluri, implicând de obicei o privire plină de dispreţ, spargerea unui obiect de tăblia biroului şi un şuvoi de insulte pe care Hamza le primea fără să se mişte. În cele din urmă, îi dădea brusc ordinul să iasă afară. Făcea toate eforturile să se ferească din calea lui când părea pe

punctul să intre într-o asemenea stare, dar şi asta putea fi considerată o provocare dacă ofiţerul îl chema şi el nu era acolo sau îi lua prea mult timp să vină.

Pe măsură ce-şi îmbunătăţea cunoştinţele de germană înţelegea tot mai mult din ce spunea ofiţerul, adesea în timp ce scria: „De ce a trebuit să se întâmple aşa? De ce a trebuit să se întâmple aşa?”, exclama, furios pe căldură sau pe destinatarul scrisorii. „N-are niciun rost să spun acelaşi lucru iar şi iar – deşi exact asta fac.” Alteori îi vorbea lui Hamza direct, de parcă ar fi fost în toiul unei conversaţii: „E o prostie fără margini să ne justificăm intenţiile şi Faptele, pentru că nimic din ce putem spune nu e câtuşi de puţin convingător. Pur şi simplu repetăm acelaşi lucru ca nişte mori stricate.” În acele momente Hamza se prefăcea surd, şi poate că pentru ofiţer era invizibil.

Apoi, într-o zi, locotenentul anunţă manevre importante peste două zile, astfel încât toate trupele să fie pregătite de luptă. Pregătirile se intensificaseră, iar mesajele şi telegramele erau tot mai frecvente. Cu toţii aşteptau ordinul de a se pune în mişcare. Ofiţerii purtau discuţii mohorâte şi scoteau regulat trupele pe teren pentru exerciţii. Se apropia războiul. Intr-un moment de linişte de la sfârşitul acelei zile agitate, pe când făcea curat prin apartamentul ofiţerului, Hamza fu conştient de o tăcere atât de apăsătoare, încât îl îngrozi.

— Ce cauţi aici? Ce face unul ca tine în toată nebunia asta? îl întrebă în cele din urmă locotenentul.

— Sunt aici ca să slujesc die Schutztruppe şi pe Kaizer, răspunse Hamza luând poziţie de drepţi şi privind drept în faţă.

— Da, desigur. Nu există îndatorire mai nobilă! spuse batjocoritor locotenentul. Veni spre el ca să-l privească în ochi şi adăugă: Presupun că mi-ai putea pune aceeaşi întrebare. Ce caută în haznaua asta un om din minunatul orăşel Marbach? M-am născut într-o familie de militari şi asta e datoria mea. De asta mă aflu aici: să iau în stăpânire ceea ce ne aparţine de drept pentru că suntem mai puternici. Avem de-a face cu nişte indivizi sălbatici şi înapoiaţi, şi singurul mod de a-i cârmui e să le vâri spaima în oase şi în sultanii lor de mucava, Liliputmajestät, şi să-i supui pe toţi cu forţa. Die Schutztruppe este instrumentul nostru. La fel şi voi. Vrem să fiţi disciplinaţi şi ascultători şi cruzi peste puterea noastră de închipuire. Vrem să fiţi nişte Fanfaroni nesimţitori şi fără inimă care să ne îndeplinească ordinele fără şovăire. În schimb vă plătim bine şi vă acordăm respectul pe

care-l meritaţi, indiferent că sunteţi sclavi, soldaţi sau proscrişi. Doar că tu nu eşti ca ei. Tu tremuri şi te uiţi şi asculţi fiecare bătaie de inimă de parcă toate astea ar fi o cazņă pentru tine. Te-am urmărit de la început, de când te-au adus aici. Eşti un visător.

Hamza nu se clinti şi nu-şi mută privirea.

— Te-am scos de la instrucţie pentru că mi-a plăcut cum arăţi, continuă ofiţerul stând la doi paşi în faţa lui. Te temi de mine? îmi place ca oamenii să se teamă de mine. Asta mă face puternic.

Locotenentul înaintă şi-l plesni pe obrazul stâng, apoi îl plesni şi pe dreptul cu dosul palmei. Hamza icni din cauza şocului, iar în clipa următoare îşi simţi pielea înfierbântându-se de durere. Ofiţerul era acum Ia câteva degete de el, îi putea simţi mirosul medicinal şi astringent care-l frapase în prima dimineaţă, când comandantul inspectase recruţii, numai că acum ştia că era de la şnaps.

— Te-a durut? Nu-mi pasă de suferinţa ta, îi spuse fără să se îndepărteze.

Hamza evită să-l privească în ochi. Observă cum pielea de la tâmplă i se încreţea de încordare.

— Răspunde-mi! Te temi de mine?

— *Ndio bwana*, răspunse tare Hamza.

Ofiţerul râse.

— Eu te învăţ să vorbeşti şi să citeşti în germană ca să-l poţi înţelege pe Schiller, şi tu îmi răspunzi în limba asta copilărească. Acum răspunde-mi cum trebuie.

— *Jawohl, Herr Oberleutnant*, zise Hamza, apoi pentru sine: *Scheißer*[46].

Ofiţerul îl privi cu o expresie sumbră.

— Ţi-ai pierdut locul pe lume. Nu ştiu de ce îmi pasă, dar îmi pasă. Ei bine, poate că ştiu. Îmi închipui că n-ai habar la ce mă refer. Îmi închipui că nu ştii ce pericole te înconjoară. Foarte bine, du-te şi fă-ţi treaba. Pe când se îndrepta spre dormitor, adăugă peste umăr: Asigură-te că echipamentul meu e pregătit pentru manevre.

Războiul începu două zile mai târziu. Telegrama cu ordinele sosi dimineaţă, după ce se întoarseră de la manevre. Urmau să ia trenul până la Moshi şi apoi să mărşăluiască până la poziţiile desemnate din apropierea frontierei, ca să întărească linia defensivă. Ordinele fură puse în aplicare cu o precizie îndelung exersată. Trupele se deplasau de la borna în oraş în

formaţie compactă, intonând marşuri, în timp ce ofiţerii călăreau în faţa lor sau mergeau în cadenţă pe lângă ei. Hamalii, nevestele, copiii şi animalele veneau în urma lor. Când toată lumea urcă la bord, trenul era atât de plin, încât hamalii şi cărătorii de arme trebuiră să urce pe acoperiş. După Moshi se îndreptară spre nord, spre graniţa cu Africa de Est britanică. Aşa arăta pe atunci partea aceea a lumii. Fiecare bucăţică le aparţinea europenilor, cel puţin pe hartă: Britisk East Africa, Deutsch-Ostafrika, Africa Oriental Portuguesa, Congo Belge.

Coloana lor alcătuită din o sută cincizeci de askari se întindea pe mai mult de o milă cu tot cu auxiliari. Askarii erau în frunte, cu ofiţerii călărind în faţă şi medicii şi sanitarii venind imediat după ei. Aceasta era formaţia întotdeauna, atât în marş, cât şi în luptă. Veneau apoi hamalii ce cărau echipamentul, muniţia, proviziile şi efectele personale ale ofiţerilor. În spatele or mergeau civilii care urmau îndeobşte trupele şi o mică ariergardă comandată de un ofiţer german, cu sarcina de a combate dezertările şi jafurile.

Civilii nu erau simpli băgători de seamă. Când die Schutztruppe se punea în mişcare, era însoţită de întreaga colectivitate din borna. În primul rând, askarii n-ar fi acceptat să meargă la război fără tovarăşele lor de viaţă. Pe de altă parte, trupa îşi asigura hrana din ceea ce găsea pe teren, şi femeile erau cele care căutau alimente şi informaţii, găteau pentru trupe, vindeau şi cumpărau produse şi îşi ţineau soţii mulţumiţi. Wissman trebuise să facă această concesie atunci când înfiinţase unitatea, şi nu era posibil s-o revoce fără să rişte revolte şi dezertări pe scară largă.

Mulţi askari din detaşamentul lui Hamza aveau o experienţă militară considerabilă, iar unii cunoşteau bine regiunea. Seara, după ce-şi aşezau tabăra, povesteau despre succesele pe care le repurtaseră acolo în trecut: cum le puseseră la punct pe nesupusele căpetenii wachagga, Rindi şi fiul său Meii, şi spânzuraseră alte treisprezece căpetenii de rang mai mic, cum făcuseră una cu pământul câteva sate pe motiv de sabotaj sau pentru că locuitorii ascunseseră mâncare şi cum pedepsiseră triburile răsculate din Meru şi Arusha care uciseseră misionari germani. Toţi aceştia erau washenzi pentru askari. Trebuiau să fie aduşi la ordine şi biciuiţi şi disciplinaţi şi îngroziţi. Cu cât se răsculau mai mult, cu atât mai grea trebuia să le fie pedeapsa. Aşa funcţiona die Schutztruppe. La cel mai mic semn de rezistentă, die Schweine erau zdrobiţi, vitele le erau măcelărite, satele, incendiate. Acestea erau ordinele, şi le îndeplineau cu o eficienţă zeloasă

care-i înspăimânta pe duşmani şi le atrăgea respectul comunităţii şi al celorlalţi askari. Erau feroce şi nemiloşi, *wallahi*.

În timp ce mărşăluiau pe câmpiile aride de la poalele muntelui uriaş depănându-şi poveştile captivante, nu ştiau că aveau să petreacă ani întregi luptând prin mlaştini, pe munţi, prin păduri şi savană, sub ploi torenţiale şi pe vreme de secetă, măcelărind şi fiind măcelăriţi de armate compuse din oameni despre care nu ştiau nimic: sikh şi punjabi, fanţi şi akan şi bausa şi yoruba, kongo şi luha, cu toţii mercenari care purtau războaiele europenilor în locul acestora, nemţii cu a lor Schutztruppe, britanicii cu King's African Rifles şi the Royal West African Frontier Force şi trupele lor din India, belgienii cu La Force Publique. Pe deasupra, erau o mulţime de sud-africani, belgieni şi alţi voluntari europeni care considerau uciderea o aventură şi se puneau bucuroşi în slujba maşinăriei imperiale de cucerire. Askarii erau uluiţi să vadă o asemenea varietate de oameni de a căror existenţă nu avuseseră habar. Magnitudinea conflagraţiei ce urma nu putea fi întrezărită în aceste momente de început, când se îndreptau spre graniţă, cu ofiţerii germani călărind în faţă pe catâri, cu nevestele şi copiii mergând alandala în spatele coloanei; într-un fel sau altul, reuşeau să cânte şi să râdă şi să se simtă bine împreună.

Ostilităţile de la graniţă începură atunci când comandantul german încercă să ocupe Mombasa, la câteva sute de mile distanţă. Ţinta se dovedi prea departe de liniile lor de aprovizionare, aşa că die Schutztruppe fu nevoită să se retragă. În lunile următoare, războiul însemnă pentru Hamza şi camarazii lui patrulări repetate şi incursiuni menite să blocheze transportul feroviar în Africa de Est britanică. Pe coastă, britanicii debarcară la Tanga. În noiembrie 1914, navele militare britanice, însoţite de vase transportoare de trupe, sosiră în port şi le cerură germanilor să se predea. Mica forţă de askari se să reziste, retrăgându-se din oraş de teama bombardamentelor de pe mare. Restul locuitorilor, care n-aveau nicio miză în acel război, se adăpostiră terorizaţi care pe unde putură sau fugiră la ţară dacă li se ivi ocazia. Oraşul avea valoare strategică deoarece era punctul terminus al căii ferate care ducea la Moshi, în nord.

Debarcarea britanică fu un dezastru. Câteva batalioane, în majoritate alcătuite din indieni, fură lăsate la mal pe coastă, destul de departe de port. Comandanţii nu ştiau la ce opoziţie să se aştepte, aşa că preferau să fie prudenţi. Debarcarea se efectuă pe timp de noapte, iar soldaţii trebuiră să meargă până la mal prin apa ce le ajungea până la şolduri. Dimineaţă se

regăsiră într-o zonă cu tufişuri dese şi ierburi înalte, fără să poată spune precis încotro se afla oraşul. În timp ce-şi croiau drum în ceea ce credeau ei că era direcţia corectă, fură hărţuiţi şi împuşcaţi de Schutztruppe, care primise întăriri aduse în grabă cu trenul de la Moshi. Forţele germane de protecţie erau experte în acest stil „loveşte şi fugi”, iar tactica lor stârni panica în rândul soldaţilor şi hamalilor britanici, care, speriaţi, o luară la goană. Pe măsură ce numărul victimelor creştea, tot mai mulţi soldaţi fugeau; după o serie de atacuri toată lumea o luă la sănătoasa, iar cei care erau încă în curs de debarcare se repeziră înapoi în apă.

Între timp, marina militară britanică trăgea cu tunul asupra oraşului, distrugând clădiri şi omorând un număr necunoscut de locuitori. Nimeni nu se obosi să facă socoteala după aceea. Fu lovit şi spitalul, unde răniţii erau trataţi de germani, însă nu fusese vorba decât de hazardul războiului. Când se termină totul şi britanicii cerură un armistiţiu, abandonându-şi cea mai mare parte a echipamentului, şapte sute de soldaţi de-ai lor zăceau morţi pe drum şi pe străzile oraşului. De asemenea, un număr necunoscut de hamali fuseseră ucişi sau se înecaseră. Nimeni nu s-a obosit să-i numere pe hamalii morţi, nici atunci, nici în restul războiului. De îndată ce se termină această confruntare, detaşamentul lui Hamza fu trimis pe calea ferată la Moshi, unde îşi reluă vechea poziţie. Aşa avea să fie tot timpul pentru Schutztruppe, o serie de înaintări şi retrageri rapide.

În ciuda eşecului debarcării, maşinăria imperială britanică izbuti să se repună în funcţiune, iar trupele începură să sosească din diverse părţi ale globului. Fără îndoială, conflictul avea să se încheie în câteva luni, erau ei convinşi, dar comandantul german era de altă părere. De fiecare dată când forţele imperiale britanice credeau că-i prinseseră pe nemţi în capcană, aceştia reuşeau să scape, lăsându-şi bolnavii şi răniţii grav în urmă, în grija britanicilor. Askarii din Schutztruppe erau epuizaţi şi mulţi dintre ei sufereau de diverse boli, dar exista şi o anume euforie în incursiunile şi retragerile rapide prin care îşi surclasau inamicii. Se hrăneau cu ceea ce găseau prin sate şi pe la ferme, jefuind şi confiscând tot ce puteau.

Presată din toate părţile, die Schutztruppe se retrase pe două direcţii, înspre vest, de-a lungul lacurilor, respectiv la sud de Moshi. Hamza era în coloana care se îndrepta spre sud. Trebuiau să-şi care tunurile şi echipamentul, nevestele şi slujitorii şi bagajele peste lanţul muntos Uluguru. În cursul retragerii de la Morogoro peste munţii Uluguru fu ucis Komba, comandantul lor de pluton. O bucată mare de metal desprinsă dintr-un obuz

i se izbi de piept şi i-l sfâşie. Alţi câţiva camarazi fură ucişi atunci sau nu se mai întoarseră. În următoarele câteva luni trupa lui Hamza se retrase încet spre sud, înspre fluviul Rufiji, luptându-se fără încetare. Unele bătălii erau aprige, precum cea de la Kibati, unde pieriră mii de oameni.

Rufiji ieşise mult din albie în anul acela, iar ţânţarii parcă turbaseră. Mai mulţi askari muriră de febra apei negre{47} decât din orice altă cauză. Hamalii erau înşfăcaţi de crocodili în timp ce traversau mlaştinile. Hienele dezgropau cadavrele. Era un coşmar. În cele din urmă reuşiră să treacă pe malul celălalt al fluviului, însă îi aştepta bătălia de la Mahiwa, cea mai sângeroasă din cele purtate până atunci de Hamza şi de Schutztruppe. Obţinură o victorie costisitoare, dar tot trebuiră să se retragă, spre dealurile din sud şi apoi până la fluviul Ruvuma şi graniţa cu Africa de Est portugheză. Pe drum se descotorosiră de echipamente şi de neveste şi de copii, lăsându-i să fie internaţi în lagăre de britanici. Nu ştiau întotdeauna unde se aflau, nu-i ajutau nici hărţile, aşa că erau siliţi să prindă localnici şi să-i interogheze. Se găsea de fiecare dată câte un askari care să ştie destul din limba respectivă ca să pună întrebarea, şi cumva reuşeau să provoace doza de durere suficientă ca să obţină răspunsul cerut. Nu era necesar să li se ordone să fie brutali cu populaţia locală. Ştiau ce trebuiau să facă, n-aveau nevoie de instrucţiuni. În acea etapă a războiului, majoritatea soldaţilor implicaţi în luptă erau africani şi indieni: trupe din Nyasaland şi Uganda, din Nigeria şi Coasta de Aur, din Congo şi India, respectiv, în cealaltă tabără, die Schutztruppe africană.

În timp ce die Schutztruppe pierdea soldaţi şi hamali în bătălie, din pricina bolilor şi a dezertărilor, ofiţerii lor continuau să lupte cu o încăpăţânare maniacală. Askarii lăsau în urmă pământuri pârjolite şi oameni înfometaţi, murind cu sutele de mii, în înaintarea lor orbească şi ucigaşă pentru o cauză ale cărei origini nu le cunoşteau şi ale cărei ambiţii găunoase vizau într-un final supunerea lor. Hamalii mureau pe capete de friguri şi dizenterie şi epuizare, şi nimeni nu catadicsea să-i numere. Înspăimântaţi, fugeau unde vedeau cu ochii, numai ca să moară în ţinuturile devastate. Ulterior, aceste evenimente aveau să fie transformate în poveşti ale unui eroism nepăsător şi absurd, marginalia la marile tragedii din Europa, dar pentru cei care le-au trăit a fost o perioadă în care pământul lor era scăldat în sânge şi presărat cu cadavre.

Între timp, ofiţerii făceau totul ca să menţină prestigiul Europei. Când îşi aşezau tabăra, germanii se plasau separat de askari şi dormeau în paturile

lor de campanie protejaţi de plase de ţânţari. Când se opreau la un pârâu, ei erau întotdeauna în amonte, pe când askarii erau în aval, iar hamalii şi animalele, încă şi mai jos. Ofiţerii făceau toate eforturile să se reunească în fiecare seară la cină, respectând eticheta pe cât era posibil. Nu efectuau niciuna dintre muncile fizice asociate cu askarii sau hamalii: transportarea echipamentului, umblatul după provizii, amenajarea taberei, gătitul, spălarea vaselor. Se ţineau deoparte, mâncau separat, cereau consideraţie ori de câte ori se putea. Acum, toţi cei din Schutztruppe, ofiţeri şi soldaţi deopotrivă, purtau hainele pe care le recuperaseră de fa camarazii şi inamicii căzuţi, lucru pe care unii askari îl luară ca pe o permisiune de a se împopoţona cu pene şi insigne, deşi ofiţerii lor încă mergeau semeţ de parcă ar fi avut catarame de argint şi epoleţi de aur. Şi askarii aveau o onoare de păstrat. Insistau asupra superiorităţii lor faţă de hamali şi socoteau că era sub valoarea lor să care echipamente.

Dintre ofiţerii din borna, numai medicul şi feldwebelul Walther Jogoo, „Cocoşul”, mai însoţeau compania. Doi ofiţeri fuseseră ucişi în cursul retragerii de la Rufiji, fiind înlocuiţi de un ofiţer de la Musikkappelle şi de un colonist voluntar. Trei fuseseră transferaţi în alte companii. Toţi askarii care se înrolaseră în acelaşi timp cu Hamza erau morţi sau dispăruţi sau prizonieri. După luni şi ani de manevre istovitoare şi lupte dezastruoase, oamenii rămaşi erau vlăguiri şi zdrenţăroşi. Medicul slăbise şi-şi lăsase o barbă arămie stufoasă. Era ocupat permanent cu tratarea rănilor şi a bolilor şi administrarea dozelor zilnice de chinină, atât timp cât mai avea în rezervă. Ca să-i ajungă pentru cât mai mult timp, nu le mai dădea chinină hamalilor. Asistentul era alături de el, flegmatic ca întotdeauna. Medicul era încă şi mai bine-dispus decât fusese în tabără, chicotind şi râzând în vreme ce-şi vedea de treburile neplăcute, dar era o voioşie pe care o întreţinea cu proviziile de brandy şi alte substanţe din trusa lui medicală, păzite straşnic. O dată la două zile făcea crize de friguri care-l obligau să zacă în pat câteva ore. De fiecare dată când se scula părea să fi mai pierdut din greutate, iar zâmbetul îi era tot mai slab.

Feldwebelul îşi ieşea din minţi la fiecare obstacol pe care-l întâmpinau; agitaţia îi era alimentată de *bangi* şi de berea de sorg pe care o confiscau de la săteni. Părea să nu se îmbolnăvească niciodată, spre deosebire de ceilalţi ofiţeri. Era atât de nestăpânit, încât îi lovea adesea pe askari şi pe hamali cu orice îi cădea la îndemână: un baston, un bici sau o bucată de lemn. Era încă şi mai feroce decât înainte în ura şi dispreţul său faţă de localnicii cărora le

jefuiau pământurile. Pentru el erau nişte sălbatici, şi le arăta mai multă duşmănie decât britanicilor. Îl ura din rărunchi pe Hamza şi-l pedepsea ori de câte ori îl prindea cu o greşeală, adesea săvârşită doar în închipuirea lui. Tânărul se ferea din calea lui cât putea, dar uneori avea impresia că feldwebelul îl căuta anume.

Hamza era nedespărţit de Oberleutnant, la insistenta acestuia din urmă, ceea ce stârnea fie indignare, fie batjocură din partea celorlalţi ofiţeri şi nu făcea decât să aţâţe ura feldwebelului. Askarii îl asaltau pe Hamza cu tot felul de plângeri şi-i cereau să i le transmită comandantului. Hamza încuviinţa din cap fără să spună nimic. Seara trebuia să-şi întindă rogojina de dormit lângă patul ofiţerului şi să stea acolo o oră sau două pentru lecţii de conversaţie. După aceea îşi strângea rogojina şi se întorcea în zona de campare a askarilor. În unele nopţi, ofiţerul întindea mâna să-l atingă. „Eşti încă aici. Eşti atât de tăcut”, îi spunea. Hamza nu ştia ce voia de la el. Se simţea captiv şi deloc în largul lui în acea intimitate forţată, deşi pe front îi era mai uşor să scape decât în borna. Comandantul avea mult mai multe de făcut acum, în timp ce dădeau atacuri fulgerătoare şi se ascundeau şi căutau hrană, astfel că lecţiile de conversaţie se desfăşurau cu mai puţină rigoare.

Ofiţerul îşi pierduse din aura dispreţuitoare şi sarcastică pe măsură ce întâmpinau greutăţi tot mai mari. Acum era adesea rece şi retras, iar perioadele în care cădea pradă gândurilor negre erau tot mai lungi. Ceilalţi ofiţeri germani menţineau o camaraderie îndârjită, care nu făcea decât să scoată şi mai mult în evidentă izolarea comandantului. Privaţiunile şi luptele îi slăbiseră, însă locotenentul, care fusese atât de poruncitor înainte, era acum şovăielnic. Era mai nervos cu ofiţerii şi askarii şi nerăbdător cu sătenii pe care-i jefuiau; uneori ordona pedepse aspre pentru ceea ce numea „acte de sabotaj’, cerându-le soldaţilor să incendieze colibele după ce confiscau toate proviziile. Intr-un sat, ceilalţi ofiţeri propuseră ca un bătrân să fie executat deoarece refuzase să dezvăluie locul de sub pământ unde-şi ţineau ascunse rezervele de igname, pe care le putuseră descoperi numai bătând un băiat şi silindu-l să le spună. Auzind cererea subordonaţilor săi, comandantul îşi plecă ochii, apoi dădu din cap aprobator şi se îndepărtă. Feldwebelul îl împuşcă pe bătrân în cap.

De-a lungul sutelor de mile de coşmar pe care le parcurseseră, Hamza îndeplinise toate ordinele pe care locotenentul i le putea da în acele condiţii vitrege şi, în măsura posibilităţilor, încercase să-i ofere un minim de confort. Se străduia din răsputeri să nu atragă atenţia asupra lui. Mergea

alături de ceilalţi askari, alerga aplecat aşa cum fusese instruit şi trăgea cu arma de câte ori era nevoie, dar nu era sigur că lovise vreodată pe cineva. Se ghemuia şi alerga în zigzag şi răcnea ca restul askarilor, însă trăgea spre umbre, evitând ţintele. Printr-un noroc miraculos nu fu nevoit să lupte corp la corp, şi reuşi să se sustragă de la împuşcarea sătenilor pe care trebuiau să-i pedepsească pe motiv de trădare sau înşelăciune. Mânca hrană furată ca toţi ceilalţi şi vedea pământul pârjolit şi se grăbea mai departe asemenea lor. Era îngrozit din clipa în care deschidea ochii în zori, dar epuizarea îl aducea într-o stare în care nu se mai temea şi nu încerca să braveze, fiind detaşat de prezent şi aşteptându-şi calm soarta. Alteori cădea în ghearele disperării.

Sfârşitul după-amiezii (în swahili în original)

Câţi ani aveţi? (în limba germană în original)

Cânepă, marijuana (în swahili în original)

Grupuri etnice din Tanzania continentală de astăzi, respectiv Zanzibar Elev (în limba germană în original)

Nemernic (vulgar, în limba germană în original) Complicaţie a infecţiei cu *plasmodium malariae*, manifestată printr-o criză hemolitică

6

Se vorbea despre război în Tanga de multe săptămâni, dar după atacul dezastruos se lăsă liniştea. Se întâmplase aşa cum prevăzuse toată lumea: britanicii nu erau un adversar pe potriva askarilor din Schutztruppe. Pe măsură ce vestea se răspândi pe coasta din Tanga, zvonurile amplificară şi înfloriră ferocitatea şi disciplina askarilor şi panica haotică a trupelor indiene, despre care se presupunea că fuseseră la originea confuziei generale în rândul britanicilor. Khalifa zise că Ilyas avea să le dea amănunte despre această victorie germană – nu s-ar fi putut abţine să nu ridice în slăvi die Schutztruppe –, dar nu primiră nimic de la el.

Răspunsul britanicilor la înfrângere fu o blocadă maritimă a coastei. Nu se putea face comerţ cu Mombasa sau Pemba sau Zanzibar, darămite pe distanţe lungi, peste ocean. Penuria se instală imediat, întrucât negustorii se grăbiră să facă rezerve, atât pentru a conserva proviziile aşteptând creşterea preţurilor, cât şi pentru a le pune la adăpost de autorităţile germane, care urmau să confişte totul pentru ele şi pentru trupe. Nassor Biashara, ale cărui afaceri îşi reveneau încet după ce trebuise să-i plătească pe creditori la moartea tatălui său, se afla acum într-o situaţie încă şi mai dificilă. Se angajase să cumpere o serie de produse pentru a le distribui angro clienţilor din interior: zahăr din India, grâu pentru măcinat, sorg şi orez, toate plătite în avans. Se gândise că putea să recupereze pierderile fată de creditori cu o singură lovitură ambiţioasă, dar blocada îl prinse pe picior greşit.

Nu numai oamenii de afaceri precum Nassor Biashara simţeau consecinţele blocadei. Multe lucruri se găseau mai greu ca înainte: orez, cafea, ceai – deşi toate erau cultivate în ţară –, zahăr, peşte sărat, faină. Cei din Schutztruppe se hrăneau cu ce găseau pe teren, iar acum, că erau în război, toate proviziile se aflau la dispoziţia lor. Peşte era încă din abundenţă, iar nuci de cocos, banane şi manioc se găseau, în ciuda marinei britanice şi a trupelor germane. O vreme, oamenii făcură troc: ofereau o cămaşă pentru un coş de mango, un sul de pânză de bumbac pentru un berbec. Nimeni nu-şi bătea capul cu banii. Când nu existau bunuri cu care să se poată face schimb, întotdeauna se găseau bijuterii. Majoritatea

familiilor aveau bijuterii care fuseseră primite ca zestre şi erau lăsate moştenire generaţiilor următoare. Negustorii cunoşteau valoarea durabilă a aurului şi a pietrelor preţioase şi nu puteau rezista atunci când le erau oferite. În cele din urmă însă se instală panica stârnită de lipsuri.

Primeau foarte puţine ştiri despre războiul din interior, şi acelea de la administraţia germană. Se părea că experienţa din Tanga fusese de ajuns încât să-i descurajeze pe britanici să mai debarce pe coastă; cum perioada de linişte se prelungea, deşi erau sub blocadă, oamenii se adaptară, şi în haosul tot mai mare izbutiră să evite plata taxelor către autorităţile germane. Afacerile şi negoţul începură să-şi revină, deşi firma lui Nassor Biashara avea încă necazuri.

— Deşteptăciunea dumitale n-a adus nimic altceva decât ruină, îi zise Khalifa.

Negustorului îi displăcea tonul pe care-l folosea uneori angajatul său, de parcă ar fi fost încă un novice. Era evident că se străduia să-şi înăbuşe mânia când auzi acele cuvinte. Se încruntă la el cu buzele strânse, apoi îşi mută privirea înainte de a-i răspunde pe un ton domol. Încă nu era pregătit pentru o înfruntare.

— N-a fost vorba de nicio deşteptăciune. Pur şi simplu m-am gândit că trebuie să facem ceva ca să salvăm afacerea. De unde era să ştiu despre război şi blocadă?

— N-aţi dat dovadă de un simţ prea bun al afacerilor mizând totul pe o singură speculaţie, zise Khalifa.

— Şi ce voiai să fac, să aştept până sărăcesc? N-am mizat totul pe asta. Încă mai avem atelierul, izbucni Nassor Biashara. Respiră adânc şi continuă peste câteva momente, pe un ton mai măsurat: Şi oricum, dacă ştii atât de multe despre afaceri, unde erai pe vremea tatei, când se adunau datoriile? De ce nu i-ai zis lui ceva de felul ăsta, în loc să mă bombăni pe mine acum?

— Nu-i cunoşteam toate afacerile, v-am spus asta.

— Erai angajatul lui. Ar fi trebuit să ştii. Ar fi trebuit să ţii o arhivă.

— Mă învinuiţi pe mine pentru încăpăţânarea cu care tatăl domniei-voastre îşi păstra secretele? întrebă Khalifa cu un zâmbet dispreţuitor.

Nassor Biashara îşi coborî ochelarii, care-i fuseseră ridicaţi pe creştet în cursul acestui schimb de replici, şi se întoarse la registrul în care verifica iarăşi tranzacţiile tatălui său, în caz că-i scăpase ceva înainte. Nu-i vorbi lui Khalifa tot restul zilei şi evită să-l privească. Se purtă astfel câteva zile, vorbindu-i politicos, dar numai atunci când era necesar. Nu aveau mare

lucru de făcut. Negustorul îşi petrecea tot mai multe ore din zi în birouaşul minuscul pe care-l avea la atelierul de tâmplărie. În cea mai mare parte a timpului stăteau acolo şi făceau conversaţie cu vizitatorii care se nimereau. Nu mai purtară o discuţie ca aceea, dar într-o zi Nassor Biashara anunţă că găsise un chiriaş pentru biroul de la parterul casei sale, pe care voia să-i transforme într-o *duka*, prăvălie.

— O să mut hârţogăria la atelier şi-o să vând toată mobila. De acum înainte tu o să te ocupi de depozit, întrucât n-ai de ţinut registre acolo, iar de documente o să mă ocup eu însumi. De asemenea, va trebui să accepţi o reducere de salariu. Cu toţii facem asta câtă vreme lucrurile merg aşa cum merg.

Îi comunică vestea cu asprime, descurajând orice conversaţie. De îndată ce termină să spună ce avea de spus, îşi puse tichia şi urcă la etaj.

— Încearcă să scape de tine, zise bi Asha. Nenorocitul ăla ticălos şi nerecunoscător, făţarnic hot şi slăbănog, după câte ai făcut pentru el şi pentru taică-său!

O ţinu tot aşa mult timp, spre mulţumirea lui Khalifa. Ştia că Nassor Biashara nu avea de ales, era silit să-şi restrângă activitatea, dar tot se bucura să-şi audă nevasta sfâşiindu-l în bucăţi pe micul tajiri. II surprindea faptul că tânărul pe care-l ştiuse dintotdeauna timid sau chiar fricos era în stare să acţioneze cu atâta hotărâre. Gândul îi aduse un zâmbet tainic. Închirierea biroului era o măsură cam pripită, dar nu foarte importantă, din moment ce se putea reveni asupra ei oricând. Ce avea să facă el într-un depozit care era aproape gol? Se temea că bi Asha avea dreptate, că negustorul voia să se descotorosească de el şi că în curând n-avea să-i mai dea niciun ban. Poate că în curând avea să tragă obloanele de-a binelea. Cine avea nevoie de un funcţionar în vremurile acelea strâmtorate?

Negustorul nu se descotorosi de Khalifa. Pe măsură ce războiul se reducea la zvonuri de lupte înverşunate în interior, Nassor Biashara investi în cherestea pentru reconstrucţia şi reparaţiile de care avea să fie nevoie la încheierea conflictului. Fără îndoială, nu putea să mai dureze mult. Luă hotărârea fără să se consulte cu Khalifa şi-şi ţinu singur socotelile, nevrând^ ca un funcţionar incompetent s-o facă în locul lui. În acest timp, Khalifa curăţă şi organiză depozitul ca să poată primi lemnul pe care-l cumpăra negustorul. Şi el ţinea un registru la zi, pentru cazul în care i s-ar fi adus acuzaţii de incompetenţă sau chiar de fapte mai grave. Unul dintre vechii parteneri de afaceri ai lui Amur Biashara, Rashid Maulidi, care era

nahodha[48] unei ambarcaţiuni ce lenevea în port, îl abordă pe Nassor Biashara ca să-i vorbească despre o idee care-i venise, să aducă orez şi zahăr de la Pemba. Negustorul ştia, fără să cunoască detaliile, că Rashid Maulidi făcea parte dintr-o reţea dubioasă de comercianţi cu care tatăl lui avusese legături strânse. Răspunse că nu voia să se implice, era prea periculos. Dacă-l prindeau britanicii, i-ar fi scufundat barca şi poate că l-ar fi trimis la închisoare pentru ani de zile. Dacă nemţii ar fi aflat că adusese prin contrabandă orez şi zahăr, i-ar fi confiscat marfa şi l-ar fi biciuit cu un *kiboko* pentru crearea de stocuri ilicite. Rashid Maulidi se duse atunci la Khalifa, care era mai familiarizat cu genul acela de afaceri, şi-i explică planul său. Khalifa ascultă cu atenţie, apoi îl întrebă dacă putea să aducă un transport pe credit. Era posibil? Căpitanul de vas îl asigură că era considerat solvabil la Pemba, locul lui de baştină, dar nu voia să-şi asume singur riscul. Dacă ceva mergea prost, nu avea mijloacele să ramburseze împrumutul, aşa că şi-ar fi pierdut ambarcaţiunea. Khalifa spuse că patronul său era un tânăr temător cu care trebuia dusă muncă de convingere. Sugeră ca Rashid Maulidi să aducă un mic transport pe credit, doar ca să demonstreze că planul funcţiona, după care aveau să i se adreseze iarăşi negustorului. Rashid Maulidi aduse o încărcătură modestă de orez şi zahăr, potrivit înţelegerii, iar când marfa fu în siguranţă în depozit, îl chemară pe Nassor Biashara s-o vadă.

— Nu ştiţi că e aici, zise Khalifa. Îmi daţi banii s-o plătesc în numele meu, după care o s-o vând. De aici încolo, totul merge strună. Folosim câştigul ca să cumpărăm altă marfa. Nu trebuie să fiţi implicat în vreun fel. Profitul pe care-l scoatem îl împărţim astfel: patru părţi pentru dumneavoastră, patru părţi pentru Rashid Maulidi, două pentru mine. Nu e nevoie să ştiţi nimic mai mult despre asta.

Se mai ciondăniră o vreme, dar, în pofida argumentelor aduse de fiecare, înţelegerea rămase aceasta. În restul anilor de blocadă, Rashid Maulidi aduse mici cantităţi din orice putea cumpăra la Pemba, iar Khalifa le ascunse în depozit, de unde veneau să le ridice comercianţi demni de încredere. Stratagema nu le aduse o avere, dar păstră afacerea în viaţă şi-i permise lui Khalifa să-şi găsească un nou rol, de comerciant cu mărfuri de contrabandă, pe lângă cel de magazioner. Discuta cu Nassor Biashara politicos, deşi uneori îi venea greu să-şi păstreze cumpătul, şi în cea mai mare parte a timpului se evitau.

Forţele britanice intrară în Tanga în 3 iulie 1916, la aproape doi ani după încercarea dezastruoasă din 1914. O mică forţă de câteva sute de indieni ocupă portul fără să tragă un foc de armă. Găsiră un oraş în care cicatricele bombardamentului marinei militare britanice erau încă vizibile; pe deasupra, căpitănia portului, clădirea vămii şi debarcaderul erau în ruine, întrucât germanii le aruncaseră în aer înainte de a pleca. Trupele germane din zonă se alăturară comandantului lor, care-şi regrupa forţele în interiorul ţării, urmând să se retragă spre sud. Atunci se încheie războiul pentru acea porţiune de coastă, deşi încă mai urmau Bătăliile pentru Bagamoyo şi Dar es Salaam, în august. Fu ridicată şi blocada, ceea ce permise o reluare lentă a comerţului cu Mombasa, Pemba şi Zanzibar. Acum începură să primească informaţii mai detaliate despre luptele din interior. Toţi erau convinşi că războiul avea să se termine curând. „N-o să ţină dincolo de muson”, ziceau.

Afiya avea treisprezece ani când britanicii preluară controlul asupra coastei. Trecuseră peste doi ani de când Ilyas plecase la Dar es Salaam, şi în tot acel timp nu primiseră nicio veste de la el. Baba Khalifa îi spuse că, din câte auzise, în interior se duceau lupte peste tot, cu multe victime, germani, britanici, sud-africani, indieni, dar în majoritate africani. „Askarii din Schutztruppe, cei din King’s African Rifles sau din armatele vest-africane, o sumedenie de africani sunt ucişi ca să se pună capăt acestor certuri europene”, îi zise el. Maalim Abdalla îl convinse pe Habib, colegul lui Ilyas de la plantaţia de sisal, să se intereseze de soarta tânărului. Aflară ceea ce ştiau deja: că Ilyas fusese trimis la Dar es Salaam pentru pregătire, dar şi că fusese instruit ca transmisionist şi repartizat în districtul Lindi din sud. Habib nu putu afla mai multe şi nu avea pe cine să mai întrebe, deoarece directorul german fusese internat în lagăr de britanici.

Khalifa auzise că Tabora era pe cale să fie ocupată de La Force Publique belgiană şi că se purtase o bătălie cumplită. După aceea, grosul luptelor se mutase în sud, ajungând în regiunea Lindi, exact acolo unde fusese trimis Ilyas ca transmisionist. Nu-i spuse nimic Afiyei, dar ajunsese la concluzia că lunga tăcere a fratelui ei nu prevestea nimic bun. În loc de asta, încercă să-şi ascundă îngrijorarea când îi vorbi:

— Transmisioniştii nu sunt în prima linie. O să fie bine. Treaba lui e să stea pe un deal la mare distanţă de necaz şi să trimită mesaje cu ajutorul oglinzilor. Nu te teme, o să primim veşti curând de la el.

*

Afiya nu mai era o fetiţă, ci o *kijana*, domnişoară, şi începea să înţeleagă nesfârşitele resentimente care marcau vieţile izolate ale femeilor. N-o vizita pe Khalida la fel de des ca înainte, deoarece bi Asha îi spusese să se ţină deoparte. Era o familie de ticăloşi, iar proastele cu care-şi petrecea timpul Khalida nu făceau decât să bârfească şi să-şi toace cunoscuţii, ruşine să le fie. Afiya ştia că principalul subiect de conversaţie al lui bi Asha era reprezentat de vecinele ei: le descria încântată cusururile de câte ori avea ocazia. Nu protestă faţă de această interdicţie, dar când îşi vizita prietena n-o informa şi pe bi Asha, după cum nu-i povestea Khalidei ce auzise despre ea, soţul şi prietenele ei. În afara vizitelor la Khalida şi Jamila, Afiya îşi petrecea tot restul timpului închisă în casă ori, dacă ieşea, trebuia să se înfăşoare într-un *buibui*{49}. Era permanent încordată, de parcă s-ar fi aşteptat oricând să fie dojenită. O mulţime de lucruri îi erau interzise acum pe motiv că nu se cuveneau. Nu avea voie să atingă mâna unui băiat sau a unui bărbat nici măcar în semn de salut. Nu avea voie să-i adreseze cuvântul unui băiat sau unui bărbat pe stradă decât dacă acesta îi vorbise primul şi dacă era cineva cunoscut. Nu avea voie să-i zâmbească unui străin şi trebuia întotdeauna să meargă cu ochii plecaţi, ca nu cumva să întâlnească din întâmplare o privire masculină. Bi Asha o supraveghea şi-i dădea mereu sfaturi, amintindu-i pe cine nu avea voie să viziteze şi ce i se interzicea să facă.

Prietena ei Jamila tot nu se măritase, iar bi Asha era de părere că nunta avea să fie anulată. Asta se întâmpla de obicei când logodna dura atât de mult. Însemna că unul din logodnici avea îndoieli. Logodnicul Jamilei locuia în Zanzibar şi avea de gând să se mute la ea după căsătorie, lucru care n-o surprindea pe bi Asha. Cine n-ar fi vrut să plece din Zanzibar? Acolo găseai orice boală la care te puteai gândi, inclusiv păcatul şi dezamăgirea. Afiya ridica din umeri, fără să ia în seamă răutatea acelor comentarii. Familia Jamilei nu părea deranjată de întârziere, ba chiar vorbea despre ea deschis şi-şi ducea mai departe viaţa ca de obicei, primind-o întotdeauna călduros pe mica musafiră. Camera de la parter pe care o închiriase Ilyas urma să fie căminul Jamilei după nuntă, aşa că se apucase s-o decoreze.

Vizitele la Jamila încă nu-i fuseseră interzise, dar Afiya simţea dezaprobarea crescândă a lui bi Asha faţă de vechea ei prietenă.

— Câţi ani are acum Jamila? Trebuie să aibă aproape nouăsprezece. Ar

face bine s-o mărite înainte să dea de bucluc. N-ai idee cât de vicleni sunt bărbaţii şi cât de credule sunt fetele tinere. Ascultă la mine, fetiţo, îşi caută necazul cu lumânarea.

„Nu sunt o fetiţă”, îşi zise Afiya încercând să nu se supere. În tot timpul petrecut cu bi Asha îi respectase dorinţele, iar micile tertipuri la care recurgea ca s-o lase să facă ce vrea se refereau la chestiuni neînsemnate. Trecerea sub tăcere a vizitelor la Khalida era cel mai important gest de sfidare, altfel erau fleacuri precum pitirea unei banane cumpărate de la piaţă ca s-o mănânce seara când i se făcea foame sau ascunderea unui şirag de scoici pe care Jamila şi Saada îl găsiseră în caseta de bijuterii a mamei lor şi i-l dăruiseră ei. Bimkubwa nu era de acord cu podoabele. Când bi Asha îi descoperea vicleşugurile zâmbea, fără să-i pese de nişte înşelăciuni atât de mărunte. „*Unakuwa mjanja we*, ai devenit şireată”, îi spunea. Uneori baba îi sărea în ajutor, dar bi Asha îşi păstra cele mai severe ordine pentru momentele când ea şi Afiya erau singure.

Când negustorul îşi închise biroul şi se mută la atelier, baba reuşi să salveze un registru aproape gol pe care i-l aduse ei acasă. Foile erau groase şi lucioase, iar coperta era marmorată în nuanţe de gri şi roz. Parcă era păcat să murdărească acele pagini minunate cu mâzgăliturile ei. De asemenea, Khalifa îi aducea exemplare din *Kiongozi* de câte ori le găsea. Publicaţia încetase să mai apară după sosirea britanicilor, dar mai circulau încă numere vechi. Cu ajutorul lui Maalim Abdalla, făcu rost şi de nişte exemplare din *Rafiki Yangu*. Afiya le citea cu nesaţ, după care copia paragrafe întregi ca să-şi exerseze caligrafia. Bi Asha avea o părere proastă despre acele ziare, spunând că erau cuvintele necredincioşilor, menite să-i convertească pe oameni cu minciunile lor. Dorinţa lor de a face rău era neobosită. Uneori bi Asha recita o *qasida*{50} în timp ce muncea, iar când era bine-dispusă, îi dicta un vers şi o privea îngăduitoare în timp ce-l scria. Mai târziu fata îi citea versurile de pe foaie, iar bi Asha spunea: „Dă-mi să văd” şi zâmbea încântată de deşteptăciunea ei. Şi Afiya era mulţumită, însă nu se considera prea deşteaptă, fiindcă citea încet şi scrisul ei era muncit şi stângaci, pe când al lui baba Khalifa era nespus de elegant.

— Trebuie doar să mai exersezi, îi spuse el. Să te străduieşti din răsputeri.

— Nu trebuie să scrii ca el, interveni bi Asha. El e funcţionar. Tu n-o să devii funcţionară, fetiţo.

„Nu sunt o fetiţă.”

În al cincisprezecelea an de viaţă, în prima zi de Idd[51], Afiya îmbrăcă o rochie pe care i-o făcuseră prietenele ei Jamila şi Saada. Corsajul din satin albastru îi venea perfect, iar decolteul rotund era tivit cu dantelă albă. Fusta plisată era făcută dintr-un poplin bleu cu floricele verzi. Materialul li-l dăduse mama lor, care-l păstrase de la alte rochii pe care le făcuseră în trecut. Jamila, care se pricepea să croiască rochii din resturi de material, venise cu ideea modelului. Când Afiya o probase acasă la ele, surorile se felicitaseră zâmbind şi-i spuseseră că-i venea de minune. Era cea mai frumoasă rochie pe care o avusese vreodată. O ţinu ascunsă sub buibui până acasă şi o dosi într-un dulap din camera ei. Instinctul îi spusese să procedeze astfel deoarece se aştepta la dezaprobarea fui bi Asha.

Majoritatea oamenilor îşi cumpărau haine noi pentru Idd: o rochie nouă sau o kanga pentru femei, un kanzu nou şi o kofia[52] sau chiar un veston pentru bărbaţi. Deşi blocada se încheiase, vremurile erau grele, aşa că Afiya nu se putea aştepta la mare lucru. Intr-adevăr, primi o rochie pe care bimkubwa şi-o făcuse cu câţiva ani în urmă, iar acum o modificase pe măsura ei. Cum Afiya era slabă şi în creştere, rochia atârna pe ea, însă bi Asha zise că nu era o problemă. „O să creşti, si-atunci o să-ţi vină bine.” Când o probă în ajunul sărbătorii şi se plimbă prin casă cu ea, baba Khalifa se strâmbă pe la spatele soţiei sale, oferindu-i apoi fetei un zâmbet de compătimire.

În prima dimineaţă de Idd, Afiya îşi făcu treburile prin gospodărie şi ajută la pregătirea micului-dejun festiv în hainele de lucru. Când termină şi erau pe cale să se aşeze la masă, urcă în camera ei să se schimbe. Ştia că se aşteptau s-o vadă în rochia pe care i-o modificase bi Asha. În loc de asta, îşi puse rochia dăruită de prietenele ei, pe care n-o arătase nimănui. Când îşi făcu apariţia, peste câteva minute, baba Khalifa încuviinţă din cap zâmbind şi aplaudă pe tăcute.

— E foarte frumoasă, îi zise. Acum arăţi ca o prinţesă, nu ca o orfană. De unde o ai?

— Jamila şi Saada mi-au făcut-o.

Bimkubwa o privea fără să spună nimic. Afiya crezu c-avea s-o trimită în camera ei să se schimbe, dar bi Asha reuşi să zâmbească.

— De-acum e femeie, murmură ea.

Semnificaţia cuvintelor lui bi Asha deveni tot mai evidentă în

următoarele luni. De câte ori Afiya se pregătea să iasă, bi Asha o întreba unde se ducea şi de ce se ducea în locul respectiv. Când se întorcea, bi Asha o punea să-i povestească pe cine văzuse şi ce auzise. Treptat, la început fără să-şi dea seama, Afiya se trezi cerându-i permisiunea înainte să plece. Bi Asha îi comenta ţinuta, lăudând-o sau certând-o în funcţie de ceea ce i se părea cuviincios sau nu. Rochia de Idd fusese condamnată de mult, deoarece îi era prea mică, hotărâse ea. Prea strâmtă la piept, prea îndrăzneaţă. Afiya fu obligată chiar să se acopere cu o kanga atunci când baba Khalifa era în preajmă, lăsându-şi doar faţa descoperită. Bi Asha părea să ştie când trebuia să-i vină ciclul şi-i punea de fiecare dată întrebări intime. Afiya încă nu reuşise să treacă peste dezgustul pe care i-l stârnea acel fenomen şi i se părea umilitor să fie obligată să descrie culoarea şi volumul scurgerilor.

Tonul lui bi Asha era adesea strident, de parcă în spatele cuvintelor ar fi stat un murmur dojenitor. Părea mulţumită de Afiya numai când i se alătura la rugăciuni sau când se aşeza lângă ea să citească din Coran după-amiaza. Ca să le poată face o vizită prietenelor ei, fata trebuia să afişeze o cucernicie desăvârşită câteva zile, şi uneori proceda astfel numai ca să fie lăsată în pace o vreme. Se simţea supravegheată tot timpul, de parcă ar fi plănuit în secret să păcătuiască. Era sigură că bi Asha îi scotocea prin cameră când era plecată. Se simţea iritată şi vinovată deopotrivă, deoarece îşi amintea de bunătatea pe care i-o arătase bi Asha când era o copilă rănită şi înspăimântată. Ar fi vrut să-i spună lui bimkubwa că nu mai era o copilă, însă nu îndrăznea. Nu ştia nici măcar câţi ani avea precis, întrucât nimeni nu se obosise să-i înregistreze naşterea.

Când îi spuse asta lui baba Khalifa, el îi răspunse:

— Păi, hai să vedem. Ştii în ce an te-ai născut, pentru că atunci a fugit Ilyas de-acasă. Prin urmare, mai rămâne să-ţi alegi data naşterii. Nu toată lumea are privilegiul ăsta. A mea a fost notată de tata. A lui bi Asha a fost consemnată într-un registru de-al lui bwana Amur Biashara. Tu îţi poţi alege cum vrei data naşterii.

Afiya alese a şasea zi din a şasea lună – *mwezi sita wa mfungo sita* – deoarece îi plăcea cum suna.

— Aşadar, de-acum înainte o să-ţi cunoşti precis vârsta, îi zise baba Khalifa.

La câteva luni după ce intrase în al şaisprezecelea an de viaţă i se dezvălui în fine întreaga semnificaţie a cuvintelor pe care i le adresase bi

Asha în acea primă zi de Idd când purtase rochia făcută de prietenele ei.

— Acum eşti femeie, spuse bi Asha pe când şedeau cu toţii după micul-dejun în altă zi de Idd, un an mai târziu. A venit vremea să-ţi găsim un soţ.

Baba Khalifa chicoti, presupunând că soţia lui o tachina pe fată. Afiya zâmbi şi ea, gândindu-se la acelaşi lucru.

— Nu glumesc, adăugă sec bi Asha, şi Afiya îşi dădu seama pe loc că spunea adevărul. Nu putem ţine în casă o femeie în toată firea care stă cu mâinile în sân. Ar da de bucluc îndată. Are nevoie de un soţ.

— Femeie în toată firea! E doar o fată, spuse Khalifa cu atâta convingere, încât nevasta lui icni surprinsă. Îi tot spui „fetiţă”, iar acum e dintr-odată femeie?

— Nu dintr-odată, îi replică bi Asha. Nu te preface că n-ai observat.

— Las-o să-şi trăiască tinereţea înainte să aibă de crescut o liotă de copii. Care-i graba? A cerut-o cineva?

— Nu, încă nu, dar asta o să se întâmple foarte curând. Ai socotit singur. Are şaisprezece ani, spuse încăpăţânată bi Asha. La vârsta asta e firesc ca o fată să se mărite.

— E firesc numai pentru cei neştiutori şi înguşti la minte, zise înverşunat Khalifa, silind-o pe bi Asha să dea înapoi pe moment cu o expresie acră.

7

Într-o noapte, un detaşament alcătuit din Hamza şi încă patru soldaţi, comandat de un ofiţer, se îndrepta spre o misiune religioasă germană numită Kilemba, unde sperau că britanicii încă nu ajunseseră. Practica britanicilor era să închidă toate avanposturile, fermele sau misiunile germane, astfel încât askarii din Schutztruppe să nu se poată alimenta cu provizii. Civilii germani erau trataţi cu curtoazia meritată de cetăţenii unui stat combatant luminat şi duşi în Rhodesia sau în Africa de Est britanică sau la Blantyre, în Nyasaland, unde puteau fi internaţi în lagăre sub paza altor europeni până la sfârşitul ostilităţilor. Nu se făcea ca nişte europeni să fie ţinuţi în captivitate de nişte africani nesupravegheaţi. Africanii locali, care nu erau nici cetăţeni, nici membri ai unui popor, nici luminaţi, şi care stăteau în calea beligeranţilor, erau ignoraţi sau jefuiţi şi, când necesitatea o impunea, recrutaţi cu forţa în corpul hamalilor.

Ofiţerul văzuse pe harta întocmită înainte de război că misiunea se afla în apropiere, dar nu era sigur dacă era încă deschisă sau clacă nu cumva britanicii ajunseseră deja acolo. În mod normal, găsirea ei ar fi fost lăsată în seama askarilor, care erau experţi în operaţiuni de recunoaştere, dar comandantul era curios s-o vadă cu ochii lui, căci auzise despre ea de la un coleg care petrecuse acolo câteva săptămâni de convalescenţă în timpul răscoalei Maji Maji. De asemenea, bănuia Hamza, spera să aibă parte de o masă cu feluri germane şi nişte şnaps bun.

Găsiră misiunea fără nicio greutate şi ajunseră acolo la sfârşitul după-amiezii. Traversaseră o zonă împădurită, apoi urcaseră o coastă pietroasă şi în cele din urmă coborâseră pe o câmpie înconjurată de munţi în depărtare. Misiunea era în vârful unui dâmb din mijlocul acelei câmpii cu iarbă deasă. În spatele zidurilor erau clădiri văruite şi un smochin cu coroana bogată, totul emanând o atmosferă paşnică, senină. Pastorul era încă acolo, împreună cu soţia şi două fetiţe blonde, şi veni să-i întâmpine la poarta interioară. În mod clar erau încântaţi să vadă trupele germane: adulţii zâmbeau în timp ce copilele le făceau cu mâna.

După poarta exterioară erau două straturi îngrădite, cu dovleci şi varză şi

o altă plantă pe care Hamza n-o recunoscu. Detaşamentul aşteptă acolo cât ofiţerul înaintă să salute familia misionarului şi-i urmă înăuntru. Peste câteva clipe, un african veni să-i invite şi pe ei. Fruntea şi faţa lui erau brăzdate de riduri adânci, iar pe partea dreaptă a gâtului se vedea o cicatrice zimţată. Vorbea kiswahili fluent. Le spuse că se numea Pascal şi lucra la misiune. În complex se aflau câteva clădiri, o şcoală, o infirmerie, o fermă de păsări şi o grădină de legume şi fructe. Se dăduseră lupte în apropiere, iar locuitorii satelor din jur fugiseră cu toţii. De asta nu era nimeni pe acolo. În mod normal erau copii la şcoală şi infirmeria era tot timpul aglomerată, tratând numeroasele boli care-i afectau pe oamenii din zonă: viermi, boala somnului, friguri. Britanicii nu încinseseră misiunea fiindcă pastorul şi familia lui avuseseră grijă de un ofiţer rănit din Rhodesia care se împrietenise cu ei şi pledase în favoarea lor: erau mai utili acolo, ocupându-se de localnici, decât internaţi în lagăr la Blantyre.

— De ce nu s-au adăpostit oamenii la misiune? întrebă un askari pe nume Frantz.

— Pentru că pastorul le-a zis să n-o facă, îi răspunse Pascal. Nu voia ca britanicii să se întoarcă şi să spună că ascundem ruga ruga aici.

— Sunt ruga ruga prin preajmă? întrebă Frantz, asumându-şi rolul de purtător de cuvânt.

— Nu ştiu, spuse Pascal. N-am văzut niciunul. Ăştia ne sperie cel mai tare, nu britanicii şi rhodesienii, ci ruga ruga. Se zice c-ar fi canibali.

Unii askari râseră auzind asta.

— Cine ţi-a zis aşa ceva? întrebă un soldat pe care-l chema Albert, căci devenise o modă printre askari să-şi ia nume germane.

— O mulţime de oameni o spun, zise Pascal netulburat. Ofiţerul din Rhodesia care a fost aici i-a spus pastorului că ruga ruga nu iau prizonieri şi mănâncă adesea carne de om. Nu ştiu dacă-i adevărat.

— Sunt numai o gloată gălăgioasă, nu canibali. Sunt nişte sălbatici îmbrăcaţi în piei de capră şi cu pene în cap care se dau fioroşi, zise Frantz când se potoliră râsetele. Îi folosim pentru că au o faimă cumplită şi fac prăpăd şi înspăimântă pe toată lumea. Ştii de ce li se zice ruga ruga? Pentru că au ţestele pline de bangi şi ţopăie tot timpul. Ruga ruga, te-ai prins? Noi, ăştia din Schutztruppe, suntem cei de care ar trebui să vă temeţi de fapt. Suntem nişte nemernici furioşi şi necruţători care fac ce le trece prin cap şi-i persecută şi-i schilodesc pe civilii washenzi. Ofiţerii noştri sunt experţi în teroare. Fără noi aici n-ar exista nicio Deutsch-Ostafrika. Temeţi-vă de noi.

— *Ndio mambo yalivio,* aşa stau lucrurile, spuse liniştit angajatul misiunii.

Indiferenţa lui politicoasă lăsa impresia că nu-l credea cu adevărat pe Frantz sau nu era atât de şocat pe cât i-ar fi plăcut soldatului.

Mai târziu Pascal le aduse merinde – porumb şi o tocană cu peşte sărat şi nişte prune şi smochine – pe care le consumară în şopronul unde-şi întinseseră echipamentul şi rogojinile. Stătu cu ei în timp ce se înfruptau fericiţi. „E un adevărat ospăţ”, ziseră. „Habar n-ai ce mâncăm noi de obicei.” După aceea Pascal îi aduse pe alţi doi angajaţi ai misiunii, Witness şi Jeremiah, care prefera să i se spună Juma. Ei aveau grijă de animale şţ grădini, iar soţia lui Witness se ocupa de casă. În acel moment era înăuntru, servindu-le ofiţerului şi familiei pastorului o delicioasă cină germană, le zise Pascal. Frantz începu să vorbească despre bătălii şi despre evenimentele sângeroase la care participaseră; ceilalţi askari contribuiră şi ei cu poveşti de îngheţat sângele în vine. O făceau ca să-i sperie pe oamenii de la misiune, dar aceştia îi ascultau cu gurile căscate. De asta şi veniseră, ca să audă poveşti despre ferocitatea askarilor. Cu cât erau mai groaznice, cu atât mai adâncă era tăcerea lor captivată.

— Războiul a ajuns foarte aproape de noi, zise Pascal. Apoi s-a îndepărtat. Am avut grijă de un ofiţer german şi de cel din Rhodesia despre care v-am spus. Dumnezeu i-a ocrotit şi pe ei şi pe noi, şi n-am pierdut niciun om de la misiune.

Temperatura scăzu rapid după lăsarea întunericului. Hamza urcă pe scara de piatră până pe zid şi simţi vântul rece biciuindu-i faţa. O baltă de pe câmpie lucea straniu în lumina lunii. Urmau să-şi petreacă noaptea acolo şi să plece în zori. Ofiţerul îşi satisfăcuse curiozitatea cu privire la misiune şi ocupanţii ei, cu toţii ocrotiţi de Dumnezeu. Plecară de la Kilemba cu cârnaţi şi o sticlă de şnaps în dar pentru ceilalţi ofiţeri, plus nişte tutun, aceasta fiind planta pe care Hamza n-o recunoscuse pe strat. Pascal le arătase şopronul în care se făcea uscarea, dar nu-i lăsase pe askari să ia nicio frunză. Pastorul se ocupa el însuşi de prelucrarea tutunului şi şi-ar fi dat seama dacă lipsea ceva. Pascal nu voia să fie luat drept hoţ.

Plecară devreme şi-şi regăsiră camarazii fără nicio greutate. În acea seară, după ce ofiţerii germani îşi încheiară festinul, locotenentul se lungi în patul lui de campanie, pe când Hamza şedea pe rogojina lui în apropiere. Era momentul pentru lecţia de conversaţie. Vizita la misiune şi şnapsul îl bine-dispuseseră pe ofiţer.

— Pastorul era un tip cumsecade, dar cam băţos, zise acesta.

— Da, era un tip cumsecade.

— Cum s-o fi gândit să-şi aducă nevasta şi copilaşii într-un loc atât de izolat şi bântuit de boli? Ea era fermecătoare şi amabilă. Livezile erau grozave, nu-i aşa? Ea se ocupă de pomii fructiferi şi de şcoală. Răcoarea de acolo e numai bună pentru fructe. Dar biata femeie era înspăimântată de zvonurile despre canibalismul celor din ruga ruga. „E doar propagandă britanică”, i-am zis ca s-o liniştesc. Sunt ruga ruga ai noştri, trupele noastre auxiliare, n-am vrea să avem nimic de-a face cu nişte canibali.

— E bine că aţi putut s-o liniştiţi, spuse Hamza.

Trebuia să vorbească din când în când; altfel, ofiţerul se enerva şi-i spunea că era o conversaţie, nu o predică. Dacă Hamza nu avea nimic de spus, repeta ultimele cuvinte ale comandantului.

— E posibil totuşi să fie canibali, nu-i aşa? Totul e posibil când fiinţele umane o iau razna, aşa cum ni se întâmplă nouă, ca să nu mai vorbim de sălbaticii ăia ruga ruga însetaţi de sânge. De asta îi folosim, pentru că ne înspăimântă inamicii cu ferocitatea lor incredibilă. De ce s-ar opri la mâncatul corpurilor celor pe care-i ucid? Îţi poţi imagina să faci asta, să mănânci carne de om? Nu mă refer la un gest de nebunie în război sau la un ritual al triburilor primitive care-şi mănâncă duşmanii morţi ca să capete putere, nu mă refer la o tradiţie sau la un fel în meniul obişnuit, ci la o dorinţă, o curiozitate, o aventură. Te poţi vedea făcând asta?

— Nu, spuse Hamza, văzând că ofiţerul îi aştepta răspunsul.

Locotenentul zâmbi dispreţuitor.

— Nu, nu arăţi ca şi cum ai îndrăzni, îi spuse.

Ultimele săptămâni de război fură un coşmar: trebuiau să fugă tot timpul şi să se ascundă de forţele urmăritoare. Britanicii şi Forţele Aliate veniră după ei spre sud tocmai până la Ruvuma. Askarii din Schutztruppe nu se limitau să fugă şi să se ascundă, ci reuşeau să-i pedepsească fără milă pe britanici şi pe aliaţii lor: în principal sud-africani, rhodesieni, membri ai KAR, ba chiar şi portughezi, care intraseră târziu în război, dar încasaseră lovituri grele, mai ales în luptele de după Mahiwa. Hamalii dezertau în grupuri mari o dată la câteva zile, sau poate se prăbuşeau pe marginea drumului de foame şi de epuizare. Nu erai întotdeauna în siguranţă dacă dezertai. Acum se aflau în ţinutul unde trupele de protecţie germane combătuseră tribul wahehe cu aproape trei decenii în urmă şi, cincisprezece ani mai târziu, comiseseră atrocităţi în reprimarea răscoalei Maji Maji.

Oamenii care supravieţuiseră acelor vremuri şi care acum îndurau din nou jafuri şi pârjoliri nu voiau să-şi mai atragă duşmănia askarilor din Schutztruppe şi nu le arătau bunătate hamalilor care dezertau.

Pe de altă parte, askarii rămâneau loiali. Era o adevărată minune, căci nu fuseseră plătiţi de luni întregi sau chiar ani în unele cazuri, de când fusese ocupat Dar es Salaam şi administraţia germană pierduse monetăria de acolo. Totuşi, pentru un askari era mai sigur să rămână în coloană, în ciuda tuturor greutăţilor, decât să dezerteze într-un teritoriu atât de ostil. Duceau lipsă de muniţii şi hrană, iar raidurile întreprinse asupra proviziilor inamicilor şi prin sate nu le mai ofereau mare lucru. Secătuiseră pământul acela, care acum era presărat cu sate înfometate sau goale, întrucât proviziile fuseseră jefuite în mod repetat de armatele rivale. Dincolo de Ruvuma cotiră spre vest, spre cele două Rhodesii{53}, lăsând anume sate pârjolite în urmă pentru a le pune beţe în roate inamicilor, care la rândul lor se luptau cu lipsurile şi cu bolile. Detaşamentul lui Hamza se retrăgea odată cu grosul trupelor, iar tânărul era atât de istovit de mişcarea continuă, că uneori adormea în picioare. Soldaţii, inclusiv ofiţerii germani, erau îmbrăcaţi pestriţ, cu ce găsiseră, şi arătau mai curând ca o gloată în dezordine decât ca o armată. Acum reveneau în zona unde fuseseră mai devreme în acel an, aproape de misiunea de la Kilemba. Acolo se desfăşurări ultimele etape ale războiului lui Hamza.

La primele ore ale dimineţii, când era încă întuneric, mirosi ploaia înainte să deschidă ochii. Trezindu-se, descoperiră că majoritatea hamalilor rămaşi dezertaseră în cursul nopţii. Nu era ceva atât de neaşteptat pentru Hamza sau pentru cine înţelesese ce mormăiau fără contenire de zile întregi. Erau epuizaţi de marşurile fără oprire, de încărcăturile grele şi de munca degradantă pe care trebuiau s-o facă. Erau hamali angajaţi, însă nu fuseseră plătiţi, şi în plus, mulţi fuseseră recrutaţi cu forţa. Numărul victimelor era uriaş în rândul lor. Erau prost hrăniţi şi prost echipaţi, majoritatea desculţi şi îmbrăcaţi în zdrenţele pe care le putuseră fura. Mureau de boală şi din lipsa îngrijirilor, şi trebuie să fi fost disperaţi să fugă de lângă o armată care se îndrepta spre înfrângere. Dezertaseră în fiecare zi în grupuri mici, dar aceasta era o fugă organizată, o recunoaştere a faptului că die Schutztruppe nu le mai putea asigura bunăstarea sau chiar supravieţuirea. Locotenentul era furios, şi ceilalţi germani i se alăturară în reacţia revoltată faţă de indisciplina hamalilor, de parcă ar fi crezut sincer că trupele amărâte pe care le băteau şi le dispreţuiau le datorau credinţă.

— N-avem de ales. Askarii vor trebui să facă munca hamalilor, zise

feldwebelul ritos, aşa cum obişnuia în ultima vreme.

I se adresa comandantului, cerându-i aprobarea cu o vehemenţă care viza indisciplina. Locotenentul clătină din cap şi le aruncă o privire celorlalţi trei germani care încă îi mai erau alături. Medicul clătină şi el din cap. Era într-o stare foarte proastă. Pe lângă friguri, era epuizat şi suferea de o infecţie stomacală care-l trimitea frecvent în tufe. Nu mai avea niciun medicament cu care să-şi uşureze chinurile. Ceilalţi doi ofiţeri care se alăturaseră trupei în ultimele luni de retragere căznită rămaseră tăcuţi. Erau un fost profesor de muzică sever, care le cerea soldaţilor să facă exerciţii în fiecare dimineaţă şi-şi flutura pistolul înspre ei în timp ce-şi răcnea ordinele, şi un sublocotenent în rezervă, blajin şi bolnăvicios, colonist voluntar pe care luptele îl storseseră de vlagă. Tăcerea lor era respectuoasă, dar semnificaţia ei era limpede. Askarii trebuiau s-o facă, deşi cu toţii cunoşteau regula de fier potrivit căreia askarii nu trebuiau să care greutăţi. Era o chestiune de onoare pe care europenii, care n-ar fi renunţat nici în ruptul capului la sanctitatea prestigiului lor, trebuiau s-o înţeleagă. Locotenentul clătină din cap, atât în semn de consternare, cât şi pentru că ştia că nu exista altă cale. Dacă-şi abandonau proviziile şi echipamentul, ar fi putut la fel de bine să meargă direct la cel mai apropiat avanpost inamic şi să se predea. Ar fi fost mai în siguranţă decât dacă ar fi bântuit neînarmaţi printre băştinaşii ostili.

După câteva minute de reflecţie zadarnică, locotenentul capitulă în faţa cererii încordate şi tăcute a subordonaţilor săi şi le ordonă askarilor să care greutăţile. Feldwebelul zâmbi triumfător şi preluă conducerea operaţiunii. Răcni la soldaţi să ia poziţie de drepţi, iar când se conformară, le transmise ordinul. Se lăsă o scurtă tăcere, apoi askarii rupseră rândurile urlându-şi nemulţumirea. Trecu mult timp până când feldwebelul furios şi subofiţerii, folosindu-şi bastoanele şi chiar armele, izbutiră să-i reducă la tăcere şi în cele din urmă să-i facă să asculte. Începuse deja să plouă, iar oamenii se dispuseră încruntaţi pe două şiruri sub privirile ofiţerilor, în vreme ce feldwebelul îi înjura cum îi venea la gură. Subofiţerii aveau sarcina de a le distribui poverile înainte de a se pune în mişcare. De acum ploaia se înteţise, o ploaie rece, cu stropi grei, care-i pătrundea până la oase pe când se chinuiau să înainteze spre coastă.

Avansau încet, în ciuda strigătelor şi loviturilor de baston. Ombasha şi shaushul păreau să-şi fi pierdut şi ei minţile, asmuţiţi de feldwebel. Intr-un târziu, marşul se transformă într-o târşâire anevoioasă, oricât s-ar fi străduit subofiţerii, obosiţi şi ei. Se opreau des, ca să se odihnească ori să-şi aşeze

mai bine greutăţile pe umeri, şi la fiecare pauză erau mârâieli de protest şi priviri fioroase. Nu erau scutiţi de primejdiile obişnuite pentru o asemenea deplasare – muşcăturile de insecte, căldura, ploaia torenţială, durerea de picioare, epuizarea. Toate acestea li se păreau şi mai insuportabile askarilor acum, că fuseseră trecuţi la munca de jos. Când se opriră în fine ca să-şi aşeze tabăra, la sfârşitul după-amiezii, încordarea din atmosferă era palpabilă. Oamenii bombăneau tare, vrând să fie auziţi, plângându-se că asta era o muncă pentru sclavii washenzi, nu ceea ce acceptaseră la înrolare. Ştiau că britanicii îi încurajau să dezerteze. Văzuseră manifeste în satele pe care le jefuiseră în căutare de hrană şi auziseră zvonuri de la alţi askari. Spuneau că britanicii nu-şi tratau soldaţii cu acelaşi dispreţ. O asemenea provocare la adresa demnităţii lor era intolerabilă. Pe Hamza îl surprinse intensitatea nemulţumirii lor. Uneori părea să se apropie la un pas de violenţă, şi cu toţii ştiau unde ducea violenţa askarilor. În acele ultime săptămâni Hamza avu impresia că ofiţerii erau înfricoşaţi de perspectiva revoltei şi a masacrului. Îl auzi pe Oberleutnant spunându-le discret celorlalţi germani: „Toată lumea să fie în alertă. Ar putea apărea necazuri.”

Feldwebelul observă că Hamza trăsese cu urechea. Privaţiunile îl făcuseră slab şi vânos, cu tenul înnegrit de soare, cu o licărire vigilentă în ochi, cu părul şi barba lungi şi murdare şi o atitudine de ameninţare şi dispreţ faţă de oricine, inclusiv faţă de locotenent. Lui Hamza i se părea că ura sergentului-major faţă de ofiţer se reflecta şi asupra lui, că într-un fel o exacerba. În acel moment, când băgă de seamă că tânărul askari auzise avertismentul comandantului, feldwebelul se încruntă ameninţător. Hamza se grăbi să-şi ferească privirea.

Pe înserat vijelia se transformă într-o furtună cu tunete şi fulgere. Îşi aşezară tabăra într-o pădure, ceea ce nu făceau de obicei, dar aveau nevoie ca patrulele să le acopere poziţia. Unii copaci de acolo aveau coroane imense. Mai devreme, când Hamza înconjurase un trunchi cu braţele, îi simţise inima bătând şi seva urcând spre ramuri. Fulgerele pârâiau printre crengi şi luminau straniu crângul unde căutaseră adăpost. Hamza se întreba dacă era o idee bună să stea acolo pe timp de furtună. Era ud până la piele, culcat pe solul clipocind de apa pe care n-o mai putea absorbi. Din copaci cădeau şiroaie de stropi şi simţea ceva târându-se peste el, dar era prea istovit ca să se mute. În cursul nopţii auzi un foşnet şi se gândi că era un mic animal care se furişa prin preajmă. Apoi înţelese dintr-odată că erau askarii, aşa că rămase încremenit şi tăcut pe loc, împingându-se în solul

moale ca şi cum ar fi putut să dispară dedesubt. Când fulgeră, închise ochii fără să vrea, dar în clipa de dinainte zări nişte siluete înghesuite îndepărtându-se printre copaci. Foşnetul continuă câteva minute, după care se opri; tot ce mai auzea era pleoscăitul apei pe pământul îmbibat. Deşi ştia că askarii dezertau, rămase nemişcat sub revărsarea ploii, aşteptând ivirea zorilor.

Cumva trebuie să fi adormit, pentru că se trezi brusc în sunetul răcnetelor şi ordinelor. Abia răsărise soarele, şi unul dintre subofiţeri, se gândi că era shaushul, descoperise dezertările şi dădea alarma. Câţiva săriră în picioare, strigând şi uitându-se agitaţi în jur, neştiind clar unde era pericolul. „Wamekimbia, wamekimbia, au fugit, au fugit!”, urla panicat shaushul. Feldwebelul tropăia de colo-colo cu sabia în mână, cerându-le subofiţerilor să numere oamenii. „Trădători, trădători!”, zbiera dezlănţuit. Douăzeci şi nouă de askari plecaseră în cursul nopţii, lăsând doisprezece în tabără. Doi dintre ei erau ombasha şi shaushul, care dăduseră alarma, amândoi nubieni şi cu state vechi în Schutztruppe. Feldwebelul privi roată la trupa rămasă şi ochii i se opriră asupra lui Hamza, care încercă să evite contactul vizual, dar era prea târziu.

— Vino încoace! răcni feldwebelul arătând spre un punct din faţa lui.

Hamza păşi înainte după cum i se ordonase şi se opri cu un pas sau doi mai departe de locul indicat.

— V-a auzit spunându-ne că trebuie să ne aşteptăm la necazuri, îi zise feldwebelul locotenentului. Nemţii stăteau într-un grup răsfirat într-o parte, cu faţa la soldaţii africani, atât comandantul, cât şi profesorul de muzică ţinându-şi revolverul în mână. Curva asta trădătoare a dumneavoastră ne-a trădat. I-a îndemnat să plece. Le-a zis minciuni ca să dezerteze, urlă mânios feldwebelul.

Apoi înaintă şi, luându-şi avânt, năpusti sabia asupra lui Hamza, care se răsuci brusc ca să evite lovitura. II atinse pe coapsă şi-i sfâşie carnea, ajungând la os. Auzi un ţipăt, după care ţeasta lui se izbi de pământ cu o forţă teribilă. Auzi câteva strigăte şi pe cineva de lângă el zbierând ca un nebun. Se lupta să respire, icnea disperat, dar nu reuşea să tragă aer în plămâni. Apoi trebuie să fi leşinat.

Când îşi veni în simţiri preţ de o clipă confuză, îl văzu pe medic îngenuncheat lângă el şi simţi nişte braţe ţinându-l. Se trezi iar pe fundalul unor voci furioase. Când îşi recăpătă de-a binelea cunoştinţa, descoperi că era pe o targă purtată de doi askari. Ploua, şi apa i se scurgea pe faţă.

Stătuse treaz o vreme până să ajungă la această concluzie, la care adăugă treptat impresii haotice înainte să leşine iar. La un moment dat, îl văzu pe Oberleutnant mergând pe lângă targă, dar îl pierdu iarăşi din vedere. De acum delira, poate că nici măcar nu era pe targă. Îl mai zări o dată pe Oberleutnant, mergând pe lângă el, şi-l întrebă: „*Sind Sie das?* Dumneavoastră sunteţi?” Tremura din tot corpul şi avea gust de vomă în gură. Pulsaţia era mai supărătoare pe partea stângă, dar îl cuprinsese cu totul. Nu mai avea putere să-şi mişte vreo parte a corpului. Nu voia să-şi mişte nicio parte a corpului, aşa că avu nevoie de un efort colosal ca să deschidă ochii. Apoi îl aşezară pe pământ, moment în care durerea îi săgetă piciorul şi-i smulse un ţipăt înainte ca el să fie conştient că urma să ţipe. Atunci se trezi cu totul şi-l văzu pe ombasha Haidar al-Hamad stând într-un genunchi lângă targă.

— Sss, *wacha kelele,* îi zise. Sss, sss, *alhamdulillah.* Nu mai plânge atâta, askari.

Faţa îi era Brăzdată de şiroaiele de apă, îşi ţuguiase buzele ca şi când ar fi potolit un copil.

În timp ce zăcea pe jos cu durerea pulsându-i tot mai tare într-o parte a corpului, sufocat de senzaţia de greaţă, Hamza îl văzu pe Oberleutnant aplecându-se deasupra lui.

— *Ja, ich bin es. Macht nichts.* Da, eu sunt. Nu-ţi face griji.

Apoi Hamza leşină din nou. Se opriseră din mers la un moment dat în cursul nopţii. Ştia asta deoarece se trezise pentru scurt timp de câteva ori. Era cumplit de frig. Ud leoarcă, tremura incontrolabil. Mai târziu auzi lătratul hienelor şi o tuse stranie pe care n-o recunoscu. Auzi urletul unui animal căruia îi era smulsă viaţa cu brutalitate.

Nu mai ploua în zori, când plecară, şi simţi o anume uşurare pe măsură ce-l încălzeau razele soarelui. Ştia acum că umezeala nu era numai de la ploaie, ci de la sângele care i se scurgea din rană. Muştele se adunaseră în jurul lui, pe faţă şi pe corp, însă nu avea puterea să le alunge. Găsiră o cârpă cu care să-i acopere faţa ca s-o ferească de muşte. Tremura permanent şi aţipea şi se trezea la intervale dese. Era noapte când se trezi, şi îşi dădu seama abia după un timp că era într-un pat dintr-o încăpere luminată de o lampă cu petrol aşezată pe o măsuţă. Tremura necontenit, gemând fără să vrea când îl străfulgera durerea. Nu-i mai păsa de nimic altceva în afară de durere. Mai târziu observă apropierea zorilor prin uşa deschisă, iar peste câteva minute auzi pe cineva intrând şi venind spre el.

— A, te-ai trezit, spuse bărbatul; era o voce cunoscută, dar n-avea destulă vlagă pentru a deschide ochii. Acum eşti în siguranţă, frate. Eşti la misiunea de la Kilemba. Eu sunt Pascal, îţi aduci aminte de Pascal. Bineînţeles. Mă duc să-l chem pe pastor.

— Am făcut tot ce-am putut ca să te coasem, zise pastorul aplecându-şi faţa arsă de soare asupra lui Hamza.

Pascal traducea, deşi Hamza înţelegea, însă le auzea vocile când tare, când foarte încet.

— Sângerarea are… o scurgere. Nu ştim… osul e afectat… infecţie. E important… febra scade… hrană. Apoi aşteptăm sperând c-o să fie bine. O să-i spun ofiţerului că… trezit.

Ofiţerul veni şi-şi trase un scaun lângă pat. Hamza nu-şi putea ţine ochii deschişi şi-şi pierdea periodic cunoştinţa, dar de fiecare dată când deschidea ochii locotenentul era tot acolo, lângă el. Se spălase, dar purta tot hainele zdrenţuite din timpul marşului. Avea obişnuitul zâmbet batjocoritor când Hamza se concentra să audă. Acum putea urmări mai bine cuvintele. Vorbind încet, pe un ton blând, locotenentul îi spuse:

— Se pare c-o să scapi cu viaţă totuşi. Mare pacoste mai eşti! Acum o să zaci aici, să te întremezi în misiunea asta frumoasă, pe când… întoarcem… trupă să ne continuăm războiul ăsta fără noimă. *Zivilisierungsmission…* Am minţit şi am omorât pentru imperiul ăsta, după care i-am zis *Zivilisierungsmission.* Şi acum tot mai ucidem pentru ea. Te doare rău? Mă auzi? Clipeşte dacă… Sigur că mă auzi… te doare rău, dar misionarul şi oamenii lui… mi-au promis. Sunt oameni buni. O să-ţi arunce uniforma, astfel încât nimeni să nu… ai fost askari, iar ei o să-ţi dea mâncare şi rugăciuni din belşug şi-o să te faci bine curând.

Cuvintele lui păreau îndepărtate şi de necrezut. Hamza nu făcu niciun efort să vorbească.

— Spune-mi, câţi ani ai de fapt? îl întrebă ofiţerul, şi dintr-odată cuvintele lui se auziră foarte limpede. În dosarul tău scrie că aveai douăzeci când te-ai înrolat, dar nu cred.

Hamza încercă, dar era nevoie de o strădanie prea mare ca să-şi adune vorbele.

— Nu, nu te cred, urmă locotenentul. Pot ordona cincizeci de bice pentru minţirea unui ofiţer, dublul pedepsei *hamsa ishirin.* Nu puteai să ai mai mult de şaptesprezece ani când te-ai înrolat. Fratele meu avea vârsta asta când a murit. Baraca a luat foc. Eram şi eu acolo. Optsprezece ani… un

băiat frumos, mă gândesc adesea la el. Îşi duse degetele la pielea întinsă de la tâmplă, după care rămase neclintit câteva minute, ca şi cum nu voia să spună mai mult. Mâna i se întinse spre pat, dar şi-o trase înapoi. A fost un incendiu îngrozitor. Nu voia să fie militar. Nu era făcut pentru asta. Tata a vrut-o. Era o tradiţie de familie… toţi militari… şi fratele meu mai mic nu voia să-l dezamăgească… un visător. Bravo ţie că ai învăţat germana… repede şi atât de bine. Lui Hermann, fratele meu, îi plăcea foarte mult Schiller. Ei bine, acum trebuie să te odihneşti. Noi ne pregătim de plecare.

Ombasha Haidar al-Hamad şi un askari veniră să-şi ia rămas-bun.

— Eşti norocos, îi zise ombasha pe obişnuitul său ton lătrător, cu buzele la urechea lui Hamza de parcă n-ar fi vrut ca acestuia să-i scape vreo vorbă. Oberleutnant place la tine, de asta norocos. Altfel te azvârlim în pădure, hamalule.

Askariul îl atinse pe mână şi-i spuse:

— *Amri ya Mungu. Mungu akueke, sisi tunarudi kwenda kuuliwa.* E porunca Domnului. Fie ca Domnul să te aibă în pază, noi mergem înapoi să fim ucişi.

Când locotenentul veni iarăşi, pregătit de plecare, Hamza auzi tot ce-i spuse.

— Ţii minte ce ţi-am povestit despre fratele meu? îl întrebă cu un zâmbet sardonic ca pe vremuri. Nu, sigur că nu ţii minte. Eşti doar un askari şi n-ai voie să faci speculaţii pe seama preocupărilor intime ale unui ofiţer german. Mai aduni nişte pedepse, pentru insolenţă, pe lângă minciună şi dezertare. Punând o carte pe masa din capătul încăperii, adăugă: Îţi las asta aici. O să-ţi ţină companie cât te refaci şi o să te ajute să-ţi exersezi germana. Lasă-i-o misionarului când eşti destul de întremat ca să poţi pleca. Pentru noi războiul o să se termine curând, şi poate că într-o bună zi o să vin s-o recuperez. Presupun că britanicii o să ne interneze în lagăre o vreme laolaltă cu cioroii criminali, ca să ne umilească pentru că le-am dat atâta bătaie de cap, dar până la urmă o să ne trimită acasă.

Hamza fu dat în grija lui Pascal, care venea de câteva ori pe zi să-i dea apă ori supa pe care i-o prescrisese doctorul sau să-l spele. Hamza percepea foarte vag ce se întâmpla în jur. Avea febră mare şi nu era nicio părticică din corp care să nu-l doară. Nu mai putea localiza sursa durerii. Rana era la coapsa stângă, şi toată acea parte a corpului îi zvâcnea ritmic. Nu-şi simţea piciorul drept şi nu-şi putea mişca braţele. Uneori îi trebuia un efort enorm

numai ca să deschidă ochii. Pastorul venea să-l examineze o dată pe zi şi-l instruia pe Pascal cum să-l cureţe şi să-i aline durerile. Chipurile celor doi bărbaţi intrau şi ieşeau din câmpul lui vizual, iar între zi şi noapte nu era nicio deosebire. Uneori Hamza simţea o mână rece pe frunte, dar nu putea spune a cui era.

Se trezi la un moment dat într-o beznă deplină şi-şi dădu seama că el era cel care plângea în coşmarul pe care tocmai îl avusese. Pământul era acoperit cu sânge, în care se scălda şi trupul lui. Membre şi torsuri măcelărite îl apăsau din toate părţile, iar glasuri ţipau şi răcneau cu o ascuţime dementă. Se opri din scâncit, dar nu putu face tremuratul să înceteze şi nici să-şi şteargă lacrimile. Pascal îl auzi şi veni cu o lampă. Fără o vorbă, ridică cearşaful ca să se uite la pansament, apoi puse lampa pe masa din celălalt capăt al încăperii. Se întoarse la Hamza şi-i puse mâna pe frunte. Îi şterse lacrimile cu o cârpă udă, apoi îi şterse nasul şi buzele şi-i dădu să bea apă. În cele din urmă îşi trase un scaun şi se aşeză lângă pat, dar nu vorbi decât atunci când Hamza respira iarăşi liniştit.

— Eşti în siguranţă aici, frate. *Hawa wazungu watu wema.* Europenii sunt oameni buni. Sunt oameni cu frica lui Dumnezeu, spuse, apoi nu-şi putu reţine un zâmbet. Nu sunt doctor, dar cred că-ţi scade febra.

Pastorul a zis că atunci când îţi scade febra o să ştim că eşti pe calea cea bună. El se pricepe să vindece oamenii. Lucrez pentru el de mult, de când era pe coastă, înainte să vină la Kilemba. Ştiinţa lui m-a salvat când am fost rănit, zise Pascal atingându-şi cicatricea de pe gât. O să te înzdrăvenească şi pe tine, dar n-o să lăsăm totul în seama lui. O să cerem şi ajutorul lui Dumnezeu. O să mă rog pentru tine.

Închise ochii, îşi împreună mâinile şi începu să se roage. Hamza îl vedea limpede, ca şi când o peliculă i-ar fi fost smulsă de pe ochi. Îl privi pe Pascal aşezat pe scaunul de lângă el, cu faţa brăzdată de riduri, murmurând cuvintele sacre cu ochii închişi. Se uită apoi în jur – la masa pe care se găsea lampa, la uşa pe jumătate deschisă – şi avu impresia că vedea toate acele lucruri prima oară. În timp ce se ruga, Pascal se întinse, îi luă mâna dreaptă şi i-o ridică. Hamza îşi vedea mâna ţinută strâns de degetele celuilalt, dar n-o simţea deloc. Pascal îşi puse cealaltă mână pe fruntea lui, apoi rosti o binecuvântare.

— Îţi aminteai de nişte vremuri cumplite? îl întrebă după aceea. O să stau cu tine dacă vrei, dar poate că e mai bine să dormi. Te aud dacă mă strigi. Uşa e deschisă, şi eu dorm alături. Vrei să rămân? Cred că mâine

pastorul o să fie foarte fericit să-ţi vadă ochii strălucind aşa.

A doua zi de dimineaţă, pastorul îi luă temperatura şi dădu din cap aprobator. Când îi scoase pansamentul, fu mai puţin încântat, dar nu lăsă să se vadă. Pascal aşeză pernele lui Hamza în timp ce pastorul aştepta. Era un bărbat slab, îngrijit, cu o postură rigidă, exact aşa cum îl descrisese ofiţerul. Când Pascal termină să-i aranjeze patul, pastorul zise în germană:

— *Verstehst du?* înţelegi? Vrei ca Pascal să traducă?

— Înţeleg, spuse Hamza, uimit de cât de straniu îi suna vocea.

Chipul auster al pastorului fu luminat de un zâmbet.

— Domnul Oberleutnant ne-a zis că ştii germana. E foarte bine. Clatină din cap dacă nu pricepi ceva. Cred că febra ţi-a scăzut, dar ăsta e numai primul pas spre vindecare. O să dureze mult timp, rosti el sever, ca şi cum Hamza ar fi putut să înţeleagă greşit şi să se creadă în siguranţă. Sângerarea trebuie să înceteze complet, abia după aceea o să te punem să te mişti un pic şi să faci exerciţii. Deocamdată mai e o mică scurgere. Din cauza războiului totul e mai complicat. O să facem tot ce putem aici, până avem ocazia să te ducem la un spital, unde poţi fi îngrijit cum trebuie. Cel mai important e să prevenim infectarea. O să te trecem la hrană solidă, pas cu pas. Poţi să-ţi mişti braţul drept? Cu asta o să începem exerciţiile, cu braţul drept şi piciorul drept. Pascal o să te înveţe.

Pascal era asistentul-şef. Îşi petrecea noaptea în camera de alături, deşi avea o locuinţă proprie în complex. În fiecare dimineaţă îl spăla pe Hamza, îl ajuta să se ridice în şezut şi-i masa braţele şi piciorul drept în timp ce-i vorbea în felul lui domol şi întrucâtva solemn. Apoi rostea o rugăciune cu ochii închişi şi îl ajuta pe rănit să-şi ia masa constând în iaurt, sorg şi piure de dovleac, asta fiind hrana pe care o primeau şi ceilalţi lucrători africani de la misiune, după cum îi explică. La sfârşit îl aşeza într-o poziţie cât mai comodă înainte de a trece la celelalte îndatoriri ale sale din misiune.

Prin fereastra deschisă Hamza vedea o parte din smochin şi o parte din casa misionarului. În majoritatea dimineţilor, un mic bâtlan verzui stătea nemişcat mult timp pe coama acoperişului, apoi, Iară un motiv anume, îşi lua zborul. Nu ştia de ce, dar vederea bâtlanului stând neclintit pe coama acoperişului îl umplea de tristeţe. II făcea să se simtă îngrozitor de singur. Pe la mijlocul dimineţii, pastorul venea să-l examineze. Când se apropia de el, Hamza simţea mirosurile amestecate de săpun, carne umedă şi legume fermentate. Pastorul îi cerceta cu minuţie rana, îi mişca membrele, îl chestiona pe îndelete şi avea un aer grav indiferent de rezultatul inspecţiei.

Tot prin Fereastră, Hamza auzea un pian şi vocile fetiţelor cântând; le auzea şi când se jucau în curte. Uneori, mama lor, Frâu Pastor, venea să-l vadă. Era o blondă suplă care părea deprinsă cu munca grea şi era poate puţin obosită, dar zâmbetul îi venea uşor pe buze. De obicei îi aducea ceva pe o tavă de cositor: biscuiţi şi o cană de cafea sau un castronaş cu smochine sau un castravete feliat. Îi vorbea despre lunile pe care le petrecuse pe coastă înainte de a se muta la Kilemba. Nu era minunat peisajul de acolo? Răcoarea din timpul nopţii alunga ţânţarii, ceea ce era o adevărată binecuvântare după chinul de pe coastă. Atât pastorul, cât şi ea proveneau din familii de fermieri, iar climatul de acolo era perfect pentru cultivarea pământului. „Nu-ţi place aici? Clima asta o să-ţi facă Dine, o să vezi.” Îi punea întrebări şi se minuna de germana lui. „O dicţie excelentă!” Când pleca, Hamza se simţea întotdeauna mai bine decât era în realitate. Dacă Frâu Pastor nu-i putea aduce biscuiţii sau fructele la ora obişnuită, soţia lui Witness, Subiri, venea cu tava de cositor, pe care o aşeza pe noptieră cu un murmur slab.

Trecură două săptămâni până să le zărească pe fetiţe în curte. Intr-o după-amiază, când hotărî că recăpătase destulă putere în braţe, luă cârjele de lemn pe care i le făcuse Pascal şi, cu ajutorul acestuia, ţopăi pe un picior până la geam. Simţi sângele năvălindu-i prin piciorul stâng şi o furnicătură neaşteptată prin tot corpul. Văzu pe fereastră un colţ din curtea din faţa casei misionarilor, unde cele două fetiţe şedeau pe o rogojină, jucându-se cu o casă de păpuşi. O auzi pe mamă spunându-le ceva, dar pe ea n-o zări. Nu-şi dădeau seama că le privea. Îşi aşeză scaunul la fereastră şi uneori stătea acolo toată dimineaţa, urmărind activitatea misiunii. Când ajunse să se mişte mai bine şi putu să iasă din infirmerie ca să stea la soare, de fiecare dată le făcea cu mâna fetelor, iar ele îi întorceau gestul sub privirea mamei. Îşi aduse aminte ce-i povestise ofiţerul despre grijile pe care şi le făcea pentru fetiţele ei; într-adevăr, nu le scăpa o clipă din ochi. Uneori o vedea pe Frâu Pastor în livadă, lângă casă, cu fetele cărându-şi coşurile în spatele ei.

Într-o dimineaţă, când stătea afară pe scaunul pe care şi-l adusese de la infirmerie, pastorul se opri în faţa lui şi-l scrută cu ochii mijiţi fără să spună o vorbă. În cele din urmă zise:

— Tocmai am primit vestea că războiul s-a sfârşit şi Germania a capitulat. Aici, în Ostafrika, comandantul li s-a predat britanicilor abia acum, cu forţele care i-au mai rămas. Se pare că n-a ştiut vreme de trei

săptămâni că a fost convenit armistiţiul, dar acum totul s-a terminat. Dumnezeu te-a ţinut în viaţă şi trebuie să-i mulţumim pentru asta, dacă ne gândim la câte vieţi au fost luate. Trebuie să ni veşnic recunoscător pentru că te-a salvat şi pentru că a făcut din misiunea aceasta unealta milosteniei Sale.

Pascal îi spuse lui Hamza că urma să se ţină o slujbă în memoria tuturor celor care pieriseră şi că ar fi rost bine să vină şi el.

— O să le facă plăcere pastorului şi soţiei sale şi o să-i placă şi lui Dumnezeu. Pe deasupra, dacă nu vii, o să-l superi pe pastor. Trebuie să te porţi frumos cu el. E un om prudent, şi ar vrea să te vadă plecat înainte de sosirea britanicilor şi a rhodesienilor. Dacă te găsesc aici, o să ştie că eşti un askari rănit şi ar putea chiar să închidă misiunea. Dacă pastorul e nemulţumit de tine, o să-i lase să te aresteze, pe când dacă eşti parte din turma lui, o să te apere.

Câţiva săteni care făceau parte din congregaţie se întorseseră, aşa că la slujbă asistau vreo cincisprezece enoriaşi, în majoritate femei. Hamza se afla pentru prima oară în capela misiunii, o încăpere simplă, văruită în alb, cu o cruce pe perete şi un pupitru în faţa ei. Intuia planul lui Pascal: îi salva viaţa şi totodată căuta să-i câştige sufletul în numele Mântuitorului. Cum nu cunoştea niciun imn, de-a lungul întregii slujbe stătu cu capul plecat în timp ce credincioşii cântau şi pastorul se ruga pentru cei căzuţi.

Starea lui Hamza se îmbunătăţi constant în săptămânile următoare, deşi la fiecare mişcare simţea durere la încheietura coapsei şi în vintre. Rana se vindecase şi exerciţiile îl ajutau să câştige în mobilitate, însă pastorul îi spuse că avea o problemă la nivelul tendonului sau nervului pe care el nu putea s-o trateze. Avea nevoie de cârje ca să umble, deoarece piciorul nu era destul de întremat cât să-i susţină greutatea. Pascal zise că, din moment ce avea să mai stea cu ei o vreme, trebuiau să-i ofere cât mai mult confort. Cu ajutorul lui Witness, Pascal închise umbrarul de lângă încăperea pe care o împărţea cu Juma, acoperind împletitura din nuiele cu o pastă groasă de lut, apoi îl mută pe Hamza acolo. „E de-ajuns să ridici glasul ca să te auzim”, îi spuse.

Infirmeria îşi recăpătă astfel utilizarea obişnuită, iar localnicii începură să vină la tratament. Se zvonea că multă lume se îmbolnăvise la sfârşitul războiului, însă la Kilemba situaţia nu era deocamdată atât de gravă. Hamza se apucă să ajute prin misiune, întâi cu muncile pe care le putea întreprinde stând jos: sortarea frunzelor de tutun, curăţarea legumelor, repararea

mobilei. Descoperi că se pricepea destul de bine la tâmplărie, iar Frâu Pastor şi Pascal îi aduseră bucăţi de mobilă pe care să le repare. Pastorul îl urmărea muncind şi-l aproba în maniera lui taciturnă. Era un tip vigilent din fire, care stătea cu ochii pe tot ce se întâmpla în misiune, dar intervenea rareori ca să corecteze ori să dojenească public. Seara, Hamza li se alătura lui Pascal şi celorlalţi muncitori la masă şi la discuţiile despre haosul din afara zidurilor misiunii.

Frau Pastor decretă că vindecarea lui Hamza era un miracol, nici mai mult, nici mai puţin. Cu siguranţă dusese o viaţă virtuoasă până atunci. El ştia că îl tachina şi-i exagera însănătoşirea ca să-i ridice moralul, dar îi era recunoscător. Fetiţele, Lise cea mare şi Dorthe cea mică, îi aduceau foi cu textele imnurilor şi-l învăţau cuvintele, rostindu-le clar şi punându-l să le repete, când ar fi putut foarte bine să e citească singur. Se străduia din răsputeri să memoreze, însă erau nişte profesoare severe şi-l puneau să repete fiecare vers de câteva ori. La un moment dat nu se puseră de acord cu privire la pronunţarea unui cuvânt, iar el, fără să se gândească, se întinse şi luă foaia de la Lise ca să vadă cu ochii lui. Ea i-o smulse pe loc. „E a mea", îi zise. În acel moment, uitându-se la versuri, Hamza îşi aminti vag că ofiţerul spusese ceva despre o carte înainte să plece. Despre ce carte era vorba? Oare fusese o halucinaţie? Oare visase?

— Domnul locotenent mi-a lăsat cumva o carte? îl întrebă pe Pascal.

— Ce carte? Ştii să citeşti?

„Puţin", vru Hamza să răspundă, gândindu-se la ofiţerul lui.

— Da, ştiu.

— Şi eu ştiu. Avem nişte broşuri în capelă dacă vrei ceva de citit, îi zise Pascal. Ai vrea să citim împreună seara? Uneori le citesc lui Witness şi Subiri. Sunt nişte credincioşi atât de devotaţi!

— Nu… adică, da, putem citi împreună dacă vrei, dar mi-a lăsat cumva o carte? Ofiţerul?

Pascal ridică din umeri.

— De ce-ar fi făcut asta? Era fratele tău?

Frau Pastor îi spuse zâmbind:

— Am aflat de la Lise că i-ai luat foaia cu textul imnului când te ajuta să-l înveţi. A fost scandalizată de îndrăzneala ta. Mă întrebam dacă nu vrei să te învăţ să citeşti.

— Ştiu să citesc, zise Hamza.

Sprâncenele ei se ridicară doar o clipă.

— Habar nu aveam.
— Puţin, adăugă el modest. Am nevoie de exerciţiu. Domnul locotenent mi-a lăsat cumva o carte?
Ea îşi feri privirea fără să răspundă. În cele din urmă zise:
— O să-l întreb pe pastor. De ce vrei să ştii?
Îi observase licărirea din ochi chiar înainte ca ea să-şi mute privirea. Aşadar, nu halucinase, ofiţerul îi lăsase cartea, însă ei nu voiau să i-o dea. Clătină din cap, de parcă ar fi fost nesigur sau nu acorda importanţă chestiunii. Nu voia să facă o întreagă tevatură când era posibil ca totul să fie doar rodul imaginaţiei lui.
— Parcă ţin minte ceva, dar nu sunt sigur. Amintirile îmi sunt înceţoşate.
Cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât era mai convins că nu se înşela; cuvintele ofiţerului îi reveniră în fragmente tot mai lungi, ceva despre un incendiu şi moartea fratelui său atât de tânăr. Apoi spusese că-i lăsa cartea ca să-şi exerseze germana, după care pomenise despre nişte cioroi criminali. Hamza nu-şi putea aminti despre ce era vorba. Îşi făcu în continuare exerciţiile fizice mulţumindu-le în tăcere pastorului şi lui Pascal pentru că aveau grijă de el, străduindu-se să-şi înăbuşe dorinţa de a citi. Acum rana i se vindecase complet la exterior, deşi încă avea nevoie de o cârjă ca să-i susţină greutatea. Durase multe săptămâni, trecuse Crăciunul, trecuse şi Anul Nou, primiseră şi vizita unui ofiţer britanic, în cursul căreia Hamza fu ţinut ascuns. Ofiţerul britanic îi spuse pastorului că o epidemie de gripă făcea ravagii prin ţinut şi în întreaga lume şi că mii de oameni muriseră deja. Era haos în Germania, care-l alungase pe Kaizer de pe tron şi se proclamase republică. Era naos şi război în Rusia, după revoluţia care-l ucisese pe ţar laolaltă cu întreaga sa familie. Era harababură în toată lumea, zise el. Cei de la misiune aveau hrană şi provizii şi era mai bine pentru ei să stea pe loc până veneau ordine mai clare.
Pastorul fu cel care aduse în discuţie cartea, dar o făcu indirect. La finalul uneia dintre consultaţiile zilnice, îl invită la o plimbare ca să-i dea prilejul să se mişte puţin. Era după-amiaza târziu, şi merseră până la poarta misiunii, apoi la poarta complexului. Pastorul se opri acolo, privind câmpia din faţă şi coasta din depărtare.
— Soarele dă un aspect fermecător peisajului, nu-i aşa? Şi totuşi e un peisaj unde ştii că nu s-a întâmplat niciodată nimic important. E un loc care n-are nicio semnificaţie în istoria realizărilor omenirii. Ai putea să rupi pagina asta din istoria universală şi nu s-ar observa nicio deosebire. E de

înţeles de ce oamenii pot trăi mulţumiţi într-un asemenea loc, deşi sunt chinuiţi de atâtea boli. Se uită la Hamza, apoi zâmbi destins, încântat să-şi expună teoria. Cel puţin a fost aşa până am venit noi şi le-am adus cuvinte ce bagă zâzanie, precum „progres”, „păcat” şi „mântuire”. Oamenii de aici au cu toţii o calitate, aceea că nu pot urmări o idee prea mult timp. Uneori poate părea înşelător, dar e cu adevărat o lipsă de seriozitate, o incapacitate de concentrare. De asta e nevoie să repetăm instrucţiunile şi să-i supraveghem tot timpul. Închipuie-ţi numai, dacă mâine am pleca, s-ar întoarce imediat la vechile lor obiceiuri.

Îi aruncă iar o privire lui Hamza, după care porni pe drumul de întoarcere. Lui Hamza îi făcea impresia unui om sfâşiat între nevoia de a domina, asta fiind ceea ce i se cerea, şi dorinţa lăuntrică de a oferi alinare. Se întreba dacă asta simţeau misionarii europeni care lucrau cu oameni înapoiaţi ca aceia.

— Ofiţerul care te-a lovit trebuie să-şi fi ieşit din minţi, continuă pastorul în timp ce se îndreptau spre misiune. Locotenentul mi-a vorbit despre el. Mi-a spus că era un ofiţer foarte competent, dar şi un activist politic care aducea acuzaţii grave nobilimii şi clasei conducătoare din Germania. Ţara noastră e împărţită, iar acum, după înfrângerea militară, nemulţumiţii l-au dat jos pe Kaizer, făcând loc haosului. Te întrebi ce făcea un om ca feldwebelul în Armata Imperială din Ostafrika. Poate că era atras de violenţă, iar în Schutztruppe putea să şi-o manifeste. Locotenentul mi-a mai spus şi că feldwebelul era greu de controlat – că-i ura atât de tare pe băştinaşi, încât încălca permanent regulile privind tratamentul aplicat acestora şi askarilor. Ceea ce ţi-a făcut ţie a fost o infracţiune foarte gravă. Locotenentul a avut impresia că voia de fapt să-l atace pe el atunci când te-a lovit.

Ai înţeles tot ce ţi-am zis? Sigur că da. Locotenentul mi-a spus că germana ta e foarte bună, şi te-am auzit eu însumi vorbind. Poate că celorlalţi ofiţeri germani nu li s-a părut în regulă că s-a împrietenit cu tine, câţi oferea o protecţie atât de… intimă. Nu fac decât să ghicesc, nu ştiu, mă iau doar după vorbele locotenentului. Li s-o fi părut că purtarea lui submina prestigiul germanilor. Pot înţelege de ce unii oameni ar gândi astfel. De asemenea, înţeleg că războiul dă naştere unor legături neaşteptate.

Pastorul nu mai vorbi până ajunseră la infirmerie. Se postă la fereastră, privind când afară, când spre Hamza, dar fără să-i întâlnească ochii.

— Da, locotenentul ţi-a lăsat o carte. Mi-a spus că ştii să citeşti, dar eu

nu i-am zis asta mai departe soţiei mele. Locotenentul a spus că locul tău nu era în Schutztruppe, iar acum, că te cunosc de câteva luni, îmi dau şi eu seama de asta. Te-am urmărit înzdrăvenindu-te cu răbdarea stoică a unui om inteligent şi credincios. Nu mă refer la credinţa religioasă. În privinţa asta nu ştiu ce părere ai, deşi observ că Pascal speră să te câştige de partea Mântuitorului. Pascal e un mare romantic şi un om înţelept.

Când am luat cartea, nu ştiam aceste lucruri despre tine şi m-am gândit că locotenentul era nechibzuit, că se lăsa mânat de emoţii deoarece se simţea răspunzător pentru rănile tale. Asta m-a făcut să cred că te proteja într-o manieră exagerată, că genul ăsta de… solicitudine provocase violenţa feldwebelului. Locotenentul mi-a zis că-i aminteai de cineva pe care-l cunoscuse în tinereţe, şi m-am gândit că pentru un ofiţer german era un mod prea sentimental de a vorbi despre un soldat indigen. Darul pe care l-a lăsat mi s-a părut prea preţios pentru un simplu băştinaş. Când soţia mea mi-a spus că ai întrebat de carte, m-am gândit iar la ce făcusem. Nu i-am zis că am aflat de la ofiţer că ştii să citeşti. M-a crezut când i-am spus că acea carte e prea preţioasă ca să fie lăsată la îndemâna tuturor, ceea ce e adevărat. Când mi-a zis că ai întrebat de carte, mi-a zis şi că ştii să citeşti. I-am spus că sunt la curent. Atunci mi-a zis: „Trebuie să i-o dai. I-a fost lăsată lui.” Păstrasem secretul tocmai fiindcă ştiam c-o să spună ceva de felul ăsta. I-am zis că am mari îndoieli că ai putea să înţelegi ceva din cartea cu pricina, lucru de care sunt convins şi acum. Ea mi-a spus că nu e treaba mea şi că volumul trebuie să ajungă la proprietarul său de drept.

Pastorul zâmbi.

— M-a învins fără drept de apel. M-a făcut să înţeleg că am greşit ascunzând cartea, aşa că am hotărât sa ţi-o dau şi să-ţi explic pe îndelete motivaţiile gestului meu. Am greşit. Poate că la un moment dat o s-o poţi citi cu la fel de multă plăcere pe cât spera locotenentul.

Îi întinse o cărţulie cu coperta neagră cu ornamente aurii: *Musen-Almanach für das Jahr 1798* de Schiller.

8

Barca lor ocoli digul în lumina amurgului, iar nahodha porunci să se coboare vela în timp ce se pregătea să intre cu mare prudenţă în port. Începuse refluxul şi nu era sigur de poziţia canalelor, le spuse. Erau după musonul *kaskazi*[54], în perioada de dinainte ca vânturile şi curenţii să se orienteze spre sud-est. În acel moment al anului, curenţii puternici deplasau uneori canalele. Cum ambarcaţiunea lui era foarte încărcată, nu voia să eşueze pe un banc de nisip ori să se lovească de fund. În cele din urmă, după ce se sfătui cu echipajul, conchise că era prea întuneric ca să se apropie de chei, aşa că aruncară ancora la apă mică în aşteptarea dimineţii. Pe ţărm se vedeau lumini şi câţiva oameni care mergeau pe chei; în semiîntuneric, umbrele alungite se întindeau în faţa şi în spatele lor. Dincolo de depozitele din port se afla oraşul, iar cerul era chihlimbariu de la strălucirea soarelui la apus. Înspre dreapta, drumul de pe coastă, slab luminat, şerpuia spre promontoriu, apoi dispărea în bezna din interior. Hamza îşi amintea asta din vremurile de demult, cum drumul trecea prin faţa casei lui şi cum se îngusta apoi ca să poată pătrunde în adâncul uscatului.

Pe mare, cerul era plin de stele şi luna uriaşă se ivise deja, luminând apa umflată din spatele digului şi creasta înspumată a recifului din depărtare. Pe măsură ce urca pe boltă, luna învăluia întreaga lume în strălucirea ei nepământeană, transformând depozitele şi cheiul şi bărcile trase la mal în siluete imateriale. Nahodha şi cei trei membri ai echipajului îşi mâncaseră raţia modestă de orez şi peşte sărat, împărţind-o şi cu Hamza, şi acum se odihneau înghesuiţi pe sacii de mei şi linte care constituiau încărcătura. Se culcă şi el lângă ei, ascultându-le conversaţia şi cuvintele vulgare şi cântecele de dor de casă în timp ce vasul se legăna pe valurile tot mai înalte care anunţau fluxul. Adormiră aproape la unison: inspirară adânc de câteva ori, după care se lăsă tăcerea, astfel că se auzeau limpede scârţâiturile bărcii trase şi împinse de forţa oceanului. Deşi era culcat pe partea teafără, Hamza simţi că durerea îi revenea, aşa că se trase la o parte de oamenii care se îngrămădiseră laolaltă. Nu după mult timp se izolă cu totul, temându-se să

nu-i deranjeze cu foiala lui. Se cuibări într-un loc cât de cât comod şi cumva izbuti să adoarmă.

La primele raze de soare împinseră barca spre chei, lucrând tăcuţi în lumina mov a zorilor. Fluxul era acum la nivelul maxim, iar vasul călărea valurile înalte. Nahodha îi refuză oferta de a ajuta la descărcarea mărfii. Rânji cu un dispreţ binevoitor, dezvelindu-şi amuzat dinţii pătaţi.

— Crezi că munca asta e o glumă? zise măsurându-l cu privirea. Pentru asta ai nevoie de pricepere şi de puterea unui taur.

Hamza îi mulţumi căpitanului, care încuviinţase să-l ducă fără plată, şi dădu mâna cu membrii echipajului. Merse cu grijă pe scândura care ducea pe chei, tremurând din cauza efortului de a-şi înăbuşi durerea din şold, acum înrăutăţită de noaptea petrecută pe vas. Niciunul dintre bărbaţi nu-l întrebase de ce suferea, cu toate că-i observaseră cu siguranţă şchiopătatul. Le era recunoscător, deoarece în asemenea situaţii compasiunea cerea la schimb o mărturisire. Nu se uită înapoi pe când străbătea cheiul aproape gol, dar se întrebă dacă nahodha şi echipajul lui îl priveau şi poate vorbeau despre el.

Trecu de porţile portului, care erau deschise şi nepăzite, şi se îndreptă spre oraş. Întâlni pe drum oameni care se duceau în port, la muncă. Nu ştia prea bine partea aceea a oraşului. Locuise la periferie şi vizitase rareori centrul, însă nu voia să pară nesigur sau rătăcit, aşa că înaintă cu paşi hotărâţi, în măsura în care i-o permitea durerea de la şold, căutând o stradă sau o clădire cunoscută. La început strada pe care mergea era largă şi mărginită de arbori *neem*, dar în curând se îngustă, ramificându-se într-un păienjeniş de ulicioare în ambele părţi. În timp ce avansa simţi cum îl cuprinde panica. Oamenii veneau siguri pe ei de pe străduţele laterale, şi el tot nu ştia unde se află. Îi era tot mai greu să înainteze pe măsură ce mulţimea se îndesea; pe de altă parte, în aglomeraţie ezitările lui nu erau atât de vizibile. Mai devreme sau mai târziu avea să găsească un reper, nu încăpea îndoială. Când dădu peste vechea clădire a Poştei se aşeză uşurat pe o treaptă şi, aşteptând ca temerile să i se potolească, privi pietonii şi bicicliştii printre care din când în când se strecura câte o maşină ce aştepta răbdătoare să i se facă loc.

O luă pe străzile liniştite de după Poştă, ceva mai lămurit despre locul unde se afla, dar tot nu foarte sigur. Merse Iară ţintă pe aleile răcoroase, umbrite, pe lângă uşi întredeschise şi rigole ce dădeau pe dinafară. Traversă bulevarde late pe marginea cărora cafenelele erau pline de clienţii de la

micul-dejun, apoi se strecură iarăşi pe alei înguste unde casele se înclinau una spre alta cu o intimitate uşor ameninţătoare. Hamza nu se simţea în largul (ui pe străduţe ca acestea, cu mirosul lor de mâncare şi zoaie stătute şi cu vocile femeilor răsunând dinspre curţile protejate de ziduri. Se simţea ca un intrus. Îşi continuă totuşi drumul, delectându-se cu senzaţia de stranietate neliniştitoare pe care i-o provocau acele locuri deopotrivă cunoscute şi iritante. După o vreme îşi dădu seama că trecea pe aceleaşi străzi, atrăgându-şi priviri curioase, aşa că se sili să iasă din cercul în care nimerise şi o luă în altă direcţie.

Era mijlocul dimineţii când ajunse la o curte a cărei poartă de lemn era larg deschisă. Un drum de pământ ducea înăuntru, iar de o parte şi de alta se aflau case de locuit ce integrau curtea în viaţa obişnuită a străzii. Ceva îl făcu să zăbovească acolo un timp; în cele din urmă se apropie, gândindu-se că avea o şansă să găsească de lucru sau măcar un moment de odihnă. Dinăuntru răzbăteau zgomot de voci, bocănit de ciocane şi o senzaţie de muncă cinstită. Doi bărbaţi schimbau roata unei camionete cocoţate pe un morman de cărămizi; unul era în genunchi, cu roata în mână, celălalt stătea în picioare lângă el, ţinând pregătite o cheie şi un ciocan. Tipul îngenuncheat, mai masiv, vorbea tare, cu o voce groasă, el dovedindu-se sursa principală a zgomotului. Avea capul întors spre tovarăşul lui, ale cărui buze erau desfăcute, pe punctul de a izbucni într-un hohot de râs. Capul tovarăşului era disproporţionat de mare faţă de restul trupului, atât de mare încât nu puteai să nu-l observi. Hamza se uită spre ei şi sesiză destule vorbe de batjocură şi lăudăroşenie şi râsete chinuite ca să recunoască tonul familiar al discuţiilor băşcălioase menite să fie auzite de trecători. Cei doi nu-i dădură nicio atenţie, sau poate se prefăcură că nu-l băgau în seamă.

În spatele camionetei, sub un cocotier tânăr din colţul curţii, un băiat bătea cuie într-o ladă. În apropiere mai erau trei lăzi, deja închise, şi una deschisă, plină cu rumeguş. Alţi doi puşti cărau o oală fierbinte pe doi pari, îndreptându-se spre clădirea ce ocupa o latură întreagă a curţii spaţioase. După miros ghici că în oală se afla ulei sau lac. Uşile clădirii erau larg deschise; după sunetele care veneau dintr-acolo, zgomot de fierăstrău şi bătăi sacadate de ciocan, şi după mirosul astringent de rumeguş îşi dădu seama că era un atelier de tâmplărie. O uşiţă din capăt era deschisă, îngăduindu-i să vadă un bărbat aşezat la o masă de lucru, aplecat deasupra unui registru, cu ochelarii cu ramă metalică pe vârful nasului. Hamza înaintă spre el încet, cu paşi mici, străduindu-se din răsputeri să-şi ascundă

rana.

Bărbatul de la birou purta o cămaşă cu mâneci lungi dintr-o ţesătură fină de bumbac şi părea să se simtă foarte bine în acea încăpere. Avea capul ras, iar bărbuţa rară îi era presărată cu fire cărunte. Tichia brodată se afla pe masa de lucru, lângă registru. Trecut cu puţin de treizeci de ani, avea o constituţie solidă şi un aer sănătos. Aşa cum stătea aplecat peste birou, părea absorbit cu totul de treburile lui; nu încăpea nicio îndoială că el era stăpânul curţii. Hamza stătea în prag fără să vorbească, aşteptând ca celălalt să ridice privirea şi să-l invite să intre sau să-l alunge. Era o dimineaţă răcoroasă, şi oricum se obişnuise să aştepte. Rămase acolo câteva minute, silindu-se să nu arate niciun semn de nerăbdare sau agitaţie. În cele din urmă bărbatul îşi întoarse brusc ochii spre el, de parcă ar fi fost conştient de prezenţa lui de fa bun început, dar dintr-odată şi-ar fi pierdut răbdarea. Îşi cocoţă ochelarii pe creştet şi se uită la Hamza cu siguranţa calmă a unui om care şi-a găsit locul în lume. de încruntă o clipă, dar nu vorbi, aşteptând la rândul lui ca nou-venitul să se prezinte şi să spună ce treburi îl aduceau acolo. Intr-un final îşi înclină uşor bărbia, gest pe care Hamza îl luă drept o invitaţie arogantă de a vorbi.

— Caut de muncă, spuse.

Bărbatul îşi făcu mâna pâlnie la urechea stângă, deoarece tânărul vorbise încet.

— Caut de muncă, dacă sunteţi bun, zise Hamza mai tare, adăugând formula de politeţe ca să-l convingă pe celălalt de modestia lui.

Bărbatul se lăsă pe spătar şi-şi împreună mâinile la ceafa, luându-şi o clipă de răgaz de la activităţile sale.

— Ce fel de muncă te interesează? îl întrebă.

— Orice fel.

Bărbatul zâmbi. Era zâmbetul amar, neîncrezător, al unui om obosit care era făcut să-şi piardă timpul.

— Ce poţi face? Muncă manuală necalificată?

Hamza ridică din umeri.

— Da, dar pot face şi altceva.

— N-am nevoie de muncitori necalificaţi, se răsti bărbatul, după care se întoarse la registrul lui.

— Ştiu să scriu şi să citesc, zise Hamza cu o notă de sfidare în glas; apoi, amintindu-şi de situaţia în care se afla, adăugă: Bwana.

Bărbatul se uită la el, aşteptând precizări.

— Până în ce clasă ai ajuns?

— N-am mers la şcoală. Am primit câteva lecţii… apoi, în cea mai mare parte, am învăţat singur.

— Cum ai făcut asta? În fine, n-are nicio importanţă, poţi să ţii socotelile? întrebă bărbatul arătând spre registru.

Hamza ştia că nu vorbea serios. Era de neconceput ca un negustor să lase un străin să-i ţină socotelile.

— Pot să învăţ, spuse după o tăcere prelungă.

Cu un oftat, bărbatul îşi luă ochelarii de pe cap şi-şi frecă perii scurţi de pe creştet cu palma dreaptă, făcându-i să foşnească abia auzit.

— Te pricepi la tâmplărie? Mi-ar fi de folos un om în atelier.

— Pot să învăţ, repetă Hamza.

Bărbatul zâmbi din nou, de data asta mai puţin acru, poate chiar cu o anume bunătate. Zâmbetul acela îl făcu pe tânăr să tresară plin de speranţă.

— Aşadar, nu te pricepi la tâmplărie, dar ştii să scrii şi să citeşti. Unde ai lucrat ultima oară?

Hamza nu se aşteptase la această întrebare, dar era prea târziu pentru regrete. Îi luă atât de mult să răspundă, că bărbatul îşi puse iarăşi ochelarii pe nas şi se aplecă deasupra registrului. Tânărul rămase pe loc, la un pas de uşă, şi aşteptă cât patronul scrise ceva. Se întreba dacă nu era mai bine să plece înainte ca bărbatul să devină iritabil şi duşmănos, dar nu se putea mişca, parcă îi împietriseră picioarele. După câteva minute, bărbatul îi aruncă o privire lungă şi obosită, înşurubă capacul stiloului, îşi luă tichia şi-i spuse:

— Vino cu mine.

Acesta fu modul cu totul neaşteptat în care ajunse să lucreze pentru Nassor Biashara. Ulterior, negustorul îi spuse că-l angajase deoarece îi plăcuse cum arăta. Hamza avea douăzeci şi patru de ani, era lefter şi n-avea unde să stea într-un oraş unde locuise pe vremuri, dar despre care nu ştia mare lucru, era istovit şi suferind şi nu-şi putea închipui ce găsise negustorul să-i placă la el.

Nassor Biashara îl conduse în curte şi-l chemă pe băiatul care se ocupa de lăzi. Negustorul era mai scund decât păruse aşezat la birou, dar mergea cu paşi rapizi şi mari, aşa că ajunse la băiat înainte ca acesta să pornească spre ei.

— Du-l pe omul ăsta la depozit. Cum ziceai că te cheamă? Spune-i lui Khalifa că vin şi eu în scurt timp.

Se vădi că pe băiat îl chema Sungura, deşi acesta nu era numele lui adevărat. Sungura înseamnă „iepure”. De asemenea, se vădi că nu era un băiat, ci un adult de mărimea unui puşti slăbuţ de doisprezece-treisprezece ani, a cărui faţă mobilă, pământie, tăbăcită contrazicea cu totul impresia de la prima vedere. Era ceva familiar în trăsăturile lui, care erau parcă tăiate cu dalta, cu pometţi înalţi, bărbie ascuţită, nas subţire, frunte brăzdată de riduri: faţa tipică a unui khoi[55]. Hamza văzuse mulţi khoi în ultimii ani. Pe trupul firav al unui adolescent bolnăvicios, faţa aceea avea un aer cam sinistru. Mai probabil nu era o faţă de khoi, ci cu origini mai îndepărtate, din Madagascar sau Socotra sau cine ştie ce insulă despre care el nu auzise niciodată. Lumea lor se umpluse de chipuri ciudate de la ultimul război, mai ales în oraşele de pe ţărmul oceanului, care atrăsese dintotdeauna oameni de peste mări şi ţări, pe unii de bunăvoie, pe alţii constrânşi. Dar poate că nu era nimic de genul acesta, ci doar faţa unui om care crescuse în lipsuri şi chinuri sau care fusese împovărat de una dintre nenumăratele suferinţe care bântuie viaţa omului.

Hamza îl urmă pe Sungura. Când ajunseră în dreptul celor doi care reparau camioneta, uriaşul care stătea în genunchi scoase un ţocăit imitând un sărut şi-şi dădu lasciv ochii peste cap, sugerând o dorinţă abia stăpânită pentru Sungura. Faţa lui era rotundă şi înăsprită de barba deasă, nerasă de câteva zile. Celălalt meşter, îmbrăcat în nişte pantaloni zdrenţuiţi care-i ajungeau până la jumătatea gambei, râdea şi chicotea prosteşte, fiind limpede că el era vasalul la curtea persecutorului-şef. Sungura nu zise nimic şi expresia nu i se schimbă, dar Hamza îi simţi încordarea. Ceva din atitudinea lui îi spuse tânărului că era obişnuit cu acest tratament şi că adesea i se cerea să îndeplinească sarcini înjositoare. După ce ieşiră pe stradă, Sungura încetini pasul şi aruncă o privire spre şoldul lui Hamza. Voia să-i transmită prin asta că-i observase şchiopătarea, ca de la un mutilat la altul, şi-l invita să stabilească el ritmul.

Merseră agale pe străduţele prăfuite şi aglomerate, mărginite de prăvălii pline de marfa: ţesături, tigăi, cratiţe, covoraşe de rugăciune, sandale, coşuri, parfumuri şi tămâie. Din când în când se vedea şi taraba unui vânzător de fructe sau de cafea. Dimineaţa se încălzea, dar încă nu era vipie, şi oamenii erau încă bine-dispuşi în timp ce se înghesuiau şi se împingeau prin mulţime. Căruţele îşi croiau drum fără milă printre pietoni, cu avertismente răcnite de căruţaşi, claxoanele bicicletelor zăngăneau, iar bicicliştii se strecurau printre trupurile ticsite. Două femei în vârstă înaintau

Iară să le pese, întrucât mulţimea se despărţea în jurul lor de parcă ar fi fost nişte stânci în mijlocul unui râu.

După câteva minute de mers Hamza fu uşurat să vadă că intrau pe o alee lată şi umbrită care ducea spre un teren viran înconjurat de depozite. Erau în număr de cinci, trei într-o clădire şi altele două alăturate. Depozitul lui Nassor Biashara era de sine stătător, la colţul format de alee cu terenul viran. Uşa de lemn nevopsită era pe jumătate deschisă, dar era prea întuneric ca să distingi ceva înăuntru. Sungura se opri în prag şi strigă. După o perioadă destul de lungă trebui să strige iar înainte ca un bărbat să iasă din umbrele depozitului. Era un tip înalt şi slab de vreo cincizeci de ani, bărbierit, cu părul pe cale să încărunţească. Era îmbrăcat îngrijit într-o cămaşă ecosez şi pantaloni kaki, arătând mai degrabă ca un funcţionar decât ca un lucrător la depozit. Îşi studie vizitatorii cu o privire încruntată, neprietenoasă, apoi îi zise lui Sungura:

— De ce faci atâta gălăgie? Ce-i cu tine, dobitocule?

Tonul lui era afectat şi dispreţuitor, ca şi când în orice clipă ar fi putut să scuipe vreo necuviinţă. Scoase o batistă curată din buzunar şi-şi şterse mâinile.

Lui Hamza nu i se păruse atât de zgomotos, dar Sungura nu protestă.

— Bwana Nassor a zis să-l aduc încoace. Vine şi el. Acum plec, zise înainte de a se răsuci pe călcâie.

— Ia stai, ce tot îndrugi acolo? zise omul de la depozit, însă Sungura se îndepărtă fără să răspundă ori să se uite în urmă, cu o atitudine umilă şi totuşi încăpăţânată.

Bărbatul pufni şi spuse ceva ce Hamza nu putu înţelege. Îi întinse nou-venitului mâna în semn de salut, deschise uşa cu totul şi arătă spre o bancă dinăuntru. După ce se aşeză, Hamza simţi ochii individului studiindu-l.

— Despre ce e vorba? Eşti client? îl întrebă.

Hamza clătină din cap.

— De ce te-a trimis aici?

— Am venit să muncesc.

— Nu mi-a zis nimic despre asta.

Bărbatul, de bună seamă Khalifa, se gândi tânărul, îl aşteptă să continue; când asta nu se întâmplă, scutură din cap nervos. Preţ de câteva clipe se strădui să-şi recapete stăpânirea de sine, apoi îşi înclină capul de câteva ori cu un aer de resemnare exasperată. După altă privire lungă urmată de un oftat din rărunchi, se întoarse în bezna din depozit. Era un om morocănos,

îşi zise Hamza, dar dacă pentru el îi ceruse să muncească negustorul tajiri, aşa să fie. Avea să înveţe.

Din afară nu părea un depozit mare, lungimea era de vreo şaizeci de paşi, cât o baracă având şase camere. Era construit din piatră de coral şi mortar, care se vedea pe ici, pe colo, unde se coşcovise tencuiala, şi avea acoperiş din tablă. Ferestrele, dacă existau, erau închise, astfel că lumina intra numai pe sub streaşină. Pe măsură ce ochii lui Hamza se obişnuiră cu întunericul, văzu lăzi şi cutii în partea dinspre uşă şi stive de saci din iută în interior. Simţi miros de lemn şi piei de animale şi poate ulei de motor, precum şi mirosul greu al fibrei de iută degradate de intemperii. Toate acestea îi aduseră amintiri din vremurile când locuia în acel oraş. Se uită la terenul din faţă. Un bărbat îl traversa înspre partea cealaltă, dar altfel nu se zărea nicio mişcare. Era un teren vast, impresie accentuată de faptul că era gol. Uşile tuturor celorlalte depozite erau închise. Era un loc tăcut, cu un aer părăsit, deşi nicio clădire nu era lăsată în paragină. Era o privelişte care seca orice hotărâre.

Scutură din cap ca să-şi scoată din minte acele gânduri sumbre. Durerea îţi scade rezistenţa, obişnuia să-i spună Pascal. Zâmbi amintindu-şi de Pascal. Avusese noroc să-şi găsească de lucru atât de repede după ce sosise în oraş, deşi trebuia să rămână prudent până era sigur că într-adevăr avea să capete slujba. Fuseseră multe luni de rătăcire, mulţi ani, şi acum trebuia s-o ia de la capăt în compania unei mulţimi spectrale de acuzatori. Întoarcerea lui în oraş fusese neaşteptată. Când fugise, fusese ca şi când s-ar fi destrămat o viaţă, dar totul se încheiase dezamăgitor, cu revenirea lui în punctul de plecare, mai în vârstă, pe jumătate distrus, cu mâna goală.

Hamza nu ştia ce slujbă intenţiona să-i dea negustorul. Aşteptă pe banca din depozit cu privirea coborâtă, recunoscător pentru că se afla la umbră, recunoscător pentru tot restul. Durerea de la şold începuse să scadă, era sigur de asta. II durea mai puţin cât se mişca de colo-colo, dar nu putea face asta mult timp. Tot avea nevoie de pauze dese pentru odihnă. Trebuia pur şi simplu să-şi gestioneze mai bine durerea. Alternativa era s-o lase să-l copleşească şi să-l transforme într-un invalid, aşa cum le făcuse războiul atâtor bărbaţi. Nu suporta să se gândească la asta. Îi luase mult timp, dar până la urmă se vindecase. Apoi, după ce plecase de la misiunea protestantă, se forţase prea curând, uitând ce putea să suporte corpul lui rănit. Trebuia să-şi calculeze mai bine efortul. În timp ce şedea pe bancă îşi dădu seama că nu-i mai rămăsese pic de vlagă. Îl dureau ochii şi capul îi

bubuia. Avea nevoie de somn. Trupul i se obişnuise să reziste cu foarte puţină mâncare, deocamdată nu şi cu privarea continuă de somn.

I se păru că aude nişte zgomote slabe din partea din spate a depozitului întunecat. Oare cum putea Khalifa să vadă în beznă, se întrebă, cum se putea mişca atât de silenţios, fără să dea peste mărfuri? Stătea pe bancă de o vreme când zări o mişcare cu coada ochiului. Constată uimit că la doi metri de el, lângă intrarea în depozit, se afla Khalifa, privindu-l cu ochi strălucitori, întâi Hamza se uită în altă parte, şi câtva timp avu impresia că privirea lui Khalifa îi sfredelea tâmpla. Când se întoarse iar, nu mai era nimeni acolo. Nu se sperie. Khalifa părea prea corect şi atent la detalii ca să reprezinte o ameninţare, iar comportamentul lui excentric nu făcea decât să-l nedumerească uşor.

Negustorul Nassor Biashara sosi cu un aer grăbit, îmbrăcat cu o haină de în crem şi o tichie, în drum spre alte treburi. Hamza se ridică de pe bancă, pregătit să-şi îndeplinească sarcinile.

— Khalifa! strigă negustorul. Unde-i Khalifa?

Acesta apăru peste câteva clipe.

— *Naam, bwana mkubwa,* îi spuse pe un ton zeflemitor. Da, măreţule stăpân.

— Asta-i noul nostru angajat, îi zise Nassor Biashara. L-am trimis aici să te ajute cu marfa.

— Cu ce să mă ajute, mai precis? întrebă obraznic Khalifa. Ce mai pui la cale?

Fără să-i ia în seamă insolenţa, negustorul vorbi cu glas hotărât, de om de afaceri.

— Ai făcut loc pentru noua livrare? El te-ar putea ajuta cu asta. O să sosească în câteva zile.

— S-a rezolvat, spuse Khalifa ştergându-se pe mâini ca să-şi întărească vorbele.

— *Sawa*[56], zise Nassor Biashara. Camioneta o să vină după scânduri de îndată ce reuşesc să schimbe roata. S-ar putea să mai dureze, pentru că trebuie să ducă la vulcanizare cauciucul celălalt. Camioneta asta mă costă o avere. Oricum, arată-i cum merg treburile pe-aici. Ar putea să ajute la încărcat. De acum înainte el o să fie paznicul nostru de noapte. După ce încui, du-l la atelier, ca să înveţe drumul. Acum trebuie să mă duc la bancă.

— Cum te cheamă? întrebă Khalifa când rămaseră singuri.

— Hamza.

— Hamza şi mai cum?

Tonul lui Khalifa fusese de o asprime surprinzătoare. La rândul lui, Hamza ridică din umeri. Nu era obligat să răspundă la astfel de întrebări puse cu asemenea duritate. Se aşeză la loc pe bancă.

— Din ce neam te tragi? stărui Khalifa, de parcă ar fi crezut că tânărul nu-l auzise prima oară.

— Nu-i treaba dumitale.

Khalifa zâmbi.

— Aha, deci ai ceva de ascuns. Ei, nu contează. Poţi începe măturând gunoiul ăsta, spuse arătând porţiunea din faţa uşii depozitului, care era destul de curată. O să găseşti mătura în spatele uşii… şi să nu faci prea mult praf. *Haya, haya,* n-ai venit să te odihneşti aici!

Hamza era uimit de grosolănia noului său şef. Mătură prin curte cum i se spusese şi făcu o grămăjoară de praf şi de gunoi lângă uşă, după care se aşeză la loc pe bancă. Când sosi camioneta, Khalifa deschise o fereastră cu zăbrele, iar depozitul fu inundat de lumina dimineţii târzii. Tipul guraliv din perechea pe care o văzuse Hamza mai devreme, pe nume Idris, lenevea la umbra streşinii, fumând şi strigând cuvinte de încurajare în timp ce Hamza îl ajuta pe tovarăşul lui zdrenţăros să încarce scândurile destinate atelierului. Erau de un roz-pal, şi tânărul nu se putu abţine să nu se aplece ca să inhaleze mirosul lemnului. Khalifa îi supraveghea de lângă uşa depozitului, fără să facă niciun gest de a-i ajuta. Le luă numai câteva minute să încarce camioneta, iar după aceea Khalifa se aşeză pe bancă, pe când Hamza luă loc pe o ladă din apropiere. După cât se părea, nu mai era nimic de făcut. Voia să-l întrebe pe Khalifa cum se numea lemnul acela, însă expresia dezaprobatoare de pe chipul lui îl făcu să se răzgândească.

— Paznicul nostru de noapte, zise Khalifa zâmbindu-i dispreţuitor, după care îşi mută privirea spre terenul din faţă. De ce te-a adus aici de fapt? Ce pune la cale? Ţi-a promis slujba de administrator al depozitului? Paznicul nostru de noapte! E de-ajuns să te vadă, şi hoţii o s-o rupă la fugă cât îi ţin picioarele, înspăimântaţi de moarte, nu-i aşa? Tajiri al nostru a tocmit un paznic de noapte! De ce acum? De ani de zile avem mărfuri valoroase, şi niciodată nu i-a trecut prin cap să angajeze un paznic. O să-ţi dea o bucată de marekani să te acoperi şi un băţ şi-o să te pună să stai toată noaptea cu toţi *shetani*[57] şi stafiile care bântuie pe-aici. Uneori îl apucă teama pentru banii lui. Îmi închipui că e vorba de noile lucruri pe care le cumpără. Nu arăţi ca un paznic. Paznicii au coapse groase şi piele lucitoare şi boaşe mari.

Nu-mi dau seama de ce a ales un prăpădit ca tine.

Hamza surâse la acest atac neprovocat, însă nu-i veni în minte nicio replică. Nici el nu s-ar fi ales pentru slujba de paznic de noapte.

— Pari bolnav, zise Khalifa. Trebuie să-i fi stârnit vreun instinct de cumsecădenie, i-ai adus aminte de vremurile în care nici lui nu i-a fost bine. Câteodată are idei trăsnite. L-ai auzit cum se dă drept mare om de afaceri? „Acum mă duc la bancă.” Vai, ce om ocupat!

Khalifa oftă apăsat şi, închizând ochii, se sprijini de uşa depozitului. Faţa lui era îngustă şi cumva ascetică, faţa unui abstinent poate, sau a unuia care cunoscuse amărăciunea şi eşecul. Hamza suspină în tăcere la gândul că urma să lucreze pentru un tip atât de posac şi supărăcios.

— În curând n-o să mai fie nimic aici, spuse Khalifa după o tăcere lungă, mişcându-şi maxilarul de parcă s-ar fi pregătit să scuipe. Ar fi trebuit să vezi locul ăsta pe vremuri: plin de negustori şi oameni care se înghesuiau să se târguiască – vânzătorul de cafea cu taraba chiar acolo, căruţele ce aduceau mărfuri din port, vânzătorul de fructe cu al său *gari*[58], vânzătorul de îngheţată cu căruciorul lui, pretutindeni zgomot şi agitaţie şi vorbărie. Locul ăla, acum închis cu lacăt, era o cafenea, şi acolo, în mijloc, erau oameni care vindeau suc şi manioc. Într-o parte era o cişmea cu apă bună de băut. Acum uită-te şi tu. Nimeni nu vine aici. E pustiu. Depozitele de acolo – zise arătând spre clădirea mai mare – au fost preluate de un afacerist de la bohra[59] tajiri Alidina. Ce bărbat era acela! Ai auzit de bohra Alidina? Astea erau depozitele lui, deşi avea magazine şi alte depozite în toate ţările din preajmă, tocmai până la Marile Lacuri. Făcea negoţ cu India şi Persia şi Anglia şi Germania. Acum adăpostesc ciment şi vase de toaletă şi ţevi, când pe vremuri erau pline cu grâne, zahăr şi orez. O să vezi, o dată la două zile afaceristul trimite încoace un camion să ia lucruri pentru casele bogătaşilor. Odinioară oamenii veneau şi plecau tot timpul, vânzând şi cumpărând, locul ăsta fremăta de viaţă şi comerţ, dar acum e mort. Am rămas noi, cu un depozit pe care nu ne permitem să-l ţinem.

Khalifa tăcu un timp, rumegându-şi furia. Din când în când se uita la Hamza cu un aer nemulţumit, de parcă ar fi aşteptat un răspuns.

— Ce-i cu tine? Eşti mut? îl întrebă în cele din urmă sugându-şi obrajii şi mişcându-şi fălcile de parcă ar fi mestecat ceva acru.

Hamza nu spuse nimic. După o vreme simţi cum mânia celuilalt începu să se domolească, iar răsuflarea îi deveni regulată. Când Khalifa vorbi din nou, ranchiuna îi dispăruse din glas, ca şi cum s-ar fi resemnat cu situaţia

care-l iritase atât.

— Celălalt depozit îi aparţine chinezului, spuse arătând spre clădirea apropiată de a lor. Ţine acolo aripioare de rechin uscate şi castraveţi-de-mare şi *vipusa* – ştii, coarne de rinocer – şi toate chestiile alea care le plac celor din China. Le păstrează aici, iar o dată la câteva luni, când a strâns destule, le încarcă pe un vas şi le trimite la Hong Kong. Nu cred că-i o treabă legală, dar ştie cum să se ferească de necazuri şi cum să-i facă fericiţi pe băieţii de la vamă. Chinezilor le plac chestiile alea, le întăresc puţa. Chinezul nu se odihneşte niciodată, nu-şi lasă nici familia să răsufle. I-ai văzut casa? În curtea din spate sunt tăvi cu tăieţei puşi la uscat, în faţă se bălăcesc în noroi cârduri de raţe, prăvălia lui e deschisă din zori până târziu în noapte… şi tot timpul e îmbrăcat în pantaloni scurţi şi maiou, ca un muncitor de rând. Trudeşte fără oprire, îţi spun. L-ai auzit vorbind? Sună la fel ca mine şi ca tine, nu se fonfaie deloc, cum te-ai aştepta de la un chinez. Şi toţi copiii lui sunt la fel. Dacă-i asculţi cu ochii închişi, n-ai ghici nici în ruptul capului că-s chinezi. I-ai auzit?

— Nu, spuse Hamza.

Khalifa îl privi o clipă, apoi zise:

— Nu-l cunoşti pe chinez? Nu ţin minte să te mai fi văzut pe-aici. Eşti străin de locurile astea?

— Nu chiar, răspunse Hamza după un moment de tăcere.

— Cum aşa, „nu chiar”? exclamă Khalifa cu un zâmbet obosit. De ce nu minţi pur şi simplu? Ar fi mai uşor, şi pe deasupra ţi-ai economisi forţele. Minte-mă, şi gata. Altfel laşi impresia că ai ceva de ascuns.

— Nu sunt străin de locurile astea. Am trăit aici acum câţiva ani, dar după aceea am plecat.

— Cine-s neamurile tale? vru să ştie Khalifa.

— Ai mei locuiesc departe de aici, minţi Hamza urmând sfatul primit.

— Ai umblat mult? Aşa s-ar zice, spuse Khalifa cu o expresie uşor dispreţuitoare. Ia zi, ai fost la război? Asta m-am gândit când te-am văzut. Arăţi ca un hoinar.

Hamza se mulţumi să ridice din umeri, iar Khalifa nu insistă. La scurt timp după chemarea la rugăciunea de amiază, încuie depozitul şi se întoarseră împreună la atelier. Era cald, dar Au insuportabil, aşa că plimbarea fu plăcută până ajunseră la strada aglomerată, cu prăvălii de-o parte şi de alta. Mărfurile ce se revărsau dinăuntru sporeau înghesuiala de pe trotuar şi de pe drum. Haosul şi zarva şi nervozitatea mulţimii îi obligau

să împingă şi să dea coate ca să-şi facă loc printre oamenii care voiau şi ei să ajungă acasă, la piaţă ori la moschee cât de repede se putea. Cum Nassor Biashara nu se întorsese de la bancă, Hamza îl lăsă pe Khalifa să-l aştepte în faţa biroului şi se duse în atelierul acum tăcut, atras de mirosul de lemn şi răşină. Găsi un bătrân care, aşezat într-un colţ, broda o tichie. Acesta îl privi pe deasupra ochelarilor, apoi îşi reluă lucrul. Presupunând că era tâmplarul în pauza de masă, Hamza îl salută şi se retrase.

În atelier se vedeau o mulţime de obiecte din lemn: un scaun cu spătar rabatabil, nişte măsuţe, o băncuţă sculptată, un bufet cu piese mai mici deasupra – castroane, dulăpioare –, unele din lemn de culoarea bronzului şi altele dintr-un lemn de culoare deschisă, multe neterminate. Era ca şi cum tâmplarul ar fi lucrat la mai multe obiecte în acelaşi timp, sau poate că erau mai mulţi tâmplari.

Mirosul de lemn era foarte puternic aici; Hamza se întrebă despre ce varietăţi era vorba. Munca lui de reparator de mobile de la misiune fusese o bâjbâială de novice, constând în repararea pieselor stricate. Nu ştia nimic despre lemn, dar îi plăcea la nebunie mirosul viguros, natural. Luă o mână de rumeguş de pe podea şi o adulmecă. Bătrânul se uită la el şi-i spuse: „*Mvule*[60], iar Hamza reţinu denumirea plin de recunoştinţă. Se duse la altă grămadă de rumeguş, de unde venea un miros astringent; înainte să ajungă acolo, bătrânul rosti: „*Msonobari*”[61] şi zâmbi, de parcă ar fi fost un joc.

— Mvule e veşnic, e mai tare decât metalul, îi spuse. Vrei să cumperi?

— Nu, m-am tocmit în slujba negustorului, răspunse Hamza.

Bătrânul scoase un mormăit şi se apucă iarăşi de brodat.

Când ieşi în curte, Khalifa plecase. Rămase la umbră ca să aştepte instrucţiunile negustorului şi tot acolo era când, după-amiază, lumea îşi reluă încet lucrul. Un bărbat pe care nu-l mai văzuse străbătu curtea spre atelier. Avea părul negru ca smoala şi lucios, legat într-o coadă de cal. Mergea Iară grabă, iar când trecu pe lângă Sungura, îi strigă nişte măscări. „Hei, piticanie, zi-i maică-tii să se ungă bine. O să trec pe la ea diseară.” Sungura chicoti ca un copil, dezvelindu-şi dinţii încălecări.

Hamza aşteptă toată după-amiaza. Îi văzu pe Idris şi pe acolitul său odihnindu-se în camionetă preţ de un ceas sau două înainte să dispară. Era încă acolo când bătrânul tâmplar şi ajutorul lui cu păr lucios închiseră atelierul şi plecară. Se simţea prost că aşteptase atâta, dar n-avea unde să se ducă şi era obosit; pe deasupra, nu ştia dacă negustorul îşi mai amintea încă de existenţa lui. Acesta se întoarse peste câteva ore, chiar când muezinul

intona chemarea Ia rugăciunea de după-amiază. Sungura, singurul angajat rămas, se pregătea să închidă. Nassor Biashara fu surprins să-l găsească pe Hamza acolo.

— Ce faci aici? Ai stat aici tot timpul ăsta? Ce-i cu tine, omule? Mergi acasă. O să începi munca la depozit mâine.

9

În noaptea aceea Hamza dormi lângă uşa depozitului, deoarece nu avea unde să se ducă. O vreme umblă pe străzi căutând locuri cunoscute, dar nu avu mare succes. Se lăsă dus de mulţime şi după un timp se găsi, spre uimirea lui, pe drumul de pe ţărm. Străbătut de un fior de recunoaştere, merse înainte căutând casa în care locuise odinioară, însă n-o găsi. Îşi spuse că zona aceea era, dar poate că imobilul fusese demolat şi în locul lui se construise altceva. Pe atunci era un oraş stăpânit de Deutsch-Ostafrika şi acum era o colonie britanică; totuşi, asta nu putea să explice dispariţia unei case cu grădina înconjurată de ziduri şi o prăvălie în faţă. Era ca şi cum aşezarea crescuse uimitor şi unele cartiere se evaporaseră pur şi simplu. Fusese plecat numai şapte ani, aşa că oraşul nu se putuse transforma într-o măsură atât de mare. Sau poate că nu căuta unde trebuia. Pe vremuri ieşea rareori din casă, dusese o viaţă timorată în spatele prăvăliei, şi poate că uitase puţinele străzi pe care le cunoştea. Era posibil să-şi fi pierdut o parte a memoriei, copleşit de cruzimile trăite în tot acel timp. Poate că şi oboseala teribilă contribuia la impresia că totul era straniu acolo. Unii oameni îl salutau de parcă i-ar fi fost vechi cunoştinţe, cu un zâmbet, un gest amical sau chiar o strângere de mână, deşi el ştia că nu-i văzuse în viaţa lui. Probabil îl luaseră drept altul. În orice caz, el nu-i cunoştea.

La lăsarea întunericului se întoarse la depozit. În colţul îndepărtat al terenului era un felinar stradal, şi cu toate că lumina pe care o dădea era slabă, nefăcând decât să înmulţească umbrele, reuşea să compenseze cât de cât senzaţia aceea iritantă de pustietate. Hamza ştia că mai încolo se afla o moschee, deoarece auzise chemarea muezinului la amiază. Se duse acolo să se spele, apoi participă la rugăciune. Oamenii se traseră ca să-i facă loc, aşa că zăbovi acolo un timp, bucuros de tovărăşie. Când moscheea se închise pentru noapte, reveni la depozit şi se întinse în locul de lângă uşă pe care-l măturase mai devreme, folosind drept pernă bocceaua în care-şi ţinea tot avutul. Deşi era istovit, abia dacă reuşi să închidă un ochi. Corpul îl durea, iar ţânţarii nu-i dădeau pace. Pisicile scoteau miorlăituri ascuţite şi din când în când îl scrutau din beznă. Când aţipea, era zguduit de coşmaruri: cădea

într-un abis, se tara peste trupuri căzute, era terorizat de o faţă schimonosită de o ură neîmpăcată. Se auzeau urlete şi lovituri, iar dealurile din zare erau acoperite cu măruntaie de un roşu translucid.

După atâtea vise tulburătoare, fu uşurat când auzi chemarea la rugăciunea din zori şi se putu duce la moschee să se spele iar.

Când sosi, Khalifa fu surprins să-l descopere pe Hamza şezând abătut pe pământ, rezemat de uşa depozitului. Se opri brusc şi se holbă la el, exagerându-şi uimirea.

— Ce faci aici aşa de devreme? Nu-i nici măcar şapte. Stai pe-aproape?

Hamza era prea obosit ca să se mai prefacă.

— Am dormit aici, zise arătând spre pământul de lângă el.

— Nu ţi-a cerut nimeni să faci asta. Ce eşti, vreun soi de derbedeu care doarme pe stradă?

Tânărul nu răspunse. Se ridică încet, ferindu-şi privirea de căutătura scandalizată a celuilalt.

— Are nevoie de un paznic după ce soseşte transportul, spuse Khalifa explicându-i ca unui neghiob. Intră într-un nou domeniu de afaceri, cel al echipamentelor de pescuit, şi se teme că vreun pescar o să dea o spargere şi o să-i fure marfa. Pescarii sunt pe jumătate nebuni din cauza haşişului, dar nu cred c-ar face asta. Nu era nevoie să dormi aici. Nu ţi-a cerut-o el, nu?

— N-aveam unde să dorm, mărturisi Hamza.

Khalifa se încruntă drept răspuns, aşteptându-se la linguşiri şi văicăreli. Când asta nu se întâmplă, merse la uşă, făcându-l pe Hamza să sară repede într-o parte, şi descuie lacătul. Deschise un canat şi intră, însă peste o clipă se năpusti afară.

— Cum adică, n-aveai unde să dormi? Nu cunoşti pe nimeni? Parcă ziceai că ai trăit aici.

— Acum mulţi ani, în afara oraşului. Nu ştiu dacă oamenii ăştia mai trăiesc, spuse Hamza. Dacă da, nu cred că vor să mă vadă.

Khalifa tăcu un timp, nehotărât, cu fruntea încreţită, cu o mulţime de întrebări arzându-i în ochi.

— Deci dormi pe unde-apuci, ca un vagabond? Din ce neam te tragi? Nu poţi dormi pe stradă, se răsti el mânios. O să păţeşti ceva. N-ai pe nimeni care să te adăpostească? N-ai niciun ban?

— Abia am sosit, spuse Hamza, de parcă asta ar fi fost o explicaţie suficientă.

— De ce nu i-ai cerut bani ieri? Lui Nassor, de ce nu i-ai cerut

negustorului un avans? răbufni Khalifa scos din fire. Neprimind răspuns, întrebă: Când ai mâncat ultima oară? Ce eşti, un idiot, vreun soi de sfânt? îl apucă de încheietura mâinii stângi şi-i trânti o monedă în palmă. Du-te să cauţi o cafenea şi ia-ţi un *ceai* şi o chiflă. Hai, pleacă, te aştept mai târziu.

Lui Hamza îi fusese ruşine să ceară, în caz că negustorul l-ar fi refuzat ori s-ar fi răzgândit în privinţa slujbei pe care i-o oferise. Nici măcar nu întrebase ce salariu urma să primească. Nu-i spuse asta lui Khalifa, dar plecă supus în căutarea unei cafenele şi-şi luă o chiflă şi o cană mare de ceai. Când se întoarse, Khalifa nu-l băgă în seamă – probabil, se gândi tânărul, pentru că-l socotea nevrednic să-şi bată capul cu el. Mai târziu îşi făcu apariţia camionul afaceristului, şi trei angajaţi încărcară saci de ciment şi ţevi de metal, după care porni în trombă, cu şoferul apăsând pe claxon de parcă ar fi trebuit să-şi facă loc pe un drum aglomerat. Se ivi şi chinezul, îmbrăcat în cămaşă şf pantaloni, şi se opri să stea de vorbă cu Khalifa. În timp ce discutau, acesta din urmă îi aruncă o privire cu subînţeles lui Hamza, ca pentru a spune: „Ascultă-l… e ca unul de-ai noştri, n-are pic de accent chinezul ăsta”.

Veni şi camioneta de la atelierul negustorului: aduse lăzile cu castroane şi mici dulăpioare pe care le umpluse Sungura în ziua precedentă şi luă o nouă încărcătură de scânduri. Khalifa îi arătă lui Hamza unde să aşeze lăzile şi-i explică ce alte mărfuri se aflau în depozit şi cum erau organizate. Aici scândurile, acolo lăzile cu casete ornamentate, dincolo sacii cu mei, iar aici, pe rafturi, pachetele de tămâie învelite în paie. Îi arătă registrul în care erau înregistrate toate intrările şi ieşirile.

— Ştii să citeşti? îl întrebă. Când Hamza dădu din cap afirmativ, îi aruncă o privire atentă. Ştii să scrii?

Hamza încuviinţă iarăşi din cap, ceea ce-l făcu pe Khalifa să zâmbească amar: bănuielile lui în privinţa motivelor pentru care-l angajase negustorul se confirmau acum.

— Te pregăteşte să-mi iei locul, nu-i aşa?

Oricum, a doua zi de lucru a fui Hamza fu aglomerată, iar spaţiul dintre depozite se transformă dintr-un teren viran părăsit într-un loc zumzăind de activitate. Abia spre sfârşitul dimineţii se mai potoli agitaţia, îngăduindu-i lui Hamza să se odihnească puţin.

— Ce-ai păţit? îl întrebă Khalifa arătând spre şoldul lui. Ochii i se plimbară de-a lungul piciorului beteag, apoi urcară spre faţa tânărului. E o boală sau o rană?

— Rană, spuse Hamza.

— Ce-ai păţit? repetă Khalifa. Ai fost la război?

Îşi împinse nerăbdător bărbia în faţă, de parcă ar fi fost enervat de lentoarea celuilalt.

— Un accident, spuse Hamza şi îşi feri privirea, gata să se ridice şi să plece dacă superiorul său ar fi insistat.

Nu era dispus să îndure un interogatoriu.

Spre mirarea lui, Khalifa izbucni în râs.

— Eşti un tip secretos care ascunde ceva urât, n-am nicio îndoială, spuse rânjind, dar îmi place cum arăţi. Miros oamenii de la o poştă. Ascultă-mă, e primejdios să dormi sub cerul liber. Nu ştii cine sau ce bântuie pe-aici noaptea sau ce vin să facă diverse fiinţe la adăpostul întunericului. Nimeni n-ar veni aici ca să facă ceva bun. Dacă ţi s-ar întâmpla ceva, n-ar fi nimeni care să-ţi vină în ajutor. Ar trebui să te culci în depozit şi să te încui pe dinăuntru, dar Nassor n-o să-ţi dea cheile decât dacă e sigur că poate avea încredere în tine.

Tăcu, aşteptând ca Hamza să vorbească, însă acesta nu deschise gura. Oftând resemnat, Khalifa continuă:

— Pricepi ce-ţi spun? E primejdios să dormi pe stradă. Am acasă o magazie pe care o poţi folosi câteva zile. La un moment dat, i-am închiriat-o unui bărbier. A stat acolo vreo doi ani, după care a plecat pe nepusă masă. Scaunul şi oglinda lui sunt încă acolo. Bietul om, nu ştiu ce s-a ales de el. Poate c-o să vină să le ia într-o bună zi, când o să fie gata să se reapuce de muncă. Poţi folosi camera câteva zile dacă vrei – dar numai câteva zile. Ştiu că n-o duci mult mai bine decât un cerşetor, aşa că n-are rost să-ţi cer chirie, cel puţin deocamdată. Poţi să stai acolo o săptămână sau două, până ce reuşeşti să te pui pe picioare. Să nu crezi că poţi să rămâi pentru totdeauna, şi să nu care cumva să aduci femei ori prieteni nebuni. E doar un loc unde să dormi în siguranţă. Şi ai grijă să păstrezi curăţenia, pricepi?

Această ofertă generoasă, pe lângă moneda primită mai devreme, toată acea bunătate pe care n-ar fi anunţat-o atitudinea lui iritabilă şi înfăţişarea posacă îl făcură pe Hamza să-şi schimbe părerea despre el. „Îmi place cum arăţi.” Asta îi zisese şi Nassor Biashara. I se mai întâmplase şi înainte să trezească simpatia altora datorită înfăţişării sale. Ofiţerul german făcuse şi el această remarcă, nu o dată.

Casa lui Khalifa avea un singur etaj, *nyumba ya chini.* Era lipită de o

casă mai înaltă într-o parte, iar în partea cealaltă se afla aleea. *Kibanda chetu,* o numea el, „coliba noastră”, deşi era departe de a fi un bordei amărât. În faţă era o verandă lată, cu acoperişul susţinut de doi stâlpi groşi, lăcuiţi, din mangrovă. Magazia unde urma să locuiască Hamza era de partea cealaltă a verandei, cu uşa dând direct în stradă. În cămăruţă se aflau un scaun de bărbier, o oglindă pe masă şi o bancă de lemn la perete, pentru clientul care-şi aştepta rândul. Khalifa deschise fereastra, care avea obloane zdravene de lemn, lăsând lumina de afară să umple odaia. Hamza îşi putea imagina cu uşurinţă frizeria, cu un client sau doi sporovăind pe bancă în timp ce aşteptau sau un prieten de-al bărbierului venind în vizită ca să umple cu vorbărie orele goale ale zilei. I se păru că vede nişte păr amestecat în praful de pe podeaua de beton, dar poate că era numai o închipuire. Khalifa îl privea de la fereastră ţinându-se cu o mână de zăbrele. Era încruntat, la fel de sever ca întotdeauna, dar la colţurile buzelor îi apăruse un zâmbet de satisfacţie.

— Îi convine Eminenţei Voastre? îl întrebă.

Îi dădu o cheie de la lacăt şi-i aduse o mătură. Hamza mătură pânzele de păianjeni de pe pereţi şi podeaua, întoarse oglinda spre perete şi mută mobila ca să-şi facă un loc de dormit. Apoi se aşeză pe scaunul de bărbier şi se sprijini de suportul pentru ceafa, fericit de norocul care dăduse peste el. Strada din fată era umbrită de casele mai înalte. Suprafaţa ei neasfaltată era ticsită cu oameni în mişcare, iar în timp ce Hamza se odihnea înăuntru, trecătorii aruncau priviri curioase prin uşa deschisă. O închise şi se aşeză la loc. Rămase ore în şir acolo, fără să se mişte, delectându-se cu senzaţia de siguranţă pe care i-o dădea cămăruţa aceea tot mai întunecoasă.

La un moment dat, auzi chemările la rugăciunile de maghrib, răsunând unele după altele. Numără patru muezini. În oraşul acela fuseseră dintotdeauna o sumedenie de moschei, ţinea minte de pe vremuri. Se gândi să caute una, ca să se spele şi să aibă parte de companie. În multe din locurile pe unde umblase nu erau moschei şi-i era dor de ele, nu pentru rugăciuni, ci pentru sentimentul de a fi unul cu ceilalţi pe care-l nutrea întotdeauna într-un lăcaş de cult. Se ridică iute, înainte să-şi piardă curajul, şi porni în căutare. Când ajunse se aşeză tăcut, cu ochii plecaţi, până ce veni clipa să intre în şirul celorlalţi credincioşi. După rugăciune le strânse mâna fără o vorbă celor clin stânga şi din dreapta lui şi-şi văzu de drum.

Trecu pe lângă magazine şi chioşcuri şi cafenele pe străzile luminate, unde oamenii se plimbau ori şedeau în grupuri mici, vorbind sau doar

uitându-se la trecători. Păreau împăcaţi şi mulţumiţi; oare era datorită faptului că se afla într-o parte mai prosperă a oraşului, sau poate că era o oră a zilei când oamenii erau înclinaţi să fie într-o asemenea stare, sau pur şi simplu erau plictisiţi? Când se întoarse acasă îl găsi pe Khalifa aşezat pe o rogojină pe verandă, care acum era luminată. Gazda îi făcu semn să i se alăture şi-i turnă o cană de cafea din termosul lui.

— Ai mâncat? îl întrebă.

Se duse înăuntru şi reveni cu o farfurie cu banane verzi gătite şi un urcior cu apă, pe care Hamza le primi recunoscător. Când sosiră prietenii lui Khalifa, Hamza îi salută şi mai rămase din politeţe câteva minute, după care se retrase în cămăruţa lui din magazie. Stătu mult timp pe podeaua goală, neputând să doarmă. Mintea lui rătăcea la precedenta lui şedere în acel oraş, la toţi oamenii pe care-i pierduse de atunci şi la umilinţele pe care le îndurase. Nu avea de ales, trebuia să le accepte. Cele mai grave greşeli pe care le făcuse înainte de a pleca în armată îşi avuseseră originea în teama lui de a fi umilit; din cauza ei pierduse un prieten care-i era ca un frate şi pe femeia pe care învăţa s-o iubească. Războiul îi zdrobise partea sensibilă a sufletului şi-i înfăţişase exemple copleşitoare de brutalitate care-l învăţaseră ce înseamnă umilinţa. Gândurile acestea îl umpleau de părere de rău, care, îşi spunea, era soarta inevitabilă a omului.

În următoarele zile, Hamza avu impresia că superiorul său se purta cu mai puţină asprime; îi dădea sfaturi, pe care el le asculta fără să crâcnească. Într-o după-amiază, Khalifa insistă ca Hamza să-i ceară un avans negustorului. În drum spre casă se opriră pe la atelier, iar Hamza, găsindu-l pe negustor în biroul lui, îi ceru o parte din salariu în timp ce Khalifa aştepta în faţa uşii, la vedere, dar aparent prea departe ca să audă conversaţia. Tânărul îşi dădu seama că negustorul nu era mulţumit, dar nu ştia ce-l irita mai mult, prezenţa lui Khalifa sau cererea de bani.

— Eşti aici de trei zile şi deja vrei să fii plătit. O să fii plătit după ce-ţi faci treaba, nu înainte, spuse neînduplecat Nassor Biashara.

Trecuseră de fapt cinci zile, dar Hamza rămase tăcut în faţa lui, fără să adauge vreo rugăminte sau implorare Ia cerere. În cele din urmă, Nassor Biashara îi dădu cinci şilingi şi se întoarse la registrul lui.

— Să nu-ţi raci un obicei din asta, zise cu nasul vârât în socoteli.

Pe drum spre casă, Khalifa chicoti.

— Ce zgârciob nenorocit, *bakhili maluun!* Crede că-i poate trata pe

oameni ca pe nişte gunoaie. Ba chiar îi e dator doamnei în vârstă de alături, care face pâine de mei. O pune să-i aducă în fiecare zi câte o turtă de *mofa* şi n-o plăteşte. Ar trebui să vezi cât se chinuie bătrânica aceea ca să facă o turtă. Pune seminţele la înmuiat peste noapte, le zdrobeşte în mojar, le amestecă, le frământă, apoi coace turtele într-un cuptor de lut din curtea din spate. După toată munca asta cere douăzeci de cenţi pentru o turtă, iar nemernicul ăla de tajiri aşteaptă ca sărmana bătrânică să se roage de el ca să-i dea banii cuveniţi.

Când ajunseră acasă, Khalifa era bine-dispus după acea scenă care-l pusese pe negustor într-o lumină proastă, cum i se părea lui.

— Haide să mănânci ceva, spuse mărinimos. *Hodi*, avem un oaspete, strigă prin uşa deschisă.

Hamza intra pentru prima oară în casă şi se întrebă dacă nu avea parte de prea multă ospitalitate prea devreme. Nu era un lucru obişnuit ca un străin să fie invitat astfel într-o gospodărie. Se lămurise deja că superiorul său era imprevizibil şi că prima lor întâlnire îi crease o impresie greşită. Izbucnirile lui de furie nu durau mult, şi-i arătase deja o generozitate surprinzătoare. Hamza nu trăise decât puţină vreme, în copilărie, într-o familie normală. După aceea locuise în spatele unei prăvălii de unde, pentru mult timp, pornise într-o viaţă de fugar, aşa că nu ştia prea bine ce se face şi ce nu se face, având la dispoziţie numai amintirile firave din primii ani de viaţă.

În casă erau două camere, de-o parte şi de alta a uşii din faţă, şi un hol care ducea până la curtea interioară, închisă cu un zid. Văzuse zidul din afară, de pe alee. Khalifa îl conduse în camera din stânga, care avea podeaua acoperită cu o rogojină colorată şi nişte perne rezemate de pereţi. În mod clar, era încăperea de primire a oaspeţilor. II lăsă singur câteva clipe, iar când se întoarse, îl chemă să-i salute pe membrii familiei. Hamza îl urmă până în pragul uşii dinspre curtea din spate şi aşteptă acolo să fie invitat. O femeie rotunjoară, la patruzeci şi ceva de ani, şedea pe un taburet sub un umbrar, făcând mâncare. Avea în stânga un mangal cu o oală la fiert, iar în partea cealaltă, la picioare, un vas de lut acoperit cu un capac din pai. Capul îi era acoperit cu o kanga legată în jurul frunţii şi obrajilor atât de strâns, că presiunea îi umfla faţa. Fără îndoială, pânza fusese strânsă cu puţin timp în urmă, când Khalifa anunţase prezenţa oaspetelui. De sub kanga scăpau totuşi câteva şuviţe de păr cărunt. Se uită la Hamza tăcută, fără să zâmbească, scrutându-l cu o expresie de neplăcere. Khalifa o prezentă drept soţia lui, bi Asha, iar Hamza spuse: „*Shikamoo*”. Nepărând mişcată, ea

pufni în semn de răspuns.

— Ăsta-i cel despre care-mi ziceai? Cel căruia i-ai dat o odaie care nu-ţi aparţine? Ne-ai adus ditamai necazul pe cap, se răsti ea pe un ton certăreţ. Îşi mută apoi privirea sfredelitoare de la soţul ei la Hamza. De unde vine? Ştim de unde se trage? E un străin, şi totuşi i-ai dat o cameră de parcă ai fi stăpânul casei.

— Nu vorbi aşa, îi spuse nerăbdător Khalifa.

— Uită-te la el. *Balaa*[62], zise ea ridicând vocea mânioasă. — N-o să ne aducă nimic altceva decât necazuri. Îl aduci aici să doarmă şi să mănânce ca şi când am fi o societate filantropică^ deşi n-ai nici cel mai mic lucruşor pe numele tău. Întâi un pas, apoi încă unul. Acum îl aduci înăuntru, ca să se uite bine la noi şi să hotărască ce-ar vrea să ne facă. Nu ştii din ce neam se trage, pe unde a umblat sau ce fărădelegi a săvârşit, dar asta n-are nicio importanţă pentru tine. Tot îl aduci aici, ca să ne poată vătăma după bunul-plac. N-ai decât tărâţe în cap!

— Încetează. Nu ponegri un om pe care nu-l cunoşti, spuse Khalifa.

— Îţi zic, c de ajuns să te uiţi la el. *Hana maana*, un individ bun de nimic, strigă ea cu faţa schimonosită de furie. *Balaa*, asta e. O pacoste.

— Bine, bine, dă-ne de mâncare şi gata, zise Khalifa înghiontindu-l pe Hamza să intre în casă. Mergi înăuntru, vin şi eu într-o clipă.

Tânărul se întoarse în camera de oaspeţi şi se puse pe aşteptat. Dispreţul acela neaşteptat – *hana maana* – îl zguduise, însă nu stărui asupra acelui sentiment. Avea să-l examineze mai târziu. Deocamdată nu voia decât ca bărbatul să se întoarcă şi să-i ceară să plece. Poate că bi Asha era suferindă şi asta o făcea să-şi iasă din fire, dar mai degrabă avea o fire răutăcioasă şi dezechilibrată. Văzuse în ochii ei un soi de frenezie. Când Khalifa reveni cu două farfurii cu orez şi peşte, şi el era nervos, ca şi cum s-ar fi certat cu nevastă-sa. Mâncară repede, în tăcere. La sfârşit Khalifa ieşi să se spele pe mâini, apoi îşi chemă şi oaspetele. Uşurat că bi Asha nu mai era acolo, Hamza se spălă la chiuvetă aşa cum îi spuse gazda. Când se uitase prima oară în curte zărise o fată sau o femeie ghemuită într-un colţ din partea cealaltă a bucătăriei, lângă uşa care dădea spre o magazie sau o cameră. Se gândise că era slujnica, iar acum, în timp ce se spăla pe mâini, o văzu clătind oalele la ţeava de apă din colţ. Avea capul acoperit şi-şi ţinea privirea plecată, aşa că nu-i putu zări faţa. Când o salută, îi răspunse fără să se uite la el.

Khalifa şi bi Asha se certau mai des decât pe vremuri. Întotdeauna fusese aspră cu el, părând astfel mai nemulţumită decât era, ceea ce-i dădea o justificare pentru lucrurile scandaloase pe care le rostea. Asta nu înseamnă că insultele nu erau intenţionate sau că nu voia mereu să aibă ultimul cuvânt. Dimpotrivă, şi se obişnuise să câştige în toate disputele casnice. Khalifa îşi juca rolul de soţ tolerant şi blajin care era dispus să accepte multe, dar punea piciorul în prag cina era necesar. Uneori, certurile lor se încheiau cu un schimb de zâmbete aproape imperceptibile, ca şi când ar fi văzut amândoi realitatea din spatele rolului interpretat. În ultimul timp însă, bi Asha îi vorbea adesea pe un ton ritos şi bănuitor, iar el fie se retrăgea până la punctul în care-şi cerea scuze scâncind, fie îi dădea o replică brutală.

Afiya nu înţelegea de ce-l adusese baba pe oaspete până în curtea din spate. Nu mai făcuse asta niciodată, cel puţin de când stătea ea acolo. Când Ilyas venea în vizită nu trecea niciodată de camera de oaspeţi, şi bi Asha era cea care venea să-l salute. Baba trebuie să fi ştiut că bimkubwa n-avea să fie mulţumită că un străin pătrundea astfel în intimitatea gospodăriei. Nici măcar vânzătorul de peşte şi cărbunarul, care veneau des, nu treceau dincolo de uşa curţii din spate. Singura excepţie pe care şi-o putea aminti era meşterul de saltele, care era bătrân şi o cunoştea pe bi Asha din copilărie şi-i repara dintotdeauna saltelele.

Baba ar fi trebuit să-şi amintească şi că bi Asha îl detesta pe bărbatul acela. În parte din cauza poveştilor pe care i le spusese el însuşi despre tânăr: că Hamza părea suferind, că nu dezvăluise nimic despre neamul ui sau despre locurile pe unde umblase.

— Pare să fie un vagabond, zisese dispreţuitoare bi Asha.

— Cred că a fost la război, spusese baba Khalifa.

— Atunci înseamnă că e şi primejdios, un ucigaş, scuipase ea cuvintele ca să-l provoace.

— Nu, nu. Trebuie s-o fi dus foarte greu. Gândeşte-te, ar fi putut să fie Ilyas în locul lui!

— Nici gând! Ilyas avea neamuri. Îmi spui că ăsta n-are niciun neam. Cum se poate ca un om cumsecade să n-aibă niciun neam? E un hoinar, atâta tot.

Poate că baba Khalifa nu uitase cât de mult îi displăceau ei străinii. Poate că-l adusese înăuntru pentru a-i spune că nu era de negândit ca Ilyas să fi scăpat cu viaţă şi să fie în drum spre casă. Trecuseră trei ani de la sfârşitul

războiului, şi tot nu primiseră nicio veste de la el. Afiya nu i-o spusese nimănui, dar în sufletul ei simţea că-şi pierduse fratele. Dacă baba Khalifa îl adusese pe celălalt în casă pentru a le aminti de Ilyas, atunci făcuse o greşeală, căci tot ce reuşise fusese s-o provoace pe bi Asha să profeţească dezastrul. *Balaa!* Se purta straniu şi foarte urât cu soţul ei, iar Afiya ştia că ea însăşi contribuia la nerăbdarea şi agitaţia femeii, deoarece avea nouăsprezece ani şi era încă nemăritată, deşi tot nu putea pricepe de ce era un lucru atât de important. Presupunea că bi Asha dăduse deja sfară-n ţară că fata pe care o creştea era disponibilă. Primise şi refuzase deja două cereri în căsătorie.

Prima fusese de la un bărbat la vreo patruzeci de ani, funcţionar la departamentul pentru agricultură înfiinţat recent de administraţia britanică. Afiya nu-l văzuse niciodată, dar el o zărise pe stradă şi se interesase în privinţa ei, după care îi ceruse mâna. Baba Khalifa zisese nu, individul avea o anumită reputaţie, şi pe urmă care era graba? Afiya asistase la discuţie.

— De reputaţie? întrebase certăreaţă bi Asha. Are o slujbă bună la guvern. Propunerea fui vine din surse onorabile şi oferă o zestre mulţumitoare. Dă-mi un motiv pentru care ar trebui să-l refuz.

— Un motiv foarte bun e acela că propunerea nu se referă la tine, ci la Afiya, replicase furios baba Khalifa. Prin urmare, de ea depinde dacă o acceptă sau nu.

— Nu-mi veni cu discursurile tale. Nu e alegerea ei. Are nevoie de sfaturi ca să ia hotărârea cea bună. Ce reputaţie?

— O să-ţi spun mai târziu, zisese Khalifa, iar Afiya înţelesese că prefera să nu vorbească despre asta în faţa ei.

Bi Asha râsese batjocoritor.

— O vrei pentru tine, aşa-i? Crezi că-s oarbă? O să refuzi toate propunerile, pentru c-o aştepţi să se coacă aşa încât s-o iei ca a doua nevastă.

Cuvintele o izbiseră pe Afiya în piept. Se uitase la baba Khalifa, a cărui gură se căscase de uluire. Peste o clipă, el spusese cu glas scăzut:

— Reputaţia lui e că are o obsesie pentru femeile uşoare… femeile care iau bani ca să… prostituate, ce mai. Aşa se distrează el. Scuteşte-o pe fata noastră de nenorocirea asta şi spune nu.

A doua propunere venise cu numai câteva săptămâni în urmă de la alt tip destul de în vârstă, administratorul unei cafenele. Era bine cunoscut în cartier. Cafeneaua lui era pe strada principală, şi Afiya trecuse prin faţa ei

de multe ori. Spre deosebire de cel dintâi pretendent, care nu mai fusese căsătorit, administratorului cafenelei îi plăcea în mod deosebit să se însoare. Dacă accepta propunerea, Afiya avea să-i fie a şasea nevastă, deşi el nu ţinea niciodată două în acelaşi timp. Îi era un soţ fidel nevestei momentului, oricare ar fi fost aceasta. Prefera tinerele orfane sau fetele din familii sărace care ar fi fost recunoscătoare pentru zestre. Se însura cu ele, le ţinea câţiva ani şi apoi, când altă tânără îi atrăgea atenţia, divorţa şi se însura iar. Cafeneaua mergea bine, aşa că-şi putea permite să-şi satisfacă această plăcere. Bi Asha nu avusese nevoie de prea multe argumente ca să respingă această propunere.

— Ce nenorocit, ce mizerabil! Nu suntem atât de amărâţi încât să avem nevoie de zestrea lui scârboasă, spusese ea.

Acuzaţiile ei la adresa lui baba Khalifa înveninaseră însă atmosfera. Afiya începea să înţeleagă de ce bi Asha îi era atât de ostilă, şi îi părea rău că femeia se temea de o trădare atât de gravă din partea oamenilor care-i erau cei mai apropiaţi. Fără îndoială, spaima ei era neîntemeiată. După ce soţia lui rostise acele cuvinte, Khalifa se ridicase şi ieşise din casă. Cele două rămăseseră tăcute câteva minute, apoi bi Asha se dusese în camera ei. De atunci nu repetase acuzaţia, dar părea încă şi mai hotărâtă s-o mărite pe fată. Afiya se întreba dacă nu cumva baba Khalifa avusese un alt motiv să-l aducă pe străinul acela în casă. Deşi rezistase tentaţiei de a-şi înălţa capul atunci când el o salutase, îl zărise când intrase în curtea din spate. Ştia din poveştile lui baba că era un tip tânăr, şi poate că voise să-i arate pe cineva mai aproape de vârsta ei în locul pretendenţilor bătrâni şi desfrânaţi pe care părea să-i atragă.

Nu-şi dădea seama cum, însă veştile despre propunerile primite se răspândiseră. Jamila şi Saada o tachinau Iară încetare. Poate că peţitoarea, cine o fi fost, purtase vorba din răutate. Acum Jamila era măritată şi grea cu primul copil. Prietenele Khalidei se distrară de minune pe seama peţitorilor respinşi, spunându-i Afiyei că merita o soartă mai bună şi că trebuia să-l aştepte pe tânărul bogat şi chipeş care avea să vină cu siguranţă s-o ceară. Cine vrea să fie a doua nevastă a cuiva? Când Khalida spuse asta, inima Afiyei începu să bată de să-i sară din piept; oare se aflase şi despre acuzaţia la adresa lui baba Khalifa? Totuşi, cuvintele acelea nu fuseseră însoţite de priviri cu subînţeles şi nu le urmase o tăcere grea, aşa că le luă drept o expresie a dispreţului pentru ideea ca atare, fără să fie o aluzie la o anumită persoană.

10

În aceeaşi după-amiază, după masa penibilă de la Khalifa, Hamza se duse la piaţă să cheltuiască cei cinci şilingi primiţi ca avans. Cumpără o lumânare pentru cămăruţa lui, o rogojină groasă şi un cearşaf de bumbac. Când întinse rogojina pe podea gemu, simţind obişnuitul junghi de durere. Peste câteva minute chinul i se mai domoli, astfel că putu spera la puţină odihnă. Îşi plimbă mâna peste cicatricea urâtă de pe coapsă şi-şi masă muşchiul vindecat. Situaţia avea să se îmbunătăţească. Era deja mai bună. Nu mai era nimic de făcut. Oraşul pe care abia dacă-l recunoştea era pentru el cel mai apropiat lucru de un cămin. Durerea avea să slăbească.

Dimineaţa, Hamza pleca de acasă devreme; se ducea la moschee să se spele şi să înalţe o rugăciune plină de recunoştinţă, apoi îşi cumpăra un urcior cu ceai îndulcit de la o cafenea. După aceea mergea la depozit să-l aştepte pe Khalifa. Aproape în fiecare zi erau transporturi între atelier şi depozit, uneori şi de la depozit până în port, de unde marfa era distribuită spre diverse destinaţii. Aproape în fiecare zi, Idris şi tovarăşul lui veneau în camioneta lor rablagită ca să aducă ori să ridice mărfuri. Se părea că ori de câte ori deschidea gura, Idris scotea câte o obscenitate, iar acolitul lui, Dubu, se grăbea să-şi arate aprecierea cutremurându-se de râs.

Hamza avea sarcina de a mătura terenul din faţa depozitului, şi în zilele cu vânt trebuia să stropească pământul tasat ca să nu se ridice praful. Uneori urca în camionetă ca să-i ajute pe Idris şi Dubu la încărcat şi descărcat în curtea atelierului sau în alte locuri. Lui şi lui Khalifa le rămânea destul timp ca să stea de vorbă la umbra depozitului în vreme ce priveau terenul gol. Lui Khalifa îi plăcea să povestească, iar Hamza era un ascultător atent şi neobosit. Khalifa părea să creadă că i se datora această consideraţie. Nu aduse vorba niciodată despre primirea pe care i-o făcuse bi Asha tânărului.

— Idris e un tip îngrozitor, zise Khalifa. Mi se face pielea de găină ori de câte ori vine pe-aici. E crud şi are o minte murdară, din gură îi ies numai măscări, e ca o fiară care stă cu gândul numai la împreunare. Îl tratează pe Dubu ca pe un sclav. Ştii de ce i se zice Dubu? Pentru că atunci când era mic oamenii credeau că e prost. Avea un cap atât de mare, că părea

deformat. Acum nu arată atât de rău, dar când era copil… Uneori batjocurile de felul ăsta nu se mai sfârşesc. Poate că nu Idris i-a dat porecla, dar îl chinuie cu ea făcând-o să se adeverească. Îşi bate joc de el şi cine ştie ce-i mai face când are răgaz. Bietul Dubu e un om slab şi neghiob.

Şi ştii ce face Sungura în timpul liber? E codoş, nu ţi-ai dat seama? Se vede de la o poştă că e un ticălos. Sigur, nu e din cei violenţi, dar e de ajuns să-i arunci o privire ca să te gândeşti că pune la cale o scârboşenie. E mijlocitor pentru două femei, toată lumea o ştie. Dacă un bărbat o vrea pe una, îi spune lui Sungura, care aranjează totul. De asta i se zice Sungura: e mic şi laş ca un iepure, dar viclean. Nimeni nu îndrăzneşte să se atingă de el, deoarece femeile cele două îl ocrotesc de parcă ar fi pruncul lor. Le spune „mămicile” lui. Sunt nişte muieri guralive şi neruşinate care te dezbracă la piele numai cu ascuţişul limbii. Ţine-te departe şi de el, nu poate să aibă decât o înrâurire proastă.

Hamza trăia discret în magazie, străduindu-se să nu facă zgomot când ieşea şi intra. Nu mai fusese invitat în casă, deşi auzea deseori vocea lui bi Asha ridicându-se când era exasperată sau avea o cerere imperioasă. Khalifa venea câteodată seara să-l invite să stea cu el pe verandă. Avea doi prieteni care-l vizitau cu regularitate la baraza, Maalim Abdalla, profesorul, şi Topasi, un spălător de rufe care locuia în apropiere, şi se ştia din copilărie cu amândoi. Podeaua verandei era acoperită cu o rogojină groasă, iar lumina venea de la o lampă cu ulei, o *kandili,* agăţată de o grindă din tavan. Strălucirea ei aurie, temperată transforma veranda într-un spaţiu interior. Oamenii care treceau pe stradă îşi murmurau salutul, parcă nevrând să deranjeze atmosfera intimă. Toţi cei trei bărbaţi se dădeau în vânt după bârfe.

De obicei, Maalim Abdalla avea ultimul cuvânt. El era înţeleptul grupului şi trăgea concluziile după ce Topasi dezvăluia noutăţile. De asta i se spunea Topasi, „gunoierul”, pentru că-i plăceau la nebunie zvonurile. Când Topasi îşi deşerta sacul, Khalifa îşi făcea numărul obişnuit, indignându-se că totul se ducea dracului. Venea apoi rândul lui Maalim Abdalla să ofere un comentariu inteligent.

Maalim Abdalla începuse şcoala în Zanzibar, după care mersese la şcoala superioară din oraş ca să se califice în meseria de profesor. Cunoştea un tip care lucra pe post de curier la sediul administraţiei coloniale britanice, iar acesta îi aducea să citească ziare vechi, numere din *Tanganyika Territory Gazette,* publicaţia guvernamentală, şi ziarul

coloniştilor din Kenya, *East African Standard.* Engleza lui era rudimentară, învăţată după ureche în primii ani din Zanzibar, dar o exploata cu pricepere, atât în carieră, cât şi la baraza. Accesul sporadic la ceea ce el numea „presa internaţională14 conferea opiniilor şi judecăţilor lui o greutate incomparabilă, cel puţin în propriii ochi. Discuţiile lor erau aprige şi adesea melodramatice, însoţite de hohote de râs şi exagerări. Hamza nu trebuia să participe, dar erau conştienţi de prezenţa lui, căci unul sau altul se întrerupea uneori din vorbit ca să-i explice vreun detaliu. Aşa află el cum se alesese Topasi cu porecla aceea. De cele mai multe ori îl tachinau pentru aerul lui reţinut, dar îi plăcea compania lor şi ştia că reprezenta pentru ei o distracţie inofensivă.

După chemarea la rugăciunea de isha, căreia niciunul dintre cei trei prieteni nu-i dădu curs, uşa casei se deschise uşor şi Knalifa se ridică să ia tava cu ibricul şi ceştile de cafea. Hamza nu văzu cine adusese tava, ar fi fost necuviincios să se holbeze, dar ghici că era slujnica pe care o zărise când fusese înăuntru. Nu-şi putea închipui că bi Asha, mereu furioasa stăpână a casei, s-ar fi coborât să le aducă o trataţie guralivilor de pe verandă. Prima oară, pe tavă se aflau numai trei ceşti, iar Hamza folosi pretextul ca să plece.

— Băiatul ăsta e un sfânţişor, zise Knalifa. Te duci la moschee, fără îndoială. Ei bine, n-o să ajungi la timp.

— Îmi închipui că s-a plictisit de vorbăria ta neghioabă, îi replică Maalim Abdalla. Du-te, tinere, du-te şi fa rost de o binecuvântare.

Peste câteva seri, când erau cu toţii la baraza şi muezinul abia ce strigase chemarea la rugăciunea de isha, uşa se întredeschise ca data trecută. Khalifa îi aruncă o privire lui Hamza, iar acesta se ridică să ia tava. Uitase de rană, şi nu-şi putu stăpâni un geamăt de durere când se puse pe picioare. Se prinse de stâlpul de mangrovă ca să-şi recapete echilibrul, apoi merse repede până la uşă, înainte ca vreunul dintre bărbaţi să fi scos vreo vorbă. Luă tava şi se uită la femeia care stătea în umbra uşii; în ochii ei văzu surprindere şi poate nelinişte. Îi zâmbi uşor ca să-i potolească temerile şi murmură câteva cuvinte de mulţumire, însă nu era sigur că-i ieşiseră inteligibile. Când se întoarse cu tava, observă că pe ea erau patru ceşti. O puse în faţa lui Khalifa, dar nu se aşeză la loc.

— Hai să bei o cafea cu bătrânii, îl îndemnă Khalifa. Ai timp berechet să te duci la rugăciune.

— Hei, păgânule! îl certă Topasi. N-ai voie să-l descurajezi pe un om

care vrea să se roage. E ditamai păcatul, care se adaugă la lista fără sfârşit trecută în dreptul tău.

— Niciodată să nu te vâri între Dumnezeu şi om, proclamă Maalim Abdalla.

Tânărul zâmbi, alegând să nu le spună că nu se duce la moschee doar pentru binecuvântare şi rugăciune. Adesea era o uşurare să scape de sporovăială lor. Intr-o moschee aglomerată nu vorbea nimeni. În timp ce se îndepărta îşi aminti de neliniştea din ochii femeii şi se miră de uimirea şi freamătul pe care i le stârnise. Zărise în acele clipe o siluetă firavă şi o figură ale cărei trăsături sugerau inocentă. Nu ştia cum s-o descrie altfel, ştia doar că asta văzuse. II întrista într-un mod pe care nu-l înţelegea, trezindu-i regretul pentru lungii ani fără dragoste din viaţa lui şi pentru prea puţinele episoade de bunătate. Presupusese că era slujnica, şi poate că asta era, dar era o femeie de vreo douăzeci de ani, nu o fetiţă. Se întrebă dacă nu cumva era a doua soţie a lui Khalifa. Nu era neobişnuit ca un bărbat de vârsta lui să se însoare iar, cu o femeie mult mai tânără. Cutreieră străzile mai mult de un ceas, timp în care se dojeni pentru nostalgie şi naivitate. Totul îşi avea originea în singurătate şi în înclinaţia de a-şi plânge de milă, ca şi cum n-ar fi văzut destule la viaţa lui ca să priceapă că trebuia să-şi folosească toată inteligenţa ca să-şi păstreze mintea limpede şi trupul teafăr.

Peste câteva zile negustorul îl chemă la el şi-i ceru să-i însoţească pe Idris şi pe Dubu în port, ca să ia un utilaj. Era prima oară când mergea acolo din dimineaţa când se întorsese în oraş. Timpul trecuse atât de repede şi fusese atât de ocupat, încât avea impresia că venise de luni bune. Idris conducea camioneta, mândru ca un aristocrat care, în caleaşca lui aurită, trecea pe lângă o mulţime de iobagi recunoscători, cu un braţ sprijinit pe marginea ferestrei deschise, cealaltă mână pe volan, hurducându-se pe drumurile de pământ şi salutând din mers vreun cunoscut. În acest timp nu contenea să vorbească, presărându-şi spusele cu obişnuitele măscări. Dubu, care stătea în mijloc, chicotea supus, pe când Hamza se uita pe geam. Cei doi nu i se mai păreau atât de respingători ca la început, deşi tot nu descoperise cum să scape de pălăvrăgeala scârboasă a lui Idris.

Echipamentul pe care-l comandase negustorul era un motor uriaş cu elice. Idris conduse până la poarta unui depozit de pe chei, unde Nassor Biashara îi aştepta deja. Zâmbind fericit, stătea lângă motorul strălucitor, care era aşezat pe saci de iută. Rezolvase cu documentele, le spuse, mai trebuia doar să ducă maşinăria la depozit. Încărcară motorul în camionetă şi

urcară la rândul lor. Negustorul mergea în cabină, cu Idris. Nassor Biashara era încântat de această achiziţie şi ţinu să asiste personal la depozitarea ei într-un spaţiu pe care, la cererea lui, Khalifa îl pregătise în mijloc, astfel încât să fie protejată de nişte mărfuri mai puţin valoroase. Când terminară, negustorul trimise camioneta la atelier şi-i făcu semn lui Hamza să-l urmeze afară. Cu un aer nemulţumit, Khalifa dispăru în întunericul din depozit.

Odată ajuns în faţa uşii, negustorul se uită în jur ca şi când voia să se asigure că nu-i vedea nimeni. Vârî apoi mâna în buzunarul sacoului şi scoase câteva bancnote împăturite.

— Asta-i salariul tău pentru ultimele trei săptămâni, iar următorul îl vei primi de azi în trei săptămâni, spuse ritos, de parcă s-ar fi aşteptat la un răspuns agresiv. Te plătesc bine pentru că sunt mulţumit de munca ta. Eram sigur că aşa o să se întâmple. De acum vreau să fii paznic de noapte la depozit. O să faci asta deocamdată, şi mai târziu o să vedem ce sarcini o să-ţi dau. O să munceşti aici pe timpul zilei ca de obicei, iar peste noapte o să te încui înăuntru. Ai priceput?

Îi întinse bancnotele, pe care Hamza le luă fără o vorbă şi le băgă în buzunar fără să le numere. Negustorul încuviinţă din cap zâmbind, fără îndoială amuzat de sărăntocul care se purta cu coada pe sus, se gândi Hamza. Nassor Biashara îşi scoase tichia, se frecă pe creştet cum avea obiceiul, apoi se îndepărtă. Hamza se aştepta ca în clipa următoare să apară Khalifa, bombănind că nu fusese chemat să asiste la discuţie, dar poate că era încă şi mai ofensat decât lăsase impresia. Tânărul se aşeză pe banca de lângă uşă şi peste câteva minute îl strigă. Atunci când Khalifa ieşi, îi arătă bancnotele. Khalifa se întinse ca şi cum ar fi vrut să le apuce, însă Hamza le vârî înapoi în buzunar.

— De azi o să fiu paznic de noapte şi-o să lucrez la depozit pe timpul zilei, îi spuse.

— E un prost, mormăi Khalifa. Cât ţi-a dat?

— Nu ştiu, n-am numărat.

— Şi tu eşti un prost, dar de tine îmi pare rău, pentru că te porţi aşa închipuindu-ţi că e o dovadă de bună-cuviinţă sau de demnitate. Cunosc genul, crede-mă, zise Khalifa. Dar el e doar un tolomac care n-a ieşit încă din copilărie. De ce-i aşa de încântat de motorul ăsta? Crede că toţi barcagiii şi pescarii din oraş îl pândesc să i-l fure. Ăsta-i noul lui proiect. A cheltuit o sumă uriaşă ca să cumpere o barcă acum câţiva ani. Urma să facă avere transportând marfa în zonă. N-a făcut nicio avere, iar acum a mai cheltuit o

sumă uriaşă pentru un motor cu convingerea c-o să-i aducă foarte mulţi bani, ceea ce se prea poate să se întâmple, dar până una, alta se poartă ca un nerod şi te pune în primejdie. După lăsarea întunericului trebuie să te încui înăuntru şi să nu deschizi nimănui. În locurile astea părăsite vin să doarmă o grămadă de beţivi şi fumători de haşiş. Ai priceput? Orice ai auzi de afară, să nu deschizi uşa. Lasă-i să-şi facă unii altora ce au chef, dar tu rămâi înăuntru.

Khalifa părea atât de îngrijorat pentru siguranţa lui, încât Hamza se abţinu să-i spună că văzuse la viaţa lui lucruri mult mai rele decât nişte beţivi şi fumători de haşiş; în schimb, dădu aprobator din cap şi promise că va fi atent. În acea după-amiază îşi luă lucrurile din magazia lui Khalifa, se opri la cafenea să ia o pâine şi o bucată de peşte şi se întoarse la depozit. În cursul nopţii auzi pisici umblând pe acoperiş şi mieunând pe alei, şi chiar înainte să adoarmă auzi un beţiv cântând şi apoi izbucnind în plâns, răcnind un nume ca şi cum ar fi fost chinuit de dor. Se trezi şi rămase cu ochii în tavan, aşteptând răsăritul.

În fiecare seară, înainte să se întunece, îşi făcea un pat din saci de iută peste care îşi aşeza rogojina, *busati*. Aşternutul acesta îi absorbea o parte din durere, cu excepţia momentelor când se întorcea de pe o parte pe alta în somn. Apoi se ducea la cafenea să mănânce, curry cu carne de capră sau peşte, uneori doar pâine cu unt. După aceea mergea la moschee să se spele şi să se roage, astfel că ajungea la depozit când se făcea întuneric de-a binelea. Aprindea lampa cu ulei pe care i-o ceruse negustorului, zăvora uşa şi se culca. Dacă nu-i venea somnul, lua o carte din desagă şi o răsfoia. Lumina era prea slabă ca să distingă scrierea veche din cartea lui Schiller, aşa că nu putea citi decât părţile pe care le ştia deja. Scotea cartea nu numai de dragul lecturii, ci şi pentru că-i făcea mare plăcere s-o ţină în mână şi să-i întoarcă paginile.

Apoi, lungit pe aşternut în lumina aurie a lămpii, încerca să nu bage în seamă fojgăiala şoarecilor care umblau printre saci şi lăzi. Câteodată se simţea ca un om din preistorie, când apusul soarelui însemna retragerea într-o vizuină din pământ, era ca un om al peşterilor care se ascundea de terorile nopţii. Ţinea lampa aprinsă tot timpul, însă asta nu-i apăra de şoaptele care-i răsunau în minte în nopţile de insomnie. De multe ori adormea imediat, dar erau nopţi când vedea în vis corpuri sfâşiate şi mutilate;
glasuri puternice, încărcate de ură, zbierau la el şi era privit de ochi gelatinoşi, transparenţi. Odată cu trecerea săptămânilor ajunse să doarmă

mai mult, chiar până la ivirea zorilor. În fiecare dimineaţă se trezea surprins că dormise atâta şi-şi număra orele de somn netulburat ca un prăvăliaş amărât care-şi socoteşte bănuţii adunaţi peste zi. Era recunoscător că se putea bucura de odihnă.

Dură aproape o lună până când mecanicul care monta motoare ajunse la dhow-ul lui Nassor Biashara. Operaţiunea urma să se desfăşoare pe limba nisipoasă de la marginea estuarului, în spatele portului unde se efectuau de obicei reparaţiile. Refluxul atrăgea apa din estuar în ocean, iar spre sfârşitul zilei fluxul o aducea înapoi, însă mareea ajungea până la limba nisipoasă numai când era lună plină. Vizita mecanicului fu anunţată şi apoi amânată de patru ori. Cu câteva zile înainte să apară în sfârşit, barca fu trasă pe plajă la reflux. Echipajul aşeză trunchiuri de mangrovă pe nisip şi aşteptă fluxul, când toată mâna de lucru disponibilă, inclusiv angajaţii negustorului şi trecătorii curioşi, se opinti să ridice barca pe buşteni şi s-o urce cât mai sus pe ţărm. Acolo fu legată de nişte stâlpi zdraveni ca să nu alunece înapoi, după care nu mai rămânea decât să sosească mecanicul. Khalifa nu participă la aceste eforturi, mulţumindu-se să pună întrebări sarcastice despre meşterul acela pe care nu-l văzuse nimeni. Nici negustorul nu acordă atenţie operaţiunii, nu se deranja nici măcar să se înfurie pe repetatele amânări ale mecanicului, de parcă n-ar fi avut nimic de-a face cu el. Hamza era nedumerit de purtarea lui, dar se gândi că poate aşa îşi păstra el demnitatea, refuzându-i mecanicului satisfacţia de a se şti indispensabil. Ambarcaţiunea aşteptă astfel câteva zile, ca un gândac răsturnat pe spate. În ziua când mecanicul se declară disponibil, camioneta veni să ia motorul şi pe Hamza, care urma să ajute. Nici măcar Khalifa nu rezistă perspectivei de a asista la marea operaţiune şi veni şi el pe limba de nisip.

Spre deosebire de negustor, căpitanul vasului, nahodha, nu era preocupat să-şi păstreze demnitatea, iar în ziua când mecanicul veni în sfârşit, cei doi îşi petrecură prima oră urlând unul la celălalt, în timp ce Dubu şi Hamza stăteau la umbra firavă a bărcii, iar Idris şi Khalifa, în cabina camionetei. Nahodha, care era un bărbat scund, pe cale de încărunţire, la vreo cincizeci de ani, cu pielea întunecată şi bătucită de soare şi de vânt, îi spuse mecanicului că era un idiot şi un nemernic fără creier care irosea timpul tuturor. Mecanicul, care avea cam treizeci de ani, o barbă îngrijită şi o cascheta, şi care sosise călare pe motocicletă şi era conştient de propria-i importanţă, îi zise căpitanului să aibă grijă cum îi vorbea, pentru că nu era

unul dintre băieţeii drăguţi cu care-i plăcea acestuia să se joace. Avea o grămadă de treabă, şi dacă lui nahodha nu-i convenea, putea să caute alt mecanic. Cum nu era deloc sigur că un altul s-ar fi prezentat la muncă mai repede, ameninţarea aceasta avu efect. După o vreme, ostilitatea se mai potoli şi cei doi se apucară să monteze motorul mai schimbând câte o insultă din când în când. La flux traseră vasul în apă, unde mecanicul termină operaţiunea de instalare. Idris conduse camioneta până la atelier ca să-l aducă pe negustor, care voia să fie de faţă când mecanicul pornea motorul. Scena se derulă în ovaţiile tuturor. De acum nahodha şi mecanicul vorbeau, râdeau şi se felicitau de parcă s-ar fi ştiut de-o viaţă, ceea ce probabil că era adevărat.

În timp ce serbau instalarea preţiosului motor, zâmbetele negustorului vădeau îngrijorare, poate pentru viitorul noii sale afaceri. Îl chemă pe Hamza la el şi îi spuse că acum, că motorul fusese montat, nu mai era nevoie să păzească depozitul noaptea, aşa că putea să-şi ia lucrurile şi să se întoarcă acasă. A doua zi de dimineaţă trebuia să se prezinte la birou cu cheile de la depozit ca să-şi poată lua salariul; era posibil să i se găsească alte însărcinări, dar negustorul nu-i promitea nimic.

Hamza nu se aşteptase să i se ia atât de repede postul de paznic, şi primi vestea cu amărăciune. Fusese o perioadă în general tihnită, în ciuda singurătăţii şi neliniştii care îl copleşeau câteodată: muncea la depozit ziua, stătea de vorbă cu Khalifa sau mai curând asculta poveştile acestuia, apoi se culca în lumina aurie a lămpii cu ulei şi în umezeala şi căldura stranie a mărfurilor. Asta îi dădea timp să se odihnească şi să reflecteze şi să-şi pună ordine în gânduri. De asemenea, retrăise multe regrete şi suferinţe, însă acestea erau oricum în sufletul lui şi nu spera să le poată alunga vreodată.

A doua zi îi spuse lui Khalifa că nu mai era paznic de noapte.

— Mi-a cerut să-i dau cheile în dimineaţa asta. Din câte mi-a făcut impresia, voia să spună că nu mai are ce să-mi dea de lucru, dar nu-s sigur.

— E un şmecher, un oportunist care nu ştie decât să înşele şi să ticluiască planuri în secret, zise Khalifa încântat să descrie răutatea negustorului. Te vei fi gândit c-o să-ţi dea o uniformă de paznic în toată puterea cuvântului şi c-o să-ţi amenajeze o sală de toaletă ca să-ţi poţi face abluţiunile şi să te rogi la depozit. Eşti un tâmpit dacă ai încredere în individul ăsta. Peste câteva clipe, înmuiat, adăugă: Păi, atunci întoarce-te în cămăruţa ta din magazie, ce să facem. Poate c-o să se ivească altă slujbă.

Hamza îl găsi pe Nassor Biashara în atelierul de mobilă. Vorbea cu

bătrânul pe care-l văzuse brodându-şi tichia cu câteva săptămâni în urmă. Venise acolo de câteva ori când avusese diverse comisioane şi-şi vârâse capul înăuntru ca să vadă ce se mai întâmpla şi să adulmece lemnul. Acum ştia că pe bătrân îl chema Sulemani şi că era maistrul atelierului. Toată lumea îi zicea Mzee[63] Sulemani, deşi probabil nu împlinise şaizeci de ani. Ajutorul lui, bărbatul mai tânăr care era atât de mândru de coada lui de cal, nu era acolo în dimineaţa cu pricina. II chema Mehdi şi de obicei mirosea a alcool stătut, ca şi cum s-ar fi trezit după o noapte de beţie şi ar fi venit la serviciu fără să-şi clătească măcar gura. Uneori îşi apăsa degetele de tâmple de parcă l-ar fi durut capul, şi Hamza se gândea că ar fi fost un coşmar să facă munca aceea mahmur, cu tot zgomotul pe care-l stârneau fierăstrăul şi loviturile de ciocan. Îşi aducea aminte cum îl chinuia mahmureala pe locotenent după lungile partide de băut la care se dedau germanii. În atelier era şi un adolescent pe nume Sefu, care şmirgheluia şi lăcuia şi făcea curat la sfârşitul zilei. Fratele lui mai mic venea şi el câteodată, numai ca să-şi facă de lucru şi să se arate dornic în cazul în care se ivea vreo slujbă. Pe aceştia doi îi văzuse Hamza cărând recipientul cu lac în prima zi. Nassor Biashara lucra şi el în atelier în unele zile. Întocmea proiectele pentru piesele de mobilier în birou, dar adesea venea să finiseze cu mâna lui micile obiecte ornamentale.

Când Hamza intră în atelier, Mzee Sulemani îl asculta pe negustor cu un aer uşor încruntat, deşi în mod normal fruntea lui nu avea niciun rid şi faţa îi era complet inexpresivă. Negustorul termină de vorbit cu el, apoi se întoarse spre Hamza şi întinse mâna să ia cheile.

— Vino cu mine, îi zise şi porni spre birou fără să-l aştepte.

Hamza se uită la tâmplar, care îi oferi o privire de necitit.

În momentul în care îl ajunse din urmă pe Nassor Biashara în mica încăpere de lângă atelier, acesta spuse cu aerul că abia îi venise ideea, deşi era limpede că aşteptase nerăbdător să i-o transmită:

— Ţi-ar plăcea să lucrezi cu lemnul, nu-i aşa? Te-am văzut intrând acolo din când în când. Îmi dau seama întotdeauna când oamenilor le place lemnul. Te-am văzut adulmecând scândurile, ăsta e un indiciu clar. Oricum, nu mai ai nimic de făcut la depozit. Te-am angajat numai pentru că-mi plăcea cum arăţi şi aveai nevoie de o slujbă, dar te-ai descurcat bine. Nu ştiu ce i-ai făcut cârcotaşului ăluia de Khalifa, dar se pare că te simpatizează, lucru care nu-i stă în obicei. Ei bine, ce părere ai avea dacă te-aş invita să lucrezi în atelier? Ai putea să-l ajuţi pe Mzee Sulemani, iar el te-ar învăţa

tot felul de treburi. E un tâmplar nemaipomenit. Nu vorbeşte mult, dar te poţi bizui pe el şi poţi să prinzi secretele meseriei. Poate o să devii tu însuţi tâmplar într-o bună zi. *Vipi,* ce zici?

Oferta era atât de neaşteptată, încât o clipă Hamza nu putu decât să zâmbească larg. Negustorul îi întoarse zâmbetul şi dădu din cap aprobator.

— Îţi stă mult mai bine când zâmbeşti aşa. Aşadar, se pare că ideea îţi surâde. Mehdi n-o să vină un timp. A luat-o complet razna… bea enorm, se împleticeşte pe străzi căutând harţă şi apoi se duce acasă să-şi bată nevasta şi sora. Nu l-aş fi ţinut aici atâta vreme, dar tatăl lui era prieten cu al meu, aşa că n-am avut de ales. De data asta se pare că s-a încăierat cu cine nu trebuia şi un individ l-a ameninţat că-l taie cu cuţitul. Acum mama lui îl imploră să se ducă la Dar es Salaam, unde au nişte rude, ca şi când asta l-ar putea salva de el însuşi. Oricum, nu ştiu ce mai aştepţi, treci în atelier şi pune-te pe treabă!

Mzee Sulemani îi dădu la început sarcini simple: îi ceru să mute piese de mobilier dintr-o parte în alta, să ţină de capătul unei scânduri în timp ce el o rindeluia sau dădea găuri, supraveghindu-l permanent şi instruindu-l. Hamza se conforma sârguincios şi îşi cerea scuze pentru cea mai mică greşeală. Tâmplarul îi indică şi alte soiuri de lemn: *mkangazi,* mahon, *mvinje,* chiparos, *mzaituni,* măslin. Îl puse să miroasă şi să atingă scândurile ca să le recunoască ulterior. Hamza îi adresă nenumărate întrebări, fără să-şi ascundă entuziasmul, iar peste câteva zile putu constata că bătrânul nu mai era atât de bănuitor ca la început. La sfârşitul zilei de muncă, Mzee Sulemani depozita toate sculele într-un cufăr, apoi îl încuia cu un lacăt şi vâra cheia în buzunar. Închidea toate ferestrele explicându-i tânărului cum trebuia lăsat atelierul pentru a doua zi. În momentul în care îi spuse pe nume când se pregătea să închidă, „Hamza, mâine *inshaallah*[{64}]“, mesajul fu limpede: era binevenit. Întotdeauna făceau pauză la prânz, astfel ca Mzee Sulemani să poată lucra la broderia lui, deşi nu mânca nimic. Gândul la noua sa ocupaţie îi stârnea lui Hamza mai mult entuziasm decât orice îndeletnicire pe care o avusese vreodată.

Era atât de încântat, încât Khalifa râse în hohote auzind ştirea, apoi le repetă povestea prietenilor de la baraza, care îl tachinară pe tânăr numindu-l *fundi seramala*[{65}]. Se instală iarăşi în cămăruţa din magazie şi îşi reluă rutina: se spăla la moschee, lua cina la cafenea şi în unele seri stătea pe verandă cu Khalifa şi prietenii acestuia în timp ce ei dezbăteau mersul lumii. Asta dură însă numai câteva zile. Intr-o dimineaţă, bi Asha îl chemă

la uşa casei şi-l trimise la cafenea să facă nişte cumpărături. Băiatul care le aducea de obicei pâinea şi chiflele nu venise, aşa că îi cerea lui Hamza să-i ţină locul. Era prima oară când îi vorbea de la izbucnirea de furie din curte, dar se purta ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. „Ia banii ăştia şi adu pâinea şi chiflele de la cafenea. Hai, fuguţa!” Asta deveni sarcina lui în fiecare dimineaţă. Bătea la uşă, iar femeia mai tânără îi dădea bani potriviţi şi un coş. Drept răsplată primea o felie de pâine şi o cană de ceai la micul-dejun. Femeia îl striga, iar el se ducea la uşă să le ia. Nu o mai privea ca pe o slujnică. Îi spusese că o chema Afiya.

Era trimis şi cu alte însărcinări: să ducă la rude sau vecini un pachet, un coş cu mâncare sau un mesaj. Uneori bi Asha îi oferea serviciile unui vecin care avea nevoie de o mână de ajutor. De multe ori îi vorbea pe aceiaşi vecini pe la spate, amintindu-şi nenumăratele ocazii în care îi greşiseră şi blasfemiile pe care le rostiseră în mod repetat. Părea să fie înconjurată de blasfematori, şi recita fragmente din Coran când îl trimitea pe Hamza la oamenii respectivi, ca să-i ofere o anumită protecţie, spera el. II expedia în astfel de misiuni în modul ei abrupt, de parcă ar fi avut tot dreptul să-i ceară aşa ceva. Khalifa nu voia să-i ia chirie, ceea ce-i crea lui Hamza obligaţii faţă de gazde. Acest lucru îi dădea un sentiment plăcut, că aparţinea unei familii, aşa că nu se supăra să fie pus la treabă. Ajunse chiar să se deprindă cu asprimea lui bi Asha, care nu dădea niciun semn de îmblânzire. Oricum, era mai bine să fie obligat să se facă util decât să fie primit ca un dezastru iminent: *Balaa. Hana maana.*

— Mzee Sulemani e mulţumit de munca ta, îi zise Nassor Biashara. Ştiam eu. Ştiam c-o să fii bun la treaba asta. Spune că ai maniere, lucru foarte important în ochii lui. Nu înseamnă doar politeţe, ci mult mai mult decât atât.

Făcu o pauză, aşteptând. Hamza simţea că era supus unei încercări, dar nu ştia în ce mod. Prin urmare, îl lăsă pe negustor să-i explice.

— Nu că mi-ar fi vorbit el despre asta, dar o să-ţi spun care-i părerea mea. Îl cunosc de mult. Nu foloseşte niciodată cuvinte tari. Nu mă refer la înjurături, nici măcar nu pronunţă numele lui Dumnezeu aşa cum o facem cu toţii, *wallahi*[66] şi aşa mai departe când vrem să ne întărim spusele. Şâşâie la tine dacă zici *„wallahi”*, ca şi când ai lua în deşert numele Domnului. Cel mai rău lucru pe care-l poate spune despre cineva este: „Nu-l cred”. Venerează adevărul, deşi sună mai pompos decât aş fi vrut. Poate că

ar fi mai bine să spun că apreciază sinceritatea, deschiderea, ceva de felul ăsta, fără mare tam-tam… şi tu eşti aşa. Asta voia să zică atunci când a spus că ai maniere. Nu ţi-ar spune-o ţie în faţă, de aceea o fac eu acum.

Hamza nu ştia ce să zică. Era mişcat de faptul că tâmplarul avea o părere atât de bună despre el şi că negustorul fusese atât de cumsecade încât să i-o transmită. Uneori îl tulbura să audă vorbele grele pe care le rostea Khalifa despre Nassor Biashara; lui nu i se părea un om chiar aşa de rău.

— Mi-a zis că stai în casa lui Khalifa, continuă negustorul pe un ton mai puţin prietenos, mai puţin aprobator. Nu ştiam. Deci ai început să te descurci. E drept însă că mie nu mi-ar plăcea să-l văd toată ziua pe cârcotaşul ăla.

— Nu stau chiar în casa lui, spuse Hamza. Mi-au dat voie să folosesc o cămăruţă din curte care era pe vremuri frizerie.

— Cunosc foarte bine casa aceea; de altfel, nu e cu adevărat a lui. Sau a ei. Cum ţi se pare bi Asha? Cam a naibii, nu? Nu ştiu care din ei l-a acrit mai tare pe celălalt, dar cred că ea e capul răutăţilor. E o femeie care nu ştie decât să se plângă. Dar să nu care cumva să duci vorba mai departe, suntem rude, ştiai? Bine, mai degrabă sunt rudă cu gospodăria lor, zise negustorul, vârându-şi iarăşi nasul în hârtii ca să împiedice continuarea conversaţiei.

— Am auzit că eşti rudă cu Nassor Biashara, îi spuse Hamza lui Khalifa mai târziu. Sau mai degrabă el e rudă cu gospodăria ta, aşa a zis.

Khalifa căzu pe gânduri câteva clipe.

— Aşa a zis? Că e rudă cu gospodăria?

— Dar ce înseamnă „gospodărie” după el? se miră Hamza. Se referă la bi Asha?

Khalifa încuviinţă din cap.

— Ţi-am zis că e un ticălos viclean. E un făţarnic căruia îi plac înfloriturile astea de modă veche. Oamenii ca el cred că e necuviincios să vorbeşti despre femeile din familie.

Hamza simţi că celălalt ar fi vrut să mai spună ceva, dar ezita. Îi mai turnă nişte cafea – era seară şi stăteau singuri pe verandă – şi-l întrebă:

— În ce fel sunteţi înrudiţi?

Khalifa nu se grăbi să răspundă. Sorbi din cafea şi-şi adună gândurile sub privirea tânărului, care ştia că urma să afle toată povestea la timpul potrivit.

— Ţi-am zis că am lucrat pentru tatăl lui, Amur Biashara, un adevărat tâlhar în tagma negustorilor. Am fost mâna lui dreaptă mulţi ani. Atunci ne-am căsătorit şi noi, bi Asha şi cu mine. Bwana Amur era rudă cu ea şi el a

aranjat… în sfârşit, ne-a făcut cunoştinţă.

— Cum ai ajuns să lucrezi pentru el? întrebă Hamza văzând că tăcerea care se lăsase se prelungea; de obicei, Khalifa nu avea nevoie să fie îmboldit să vorbească.

— Chiar vrei să auzi toate poveştile astea de când lumea şi pământul? Tu nu-mi spui nimic despre tine, după care mă descoşi, şi eu nu-s în stare să rezist. Asta-i blestemul îmbătrânirii. Nu-mi pot ţine gura.

— Chiar vreau să aflu povestea tâlharului, îl asigură Hamza rânjind, deoarece ştia că prietenul său nu se putea abţine.

*

Abia începuse *kusi*, musonul de vară, când Hamza sosise în oraş. Pe atunci negustorii veniţi de departe ajunseseră deja acasă, în Somalia şi sudul Arabiei şi vestul Indiei. Nu ţinea minte cum fusese vremea în oraş pe când locuia acolo, iar după ce plecase, petrecuse mulţi ani grei în interior, la mare distanţă de vânturile de pe coastă. Toată lumea îi spusese că acele luni de la mijlocul anului erau cele mai frumoase, dar nu înţelesese precis ce voiau să spună. Când sosise, pământul era încă verde în urma perioadei lungi de ploi şi vântul nu bătea prea tare. Mai târziu, vremea deveni mai uscată şi mai caldă, iar odată cu începutul musonului de iarnă, *kaskazi*, veniră valurile mari şi vânturile puternice, apoi ploile scurte şi, în fine, în prima parte a noului an, vânturile constante dinspre nord-est.

Vântul acela aduse înapoi navele comerciale. Principalele lor destinaţii erau Mombasa şi Zanzibar, oraşe prospere cu negustori bogaţi gata să vândă şi să cumpere, dar unele se răzleţeau în alte porturi, printre care şi al lor. Sosirea vaselor era aşteptată cu nerăbdare, şi reîncepeau să circule legendele despre căpitani şi echipaje: haosul pe care-l stârneau când ocupau orice spaţiu liber ca să-l transforme în loc de campare, mărfurile nemaipomenite cu care defilau pe străzi, o mulţime de nimicuri, dar şi câteva lucruri de mare preţ, covoarele groase şi parfumurile rare, munţi de curmale şi batog de macrou regal şi bucăţi de rechin uscat pe care le vindeau de-a valma negustorilor, neostoita lor poftă de fructe, mai ales de mango, şi violenţa lor nestăpânită, care în trecut iscase bătălii în toată regula şi-i silise pe localnicii speriaţi să se încuie în case. Marinarii umpleau moscheile până să dea pe-afară, răspândind mirosul greu al cămăşilor şi tichiilor lor, care de mult nu mai erau albe. Zona din jurul portului încasa

cea mai mare parte a exceselor. Atelierul de tâmplărie şi casa lui Khalifa erau destul de departe, astfel că singurii călători care ajungeau până acolo erau vânzătorii ambulanţi, cu coşurile lor cu răşină, mirodenii, parfumuri, mărgele, flecuşteţe de alamă şi stofe groase vopsite şi brodate în culori medievale. Câteodată nişte negustori *suri* care se rătăciseră străbăteau cu pas marţial cartierul, legănându-şi viguros bastoanele de parcă ar fi traversat un teritoriu inamic. În spatele lor se aduna o ciurdă de copii care strigau vorbe de batjocură şi scoteau sunete ce imitau vânturile, lucru pe care *suri* îl găseau deosebit de jignitor, după cum ştia toată lumea.

Dacă atelierul şi casa lui Khalifa nu erau în calea comercianţilor şi marinarilor, cu totul altfel stăteau lucrurile pe terenul din faţa depozitelor. Se adunau acolo în fiecare zi, ba unii îşi făceau şi culcuş peste noapte. Vânzătorii de fructe, porumb copt, manioc şi cafea simţiseră îndată că era rost de negoţ şi transformaseră zona în piaţa zumzăitoare pe care i-o descrisese cu atâta nostalgie Khalifa lui Hamza. Depozitul fusese golit în ultimele luni, fiind pregătit să primească marfa nouă. Dimineaţa, Nassor Biashara lucra la măsuţa pe care şi-o instalase în depozit, chiar lângă uşă. După-amiaza se întorcea la atelier să-şi pună hârtiile în ordine, lăsându-l pe Khalifa să se ocupe de preluarea şi stivuirea mărfurilor. Pentru acesta din urmă era o perioadă tumultuoasă; adesea trebuia să stea până târziu, umblând ţanţoş cu listele în mână ca să verifice intrările. Lui Hamza i se părea că revenise în mediul lui, ca angajat al unui negustor cu apucături piratereşti, şi că-i făcea mare plăcere să-i trimită pe Idris şi Dubu în port şi să-i supravegheze pe hamalii care fuseseră tocmiţi să descarce marfa.

Zilele de lucru erau acum foarte diferite. De obicei, Khalifa încuia depozitul la începutul după-amiezii, lăsa cheile la atelier şi se ducea acasă. Dacă n-avea multă treabă la atelier, Hamza îl însoţea pentru prânz, pe care-l lua în camera lui sau pe verandă. Mzee Sulemani rămânea în atelier fără să mănânce. Hamza se întorcea după masă, iar când muezinul intona chemarea la rugăciune, cei doi măturau prin atelier şi încuiau. Dacă nu se ducea acasă să ia prânzul, porţia îi era păstrată pentru mai târziu. În felul acesta, Hamza devenise parte a gospodăriei, rămânând totodată în afara ei, în cămăruţa din magazie. Nu mai intrase niciodată în casă, iar când bi Asha îl chema din curtea interioară ca să-l trimită cu vreo însărcinare, aşa cum făcea adesea, cu un glas ce răsuna până la câteva case mai încolo, tânărul mergea până în prag şi o aştepta acolo. Încerca să evite transformarea în servitor, străduindu-se să rămână la statutul de subordonat care avea obligaţii faţă de

familie, fără să reflecteze prea mult la ce însemna asta.

Într-o zi, când Khalifa întârzia la depozit, Hamza bătu la uşă ca să-şi ia prânzul, după obicei. Îi deschise Afiya, care îi dădu o cană cu apă şi o farfurie cu orez şi spanac. Întrucât ea nu închise uşa imediat, cum făcea aproape de fiecare dată, el se aşeză pe verandă şi începu să mănânce. Îi simţea prezenţa în umbră, chiar lângă intrarea în casă. Deşi locuia de câteva luni în cămăruţa din magazie, nu schimbase cu fata mai mult de cele câteva cuvinte necesare, deşi se gândea adeseori la ea. După ce luă câteva îmbucături, simţind-o aproape în tot acest timp, spuse încet, astfel ca bi Asha să nu-l audă din casă:

— Cine ţi-a dat numele ăsta? Mama sau tata?

— Afiya? înseamnă „sănătate înfloritoare”, zise ea. Mama mi-a spus aşa.

Hamza se aştepta ca tânăra să închidă uşa, dar n-o făcu. Rămase, deoarece şi ea voia să-i vorbească. Chipul ei îi apărea adeseori în minte, mai ales când era singur în cămăruţa lui. Uneori, când Afiya trecea prin dreptul ferestrei lui deschise, îi adresa o vorbă de salut Iară să se uite înăuntru; atunci, el se repezea la geam, ca să-i zărească silueta în timp ce se îndepărta pe alee. Alteori trecea fără să spună nimic, dar simpla ei vedere era de ajuns ca să-l mişte. Când era chemat la uşă sau dacă o zărea, Hamza rostea cât mai puţine cuvinte, de teamă să n-o stingherească; tot ce voia era să-i audă glasul, plin şi gutural într-un fel care i se părea foarte plăcut.

— Te-a numit aşa din dorinţa de a te şti sănătoasă, zise îndemnând-o să continue.

— Da, poate că-şi dorea sănătate şi pentru ea. Era bolnavă, asta mi s-a spus. A murit când eram foarte mică, aveam vreo doi ani, nu ştiu precis. Nu mi-o aduc aminte.

— Şi tatăl tău e bine? întrebă Hamza, neştiind dacă era bine să insiste.

— S-a dus acum mulţi ani. Nu l-am cunoscut.

Tânărul murmură nişte condoleanţe cu nasul în castronul cu orez. Ar fi vrut să-i spună că şi el îşi pierduse părinţii, că fusese luat de la ei şi nu ştia unde erau, după cum nici ei nu ştiau unde-l purtase soarta. Ar fi vrut s-o întrebe ce se întâmplase cu tatăl pe care nu-l cunoscuse. Murise când era mică, la fel ca mama ei, sau pur şi simplu o lăsase în plata Domnului după ce rămăsese văduv? întrebarea aceasta era menită numai să-i satisfacă lui curiozitatea, şi nu ştia ce tristeţe ar fi putut să stârnească, aşa că se abţinu s-o pună.

— Te doare piciorul? Te-am văzut mai devreme strâmbându-te de durere

şi văd că şi acum ai tresărit când te-ai aşezat, spuse ea.

— Mă doare, dar e tot mai bine de pe o zi pe alta.

— Ce-ai păţit?

Hamza chicoti şi scoase un fornăit, încercând să păstreze un ton lejer al discuţiei.

— O să-ţi spun într-o bună zi.

În clipa următoare o auzi îndepărtându-se şi-i păru rău că nu-i oferise o mărturisire la schimb cu cea pe care i-o făcuse ea. Se întoarse peste câteva momente ca să-i ia castronul gol şi să-i aducă nişte felii de portocală pe o farfurioară.

— Poţi să vii înăuntru să te speli pe mâini când termini, îi spuse.

Îi dădu ascultare. Când termină, o strigă, apoi intră şi o aşteptă la uşa din spate. Îi dădu farfurioara goală, apoi o urmă în curte. Afiya îi arătă chiuveta de pe zidul din stânga, iar el se duse acolo să se spele pe mâini. Bi Asha nu se zărea pe nicăieri. Ghicise că nu era acasă din faptul că Afiya se simţise liberă să-i vorbească şi să-l invite înăuntru. După ce se spălă pe mâini la chiuvetă privi în jur fără să-şi ascundă curiozitatea, în condiţiile în care prima oară se grăbise să scape cât mai repede de primirea deloc amabilă a stăpânei casei. Pe aceeaşi parte cu chiuveta era robinetul din colţ unde o văzuse pe tânără spălând vasele. Acum observă că toaleta era lângă zidul din capăt, lângă umbrar, şi că pe partea dreaptă se aflau două camere. Cea pe care la prima vizită o luase drept magazie avea în faţă două *seredani*, mangaluri, dintre care unul, deja plin cu cărbuni, era pregătit de folosire. Cealaltă încăpere era mai mare decât şi-o amintea şi avea o perdea de tul şi o draperie la fereastră. Uşa era închisă. Dacă aceea era camera ei, Afiya nu avea de ce să se plângă. Uneori slujnicele aveau doar o rogojină într-un colţ al tindei, dar se putea întâmpla să nu primească nici măcar atât. Poate că nu era slujnică, ci a doua nevastă a lui Khalifa, cum presupusese atunci.

Afiya îi urmări privirea şi dădu din cap aprobator. Kanga îi alunecase spre ceafa, agăţându-se de un ac de păr, astfel că Hamza o văzu mult mai bine ca înainte. Părul, cu cărare pe mijloc, era împletit în două cozi unite la spate. Cum nu-şi înfăşurase pânza strâns, Hamza putu să-i zărească partea superioară a corpului şi talia. Peste câteva clipe îşi aranjă kanga şi şi-o trase pe creştet. Era un gest familiar de pudoare, însă tânărul se întrebă dacă nu cumva se dezvelise fugar anume pentru el. Îşi zâmbiră atunci când el îi mulţumi şi plecă. Avea impresia că fata îi ghicise sentimentele, iar asta îl bucura nespus. Dacă îşi dăduse seama ce simţea şi-i zâmbise în felul acela

însemna că nu putea A nevasta lui Khalifa. Faptul că stătuse cu el şi apoi îl invitase să se spele pe mâini în lipsa lui bi Asha însemna că urzise un plan de a o înşela pe stăpâna casei. După cât ştia el, şi nu ştia mare lucru în această privinţă, totul părea să semene cu un flirt; se întoarse la atelier plutind parcă de bucurie.

Existau însă argumente care să-i tempereze exaltarea. Ce putea să-i ofere? O slujbă nesigură, un cămin care era o cămăruţă dată în schimbul unor servicii şi pe care o putea pierde dacă-şi supăra gazdele, un pat care era o rogojină pe podea. Corpul lui era vătămat şi chinuit. Nu aducea cu el nici fericiri trecute, nici promisiuni pentru viitor, doar o poveste tristă pe care s-o adauge fa a ei în loc să-i ofere alinare. Pe de altă parte, n-avea de unde şti dacă nu cumva era măritată, caz în care situaţia se putea dovedi primejdioasă. Totuşi, nu se străduia să-şi domolească entuziasmul, chiar dacă se temea că-i lipsea tăria de a-şi îndeplini dorinţa. Oricum, era foarte posibil să fi interpretat complet greşit evenimentele care tocmai se petrecuseră. La câte lovituri primise în viaţa lui, uneori era paralizat de sentimentul că orice ar fi vrut să întreprindă era zadarnic. Era un sentiment căruia i se opunea în fiecare zi şi pe care munca din atelier şi tovărăşia binevoitoare a tâmplarului reuşeau să-l disipeze în oarecare măsură.

În după-amiaza aceea, Mzee Sulemani era şi el bine-dispus, fredonându-şi qasidele preferate în timp ce lucra. Poate că primise vreo veste care-l bucurase sau poate că terminase de brodat încă o tichie. Starea lui de spirit o potenţa pe cea a lui Hamza, care nu se mai putea opri din zâmbit, reuşind până la urmă să atragă atenţia meşterului, care-l privi întrebător fără să scoată o vorbă. La un moment dat, Hamza îşi scăpă distrat burghiul, iar mai târziu rătăci o piesă, căutând-o în jur iritat când era chiar în faţa lui. Erau greşeli pe care nu le făcea în mod obişnuit. Mzee Sulemani îi prinse privirea în timp ce Hamza surâdea pentru sine şi ridică din sprâncene ca pentru a-l întreba ce era atât de amuzant. Hamza râse de propria-i zăpăceală. După cum îi era felul, tâmplarul nu zise nimic, dar tânărul observă că şi el îşi înăbuşea un zâmbet. Oare bătrânul îi ghicise secretul? Oare lucrurile acelea erau întotdeauna atât de evidente?

— *Leuchtturm Sicherheitszündholzer.*

Hamza găsise cutia de chibrituri într-un sertar din atelier şi citise denumirea cu glas tare. Mzee Sulemani, care era ocupat cu şmirghelul, îl privi curios.

— Ce-ai zis?

Hamza repetă cuvintele: *Leuchtturm Sicherheitszündholzer,* Chibrituri „Farul”. Bătrânul tâmplar se apropie de el şi-i luă cutia din mână. O cercetă câteva clipe, după care i-o dădu înapoi. Se duse la un raft de unde luă o cutie în care ţineau cuiele ce trebuiau îndreptate. I-o aduse lui Hamza, care citi:

— *Wagener-Weber Kindermehl.*

— Ştii să citeşti, zise meşterul.

— Da, ştiu şi să scriu, îi replică Hamza fără să-şi poată ascunde mândria.

— În germană, se minună bătrânul. Arătând spre cutie, întrebă: Ce înseamnă?

— Lapte praf pentru copii Wagener-Weber.

— Ştii şi să vorbeşti germana?

— Da.

— *Mashaallah,* murmură Mzee Sulemani.

11

Ajunsese până acolo încât se gândea la el tot timpul. Când venea dimineaţa să ia banii pentru pâine, se abţinea să-i vorbească de teamă ca bi Asha să n-o audă. În catastiful ei cu păcate, o fată care-i adresa cuvântul unui bărbat săvârşea o faptă la fel de gravă ca atunci când ar fi aranjat să se vadă cu el în taină. Hamza spunea: *„Habari za asubuhi*[67], iar ea răspundea: *„Nzuri”*[68] şi-i întindea coşul şi banii în loc să-l atingă ori să-şi apese trupul de al lui. Când trecea pe lângă odăiţa lui şi fereastra era deschisă, trebuia să reziste tentaţiei de a se apleca peste pervaz să schimbe două vorbe ori de a-i întinde mâna. Uneori îi striga un salut, dar nu îndrăznea să se oprească. De câte ori bătea el la uşă simţea cum i se înteţesc bătăile inimii şi colturile buzelor i se ridicau într-un zâmbet, pe care-l înăbuşea ca să nu pară emoţionată şi disponibilă. Aştepta cu nerăbdare scurtele momente când îl zărea. Nu-l mai chema ca să-i dea felia de pâine şi ceaşca de ceai. „E ca şi cum ai fi câinele stăpânului casei”, îi zise într-o dimineaţă. Acum bătea la uşa lui şi-i aducea micul-dejun pe o tavă. El era întotdeauna gata, aşteptând-o cu zâmbetul pe buze. Intr-o dimineaţă, când se pregătea să-i dea banii pentru pâine şi chifle, Afiya îi atinse mâna, păru o întâmplare, dar bineînţeles că nu era, şi ca să fie sigură i-o ţinu o secundă în plus. Nici măcar un neghiob n-ar fi înţeles greşit gestul acela.

— Piciorul ţi-e mai bine, nu-i aşa? îmi dau seama după cum te mişti.

— E mai bine, într-adevăr. Mulţumesc.

Se apropia momentul când ceea ce trebuia să fie spus avea să fie spus, dar Afiya nu ştia dacă să insiste ori să-l aştepte pe el să facă primul pas. Nu voia ca Hamza s-o creadă versată, să-şi închipuie că mai făcuse lucruri de genul acesta. Ar fi vrut să se poată sfătui cu Jamila şi Saada, şi de multe ori cuvintele îi stăteau pe limbă, dar ceva o reţinea. Oare era teama c-o să-şi bată joc de el şi-o să-i spună să-şi vină în fire şi să nu se poarte atât de ruşinos cu un bărbat despre ale cărui neamuri nu ştia nimic? Poate că aveau să-l considere un vagabond lefter, nu că ea însăşi ar fi fost mai brează. Era femeie, aveau să spună ele, şi în cele din urmă tot ce are o femeie e onoarea, şi era sigură că tipul ăla merita să rişte? Nu îndrăzni să-i pomenească despre

asta nici Khalidei, pentru că le-ar fi spus imediat prietenelor ei, care s-ar fi tăvălit pe jos de râs şi ar fi încurajat-o la îndrăzneli pentru care nu era pregătită. Oricum, care era graba? Nu se simţea nerăbdătoare, ba chiar îi plăcea aşteptarea tensionată a îndeplinirii dorinţei.

Alteori se temea c-o să-l piardă, că Hamza o să plece aşa cum venise, fără o ţintă anume, dar departe de ea. II privise şi-l ascultase destul ca să-şi dea seama că era un tip dezrădăcinat, pendulând ca un saltimbanc, mereu pe punctul de a se desprinde. Sau cel puţin asta ghicise din ceea ce văzuse, că era prea timid să facă mişcarea decisivă, că într-o zi avea să-l aştepte zadarnic să vină la uşă pentru banii de pâine, întrucât el avea să fi dispărut din viaţa ei pentru totdeauna. Era o teamă care o deprima cu totul, şi în acele momente se hotăra să-i dea ea un semn. Apoi momentul trecea, readucând-o la precauţia şi nesiguranţa obişnuite.

Se gândea atât de mult la el, încât uneori neatenţia ei era vizibilă. Jamila observă şi o întrebă râzând la cine se gândea. Oare avea un pretendent? Afiya râse şi ea şi schimbă subiectul fără să-i dezvăluie ce se întâmpla în ultimul timp. Chiar cu o zi înainte ca Jamila s-o surprindă visând cu ochii deschişi, bi Asha se întorsese dintr-una din vizitele ei de după-amiază şi, zâmbindu-i cu o cochetărie neobişnuită, îi spusese:

— Cred că în curând o să avem o veste foarte bună pentru tine.

Nu putea să însemne decât că urma o nouă cerere în căsătorie. Acesta era un alt motiv de teamă. Trecuseră câteva luni de când le respinseseră pe primele două, iar bi Asha începuse să bombăne că poate se grăbiseră, şi acum le mergea vorba că aveau aşteptări prea mari. Zâmbetul de uşurare şi satisfacţie al lui bi Asha o îngrozi pe fată. Nu se încumetă să întrebe cine era peţitorul sau cine făcuse tatonările în numele lui. Bi Asha o măsură cu privirea şi păru să tragă o concluzie, dar zâmbetul îi rămase pe faţă, deci nu avea de ce să se nelinişească. Atunci când Jamila îi pusese întrebarea, mintea Afiyei era concentrată asupra modurilor în care i-ar fi putut transmite lui Hamza ce simţea pentru el. Să-i scrie un bilet? Să se aplece pe fereastra lui şi să-i spună că nu şi-l putea scoate din minte? Ce era de făcut dacă el nu-i împărtăşea sentimentele? Era un chin, cu atât mai mult cu cât avea timp din belşug să întoarcă subiectul pe toate părţile şi nu putea să se destăinuie nimănui.

Şi Hamza era tulburat. Mergea adesea pe drumul de pe ţărm înspre casa unde locuise odinioară. Stătuse acolo câţiva ani, de la vârsta fragedă când

fusese luat de la prima lui casă până când fugise ca să se înroleze în Schutztruppe. Petrecuse o mare parte din acel timp în prăvălia stăpânului său, negustorul, cu excepţia celor câteva luni când îl însoţise în lunga şi dificila călătorie în interior, mergând cu hamalii şi paznicii săptămâni de-a rândul printr-un ţinut care-l uluise şi-l înspăimântase deopotrivă. Negustorul îşi trimitea mărfurile cu caravanele, iar germanii voiau să pună capăt acestui gen de comerţ, fiind hotărâţi să controleze totul, de la coastă până la zona muntoasă.

Se săturaseră de opoziţia negustorilor de pe coastă şi a caravanelor lor şi-i trataseră cu asprime în războaiele al Bushiri, când devenise necesar să li se demonstreze bărboşilor mâncători de orez care luau sclavi că vremea lor trecuse şi că trebuiau să se supună ordinii germane. Pe atunci Hamza nu înţelesese mare lucru, nici măcar când călătorise în interior şi aflase că puterea germană se apropia într-un marş de neoprit. Ceea ce înţelesese, nu foarte limpede, era statutul lui de serv lipsit de putere; asta îi zdrobise spiritul, transformându-l într-o stafie.

În perioada când locuise în prăvălia negustorului ajunsese rareori în oraş. Din zori până seara târziu, el şi băiatul celălalt, mai mare, stăteau în magazin şi serveau şirul neîntrerupt de muşterii. La căderea întunericului încuiau şi se duceau la culcare în spate, îl tulbura faptul că nu reuşea să găsească locul acela. Prăvălia era la stradă, cu o grădină mărginită de ziduri într-o parte şi un robinet la care îşi făceau abluţiunile. Acum, în locul acela se înălţa o casă impunătoare zugrăvită într-un gălbui-deschis. Avea etaj, o verandă cu balustradă frumoasă de-a lungul faţadei şi o curte cu pietriş împrejmuită de un zid scund. Trecu pe lângă ea de câteva ori, însă nu-şi putu aduna curajul să bată la uşă şi să întrebe ce se întâmplase cu prăvălia. „Aici, acum mulţi ani”, i-ar fi spus celui care îi deschidea, „mi-am văzut laşitatea şi lipsa de îndrăzneală lucind ca voma pe pământ. Aici am văzut cum modestia şi sfiala se transformă în umilinţă.” Nu bătu la uşă şi nu spuse nimic din toate acestea; în schimb, dădu ocol casei şi o luă înapoi.

Erau părţi ale oraşului în care nu se mai simţea ca un străin, şi la sfârşitul după-amiezii lor îi plăcea să se plimbe prin acele zone cunoscute. Uneori se aşeza la o cafenea şi lua o gustare sau asista de pe margine la o conversaţie sau la un joc de cărţi. Oamenii îl salutau sau îi zâmbeau sau chiar îi adresau câteva cuvinte fără să-i pună întrebări şi fără să-i ofere vreo informaţie despre ei înşişi. Din discuţiile la care trăsese cu urechea aflase numele câtorva, ba chiar şi unele poveşti despre ei, deşi acestea puteau fi exagerări

stimulate de ambianţa cafenelei.

La un moment dat, văzu un grup de oameni aşezaţi pe o bancă în faţa uşii deschise a unei case unde câţiva muzicanţi repetau, iar o femeie cânta. Se opri pe stradă, în lumina puternică a lămpii cu petrol şuierătoare care-i îngăduia să vadă sala de repetiţii şi figurile celor prezenţi. Cântecul femeii era plin de dor pentru iubitul ei, pentru care ar fi făcut orice, după cum o mărturisea vers după vers.

La rândul lui, se simţi dintr-odată cuprins de dor, de jale şi de exaltare în acelaşi timp. Intr-o pauză, îl întrebă pe tânărul de lângă el despre ce era vorba.

— Repetă pentru un concert?

Adolescentul îl privi surprins, apoi ridică din umeri.

— Habar n-am. Ei cântă aici, şi noi venim să ascultăm. Poate că ţin şi concerte.

— Cântă des?

— Aproape în fiecare seară.

Hamza ştiu că avea să revină.

Bunăvoinţa lui Mzee Sulemani spori după ce află că Hamza nu doar că ştia să citească, dar citea în germană. Îi făcea mare plăcere să-i dea o propoziţie şi să-i ceară traducerea în germană. Hamza intră bucuros în jocul meşterului, simţind că era o mică răsplată pentru cunoştinţele de tâmplărie pe care i le împărtăşea acesta.

— Călăuzeşte-ne pe drumul cel drept, dă-ne o credinţă de neclintit, fără îndoială ori neîncredere, fără umbră sau părere de rău. Cum zici asta în germană? întrebă tâmplarul cu o expresie de nerăbdare voioasă pe chip.

Hamza se străduia din răsputeri, dar uneori trebuia să se recunoască învins, mai ales cu frazele mistice sau religioase. Mzee Sulemani rostea o maximă plină de înţelepciune şi aştepta zâmbitor cât timp Hamza îşi căuta pe bâjbâite cuvintele. Meşterul râdea şi-l aplauda indiferent de rezultat.

— Am mers la scoală numai ca să învăţ Coranul, şi doar un an. După asta tatăl şi stăpânul lui m-au trimis la muncă.

— Stăpânul lui? întrebă Hamza, deşi cunoştea răspunsul.

— Stăpânul nostru, spuse calm Mzee Sulemani. Tata era sclav, la fel şi eu. Stăpânul nostru ne-a lăsat libertatea prin testament, Dumnezeu să se milostivească de sufletul lui. Tata şi-a dorit să învăţ meşteşugul tâmplăriei, iar stăpânul a fost de acord. Aşa că a trebuit să las şcoala şi să mă apuc de muncă. Cele câteva sure pe care le ştiu le-am învăţat pe de rost.

Alhamdulillah, până şi acelea au fost de ajuns ca să mă scoată din starea de dobitocie.

Mzee Sulemani îi vorbi negustorului despre ştiinţa lui Hamza. Acesta nu reacţionă decât după un timp, când îl întrebă pe tânăr:

— Ce-i cu treaba asta că ştii să scrii şi să citeşti în germană? Unde ai învăţat? Parcă-mi spuseseşi că n-ai mers la şcoală.

— N-am mers la şcoală. Am prins câte ceva pe ici, pe colo.

— Unde anume? Mzee Sulemani îmi zice că-ţi dă versete din Coran, iar tu le traduci în germană. Soiul ăsta de germană nu se prinde din zbor.

— Traducerile mele sunt foarte proaste, fac şi eu ce pot, spuse Hamza.

Khalifa era de faţă la această discuţie. Rânjind, îi spuse negustorului:

— Are secretele lui. Orice om are dreptul să-şi păstreze secretele pentru sine.

— Ce secrete? întrebă Nassor Biashara. Despre ce e vorba?

— Asta-i treaba lui, zise Khalifa şi-l trase pe Hamza de acolo, chicotind de încântare fa vederea enervării patronului.

În seara aceea, Khalifa le povesti amicilor săi de la baraza despre talentele lingvistice ale lui Hamza şi despre întrebările negustorului şi despre cum îi închisese el gura. Maalim Abdalla era profesor şi, desigur, un cititor pasionat de ziare în engleză şi germană. Khalifa era un funcţionar care lucrase pentru bancheri din Gujarat şi pentru un negustor cu apucături piratereşti. Prin urmare, Topasi, care nu avusese şansa de a primi o educaţie formală, fu cel care-şi exprimă încântarea şi admiraţia pentru cunoştinţele lui Hamza, mai ales că învăţase toate acele lucruri fără să meargă Ia şcoală.

— Întotdeauna am zis că şcoala e o pierdere de vreme. Îţi cer iertare, Maalim, nu mă refer la şcoala ta, dar multe sunt aşa. Poţi să înveţi la fel de bine fără să calci o zi pe acolo.

— Prostii, îi replică Maalim Abdalla fără să stea pe gânduri.

Nimeni nu-l contrazise, nici măcar Topasi, întrucât chiar atunci apăru tava cu cafea, şi Hamza se ridică s- o ia din mâinile Afiyei. Zărindu-i surâsul în umbră, îşi dădu seama că le ascultase conversaţia. Aşeză tava pe verandă, la îndemâna celor trei prieteni, şi se duse la moschee pentru rugăciunea de isha. De acum, Khalifa şi amicii săi îl lăsau să plece fără să mai protesteze. După rugăciune umblă o vreme pe străzi, apoi se îndreptă spre casă. Descoperi că prietenii gazdei se duseseră pe la casele lor să cineze, iar Khalifa şedea singur pe verandă.

— Ţi-am păstrat nişte cafea, îi spuse acesta. Şi ea ştie să scrie şi să

citească, adăugă arătând spre uşa casei.

Fără îndoială, se referea la Afiya, deşi nu-i pronunţase numele. Era prima oară când aducea vorba despre ea. Hamza îşi dăduse seama de la început că fata umbla în tăcere, sfioasă prin gospodărie, iar Khalifa se purta de parcă ar fi fost invizibilă. Poate că acesta era modul lui de a se purta curtenitor cu o femeie nemăritată: o acoperea cu un văl prin faptul că nu-i pomenea numele şi nu atrăgea atenţia asupra ei. Sau poate că era modul lui de a se purta curtenitor cu propria-i soţie când vorbea cu un bărbat din afara familiei. Hamza nu îndrăzni să întrebe, de teamă să nu-l jignească. Nu era membru al familiei, iar femeile de acolo nu erau treaba lui. Avea să găsească o cale de a pune întrebarea într-o bună zi, dar nu acum, îşi spuse. Sorbiră tăcuţi din cafea o vreme, apoi se ridicară amândoi în acelaşi timp. Khalifa intră în casă cu tava, pe când Hamza făcu sul rogojina şi o vârî înăuntru fără să intre şi el.

Ideea îi veni Afiyei în cursul nopţii. Îi auzise vorbind despre cât de bine stăpânea el germana, aşa că se gândi să-i ceară o poezie germană. Până şi un *Dummkopf*[69] ar fi priceput că-i cerea să-i traducă o poezie de dragoste, lucru echivalent cu a-i cere să-i scrie o scrisoare de dragoste.

— Aşadar, ştii să citeşti şi să scrii în germană, îi zise de dimineaţă când îi dădu banii de pâine. Ai putea să-mi găseşti o poezie frumoasă şi să mi-o traduci? Eu nu ştiu germana.

— Da, bineînţeles. Nu ştiu prea multe, dar o să găsesc una.

La sfârşitul zilei de lucru o luă iar pe drumul de pe ţărm şi găsi un loc umbrit pe plajă unde să se aşeze. În apă erau stânci ascuţite, aşa că plaja nu era frecventată nici de pescari, nici de înotători. Îi plăcea nespus să privească valurile de acolo, urmărind cum se apropiau cu un muget înăbuşit şi apoi se retrăgeau cu un şuierat nerăbdător. Înainte să plece de Ia atelier se strecurase în biroul lui Nassor Biashara în timp ce acesta stătea de vorbă cu Mzee Sulemani şi luase o foaie de hârtie de pe masa acestuia. Avea numele şi adresa negustorului în antet, dar putea să rupă bucata aceea fără probleme. O scrisoare de dragoste trebuia predată în secret, şi era cu atât mai uşor de ascuns cu cât era mai mică.

Singurele poezii în germană pe care le ştia erau în cartea pe care i-o dăduse ofiţerul, *Musen-Almanach für das Jahr 1798.* Alese primele patru versuri din „Das Geheimnis” de Schiller şi le traduse pentru ea:

Sie konnte mir kein Wörtchen sagen,
Zu viele Lauscher waren wach,
Den Blick nur durft ich schüchtem fragen,
Und wohl verstand ich, was er sprach.

Niciun cuvânt să-mi spună nu putea,
Erau prea mulţi curioşi pe-aproape,
I-am iscodit atunci sfios privirea
Şi-am înţeles pe dată ce-mi destăinuia.

Le scrise pe foaia pe care o furase din biroul lui Nassor Biashara, o decupă astfel încât să încapă doar textul, apoi o împături până ce fu lată doar de două degete. Ştia ce s-ar fi întâmplat dacă bucăţica de hârtie ar fi fost interceptată. Dacă Afiya era soţia lui Khalifa, cum se temea, în cel mai bun caz Hamza avea să fie dat afară din cămăruţă într-un şuvoi de ocări şi poate şi vreo câteva lovituri binemeritate. Dar lucrurile ajunseseră prea departe ca să mai şovăie: a doua zi de dimineaţă, când se văzu cu Afiya la uşă, îi strecură bileţelul în palmă. Pe el scria:

Alijaribu kulisema neno moja, lakini hakuweza –
Kuna wasikilizi wengi karibu,
Lakini jicho langu la hofu limeona bila tafauti
Lugha ghani jicho lake linasema.

Îl aştepta deja la uşă când se întoarse în grabă de la cafenea. Îi luă coşul cu pâine şi chifle, dar nu-i dădu drumul la mână. Voia să fie sigură că n-o înţelesese greşit.

— Şi eu înţeleg ce-mi destăinuie privirea ta, îi spuse, referindu-se la ultimele două versuri ale traducerii.

Apoi îi sărută vârfurile degetelor şi-l atinse pe obrazul stâng. Peste puţin timp, când îi aduse tava cu micul-dejun, se strecură în cameră şi în braţele lui.

— *Habibi*[{70}], îi spuse.

— Eşti nevasta lui? izbucni el în timp ce o strângea la piept.

Asta o descumpăni. Se desfăta cu clipa aceea de intimitate, îmbrăţişându-i trupul minunat, şi el o întreba dacă era nevasta cuiva! Se retrase, dar simţi că braţele lui o reţineau.

— Iartă-mă, şopti Hamza.

— A cui nevastă? întrebă ea îngrijorată.

Hamza arătă cu degetul spre casa din spatele lui. Când pricepu, îngrijorarea din ochii ei se transformă într-o expresie poznaşă. Surâzând, se cuibări iarăşi în braţele lui.

— Nu sunt nevasta nimănui… deocamdată, îi zise înainte de a se desprinde din îmbrăţişare.

Era vineri dimineaţă când Afiya se strecură în camera lui şi-l îmbrăţişă, lăsându-l mut de fericire. Vinerea munceau numai jumătate de zi la atelier. Totul se închidea la amiază, astfel ca oamenii să poată merge pentru rugăciunea de juma'a la moscheea cea mare din oraş. Nu toţi se duceau, desigur, cu toate că scăpau devreme de la muncă, ci numai cei care se supuneau fără crâcnire poruncilor divine şi cei care n-aveau de ales, în principal copiii şi tinerii. Nici Khalifa, nici Nassor Biashara nu se duceau. Hamza – sfinţişorul – mergea, pentru că-i plăcea să şadă în mulţime în atmosfera aceea paşnică, să asculte Iară să fie pe deplin atent predica plicticoasă a imamului. Nu fusese silit să meargă în copilărie, iar acum îi făcea plăcere să aleagă singur. În acea zi ştiu, pur şi simplu ştiu că Afiya avea să găsească o cale de a veni în camera lui după-amiază. Închise fereastra şi lăsă uşa întredeschisă, iar în vipia primelor ore de după prânz, când oamenii cu scaun la cap stăteau înăuntru ori trăgeau un pui de somn, ea veni înfăşurată în buihui. Parfumul ei umplu încăperea când Hamza închise uşa. Se sărutară şi se dezmierdară şi-şi şoptiră vorbe dulci preţ de câteva minute înnebunitoare, dar când el trase uşor de buibui, al cărui material alunecos îl împiedica să-i simtă trupul, ea scutură din cap şi se smulse din îmbrăţişare. Îi spuse că trebuia să plece, altfel bi Asha avea să-i bage de seamă lipsa şi să facă o întreagă tevatură. Ca să iasă zisese că se ducea la prăvălia lui Muqaddam Sheikh să cumpere ouă pentru desertul pe care urma să-l pregătească.

— De ce atâta grabă? o întrebă el.

— Bi Asha ştie că prăvălia lui Muqaddam e aproape.

— Chiar trebuie să munceşti pentru ea? stărui el, nevrând s-o lase să plece.

Întrebarea o surprinse.

— Nu muncesc pentru ea. Trăiesc aici.

— Nu pleca, o rugă Hamza.

— Trebuie să plec acum, o să-ţi spun povestea mai târziu, îi promise Afiya.

Tot restul zilei se legănă în amintirea îmbrăţişărilor ei şi se dojeni pentru că fusese atât de nerăbdător, în plus, era ultima vineri de dinaintea Ramadanului, iar zărirea lunii noi în acea seară stârni o agitaţie generală. Bi Asha îl trimise să poarte vestea prin cartier, ca să fie sigură că toţi aflau despre luna nouă, astfel încât blasfematorii să n-aibă nicio scuză dacă încercau să mănânce ori să bea a doua zi. În loc de asta, Hamza făcu o plimbare lungă şi se feri din calea femeii, nevrând să fie luat peste picior ca un habotnic băgăcios.

Totul se schimba în timpul Ramadanului. Munca începea mai târziu şi multe prăvălii şi ateliere se deschideau abia după-amiază, deoarece oamenii îşi prelungeau somnul ca să scurteze orele de post negru şi rămâneau treji până la orele mici ale nopţii. Negustorul considera aceste practici demodate şi o dovadă de lenevie şi le cerea angajaţilor săi să respecte programul obişnuit, dar nu-i putea convinge pe toţi. Fără să ia în seamă ordinele patronului, Khalifa închidea depozitul la amiază şi se ducea acasă să se culce. Idris, Dubu şi Sungura se declarau vlăguiţi de foame şi de sete pe la începutul după-amiezii şi se trânteau într-un colţişor umbrit ca să tragă un pui de somn sau pur şi simplu dispăreau. Mzee Sulemani insista să-şi ia pauza de prânz în timpul căreia se ruga şi recita surele din Coran pe care le ştia pe de rost, după care se apuca să brodeze la tichie. Îi părea rău că nu ştia să citească, îi spuse lui Hamza, deoarece în cursul Ramadanului credincioşii trebuiau să citească în fiecare zi câte un capitol din cartea sfântă, astfel ca toate cele treizeci de capitole să fie terminate până la sfârşitul lunii.

Se schimbau şi obiceiurile alimentare, nu doar foamea şi setea din timpul zilei, ci şi modul în care se punea capăt chinului. Cum Ramadanul era o sărbătoare comunitară, un bun credincios împărţea mâncarea cu alţii după apusul soarelui. Prin urmare, în loc să se ducă la cafenea şi să mănânce te miri ce, Hamza era invitat în casă la o cină în familie. Felurile de Ramadan erau speciale, iar bucătăresele îşi dădeau mai tare silinţa şi aveau mai mult timp ca să le pregătească. În plus, mesele acelea delicioase erau o răsplată pentru stoicismul demonstrat pe timpul zilei.

Hamza lua prima gustare cu Khalifa pe verandă, unde, potrivit tradiţiei, împărţeau câteva curmale şi o ceaşcă de cafea, după care erau chemaţi înăuntru pentru ospăţul modest pregătit de bi Asha şi Afiya, la care

participau şi ele. Nu cantitatea de hrană, ci varietatea felurilor era cea care-l făcea să merite denumirea de ospăţ; în timp ce mâncau se întreceau să laude preparatele delicioase de pe platouri. Chiar şi bi Asha era mai blândă; într-o seară îl tachină pe Hamza numindu-l meşter tâmplar şi se amuză pe seama faimei lui de cunoscător al limbii germane.
„Nu peste multă vreme o să te apuci de scris poezii”, îi spuse. Tânărul reuşi să nu se uite la Afiya, dar tresărirea lui o făcu pe bi Asha să-i intuiască direcţia privirii. Stăpâna casei se uită la fată, apoi la Hamza, care-şi plecă ochii şi-şi făcu de lucru cu peştele din farfurie.

După masă se aşeza cu Khalifa pe verandă, unde li se alăturau curând Maalim Abdalla şi Topasi, uneori şi alţi vecini care se opreau să schimbe o vorbă. Serile de Ramadan însemnau discuţii nesfârşite şi veniri şi plecări. Pe alte verande sau în cafenelele care stăteau deschise până târziu se desfăşurau partide interminabile de cărţi sau domino sau coram, dar pe veranda lui Khalifa nu se îngăduiau asemenea frivolităţi. Acolo, discuţia gravita în jurul intrigilor politice, metehnelor omeneşti şi scandalurilor din trecut. Hamza ieşea să se plimbe pe străzi, care erau pline de oameni, şi uneori se oprea să urmărească un joc ori să asculte o înfruntare glumeaţă între doi oameni cunoscuţi pentru vorbele lor de duh. Muzicanţii nu mai cântau de când începuse Ramadan ul, dar el spera că aveau să se reapuce după câteva zile. În fiecare seară din ultimele săptămâni, grupul pe care-l auzise prima oară întâmplător dădea un scurt concert pentru publicul său fidel, din care făcea şi el parte acum. Cântau din pură dragoste pentru muzică, după cum se părea, căci nu cereau niciodată bani şi nimeni nu se oferea să plătească. În unele seri cânta femeia, şi cu timpul Hamza ajunse să-i cunoască repertoriul de cântece de dragoste care-l mişcau într-atât prin dorul pe care-l exprimau. Ar fi vrut s-o ducă pe Afiya să asculte muzica, dar nu ştia cum ar fi putut să facă asta, nici măcar cum ar fi putut să-i spună. Acum, că venise Ramadanul, nu mai luau micul-dejun, deci nu mai trebuia să ia bani pentru pâinea şi chiflele de la cafenea. Avea grijă să nu se uite la Afiya când mergea în casă pentru masa de seară, dar ştia că schimbul lor de priviri fusese interceptat de bi Asha, care de atunci îl urmărea bănuitoare.

În prima vineri din luna Ramadanului, la aceeaşi oră ca în urmă cu o săptămână, Afiya se strecură în camera lui pe uşa lăsată anume întredeschisă. Se strânseră în braţe şi se dezbrăcară complet şi făcură dragoste cu o lăcomie păcătoasă, îndemnându-se reciproc să nu facă zgomot.

— E prima oară, şopti ea.

— Şi pentru mine, şopti Hamza după o secundă de tăcere.

— Şi vrei să te cred?

— Poate că n-are nicio importanţă, spuse el râzând, mulţumit că nu dăduse eres şi că ea îl crezuse mai experimentat.

— N-ar trebui să facem asta în timpul postului, spuse ea mai târziu, pe când stăteau goi pe rogojina lui. Nu putem avea cugetul împăcat decât dacă-mi promiţi că vei fi al meu, iar eu îţi promit că voi fi a ta. Promit.

— Şi eu, zise el, iar acea discuţie siropoasă îi făcu pe amândoi să chicotească.

Afiya se întinse şi-şi puse mâna dreaptă pe cicatricea de pe coapsa lui stângă. Îşi plimbă degetele peste ea câteva secunde, mângâind-o şi palpând-o de parcă ar fi vrut să-i netezească marginile proeminente. Chiar când vru să deschidă gura, Hamza i-o acoperi cu palma.

— Nu acum, îi spuse.

Ea îi îndepărtă mâna cu blândeţe.

— Bine, e secretul tău. Văzând că în ochii lui apăruseră lacrimi, murmură: Ce-i? Ce-ai păţit?

— Nu e un secret. Doar că nu vreau să vorbesc acum, nu în clipa asta, îi spuse rugător. Nu după ce am făcut dragoste.

Afiya îl sărută şi-i şopti cuvinte alinătoare, iar când el se linişti, îşi ridică mâna stângă spre faţa lui, apoi îşi îndoi degetele ca pentru a le strânge în pumn, rară să reuşească să le închidă.

— E ruptă. Nu pot ţine nimic în mâna asta, îi spuse.

— Ce-ai păţit?

Ea zâmbi şi-i atinse faţa cu mâna beteagă.

— Asta te-am întrebat şi eu, şi ai izbucnit în plâns. Păi, unchiul meu mi-a rupt-o. Nu era de-adevărat unchiul meu, dar stăteam la el când eram mică. Mi-a rupt mâna pentru că, a zis, e un păcat să ştiu să scriu. „Ce-o să scrii? Numai porcării, o să-i scrii bileţele unui codoş.”

Rămaseră tăcuţi o vreme.

— Îmi pare teribil de rău. Te rog, spune-mi ce s-a întâmplat, zise Hamza.

— M-a lovit cu un băţ. S-a înfuriat la culme când a aflat că ştiu să scriu. Fratele meu m-a învăţat, dar apoi a trebuit să plece, aşa că m-am întors în casa unchiului. Când a văzut că ştiu carte, şi-a ieşit din minţi şi m-a lovit peste mână, dar n-a nimerit-o pe cea care trebuie, aşa că pot să scriu în

continuare. Dar mi-e foarte greu să toc legume.

— Spune-mi de la început, insistă el.

Afiya se ridică şi începu să se îmbrace, iar el o imită. Se aşeză pe scaunul bărbierului, în timp ce Hamza se puse pe jos, cu spatele rezemat de perete.

— Bine, dar după ce-ţi spun şi te rog la rândul meu să-mi povesteşti ce-ai păţit, n-o să mă respingi?

— Eşti iubirea mea, îţi promit, zise el.

— N-am mult timp, pentru că trebuie s-o ajut pe bimkubwa la gătit. I-am spus că mă duc în vizită la o vecină, iar dacă întârzii, o să trimită pe cineva după mine.

Apoi îi istorisi cum se întorsese fratele de existenţa căruia nu ştia când ea abia împlinise zece ani şi cum locuiseră împreună un an şi cum o învăţase să citească şi să scrie, după care se dusese la război.

— Fratele meu, Ilyas, încheie ea.

— Unde e acum? întrebă Hamza.

— Nu ştiu. N-am primit nicio veste de la el de când a plecat.

— Nu e cu putinţă să afli?

— Nu ştiu. Am încercat, zise ea, apoi se uită la coapsa lui. Te-ai ales cu asta în război?

— Da, răspunse el. În război.

În seara aceea, după ce mâncară, Khalifa se aşeză pe verandă ca de obicei, dar dintr-un motiv oarecare prietenii săi întârziam Hamza îi ţinu companie, deşi ar fi preferat să iasă la plimbare ca să vadă dacă muzicanţii nu se reapucaseră de cântat. În timp ce stăteau de vorbă, Hamza pomeni despre grupul cu pricina. Ca întotdeauna, Knalifa le ştia toată povestea rară să fie nevoie să se mişte de pe verandă.

— Puterea zvonurilor şi a bârfelor, zâmbi el. Au încetat să mai cânte în luna Ramadanului, fac doar repetiţii înăuntru. Habotnicii se împotrivesc oricăror festivităţi în luna sfântă. Vor să suferim cu toţii şi să ne înfometăm şi să ne julim frunţile de atâta închinat. După o lungă tăcere, Iară să-l privească pe Hamza, Khalifa adăugă: Îţi place de ea.

Când se întoarse spre tânăr, văzu că acesta încuviinţă din cap.

— E o femeie cumsecade, zise Khalifa ferindu-şi iarăşi privirea şi vorbind pe un ton jos şi cumpănit, căci era o chestiune delicată. Stă la noi de mulţi ani, iar bi Asha şi cu mine avem grijă de ea ca de copila noastră. Trebuie să ştiu ce ai de gând. Am o răspundere faţă de ea.

— Nu ştiam că sunteţi rude, spuse Hamza.
— I-am promis fratelui ei.
— Lui Ilyas?
— Deci ştii. Da, Ilyas. S-a mutat aici, în oraşul asta, cu surioara lui când s-a întors din peregrinări. A primit o slujbă la marea fabrică de sisal pentru că vorbea bine germana. Le plăcea asta. Pe atunci ne-am împrietenit. Abia ne căsătoriserăm şi ne mutaserăm la casa noastră. Uneori, Ilyas o aducea pe fetiţă în vizită. Apoi, când a izbucnit războiul, s-a înrolat, nu ştiu de ce. Poate că începuse să se considere neamţ, sau poate că voise dintotdeauna să fie askari. Ne povestea cum un askari shangaan l-a răpit şi l-a dus într-un orăşel de munte unde a fost eliberat şi luat în grijă de un proprietar german de pământuri. Mi-a zis odată că de Ia întâlnirea aceea cu shangaanul se gândise în secret că i-ar fi adus o satisfacţie surprinzătoare să facă parte din Schutztruppe. Când a venit războiul, n-a mai rezistat. Nu ştim dacă mai trăieşte. Au trecut opt ani de când a plecat pe front, şi n-am mai primit nicio veste de atunci. I-am promis c-o să am grijă de fată. Nu ştiu cât de multe ai aflat despre ea.
— Mi-a vorbit despre rudele ei de la ţară.
— Au tratat-o ca pe o sclavă. Ţi-a spus asta? Individul pe care-l numea unchi a bătut-o cu bătui şi i-a rupt mâna. Atunci mi-a trimis un bilet – ei tine, da, Ilyas o învăţase să citească şi să scrie, şi-i spusesem că, dacă avea necazuri, trebuia să scrie un bilet pentru mine şi să i-l dea prăvăliaşului din sat. Asta a făcut curajoasa de ea. A scris un bilet, iar omul de la prăvălie i l-a dat unui căruţaş, care mi l-a adus. Aşa că m-am dus s-o iau, şi stă la noi de opt ani. I-ar face bine să se aşeze la casa ei, spuse Khalifa. Ai vorbit cu ea?
— Da.
— Mă bucur. Trebuie să-mi spui mai multe despre neamurile tale, despre obârşia ta. Cum îi cheamă pe părinţii tăi şi cum îi chema pe părinţii lor? Poţi să-mi spui asta mai târziu. Te cunosc destul de bine ca să nu-mi fac griji, dar i-am promis lui Ilyas. Mă simt răspunzător. Bietul Ilyas! A avut numai greutăţi în viaţă, şi totuşi trăia cu iluzia că nimic rău nu i se poate întâmpla pe lumea asta. Realitatea e că era mereu gata să se împiedice. Nu-ţi poţi imagina un om mai generos şi totodată mai capabil de a se înşela.
Hamza începuse să-l privească pe Khalifa ca pe un purtător sentimental al păcatelor, o persoană care-şi asuma o parte de responsabilitate pentru necazurile altora şi pentru nedreptăţile săvârşite în jurul lui: bi Asha, Ilyas, Afiya şi acum el însuşi, oameni de care se ocupa cu discreţie în timp ce-şi

ascundea această grijă neaşteptată sub o vorbărie sarcastică şi un cinism persistent.

Afiya veni iarăşi în camera lui Hamza vinerea următoare, dar de data asta îi spuse lui bi Asha că o vizita pe prietena ei Jamila, care se mutase din casa părintească în cealaltă parte a oraşului; prin urmare, îndrăgostiţii aveau la dispoziţie toată după-amiaza.

— Mă mir singură de îndrăzneala de care dau dovadă, îi spuse. Mint fără să clipesc, mă strecor în camera iubitului meu în plină zi de Ramadan… Simplul fapt că am un iubit e uimitor. Nu m-aş fi gândit niciodată că pot face asta, dar nu ştiu cum aş fi putut să nu vin când te afli aici, la o distanţă atât de mică de mine.

Făcură dragoste în şoaptă, apoi îşi traseră sufletul în camera întunecoasă fără să vorbească. În cele din urmă Hamza murmură:

— Tot nu-mi vine să cred cât e de minunat.

Ea îşi trecu încet mâinile peste corpul lui de parcă ar fi vrut să-l înveţe pe de rost: îi atinse fruntea, buzele, pieptul, coborî apoi spre coapsă şi interiorul acesteia.

— Ai ţipat, îi spuse. Piciorul a fost de vină?

— Nu, zâmbi el. Extazul.

II plesni jucăuş peste coapsă, apoi îi masă cicatricea de pe şold ca data trecută.

— Spune-mi, îi ceru.

Se apucă să-i povestească despre anii petrecuţi în armată. Începu cu marşul de dimineaţă spre tabăra de instrucţie, apoi vorbi despre borna şi exerciţiile din Exerzierplatz, cât fusese de obositor, dar entuziasmam, cât de brutală era atmosfera. Îi vorbi despre ofiţer şi despre felul în care îl învăţase acesta germană. La început cuvintele îi ieşeau năvalnic din gură, pentru că erau atât de multe lucruri de spus. Ea îl ascultă fără să-l întrerupă şi nu-i puse întrebări, mulţumindu-se să icnească uşor din când în când de uimire. Când îi povesti despre ofiţer clătină din cap şi-i ceru să repete, iar Hamza observă că Afiya ar fi preferat să nu se grăbească atâta cu istorisirea. Hotărî atunci să-i ofere mai multe amănunte: ochii locotenentului, intimitatea descumpănitoare ce se instalase între ei, jocurile lingvistice la care-i plăcea să-l provoace. Îi vorbi despre ombasha şi shaush şi feldwebel.

— El mi-a făcut asta, feldwebelul, spuse. Chiar la sfârşitul luptelor, când eram cu toţii epuizaţi şi pe jumătate nebuni din cauza vărsării de sânge şi a

cruzimilor în care ne scăldaserăm ani de-a rândul. Era un individ feroce. Cuprins de furie, m-a tăiat cu sabia, dar poate că dintotdeauna voise să mă rănească, nu ştiu de ce. Cred că era din cauza ofiţerului.

— Cum aşa? îl întrebă Afiya.

Hamza şovăi o clipă.

— Ofiţerul era foarte protector cu mine. Voia să mă ţină aproape. Nu ştiu de ce… nu sunt sigur de ce. Mi-a zis: „îmi place cum arăţi”. Cred că unii… feldwebelul şi poate şi ceilalţi nemţi… se gândeau că era ceva în neregulă cu asta, ceva necuviincios, ceva… pur şi simplu ţinea la mine prea mult.

— Te-a atins? îl întrebă cu blândeţe, vrând să-l audă spunând ceea ce simţea nevoia să spună.

— M-a plesnit o dată, şi uneori mă atingea pe braţ când îmi vorbea, doar uşor, nu ca o mângâiere. Probabil îşi închipuiau că mă… atingea. Feldwebelul mi-a zis lucruri din astea, nişte acuzaţii oribile. Cruzimea lui obsesivă mă făcea să mă simt ruşinat, de parcă aş fi făcut ceva ca s-o merit.

Afiya clătină din cap în penumbră.

— Eşti prea bun pentru lumea asta, iubitule. Să nu-ţi fie ruşine, urăşte-l, blestemă-l, scuipă-l.

Rămase tăcut vreme îndelungată. În cele din urmă Afiya îl îndemnă:

— Spune mai departe.

— După ce am fost rănit, ofiţerul m-a dus la o misiune germană, într-un loc numit Kilemba. Pastorul de acolo avea cunoştinţe de medicină şi m-a vindecat. E un loc minunat. Am stat acolo mai mult de doi ani, dădeam o mână de ajutor pe măsură ce mă înzdrăveneam, citeam cărţile doamnei. Când britanicii s-au înstăpânit acolo, ceea ce a durat un timp, cei de la departamentul de sănătate i-au spus pastorului că nu avea o calificare medicală suficientă pentru cerinţele oficiale. Nu era doctor cu diplomă. Voiau să ridice infirmeria misiunii la rangul de clinică rurală, dar nu-l puteau lăsa pe pastor s-o conducă, aşa că el a hotărât că venise momentul să se întoarcă în

Germania. Şi pentru mine venise momentul să plec.

Am muncit oriunde găseam de lucru, la ferme, în cafenele şi ospătării, ca măturător pe stradă, ca slujitor… orice mi se oferea. Uneori îmi era greu, din cauza piciorului, şi probabil am făcut eforturi prea mari, dar am ajuns să muncesc la Tabora, la Mwanza, la Kampala, la Nairobi, la Mombasa. Nu aveam nicio ţintă, sau cel puţin aşa credeam pe atunci, spuse el zâmbind. Numai acum îmi dau seama că de fapt aveam.

După o nouă tăcere prelungă, Afiya se ridică şi începu să se îmbrace.

— S-a făcut târziu, dar vreau să aflu toată povestea.

Vreau să aflu mai multe despre bunul pastor şi misiunea lui şi despre felul în care te-a vindecat, dar acum trebuie să plec. O să fie furioasă dacă nu ajung la timp, pentru că a intrat la bănuieli. Mi-a zis că s-a interesat cineva de mine, însă acum e prea târziu. Nu mai sunt disponibilă. Când o să intri pentru cină, o să-ţi port încă mirosul pe piele. O să-mi fie un dor nebun de tine până data viitoare. Ascultându-te, mă gândesc şi la Ilyas. El e mai mare decât tine. Ţi-am spus că are un glas minunat? îmi închipui prin ce trebuie să fi trecut în război. Sper că e bine acolo unde e, stând de vorbă cu cineva aşa cum stai tu de vorbă cu mine.

— Putem afla. Putem încerca, se corectă Hamza.

Sunt registre. Nemţii se pricep foarte bine să ţină registre. Ei ştiu ce s-a ales de el.

— Ce-am putea să aflăm? Poate că aşa nu trebuie să ştiu sigur, iar ce-a fost să se întâmple s-a întâmplat.

Dacă e bine pe undeva, faptul că ştiu nu-l ajută cu nimic, poate că pur şi simplu nu vrea să fie găsit. Dar acum chiar trebuie să plec, zise ea.

12

— Norocul nu stă cu tine pentru totdeauna, asta dacă apucă să vină, zise Khalifa în a treia noapte de Idd, în timp ce şedeau pe verandă. Au trecut numai câteva luni de când eşti la noi, dar am impresia că te ştiu de-o viaţă. M-am învăţat cu tine. Am ştiut din prima clipă că în spatele aerului tău de strigoi trebuie să fie ceva viu. Când ai venit, arătai de parcă ai fi fost pe cale să te prăbuşeşti în faţa mea. Acum uită-te la tine. Ai găsit o muncă frumoasă, care ţi se potriveşte, şi ai izbutit să-l mulţumeşti până şi pe dobitocul ăla de negustor. Acum, că ai devenit un tâmplar bun, trebuie să-i ceri o mărire de salariu. Ah, nu, o să fii în continuare sfinţişorul care aşteaptă smerit să-şi primească răsplata fără să mişte un deget! Dar ascultă-mă bine: norocul vine şi pleacă. N-ai de unde şti cât o să dureze sau când o să vină iar. Viaţa e plină de păreri de rău, şi trebuie să-ţi dai seama când ai o clipă prielnică şi să fii recunoscător pentru ea şi s-o foloseşti rară şovăire. Profită de şansa pe care o ai. Nu-s orb. M-am uitat şi am văzut ce-am văzut şi am înţeles, iar unele lucruri pe care le-am văzut m-au neliniştit. Aveam de gând să aştept până te hotărai tu să-mi vorbeşti, nu voiam să te grăbesc ori să te pun într-o situaţie stânjenitoare, zicându-mi că până atunci n-o să se întâmple nimic necuviincios. Acum, că s-a terminat Ramadanul cu sfinţenia lui, acum, că a sosit Iddul şi a început un nou an, ar fi momentul să arăţi un pic de hotărâre. Dacă aştepţi prea mult, rişti să pierzi ocazia ori să faci ceva ce-o să regreţi. Prin urmare, îţi dau eu un imbold.

Bi Asha are şi ea ochi să vadă şi minte să priceapă, şi, după cum sunt sigur că ţi-ai dat seama până acum, o limbă cu care să-şi spună fără ocolişuri părerea. Are ideile ei, care s-ar putea să nu-ţi priască. Ştiu ce simţi pentru Afiya, mi-ai zis-o tu însuţi. Asta ar putea fi unul dintre momentele hotărâtoare pe care le pomeneam, un moment pe care n-aş vrea să-l ratezi. Vorbesc în cimilituri, sau înţelegi ce-ţi spun? Vad că înţelegi. Nu vreau să te grăbesc, nici eu n-am niciun zor să scap de Afiya. Te-am întrebat mai demult dacă ai vorbit cu ea şi ai zis că da. Dacă v-aţi înţeles între voi, eu sunt foarte mulţumit. Îmi place ideea, dar va trebui să-mi spui câte ceva despre neamul tău, astfel încât să fiu sigur că totul e în regulă. De ce nu

vorbeşti despre tine? Tăcerea ta dă de bănuit, de parcă ai fi făcut ceva rău.

— De ce n-aş minţi, aşa cum m-ai învăţat? De ce n-aş născoci o poveste? întrebă provocator Hamza, ştiind unde bătea gazda sa şi având încredere că deznodământul avea să-i fie favorabil.

— Da, ştiu că te-am sfătuit să minţi, dar acum e altceva. Nu e o glumă, nu e o situaţie în care să potoleşti spiritele şi să mergi mai departe. Poate crezi că-s un patriarh băgăcios care-şi vâră nasul în modul în care vrea o tânără să-şi ducă viaţa. Nu sunt fratele sau tatăl ei, dar stă la noi de când era o copiliţă şi am o răspundere faţă de ea. E important pentru liniştea noastră să ştim ce hram porţi. Nu ai casă, aşa că probabil o să stai în continuare la noi. Asta mi-ar plăcea, deci am încă un motiv să vreau să ştiu mai multe despre tine. Ai putea fi oricine. Bineînţeles, nu cred nicio clipă că ai făcut ceva rău înainte să vii aici, sau nimic mai rău decât am făcut noi toţi, dar am nevoie să aud asta de la tine. Dacă o să-mi răspunzi cu o minciună, o s-o văd în ochii tăi.

— Ai mare încredere în puterile tale, observă Hamza.

— Pune-mă la încercare. Zi-mi adevărul, şi o să-mi dau seama pe loc, spuse Khalifa atât de vehement, încât zâmbetul de pe faţa tânărului se şterse. Bine, o să-ţi pun câteva întrebări, iar tu poţi să-mi răspunzi cum doreşti. Ai zis că ai trăit aici cu mulţi ani în urmă, când erai foarte tânăr. Spune-mi cum s-a întâmplat.

— Asta nu-i o întrebare, spuse Hamza, încă nereuşind să se descotorosească de tonul provocator.

— Nu mă enerva. Ştiu că nu-i o întrebare. Bine, cum ai ajuns să locuieşti în oraşul ăsta când erai tânăr? se răsti Khalifa, deloc amuzat de aerul şugubăţ al celuilalt.

— Tata m-a dat unui negustor în contul datoriilor, spuse Hamza. N-am aflat că asta făcuse decât după ce negustorul m-a luat cu el, aşa că nu ştiu cât îi datora tata, nici dacă era nevoie să mă dea. Poate că negustorul îl pedepsea pentru că era rău-platnic. Negustorul stătea în oraşul ăsta, şi m-a adus aici să lucrez în prăvălia lui, deşi el nu se îndeletnicea cu asta. Prăvălia era o mică parte a afacerilor lui, cea mai mare fiind negoţul cu caravane. Era ca negustorul tău tâlhar, Amur Biashara, avea tot soiul de afaceri. M-a luat cu el într-una dintre călătoriile din interior, care a durat câteva luni. A fost de necrezut. Ne-am dus departe, până la lacuri şi dincolo de ele, până la munţii de pe partea cealaltă.

— Cum îl chema? vru să ştie Khalifa.

— Noi îi ziceam „unchiul Hashim”, dar nu era unchiul meu.

Khalifa căzu pe gânduri câteva momente, apoi încuviinţă din cap.

— Hashim Abubakar, ştiu despre cine e vorba. Aşadar, ai lucrat pentru el. Şi după aceea?

— Nu lucram pentru el ca angajat. Îi eram aservit în contul datoriei tatei, sau ceva de felul ăsta. Negustorul nu mi-a dat nicio explicaţie, nici nu m-a plătit. Mă trata ca şi cum aş fi fost proprietatea lui.

Rămaseră tăcuţi o vreme, fiecare absorbit de cugetările sale.

— Şi după aceea? întrebă iar Khalifa.

— N-am mai suportat viaţa aceea, aşa că am fugit la război.

— La fel ca Ilyas, pufni dispreţuitor Khalifa.

— Da, la fel ca Ilyas. După război m-am dus în oraşul unde trăisem în copilărie cu părinţii mei, dar ei nu mai erau acolo şi nimeni nu ştia unde s-au dus. Negustorul care m-a luat de la ei, unchiul Hashim, îmi zisese asta cu câţiva ani înainte să fug. Îmi zisese că nu mai locuiau acolo, dar eu voiam să fiu sigur. Mult timp n-am vrut să-i găsesc. Mă gândeam că mă alungaseră şi n-aveau chef de mine. În cele din urmă, după război, am încercat să-i găsesc, dar n-am putut. Prin urmare, n-am niciun neam despre care să-ţi povestesc. I-am pierdut pe toţi. I-am pierdut când eram doar un copil şi nu ştiu ce ţi-aş putea spune despre ei. Nimic ce i-ar fi de folos unui om în toată firea care se simte răspunzător pentru altă persoană. Vrei să-ţi vorbesc despre mine ca şi când aş avea o poveste cu cap şi coadă, dar tot ce am sunt fragmente şi, în rest, goluri supărătoare, lucruri despre care aş fi întrebat dacă aş fi putut, momente care s-au încheiat prea repede sau n-au dus nicăieri.

— Deja mi-ai zis o mulţime de lucruri. Ce te-a adus înapoi în oraşul ăsta, unde ai suferit o asemenea ruşine? întrebă Khalifa.

— Ruşine? Ce ruşine?

— Să fii aservit, să fii în situaţia în care trupul şi spiritul îţi sunt deţinute de altă fiinţă umană. Există o ruşine mai mare decât asta?

— Negustorul nu-mi deţinea trupul şi spiritul, spuse Hamza. Nimeni nu poate fi stăpân peste trupul şi spiritul altcuiva, am învăţat asta cu mult timp în urmă. M-a folosit o vreme, cât n-aveam înţelepciunea şi priceperea ca să fug, numai că atunci n-am fost atât de înţelept încât să-mi păzesc pielea şi-am fugit la război. Dacă am simţit vreo ruşine, asta a fost pentru mama şi tata, dar abia mai târziu, când am ajuns să ştiu ce înseamnă ruşinea. M-am întors aici pentru că nu cunoşteam nici un alt loc. Am rătăcit pretutindeni,

făcând munci care mă omorau încet, şi într-un târziu îmi închipui că valurile vieţii m-au purtat încoace.

Acum mulţi ani mi-am făcut aici un prieten. Dacă mă uit în urmă, cred că a fost singurul prieten pe care mi l-am făcut vreodată, şi când eram trist şi pierdut, mi se făcea cumva dor de el. Şi el îi era aservit negustorului, dar când m-am întors, am descoperit că prăvălia dispăruse, la fel şi prietenul meu. N-am îndrăznit să întreb în jur de unchiul Hashim, de teamă ca datoria tatei să nu-mi revină acum mie.

— Ai făcut foarte bine. Întotdeauna trebuie să fii prudent, ştiu că ştii asta. Îţi pot spune eu ce s-a ales de negustorul tău Hashim Abubakar, zise Khalifa zâmbind, încântat ca de fiecare dată să fie aducătorul de veşti, vânzătorul de bârfe. Tânărul care-i ţinea prăvălia a fugit cu toţi banii pe care-i ascunsese stăpânul în casă. A fugit şi cu tânăra nevastă a negustorului, a doua. Perechea a dispărut şi nimeni n-a mai auzit nimic de ei de atunci. Asta s-a întâmplat chiar înainte să înceapă războiul, aşa că cine ştie ce s-a întâmplat cu ei? S-au pierdut atâţia oameni în anii aceia. Negustorul, prins într-un scandal uriaş, a vândut tot şi a plecat. După ultimele veşti, era la Mogadishu sau Aden sau Djibouti sau pe undeva pe-acolo. Se număra printre ultimii negustori care foloseau caravanele, aşa că vremea lui se dusese oricum. Nemţii voiau să pună capăt negoţului cu caravane şi să controleze totul ei înşişi. Cum îl chema pe prietenul ăsta al tău care lucra pentru Hashim Abubakar?

— Faridi, zise Hamza.

— Exact tânărul despre care vorbeam! spuse Khalifa plesnindu-se pe coapsă încântat de cum se brodeau lucrurile. Ce golan! Şi banii, şi nevasta! Trebuie să fi fost un ticălos de mâna-ntâi prietenul ăsta al tău!

— Când am fost adus aici, eram doar un băieţel, iar el a avut grijă de mine ca un frate. Niciunul dintre noi nu cunoştea pe nimeni, nu făceam decât să muncim în prăvălie zi şi noapte. Uneori ne duceam în oraş, dar nici el nu cunoştea locurile. Pur şi simplu rătăceam pe străzi. Dacă a fugit cu banii chiar înainte de război, înseamnă că a fost la scurt timp după ce fugisem eu însumi. Tânăra nevastă care a fugit cu el era sora lui. Şi ea îi era aservită unchiului Hashim.

Khalifa oftă auzind această informaţie care îi îmbogăţea în aşa măsură povestea, încât nimeni n-avea s-o mai creadă.

— Deci ăsta eşti tu, zise. Eu eram aici, lucrând pentru negustorul meu hapsân, iar tu şi cu prietenul tău eraţi în celălalt capăt al oraşului, punând la

cale prăbuşirea altui negustor hapsân. Nu ştiu de ce, dar mă bucur la gândul că amicul tău Faridi a fugit şi l-a lăsat pe negustor pradă unei ruşi ni atât de mari. Cu toţii crezuserăm că tânăra nevastă fusese cea care ticluise planul. Cum altfel ar fi putut să ştie unde-şi ascundea negustorul banii? Şi n-au avut nicio milă, i- au luat pe toţi. Ei bine, sper că n-o să fie găsiţi niciodată, pentru că a fost foarte urât să ia banii ăia, chiar dacă Faridi era prietenul tău.

— Ce s-a întâmplat cu casa? Era colo, la capătul drumului de pe ţărm. Avea o grădină foarte frumoasă, dacă nu mă înşală memoria, spuse Hamza.

— Un om de afaceri indian a cumpărat-o şi a demolat-o ca să construiască ditamai căsoiul. Nu tuturor le place să aibă o grădină. Individul a venit odată cu britanicii. Când s-au înstăpânit în locul nemţilor, britanicii şi-au adus oamenii lor ca să facă afaceri aici. I-au adus din India şi din Kenya, iar indienii ăştia noi şi-au înfipt rădăcinile adânc, nu-i mai clinteşte nimeni. Au preluat tot comerţul şi le zic oficialilor că sunt cetăţeni britanici şi trebuie să aibă aceleaşi drepturi ca un *mzungu*[{71}], nu să fie trataţi ca noi, băştinaşii.

În a patra şi ultima zi de Idd, când în aer plutea încă o undă sărbătorească, Afiya deschise uşa cămăruţei lui Hamza ca să-i aducă tava cu micul-dejun, însemnând o felie de pâine şi o cană de ceai. Pentru că încă era Iddul, felia de pâine era dată prin ou bătut şi prăjită. El îi luă tava din mâini şi o puse pe masă, astfel că Afiya fu liberă să i se arunce în braţe. Atunci îi puse întrebarea. Îi zisese lui Khalifa că avea să-i ceară mâna el însuşi, deoarece voia s-o audă spunând că asta îşi dorea şi ea. Khalifa spusese că, potrivit obiceiului, Hamza trebuia să i se adreseze întâi lui, după care el vorbea cu bi Asha, care urma să-i prezinte cererea Afiyei. Apoi răspunsul ei avea să urmeze acelaşi traseu în sens invers. Aşa se proceda şi aşa avea să se procedeze şi după ce Hamza vorbea cu ea, dar dacă voia să-i pună întrebarea el însuşi, era liber s-o facă.

Afiya era în braţele lui când Hamza murmură:

— Ai fi de acord să ne căsătorim?

Se trase înapoi să se uite la faţa lui, poate ca să se asigure că nu glumea. Când văzu cât de serioasă îi era expresia, zâmbi şi-l strânse mai tare la piept.

— *Idd mubarak*[{72}], bineînţeles că sunt de acord.

— Dar sunt sărac lipit pământului, spuse el.

— Şi eu. O să fim împreună săraci lipiţi pământului.

— N-o să avem o casă, doar cămăruţa asta în care nu e nici măcar o plasă de ţânţari. Ar trebui să mai aşteptăm până ce strâng destui bani ca să pot închiria ceva mai potrivit.

— Nu vreau să aştept, zise ea. Nu cred c-aş găsi un om pe care să-l iubesc. Credeam c-o să vină cineva să mă ceară şi n-o să am de ales. Acum ai venit tu, şi nu vreau să aştept.

— N-ai unde să te speli. Doar rogojina pe post de pat. O să trăieşti ca un animal în vizuină, spuse el.

Afiya izbucni în râs.

— Nu exagera. Putem să ne spălăm şi să gătim înăuntru şi să facem dragoste pe podea ori de câte ori vrem. O să fie ca o călătorie pe care o facem împreună, şi-o să ne găsim calea chiar dacă mirosim a sudoare stătută. Bi Asha vrea să scape de mine de ani de zile. A spus că nu-i place cum se uită el la mine. De când am devenit femeie. A spus că vrea să mă facă nevasta lui – baba Khalifa. A spus că bărbaţii sunt ca nişte animale. Nu se pot înfrâna.

— Nu ştiam, spuse Hamza. Mi-ai zis că ăsta e căminul tău.

— Bi Asha are sufletul plin de amărăciune. A început să mă urască de când am devenit femeie. Voia să plec, dar nu suporta când un tânăr se uita la mine. Până şi o simplă ocheadă pe stradă era de ajuns ca să înceapă cu învinuirile. Zicea că-i încurajez pe bărbaţi, când eu nu făceam nimic de felul ăsta. Voia să plec, dar nu oricum, ci ca a doua nevastă a unui individ mai bătrân. Nu voia să mă simt atrăgătoare şi tânără, ci să fiu luată de un bărbat care să mă folosească pentru plăcerile lui, care să mă înjosească cu poftele ui. Amărăciunea asta din sufletul ei o face rea. Nu se purta aşa cu mine când eram mică. Era la fel de aprigă, dar nu era rea. A devenit astfel când am crescut.

— Nu ştiam, repetă el. Ai avut peţitori?

Afiya ridică din umeri.

— Doi. Pe unul nu l-am cunoscut. Celălalt era administratorul cafenelei de pe drumul principal. M-a văzut trecând prin faţă. Mă vede trecând pe-acolo de ani de zile, de când aveam zece ani. Aşa sunt bărbaţii de felul ăsta, au bani şi vor o femeie tânără cu care să se joace câteva luni. Te văd pe stradă şi întreabă: „Cine-i aia?”, după care vin să te ceară pentru că pot. Aşa a zis baba Khalifa.

— Dar tu ai refuzat.

— Eu am refuzat şi baba Khalifa a refuzat. Ea a zis că a făcut-o deoarece

voia să mă păstreze pentru el. Asta a fost prima oară când a zis-o. L-a acuzat zile în şir. Atunci când te-a adus acasă, când te-a adus înăuntru, cred că a vrut să mă vezi. Nu ştiu dacă într-adevăr voia asta, poate că pur şi simplu îi plăcea de tine. Dar eu te-am văzut, şi de fiecare dată când te vedeam, simţeam că te doresc tot mai mult. Nu ştiam că e aşa. De asta nu vreau să aştept şi de asta camera asta nu-i o vizuină.

— Bi Asha ţi-a vorbit despre noi? Khalifa nu ştie.

— Acum două zile mi-a atras atenţia să nu aduc ruşinea asupra familiei noastre, dar a mai zis asta şi înainte, zâmbind, Afiya adăugă: Acum e prea târziu.

Când află de la Hamza că plănuiau să locuiască în cămăruţa din magazie, Khalifa nici nu vru să audă. Hamza nu-i putu repeta cuvintele Afiyei despre modul în care era persecutată, dar, după ce se bâlbâi neajutorat, îngăimă numele lui bi Asha. Khalifa ridică din umeri, apoi scutură din cap cu hotărâre.

— O să vii şi-o să stai în casă cu ea, cu noi, spuse. N- o să trăiţi ca nişte vagabonzi. Înăuntru o să fie mai comod. Cămăruţa aceea o fi potrivită pentru un pierde-vară, dar o fată din familia noastră n-are ce căuta acolo.

— O să găsim ceva de închiriat, spuse Hamza. Poate că ar fi mai bine să aşteptăm până-mi permit ceva mai bun.

— Ce să mai aştepţi? Poţi să te muţi la noi acum, şi când eşti pregătit să închiriezi, drum bun şi cale bătută!

— Păi, o să vedem, murmură Hamza, deloc încântat să fie silit să trăiască în apropierea lui bi Asha, cu firea ei năvalnică.

Se căsătoriră peste paisprezece zile. Fu o ceremonie atât de restrânsă, încât negustorul Nassor Biashara şi angajaţii de la atelier nu aflară de ea decât după ce avu loc. Khalifa îi invită la masă pe imam şi pe tovarăşii săi de baraza, iar bi Asha făcu la fel cu vecinele sale. Angajară un bucătar care să pregătească un biriani, iar acesta ocupă toată curtea din spate cu ustensilele lui. Femeile erau în dormitorul fui bi Asha şi al lui Khalifa, unde patul fusese ridicat şi împins la perete. Bărbaţii se adunară în camera de oaspeţi, unde imamul îl invită pe Hamza s-o ceară pe Afiya în căsătorie. Cum ceremonia era o înţelegere pecetluită în faţa martorilor, în acest moment se obişnuia ca mirele să anunţe ce *mahari,* zestre, intenţiona să ofere, iar mireasa sau reprezentantul ei trebuia să spună dacă era mulţumitoare. Astfel de chestiuni erau discutate cu mult timp înainte, dar era nevoie de o confirmare cu martori. Hamza nu avea nimic de oferit ca

mahari. Îi spusese acest lucru lui Khalifa, care răspunsese că decizia de a-l lua fără zestre îi aparţinea Afiyei. Întrucât ea expediase subiectul cu o fluturare de mână – „O să fim săraci lipiţi pământului împreună” –, se sări discret peste această parte a ceremoniei: Hamza întrebă pur şi simplu dacă Afiya accepta să-l ia de soţ, iar Khalifa răspunse afirmativ în numele ei. Vestea le fu transmisă Afiyei şi musafirelor lui bi Asha din cealaltă încăpere, care o primiră cu chiote de bucurie. Apoi se servi masa, care puse capăt festivităţilor.

Khalifa nu le dădu de ales: trebuiau să se mute în casă. În faţa stăruinţelor lui, Afiya dădu din umeri şi spuse că puteau cel puţin să încerce. Le rămânea întotdeauna cămăruţa din magazie dacă nu mergea. Hamza îşi mută puţinul avut în camera miresei: traista în care ţinea exemplarul din *Musen-Almanach für das Jahr 1798* pe care i-l lăsase locotenentul şi o carte de Hei ne, *Zur Geschichte der Religion und Philosophie in Deutschland,* pe care Frau i-o dăduse drept cadou de despărţire, rogojina şi hainele.

Camera Afiyei era mai mare decât cea din magazie, mai confortabilă şi mai aproape de toaletă. Avea o draperie atât la fereastră, cât şi la uşă, pe care o ţinea trasă într-o parte până la ora de culcare ca să aerisească. Patul avea căpătâiul lipit de perete, lăsându-le loc numai cât să se strecoare pe o parte şi pe cealaltă. Din tavan atârna o ramă dreptunghiulară de lemn pentru plasa de ţânţari. La peretele opus era un dulap şubred, făcut din plăci subţiri. În clipa în care îl văzu, Hamza îi spuse Afiyei că avea să-i facă unul nou la atelier. Asta avea să fie zestrea. În dulap era o cutiuţă încuiată, verde cu dungi roşii în diagonală. Ea o deschise şi-i arătă comorile sale: caietele pe care le folosise când fratele ei o învăţase să citească, registrul marmorat pe care i-l dăruise baba Khalifa, o brăţară de aur pe care i-o cumpărase Ilyas de Idd în anul cât locuiseră împreună, acum prea mică pentru încheietura ei, o ilustrată înfăţişând muntele din spatele oraşului unde Ilyas lucrase la ferma neamţului şi apoi mersese la şcoală, bileţelul cu versurile lui Schiller pe care i le tradusese Hamza.

Camera Afiyei dădea în curte, acolo unde se gătea, unde mâncau şi se spălau cu toţii şi unde femeile din gospodărie petreceau câteva ore pe zi. Era partea lor de casă, astfel că străinii de sex masculin nu aveau acces. Hamza nu mai era un străin, dar nu se simţea nici ca un membru al familiei. După ce aflase despre supărarea lui bi Asha, nu ştia cum avea să reacţioneze la prezenţa lui în curte. O saluta şi primea drept răspuns un gest de

acceptare, dar nu schimbau nicio vorbă. Îi percepea ostilitatea de departe şi i se făcea pielea de găină. Începuse să se deteste. Nu voia să fie acolo. Dimineaţa, îndată ce se trezea, se ducea la toaletă, îşi bea ceaiul în curte cu Khalifa, care i se alătura, şi pleca împreună cu el. Când se întorcea după-amiaza, nu era nimeni în curte; Hamza se ducea direct în camera lor, unde Afiya îl aştepta. Seara, cele două femei pregăteau cina în curte, şi uneori îşi făceau apariţia şi câteva vecine. Prin urmare, Hamza făcea în aşa fel încât să nu fie în cameră, astfel ca femeile să poată vorbi în voie, fără teama de a fi auzite. Aşa i se părea lui că o cer bunele maniere.

După câteva zile de agitaţie, Afiya îi spuse să înceteze să se mai ferească din drumul celorlalţi.

— *Usijtaabishe,* nu-ţi face griji, îi zise. El te-a invitat aici, aşa că pur şi simplu n-o băga în seamă. O să se obişnuiască până la urmă.

— Nu vrea să mă aflu în casa asta, îi replică el. *Balaa,* ţii minte? Crede c-o să aduc pacostea peste toţi.

— Era doar crudă cu tine, stărui Afiya. Nu-i atât de nebună.

Neliniştea sa în privinţa lui bi Asha nu-i scădea însă plăcerea de a descoperi noi delicii intime pe măsură ce petrecea mai mult timp cu Afiya. Norocul îl ţinuse în viaţă în cursul războiului şi-l adusese în viaţa ei, iar lumea merge întotdeauna mai departe, în ciuda haosului şi a dezastrelor.

Cu toate acestea, vieţuirea în curte era extrem de tensionată. Chiar şi când purta o discuţie banală cu bi Asha, era conştient de tăişul vorbelor ei, de parcă în clipa următoare ar fi urmat să-l rănească. Atunci când se răstea la Khalifa, acesta se făcea că n-o aude. Chiar şi când vorbea despre lucruri de zi cu zi, de pildă preţul peştelui ori calitatea spanacului de la piaţă, până şi aceste chestiuni păreau s-o supere. Hamza nu ştia cât mai putea să-i suporte hachiţele.

Negustorul Nassor Biashara îi zise:

— Dar de ce eşti aşa de posomorât? Nevastă-mea mi-a zis că te-ai însurat acum câteva zile, şi nici măcar nu ne-ai chemat la nuntă. Ar trebui să fii în al nouălea cer! Sau poate nu dormi destul? He-he-he. O cunosc pe Afiya, sau o cunoşteam când era mică. Nevastă-mea îmi spune că s-a făcut o femeie nemaipomenit de frumoasă. Felicitări. Îţi ies toate, aşa-i? O meriţi. Uită-te la tine. Ai o slujbă bună şi acum o femeie bună care să te ajute să cari poverile vieţii, şi pentru asta mie trebuie să-mi mulţumeşti. Nu-ţi cer recunoştinţă, munceşti cu sârg, dar totul mi se datorează mie. Te-am văzut şi mi-am zis: „De ce să nu-i dau o şansă tolomacului ăstuia? Arată ca un ratat,

dar poate că dacă i se dă ocazia, o să se descurce?” Vezi tu, ştiu să-i citesc pe oameni. Am văzut ceva în ruina pe care o înfăţişai tu lumii. Şi acum uite ce bine a ieşit. Stai tot în cămăruţa din magazie? Sper că nu ţi-ai adus mireasa acolo. Sper că v-aţi găsit un loc cumsecade… Ah, staţi cu cei doi cârcotaşi! Nu e un început bun pentru o căsnicie. Cum adică, nu-ţi permiţi să închiriezi o casă? Despre ce vorbeşti? Ai nevoie să închiriezi o vilă cu baie de aburi şi grădină cu ziduri şi verandă cu balustradă împletită? Cum adică, vrei o mărire de salariu? Doar te plătesc destul, nu? Te tratez bine. Nu-s făcut din bani, să ştii. N-o să devii lacom numai pentru că ai o nevastă. Khalifa te-a împins să-mi ceri, nu-i aşa?

Când Mzee Sulemani află despre nuntă, îi spuse lui Hamza:

— Cere-i nemernicului să-ţi mărească salariul. E cel mai mic lucru pe care-l poate face, ţinând seama cât te-ai spetit aici de când a plecat beţivanul de Mehdi. *Alhamdulillah*, să fii binecuvântat cu mulţi copii. Ştii să zici asta în germană?

— *Mögest du mit vielen Kindern gesegnet sein.*

Mzee Sulemani chicoti încântat, ca de fiecare dată când Hamza îi traducea câte o frază.

13

Pentru Hamza a fost o perioadă plăcută în comparaţie cu anii precedenţi. Convieţuirea cu bi Asha şi Khalifa deveni mai puţin tensionată pe măsură ce treceau săptămânile şi lunile, sau poate că se obişnuiseră cu toţii. Găseau căi de a se evita fără să dea impresia că sunt la cuţite, căi de a nu vedea privirile acuzatoare ale lui bi Asha şi de a nu-i auzi mârâitul duşmănos. Hamza învăţă atât de bine să se ţină departe de ea, încât adeseori abia dacă o zărea când se întorcea de la muncă după-amiaza, deşi vocea ei era întotdeauna pe-aproape. Afiya se scula întotdeauna prima, dar Hamza era de obicei treaz, întrucât nu putea să mai doarmă profund după răsăritul soarelui. Ea pregătea ceaiul în timp ce el se spăla, apoi Hamza pleca la atelier înainte ca bi Asha şi Khalifa să iasă din camera lor.

Când ajungea la muncă, de fiecare dată îl găsea pe Nassor Biashara acolo. Se salutau, după care negustorul îi dădea cheia de la atelier fără alte vorbe şi uneori chiar fără să ridice privirea din registrele lui preţioase. Când sosea şi Mzee Sulemani, cei trei se reuneau ca să discute programul zilei de muncă. Se întâmpla ca Nassor Biashara să li se alăture în atelier ca să finiseze nişte vase sau dulăpioare ori să-şi dea cu părerea despre un nou model. Plănuia să fabrice canapele capitonate şi avea nevoie de un tapiţer, dar deocamdată făcea încercări cu cadrele. Cererea de mobilă creştea constant. Şi transportul de marfa era înfloritor; de asemenea, în ciuda predicţiilor lui Khalifa, investiţia în motorul cu elice se dovedise un succes răsunător, atrăgând mai multe cereri de transport decât puteau fi realizate cu o singură barcă, astfel că fusese necesară achiziţia unui vas motorizat mai mare pe care Nassor Biashara se amuza să-l numească „vaporul” lui. Afacerile erau atât de prospere, încât îşi concepu o nouă firmă pe care o ciopli şi o pictă singur şi-l puse pe Sungura s-o monteze pe poarta atelierului: Mobilă şi Mărfuri Generale Biashara.

— Cred c-o să trebuiască să extind atelierul şi să aduc echipamente noi. Se uită întâi la Mzee Sulemani, al cărui chip rămase inexpresiv, şi apoi la Hamza, care aprobă din cap. Curtea asta e mare, nu-i aşa? Am putea să construim un nou atelier chiar aici, utilat astfel încât să putem câştiga

contracte de la guvern – pupitre pentru şcoli, mobilier de birou, genul ăsta de lucruri. L-am păstra pe cel vechi pentru comenzi particulare şi decoraţiuni. Ce părere aveţi?

Cu cât vorbea mai mult despre noul atelier, ceea ce făcu adeseori în următoarele săptămâni, cu atât mai mult i se adresa lui Hamza, pe care părea să-l vadă în ipostaza de şef. Administraţia mandatului britanic anunţase un program de construire de şcoli şi de alfabetizare, aceasta fiind sursa speranţelor lui Nassor Biashara în legătură cu obţinerea de contracte guvernamentale. De asemenea, urmau să se facă investiţii în domeniile agriculturii, lucrărilor publice şi sănătăţii. La un nivel minim, acele măsuri aveau să le demonstreze germanilor cum trebuie administrată o colonie. Toate noile departamente şi proiecte aveau nevoie de birouri, iar birourile aveau nevoie de mese şi scaune. Hamza dădu din cap cu un entuziasm cumpănit în timp ce Nassor Biashara, care acum prefera să fie numit om de afaceri şi nu negustor, îi expunea perspectivele. La un moment dat, avea să ceară o mărire de salariu consistentă, dar deocamdată aştepta răbdător.

Pleca mai târziu la prânz ca să-i lase pe Khalifa şi bi Asha să mănânce ei primii. Când ajungea el, terminaseră deja şi se pregăteau pentru siesta obligatorie. Lua o masă uşoară, orez şi spanac şi un fruct de sezon. Uneori mânca o turtă, *paratha,* o bucăţică de peşte şi un castron de iaurt, după care se întorcea la muncă. La sfârşitul programului de lucru se spăla şi se odihnea cam o oră, iar dacă Afiya era acasă, i se alătura în camera lor ca să-şi povestească unul altuia ce făcuseră peste zi. Adesea era plecată în vizită, la prietena ei Jamila, care acum era mamă, sau la Khalida, soţia lui Nassor Biashara, ori participa la unul dintre evenimentele sociale care umpleau viaţa cotidiană a femeilor: întruniri comemorative după înmormântări, logodne, cununii, vizitarea unui bolnav sau a unei lăuze.

Seara, Hamza se plimba pe străzi şi se întâlnea cu oameni pe care ajunsese să-i cunoască şi să-i considere prieteni, mai ales un muzicant din grupul pe care se ducea să-l asculte ori de câte ori putea. Îl chema Abu şi era şi el tâmplar, cu câţiva ani mai mare decât Hamza. Se vedeau după rugăciunea de maghrib într-o cafenea de lângă podul de peste estuar şi vorbeau cu alţi clienţi de-ai casei care le făceau întotdeauna loc între ei. Hamza nu era prea vorbăreţ, spre deosebire de ceilalţi, aşa că-l primeau cu plăcere. Tonul conversaţiei era lejer şi ireverenţios, adesea obscen, şi păreau să se întreacă în născocirea unor replici cât mai scandaloase. Câteodată umorul era atât de grosier şi de irezistibil, încât îl dureau coastele de atâta

râs; cu toate acestea, era conştient că nu se spusese nimic important şi că-şi pierdea timpul cu frivolităţi ruşinoase. În unele seri se ducea cu Abu la sala de repetiţii şi-i urmărea pe muzicanţi cam o oră în timp ce repetau.

Apoi se întorcea la casa unde locuia – încă nu-i venea să-i spună „acasă” – şi se aşeza pe verandă să-i asculte pe Khalifa, Maalim Abdalla şi Topasi în timp ce analizau situaţia mondială şi întorceau pe toate părţile ultimele bârfe. Administraţia britanică începuse să publice o revistă lunară în kiswahili, *Mambo Leo,* pentru a-i informa pe ştiutorii de carte despre chestiuni internaţionale şi interne, despre aplicarea metodelor ştiinţifice în agricultură, despre igienă, dar şi despre ultimele rezultate din sport. Khalifa cumpăra un exemplar pe care li-l dădea lui Hamza şi Afiyei când termina de citit. Maalim Abdalla venea la baraza cu propriul său exemplar şi-şi informa prietenii despre chestiunile care-i atrăseseră atenţia, ceea ce necesita deseori o analiză complexă şi demascarea neadevărurilor pe care le depista. Alteori venea cu un număr vechi din *East African Standard,* ziarul coloniştilor din Nairobi pe care prietenul său care lucra fa biroul administraţiei districtuale îl împrumuta pentru el pe termen nedeterminat. Unele articole din *The Standard* le ofereau material pentru discuţii ample celor trei înţelepţi, mai ales disputele aprige dintre coloniştii care voiau să-i înlăture pe toţi africanii din Kenya, transformând-o în ceea ce ei numeau o Ţară a Albilor, şi cei care voiau să-i alunge pe toţi indienii, permiţând doar venirea europenilor, dar păstrându-i pe africani ca muncitori şi servitori, cu câţiva păstori sălbatici ţinuţi într-o rezervaţie pentru atmosferă. Propunerile şi apărătorii lor sunau atât de straniu, de parcă toţi acei colonişti trăiau pe Lună.

După ce lua tava cu cafea din mâinile Afiyei, Hamza se ducea la moschee pentru rugăciunea de isha. „La bună vedere, sfinţişorule”, îl saluta voios Khalifa de fiecare dată. La întoarcere mergea direct în camera lor, unde Afiya i se alătura pentru cea mai frumoasă parte a zilei. Vorbeau ore în şir, citeau ziare vechi, îşi povesteau ce făcuseră peste zi, visau la viitor, făceau dragoste.

Într-o noapte, Afiya se trezi speriată lângă el. Îl prinse de braţ şi-i şopti numele.

— Hamza, şşş, şşş… gata acum.

Faţa şi trupul îi erau scăldate în sudoare. Încă mai suspina când se trezi. În timp ce stăteau în pat nemişcaţi, cu mâna Afiyei strânsă pe braţul lui, ea murmură:

— Plângeai. Tot el a fost?

— Da. Uneori e el, uneori e ofiţerul. Sau pastorul, întotdeauna sunt ei. Dar nu persoana e importantă, ci senzaţia pe care mi-o stârnesc.

— Ce senzaţie? Spune-mi.

— Una de primejdie, de spaimă cumplită. Ca şi când m-ar paşte un pericol teribil şi n-am cale de scăpare. Şi e un vacarm îngrozitor, cu ţipete şi sânge.

Rămaseră tăcuţi pe întuneric vreme îndelungată. Mult mai târziu, ea îl întrebă:

— Întotdeauna e vorba despre război?

— Întotdeauna. Când eram mic, aveam adesea coşmaruri, spuse el. Animale care mă devorau în timp ce stăteam împietrit, nefiind în stare să mă mişc. Senzaţia nu era însă de primejdie, mai curând de înfrângere, ca o tortură. Acum, când am coşmaruri, sunt îngrozitoare. Ca şi când ceea ce se pregăteşte să mă atace o să mă zdrobească în chinuri cumplite, făcându-mă să sufăr cazne de neînchipuit, iar până la urmă o să mă înec în propriul sânge. O simt în gât. De senzaţia asta mi-e groază, nu de persoane. Dar uneori e el, feldwebelul. Nu înţeleg de ce vederea pastorului îmi dă asemenea stări. Nu ştiu cum de apare în povestea asta. El m-a vindecat. Am stat la misiunea lui doi ani.

— Spune-mi mai multe despre el, îi ceru ea. Spune-mi despre magaziile cu tutun şi pomii fructiferi şi cărţile pe care ţi le împrumuta Frâu.

Îl simţi zâmbind în întuneric.

— Aşadar, mă ascultai. Credeam că adormiseşi când ţi-am povestit despre Frâu Pastor. El era un tip foarte meticulos şi cultivarea tutunului îi făcea mare plăcere, în magazia aceea se simţea pe deplin stăpân. Voia mereu să aibă dreptate, nu se putea abţine. Era ca şi cum ar fi trebuit să se forţeze să-i asculte pe ceilalţi, să înveţe să fie amabil. Te şi miri că a ales să devină misionar. Cred că ea a fost cea care l-a învăţat să fie îngăduitor, pe când din fire era un tip aspru. Ea era cumsecade_ şi atentă şi generoasă. N-o s-o uit niciodată. Îmi împrumuta cărţi, da. Mi-a dat adresa lor din Germania, cerându-mi să le trimit veşti din când în când. A scris-o în cartea aceea a lui Heine despre care ţi-am zis.

— Poate c-o să-i scrii într-o bună zi, spuse ea. Poate c-o să reuşeşti să uiţi perioada aceea cumplită, chiar dacă n-o s-o uiţi pe ea. Uneori, când sunt în oraş, mă gândesc că o să ajung acasă şi-o să descopăr că ai plecat, că m-ai lăsat şi ai dispărut fără o vorbă. Nu ştiu dacă te înţeleg pe deplin, şi sunt

îngrozită c-o să te pierd într-o zi. Mi-am pierdut mama şi tatăl înainte să apuc să-i cunosc. Nu ştiu sigur dacă mi-i amintesc. Apoi mi-am pierdut fratele, pe Ilyas, care şi-a făcut apariţia ca o binecuvântare în viaţa mea. N-aş putea suporta să te pierd şi pe tine.

— N-o să te părăsesc niciodată, spuse Hamza. Şi eu mi-am pierdut părinţii când eram mic. Mi-am pierdut căminul şi am fost foarte aproape să-mi pierd şi viaţa, din dorinţa mea oarbă de a scăpa. N-am avut mare lucru până ce-am ajuns aici şi te-am întâlnit. N- o să te las niciodată.

— Promite-mi, zise ea mângâindu-l, gata să-l primească.

La cinci luni după nuntă, Afiya pierdu prima sarcină. Îi spusese lui Hamza când a doua lună la rând nu-i venise sângerarea, dar îi ceruse să nu dea vestea nimănui. Cui avea să-i zică? întrebase el. Nu se puteau abţine să nu zâmbească şi să nu se lase în voia unor fantezii plăcute despre Apariţie, cum începuseră să se refere la viaţa din pântecul ei, făcând supoziţii despre sexul bebeluşului şi numele pe care aveau să i-l dea. Afiya nici măcar nu îndrăznea să vorbească despre o sarcină, amintindu-i că, din câte aflase de la Ilyas, mama lor pierduse mai multe. Aşteptă nouă zile după a treia lună fără sângerare ca să-i spună lui Hamza că acum era sigură.

— E băiat, zise ea.

— Ba nu, e fetiţă, îi replică el.

A doua zi fu abordată de bi Asha. Întâi îi privi pântecul, apoi se uită îndelung în ochii ei.

— Ai căzut grea?

— Aşa cred, spuse Afiya, surprinsă că ghicise, în condiţiile în care fuseseră atât de atenţi să nu dezvăluie secretul.

— În câte luni?

— Trei, răspunse şovăitor tânăra, nevrând să pară prea sigură ca să nu-şi atragă dispreţul celeilalte.

— Era şi vremea, zise bi Asha fără urmă de bucurie în gl as. Numai că… femeile pierd adesea prima sarcină.

A doua zi, pe când atârna rufele la uscat în curte, Afiya simţi ceva umed pe interiorul coapsei. Alergă în camera ei şi descoperi că lenjeria îi era îmbibată de sânge. Bi Asha, care era în curte, veni s-o ajute să se dezbrace. Îi aduse nişte cearşafuri vechi şi o întinse pe pat.

— Poate că n-o s-o pierzi, îi spuse. Nu-i aşa de mult sânge. Odihneşte-te, şi-o să vedem ce se petrece.

Sângerarea continuă tot restul dimineţii, pătând cearşafurile pe care zăcea Afiya. Ea rămase nemişcată, resemnându-se treptat cu situaţia. Când Hamza veni la prânz, bi Asha încercă să-l ţină la uşă. Astea erau treburi femeieşti, îi zise, dar el îi împinse mâna cât colo şi intră să-şi vadă soţia.

— Am sărbătorit prea devreme, bâigui Afiya printre lacrimi. Nu ştiu de unde a aflat. A zis c-o să pierd copilaşul. Mi-a ursit asta.

— Nu, zise el. E doar ghinion. N-o băga în seamă.

Grosul sângerării se termină până în dimineaţa următoare, deşi mai erau câteva picături. După trei zile nu mai era nici urmă de sânge, dar Afiya era epuizată şi slăbită, pradă unei tristeţi pe care se străduia să şi-o înăbuşe. Bi Asha îi spuse că trebuia să se odihnească, dar ea clătină din cap, se ridică şi se apucă să facă treburi prin casă. Cumva, ştirea despre necazul ei se răspândi, aşa cum se întâmpla întotdeauna, şi prietenele ei Jamila şi Saada veniră în vizită, pe când Khalida, care nu venea niciodată din cauza disputei dintre bi Asha şi soţul ei, trimise un mesaj de compătimire şi-şi oferi ajutorul. Între timp, bi Asha se foia prin preajma ei ca o stăpână, pregătindu-i o supă de porumb în care pusese şi mătasea, chipurile cu virtuţi tămăduitoare, şi feluri potrivite pentru starea ei: ficat sotat, peşte la aburi, jeleu de lapte, compot de fructe. Era ca bi Asha pe care o cunoscuse în copilărie, cu vocea la fel de aspră, dar cu gesturi blânde.

Perioada de graţie dură până îşi reveni. După trei săptămâni, felurile speciale dispărură, iar acreala reveni în glasul lui bi Asha. Pierderea sarcinii îl făcu pe Hamza s-o privească pe Afiya şi mai mult ca pe o soţie. Era tandru cu ea, o atingea şi în somn, odihnindu-şi mâna pe umărul sau pe coapsa ei. Îşi îndulcea tonul când i se adresa, de parcă un glas puternic ar fi putut s-o supere. După câteva zile în care avu parte de acest tratament, timp în care el se abţinuse de la orice avansuri sexuale, Afiya îl trase mai aproape şi-i şopti că nu mai era cazul să fie atât de prudent. Era îngrijorat că avea s-o doară, îi spuse el, dar ea îi demonstră în curând că nu avea niciun motiv. De asemenea, în mod straniu, pierderea o făcu să se simtă mai independentă de constrângerile gospodăriei, o persoană adultă, aproape o mamă. Mergea la piaţă în fiecare dimineaţă şi hotăra ce să pregătească pentru masa de prânz fără să se sfătuiască întâi cu bi Asha. Cumpăra produsele care arătau cel mai bine şi ce-i atrăgea atenţia, nimic deosebit, doar banane groase, verde-închis, sau igname sau manioc proaspăt scoase din pământ sau dovleci lucioşi, abia recoltaţi. Spre surprinderea ei, bi Asha nu obiectă; doar din când în când o certa şi o lua peste picior dacă un produs i se părea prea

scump sau dacă un fel nu ieşea cum trebuie. „Unde ai găsit şi bârnele astea? Sunt putrede”, genul acesta de remarci.

În majoritatea după-amiezilor, Afiya se ducea în vizită la Jamila şi Saada, care aveau acasă un atelier de croitorie, şi în timp ce stăteau de vorbă făcea mici treburi care nu necesitau mare pricepere: cosea nasturi, măsura şi tăia dantela şi panglicile după care toate clientele se dădeau în vânt. Cu timpul îi dădură sarcini mai complicate, şi treptat învăţă cum să măsoare materialul la o rochie pe care o clientă o voia reprodusă, cum să croiască şi cum să aleagă dantela, panglicile şi nasturii de ia merceria unui indian la care o duseseră prietenele ei. Din moment ce toate clientele erau vecine şi cunoştinţe de-ale celor două surori, acestea le luau un preţ simbolic pentru manoperă. O făceau ca să-şi umple timpul liber de după corvezile gospodăreşti în aceeaşi măsură ca pentru bani, bucuroase să se ocupe cu o activitate care cerea atenţie şi pricepere, permiţându-le să evadeze din vieţile pline de constrângeri pe care erau silite să le îndure.

Afiya rămase iarăşi grea peste câteva luni, la un an după nuntă. Îi spuse lui Hamza după ce trecu şi a doua lună fără sângerare şi aşteptară cuminţi până trecu şi a treia lună ca să vorbească despre Apariţie, şi asta numai între ei.

Tot cam pe atunci începură şi durerile lui bi Asha – nu că n-ar fi suferit din când în când de junghiuri şi dureri, ca toată lumea, dar de data asta era altceva. Pregăteau prânzul când bi Asha se ridică de pe taburet ca să-şi ia un evantai, pentru că-i era foarte cald, şi o durere cumplită îi străfulgeră şalele. Fusese atât de bruscă şi de teribilă, încât se prăbuşi cu un ţipăt la loc pe taburet.

— Bimkubwa, strigă Afiya repezindu-se la ea.

Bi Asha se prăbuşi în braţele ei lăsând să-i scape un scâncet cu totul neobişnuit. Afiya îngenunche lângă ea, ţinându-i mâinile tremurătoare şi murmurând: „Bimkubwa, bimkubwa”. După câteva minute de gâfâit în tăcere, bi Asha suspină din rărunchi, apoi îşi arcui spatele ca să vadă dacă o mai apuca durerea. Afiya o ajută să se ridice, iar femeia mai în vârstă reuşi să păşească prin curte fără probleme.

— A fost de parcă m-ar fi tăiat careva în două, spuse bi Asha în timp ce-şi masa şalele. Adu-mi o rogojină. O să stau aici, pe jos, o vreme. Trebuie să fi fost un junghi.

În acea seară, bi Asha îi ceru Afiyei s-o maseze pe spinare, aşa cum făcea încă de când era mică. Se întinse pe o rogojină în camera ei, iar Afiya

îngenunche lângă ea şi începu s-o maseze de la umeri până la şolduri. Bi Asha gemu de mulţumire şi spuse că se simţea mult mai bine. Insă durerea nu dispăru. Se plângea zilnic de junghiurile care surveneau uneori atât de neaşteptat, încât nu-şi putea reţine un ţipăt. Odată cu trecerea timpului lucrurile se înrăutăţiră. Durerile începeau când se scula din pat şi o chinuiau în cea mai mare parte a zilei, apoi reveneau şi noaptea, când încerca să se odihnească.

— Ar trebui să mergi la spital să te vadă un doctor, îi zise Khalifa. Nu poţi s-o ţii tot aşa fără să faci nimic.

— La care spital? Acolo nu tratează femei, îi replică ea.

— Ce prostie! Vorbesc despre spitalul de stat, spuse Khalifa, care nu-i lua plângerile prea în serios. Tratează femei acolo încă de pe vremea nemţilor.

— Numai gravide, îi atrase ea atenţia.

— Nu mai e valabil, dacă a fost vreodată. Stăpânirea vrea să fim sănătoşi cu toţii, astfel încât să putem munci mai bine. Scrie în *Mambo Leo.*

— Încetează cu balivernele, nătângule! Crezi că eşti nostim, bombăni ea. Lasă-mă în pace.

— Dar ce zici de doctorul indian? sugeră el. Putem să-l chemăm aici. Face vizite acasă.

— E doar o pierdere de bani. O să-mi ia banii şi-o să-mi dea nişte apă colorată despre care o să spună că-i doctorie.

— Nicidecum, zâmbi Khalifa. Pur şi simplu te temi de injecţie. Ştii că le face tuturor injecţie, indiferent de boala de care suferă. Unii devin atât de dependenţi, încât refuză să-l plătească dacă nu-i înţeapă. O să-l chem să te vadă. O să-ţi facă o injecţie, şi imediat o să te simţi mai bine.

De-acum era limpede că nu spatele o supăra pe bi Asha, ci ceva din interior, din partea moale de deasupra soldurilor. Stătea vreme îndelungată pe rogojina din curtea din spate, cu ochii închişi, gemând fără voie din când în când. Expresia îi era posomorâtă, iar de data asta sursa nefericirii era negreşit propriul trup. Afiya încerca să ghicească ce sarcini voia bi Asha să îndeplinească cu orice preţ. „Bimkubwa, lasă-mă pe mine”, îi spunea când femeia se ducea cu mătura în curte sau aduna haine şi lenjerie pentru spălat, dar bi Asha era mândră şi o împingea zicând: „Nu-s schiloadă!”

Pofta de mâncare îi scăzu şi începu să slăbească. După una sau două îmbucături de manioc sau de orez se îneca şi nu mai putea să înghită. Afiya îi pregătea supă de oase şi piure de fructe cu iaurt şi stătea cu ea cât mânca,

în caz că avea nevoie de ajutor. În cele din urmă, durerea o sili să-şi calce pe mândrie şi să rămână în pat, gemând aproape inconştientă. Khalifa o imploră să meargă la spital sau cel puţin să se lase examinată de doctorul indian, însă bi Asha zise că n-avea nevoie de genul acela de atenţie. Nu voia ca nişte bărbaţi ciudaţi s-o împungă cu instrumentul acela pe care-l purtau în jurul gâtului şi pe care ţi-l puneau pe inimă ca să-ţi sugă sângele. În loc de asta, ceru să vină *maalim*[73], hakimul.

— Ce crezi c-o să-ţi facă el? O să zică o rugăciune şi cu asta o să te lecuiască? Eşti o femeie neştiutoare. Khalifa ceru din ochi ajutorul Afiyei, sperând că va încerca şi ea s-o convingă. Nu eşti destul de importantă încât să vină hakimul la tine. El merge numai la oamenii de vază şi la bogătaşi. Rugăciunile lui nu-s ieftine. E ceva în neregulă cu trupul tău. Trebuie să te vadă un doctor.

— Am putea să-l chemăm pe doctor aici, interveni Afiya. Uneori face vizite acasă, ştiu asta.

Nu spuse că ştia deoarece doctorul o vizitase pe Khalida când fiul ei avusese gălbinare, nevrând s-o aţâţe şi mai tare pe bi Asha.

Bi Asha zâmbi batjocoritor.

— Atunci poate să ne ceară încă şi mai mulţi bani pentru şarlataniile lui. Du-te la hakim şi explică-i prin ce chinuri trec. Întreabă-l ce mă sfătuieşte să fac.

Afiya se duse acasă la hakim, aşa cum i se ceruse. Era lângă o moschee cu un cimitir vechi. Cu mulţi ani înainte, nemţii interziseseră să mai fie folosit de teama infecţiilor şi contaminării, iar ameninţarea lor de a-l demola fusese blocată doar de izbucnirea războiului. Administraţia britanică nu revenise cu acea ameninţare, dar menţinuse interdicţia de a se mai efectua înmormântări, ordonând ca pământul dintre morminte să fie plivit mereu pentru a împiedica răspândirea malariei.

Afiya fu condusă într-o cameră de la parter aflată în apropierea uşii din faţă. Era însărcinată în aproape şase luni, aşa că se puse cu grijă în genunchi şi se aşeză cât mai comod putu în timp ce-l aştepta pe hakim. Pe podea erau rogojini groase de pai, iar în cameră se mai aflau un postament cu un exemplar din Coran şi un vas cu tămâie care, deşi stins, emana un parfum slab. Fereastra zăbrelită era larg deschisă, şi printre crengile arborelui neem de afară, unicul supravieţuitor de după curăţarea cimitirului de alături, pătrundea o lumină blândă.

Hakimul era un bătrân ascetic cu un aer impunător. Purta un veşmânt

maro fără mâneci şi o tichie albă lipită de creştet. Pe Afiya, care nu mai vorbise cu el niciodată, o impresionă siguranţa de sine a bărbatului. Nu-i zâmbi, nici nu-i făcu semn, ci se strecură în linişte la locul lui de lângă postament şi o ascultă descriindu-i suferinţa lui bi Asha. Când tânăra nu mai avu nimic de zis, hakimul se interesă de vârsta pacientei şi de starea ei generală de sănătate. Vocea lui era gravă şi armonioasă, obişnuită să se adreseze unor mulţimi numeroase. Îi zise să revină după-amiază ca să ia un leac pe care avea să-l prepare el însuşi pentru alinarea suferinţei bolnavei.

Când se întoarse, hakimul îi dădu o farfurioară de porţelan cu margine aurită pe care erau înscrise versete din Coran cu o cerneală maro-închis. Îi spuse că cerneala era extrasă din nuci, care au virtuţi medicinale. Îi dădu şi o amuletă. Afiya trebuia să toarne jumătate de ceaşcă de apă, cu mare grijă, pe farfurioară până ce cuvintele sfinte se dizolvau. Nu avea voie să amestece ori să adauge altceva în lichid. Odată ce literele dispăreau, trebuia să-i dea bolnavei să bea conţinutul farfurioarei. Amuleta trebuia să i-o prindă la glezna dreaptă. Afiya trebuia să aducă înapoi farfurioara dimineaţă, astfel încât învăţatul să-i poată pregăti o nouă doză pentru după-amiază. Tânăra luă obiectele, apoi îi întinse hakimului punguţa pe care i-o dăduse Khalifa; acesta o primi fără să se uite înăuntru. Tratamentul continuă câteva săptămâni, fără vreun efect asupra durerilor lui bi Asha.

Se răspândi vestea că bi Asha se simţea foarte rău, aşa că vecinele şi cunoştinţele veniră s-o viziteze. Le primea în camera de oaspeţi, deoarece nu voia s-o creadă grav bolnavă, dar la un moment dat începu să le permită să stea lângă patul ei. Ele fură cele care o convinseră s-o cheme pe mganga ce trăia în apropiere. „Am mai fost la ea, nu m-a ajutat cu nimic’, zise bi Asha. „Nu, nu aceea”, insistară vizitatoarele, „pe asta toată lumea o vorbeşte de bine. Se pricepe la leacuri.”

Mganga veni şi rămase închisă cu bi Asha în cameră, punându-i întrebări în timp ce o examina. Bi Asha ceru ca Afiya să stea cu ea. Mganga era o femeie foarte slabă de vârstă mijlocie, cu ochii aprigi conturaţi cu khol şi gesturi ferme şi precise. Vorbea aproape neîncetat, uneori răspunzând singură la întrebările pe care i le adresa bolnavei. După prima vizită lăsă nişte ierburi pe care Afiya trebuia să le infuzeze în apă caldă şi să i le dea lui bi Asha înainte de culcare. Aveau s-o ajute să doarmă, spuse vindecătoarea. Mganga veni în fiecare zi după aceea şi-i unse părţile dureroase cu poţiuni şi balsamuri, ceea ce o făcu pe pacientă să geamă de mulţumire şi să declare că starea i se îmbunătăţise considerabil. O puse să

se întindă pe spate pe podea şi o acoperi complet cu o pânză groasă albastră timp de câteva minute. Apoi o puse să se culce pe partea stângă şi să-şi onduleze corpul de la cap până la picioare. Îi ceru să repete exerciţiul pe partea dreaptă în vreme ce ea citea rugăciuni şi intona cântece pe care Afiya nu reuşea să le înţeleagă. Această ceremonie fu îndeplinită patru zile la rând, după care vindecătoarea lăsă instrucţiuni cu privire la mâncarea pe care urma s-o primească bi Asha, chiar şi numai o lingură sau două pe zi. Cum însă durerea nu dispărea, mganga îi şopti Afiyei că ar fi fost o idee bună să cheme un vrăjitor în caz că problema nu era corpul pacientei, ci faptul că un nevăzut pusese stăpânire pe ea.

— I-am spus asta, zise mganga. Numai un vrăjitor ar putea să audă ce vrea nevăzutul ca s-o părăsească. Dar ea a scuturat din cap, ca şi când n-ar avea nevoie de aşa ceva. Dar cum ar putea să ştie ce vrea nevăzutul fără mijlocirea unui vrăjitor? Trebuie să ştii cum să-l faci să vorbească.

Afiya nu-i spuse lui Khalifa despre această discuţie, ştiind că avea să pufnească dispreţuitor, dar îi povesti lui Hamza, care nu făcu niciun comentariu. Între timp, bi Asha ajunsese într-o stare atât de proastă, încât trebuia să folosească o ploscă; atunci observă Afiya sângele din urină. Cum în ploscă erau şi nişte grămăjoare de fecale, întâi nu ştiu de unde proveneau urmele de sânge; a doua oară însă, în recipient era doar urină cu mici cheaguri de sânge.

— Bimkubwa, zise arătându-i plosca. E sânge, sânge închis la culoare!

Deloc surprinsă, bi Asha se întoarse cu faţa la perete.

— Bimkubwa, trebuie să mergi la spital, insistă Afiya.

Cu faţa tot întoarsă, bolnava clătină din cap, apoi începu să tremure din toate încheieturile. Afiya îi spuse lui Khalifa, care, fără să mai stea pe gânduri, se duse să-l cheme pe doctorul indian, însă acesta nu putu veni decât a doua zi de dimineaţă, deoarece avea o vizită. Doctorul era un bărbat scund şi grăsuliu la cincizeci şi ceva de ani, cu părul încărunţit şi o purtare blajină. Purta cămaşă albă şi pantaloni kaki precum oamenii stăpânirii. Reţinând-o pe Afiya, îi ceru lui Khalifa să iasă din încăpere. Întâi puse întrebări şi-i ceru din priviri tinerei confirmarea răspunsurilor. Toată ostilitatea dispăruse din glasul lui bi Asha; îi răspunse pe un ton înfrânt, dar fără reţinere. Când văzuse prima oară sânge în urină? Ce mâncase la micul-dejun, la prânz? Putea să reţină mâncarea în organism? Unde o durea cel mai tare? Ştia dacă vreo rudă suferise de dureri similare, mama sau tatăl ei? Apoi o examină acolo unde durerea era cea mai puternică. După aceea le

spuse Afiyei şi lui Khalifa că în primul moment se gândise că sângele în urină era cauzat de bilharzioza ce-i afectase vezica, dar cel mai probabil îi cedau rinichii. Acesta putea fi un rezultat al bilharziozei netratate, aşa că pacienta trebuia să meargă la spital pentru analize. Era posibil însă ca situaţia să fie mai gravă, deoarece medicul simţise la palpare o umflătură care putea fi periculoasă. N-ar fi trebuit să aştepte atât de mult.

La spital îi făcură radiografie şi descoperiră că avea o tumoră de mari dimensiuni la rinichiul stâng şi una mai mică la vezica urinară. Era infectată şi cu bilharzioză, dar tumorile erau avansate şi foarte probabil maligne. Doctorul indian le spuse că cei de a spital voiau să-i mai facă nişte radiografii în caz că mai erau şi alte tumori, dar decizia îi aparţinea lui bi Asha. Nu exista tratament pentru tumorile pe care le găsiseră, însă îi putea da tratament pentru bilharzioză. Lui Khalifa îi spuse că mai avea de trăit doar câteva luni şi că soluţia cea mai bună o reprezentau injecţiile cu analgezice. Khalifa fu de părere că trebuia s-o înştiinţeze şi pe ea, astfel încât să se poată pregăti şi să-şi pună treburile în ordine. Îi spuse că medicul se oferise să-i facă injecţii împotriva durerii dacă voia, moment în care nu-şi putu reţine zâmbetul. „Doctorul Sindano[74]“, zise. Nu-i pomeni lui bi Asha, dar se întrebă de faţă cu Asha dacă nu venise momentul ca soţia lui să se împace cu nepotul ei
Nassor Biashara, oricât de nemernic ar fi fost acesta.
Nu era corect să lase o asemenea ranchiună în urmă.
Nu-i vorbi despre asta lui bi Asha deoarece veştile pe care le primise erau deja greu de suportat. Khalifa nu se gândise niciodată că ea avea să moară înaintea lui. Fusese întotdeauna atât de puternică!

Afiya se duse la Khalida, soţia lui Nassor Biashara, s-o anunţe de boala lui bi Asha. De acum sarcina ei se apropia de termen, şi scările din casa negustorului o istoveau.

— Baba mi-a cerut să-ţi spun, zise în încheiere, subliniind că vestea reprezenta şi o invitaţie de a-şi vizita ruda pe moarte.

Khalida veni chiar în acea după-amiază. Sărută mâna lui bi Asha şi se aşeză pe un taburet lângă ea, făcând genul de conversaţie uşoară pe care oamenii o găsesc potrivită la căpătâiul unui bolnav. Fu o împăcare simplă, şi niciuna din cele două femei nu făcu mare caz. După o oră Khalida îi ură sănătate şi plecă. Bi Asha scoase un oftat răsunător când rămase singură, de parcă ar fi fost sfârşitul unei încercări chinuitoare. În ultimele zile de viaţă zăcu fără să mai opună nicio rezistenţă. Intra şi ieşea din stările de delir

bolborosind cuvinte de neînţeles, uneori cu ochii plini de lacrimi.

14

Afiya născu acasă, asistată de moaşa care ajutase la venirea pe lume a zeci de copii din oraş. Ca multe alte gravide, preferase să intre în chinurile facerii în prezenţa unor femei cunoscute decât să îndure îngrijirile unor străini; prin urmare, în ciuda campaniei de sănătate a naşterilor organizată de administraţia colonială, nu se duse să nască la noua clinică. Moaşa fu chemată de îndată ce i se rupse apa, la fel şi Jamila, care-i promisese să-i stea alături. Travaliul începu la sfârşitul după-amiezii şi continuă până la sfârşitul dimineţii de a doua zi. Hamza fu trimis în camera de oaspeţi, unde se refugiase şi Khalifa. Nimeni nu dormi prea mult în acea noapte. Lăsaseră uşile deschise astfel încât s-o poată auzi pe bi Asha, iar Khalifa se tot ducea la ea ori de câte ori îl chema, bombănind de oboseală. Era deschisă şi uşa de la curtea din spate, unde gemetele muribundei se amestecau cu ţipetele de durere ale Afiyei. Hamza stătu în prag o vreme, în caz că era nevoie de ajutor şi pentru că se simţea cu totul nefolositor înăuntru. Când moaşa ieşi şi-l văzu, îl alungă. Urma o noapte grea, şi nu se cuvenea ca soţul să stea prin preajmă atât de nerăbdător. El nu ştia ce era atât de necuviincios în asta, dar se supuse şi reveni în camera de oaspeţi.

De dimineaţă venea o vecină să aibă grijă de bi Asha, astfel încât Khalifa să poată pleca la muncă, şi femeile îl convinseră pe Hamza să se ducă şi el. Nu avea nimic de făcut acolo, şi aveau să-i trimită vorbă dacă apăreau noutăţi. Plecă în silă, simţindu-se bruscat de femeile care voiau să stea pe-aproape când Afiya avea dureri şi la o distanţă rezonabilă în momentul în care sosea Apariţia. Nu veni niciun mesaj în cursul dimineţii, şi abia dacă se putu concentra asupra lucrurilor pe care le avea de făcut. Khalifa sosi la atelier imediat după chemarea la rugăciunea de la amiază, neliniştit din alte motive, şi se duseră acasă împreună. Buna vecină care se îngrijea de bi Asha fu cea care-i anunţă că Afiya născuse un băiat. Hamza o găsi în pat, epuizată, dar triumfătoare, în timp ce Jamila zâmbea din toată inima şi moaşa îşi vedea de treabă pe tăcute.

— Am zis să facem curat înainte să te chemăm, îi spuse Jamila.

Bebeluşul primi numele de Ilyas. Se hotărâseră din timp, Ilyas dacă era

băiat, Rukiya dacă era fată.

După naşterea pruncului, bi Asha căzu într-un fel de piroteală, nu era nici pe deplin adormită, dar nici trează. Nu mai mânca deloc şi nu părea să se trezească atunci când vecina sau Khalifa o întorceau ca să-i scoată prosoapele pe care i le înfăşuraseră în jurul taliei pe post de scutec. Respira greu, dar nu mai scotea gemetele sfâşietoare din ultimul timp. În a treia zi de la naştere, Jamila pregăti masa de prânz pentru întreaga familie, apoi se duse acasă zicând că avea să revină în dimineaţa următoare. Afiya, care se întremase deja, îşi reluă treburile prin gospodărie câtă vreme bebeluşul dormea. Spre sfârşitul după-amiezii, fără să se trezească o singură dată de la venirea pe lume a pruncului, bi Asha îşi dădu sufletul într-o tăcere neobişnuită pentru ea.

În următoarele zile fură ocupaţi cu ceremoniile legate de petrecerea defunctei pe lumea cealaltă; abia după aceea gospodăria îşi începu noua viaţă fără bi Asha. În public, din respect pentru soţia lui, Khalifa avea expresia sumbră a unui soţ îndoliat, şi chiar şi acasă părea mai puţin exuberant, deşi ştiuseră de luni întregi că bi Asha urma să moară.

— E ceva atât de definitiv, asta mă surprinde, asta n-am înţeles pe deplin, că omul acela se duce pentru totdeauna, zise el. Îi aruncă o privire lui Hamza şi nu-şi putu opri un comentariu răutăcios: Asta dacă nu crezi basmele că toţi morţii o să învie într-o bună zi.

— Şşş, baba, nu acum, îl mustră Afiya.

— Ei bine, oricum trebuie să facem nişte schimbări. Nu se poate ca voi doi şi micuţul să staţi în cămăruţa aia din curte, în vreme ce eu trăiesc ca un domn într-o casă goală. Uite ce vă propun: voi vă mutaţi înăuntru şi luaţi cele două camere alăturate, iar eu mă mut în curte. Voi aveţi nevoie de loc, pe când mie mi-ar prii nişte aer curat. Ce părere aveţi? O să facem rost de nişte mobilă nouă pentru cealaltă cameră, aşa încât să vă puteţi primi oaspeţii acolo, în timp ce micul prinţ poate să se joace şi să-şi invite la rândul lui oaspeţii.

Afiya sugeră să spargă peretele odăiţei din magazia din faţă, încorporând-o astfel în casă. Aşa puteau păstra camera de oaspeţi pentru musafiri sau pentru vreun vizitator care stătea mai mult. Cine ar fi putut fi acela? Cuvintele rămaseră nerostite, dar ştiau cu toţii că se referea la eventuala întoarcere a lui Ilyas. Dezbătură propunerile o vreme, însă Hamza le aminti că nu era casa lor şi că trebuiau să discute cu Nassor Biashara înainte să se apuce de spart vreun perete.

— Acum nu mai încape îndoială că e casa lui Nassor Biashara, le zise. Ar putea foarte bine să ne ceară să plecăm.

Khalifa îi înlătură obiecţiile cu un gest.

— N-ar îndrăzni.

În ciuda atitudinii sale echilibrate, pragmatice, Khalifa părea să se fi schimbat. Se ducea la depozit dimineaţa şi se plângea în fiecare zi că era o pierdere de vreme. Seara şedea cu prietenii săi pe verandă şi-şi exprima indignarea cu mai multă reţinere decât de obicei, ba chiar îl dojenea pe Topasi când exagera cu bârfele, deşi pe vremuri l-ar fi ajutat să le înflorească. Afiyei şi lui Hamza Ie spuse că avea nevoie de un plan nou, voia să facă ceva mai folositor decât să stea pe o bancă în faţa unui depozit tot restul vieţii.

— Stăpânirea deschide o mulţime de şcoli, aş putea să devin profesor, le zise.

Şi Nassor Biashara avea planuri. Noul atelier era în construcţie şi comandase deja utilajele.

— O să dureze câteva luni până va fi gata atelierul, îi spuse lui Hamza. Iar când e gata vreau să-l conduci tu. Când vin maşinăriile, o să chem pe cineva de la Dar es Salaam să te instruiască. Mzee Sulemani o să continue în celălalt atelier cu producţia noastră obişnuită. Între timp, trebuie să găsim un tâmplar care să lucreze cu el la gama de canapele şi fotolii… Poate că tânărul Sefu e pregătit, ce părere ai? Sau ce zici de amicul tău Abu? E tâmplar, nu-i aşa? Cred că în momentul ăsta lucrează cu ziua prin casele oamenilor. Întreabă-l dacă nu vrea să se angajeze la mine. O să ai şi tu nevoie de un ajutor, un om instruit cum trebuie, poate chiar mai mulţi, dacă treaba merge bine. Poate că Sefu ar fi mai potrivit pentru asta. E tânăr, o să înveţe repede.

— Îl iau pe Abu, spuse Hamza. O să înveţe la fel de repede ca mine. Sefu lucrează deja cu Mzee şi ştie de ce e nevoie acolo.

— Cum spui tu, zise Nassor Biashara.

— Mărire de salariu? sugeră Hamza.

— O să-ţi măresc salariul. De fapt, o să ţi-l dublez când începi munca la noul atelier. Găseşte-ţi ceva cu chirie şi scapă din casa aia nenorocită.

— Şi Khalifa?

— Îşi poate găsi şi el ceva de închiriat.

— Vreţi să-l daţi afară din casă?

— Mi-ar plăcea foarte mult. Aş putea lua o chirie frumuşică.

— Atunci închiriaţi-mi-o mie, spuse Hamza.

Nassor Biashara râse surprins.

— Eşti un prostănac sentimental. De ce-ţi pasă atâta de bătrânul cârcotaş?

— Pentru că e baba al Afiyei.

— O să mă gândesc la asta. Dar ce te face să crezi c-o să-ţi permiţi chiria?

— Sunteţi un bun om de afaceri. N-o să vreţi să-l supăraţi pe directorul noului atelier cerându-i o chirie pe care să n-o poată plăti.

— Ah, cât de şiret ai devenit! întâi îl farmeci pe bătrânul cârcotaş ca să te primească în casă, apoi îi seduci fata, îl zăpăceşti pe bătrânul tâmplar cu traducerile tale din germană, iar acum încerci să mă şantajezi, zise Nassor Biashara. Ţi-am spus, o să mă gândesc.

Construcţia noului atelier mergea repede. Nassor Biashara era la fel de încântat de noile lui planuri pe cât fusese de sosirea motorului cu elice cu câţiva ani în urmă. „Asta o să se dovedească o nouă idee strălucită”, spunea, şi nici măcar Khalifa nu-l lua peste picior. Mzee Sulemani îi arunca o privire îngăduitoare, apoi continua să-l instruiască pe tânărul ucenic care urma să-l înlocuiască pe Hamza. După ce utilajele strălucitoare sosiră şi fură branşate la reţeaua electrică, un tehnician indian veni de la Dar es Salaam să-i instruiască pe Hamza şi Abu. Firma tatălui său importa şi distribuia echipamentele; de asemenea, tatăl deţinea un gater şi o companie de transport. Indianul le făcu demonstraţii lui Hamza şi Abu trei zile, timp în care Nassor Biashara se foia pe margine. După trei zile şi o mulţime de probe cu fierăstraiele şi polizoarele şi traforajul, tehnicianul se pregăti de plecare, promiţând că va reveni la nevoie şi cu siguranţă la sfârşitul anului pentru revizie. „Nu vă grăbiţi. Nu vă asumaţi niciun risc cu utilajele”, le spuse. Nassor Biashara spera ca acest nou parteneriat să se dezvolte, iar gaterul să furnizeze lemn pentru noua întreprindere, aşa că-l copleşi pe tânăr cu mulţumiri călduroase.

Afiya şi Hamza duceau o viaţă tihnită. Copilul era sănătos, învăţa să meargă şi să vorbească şi nu părea să aibă niciun cusur. Când era încă în scutece, Hamza îl dusese la spital pentru vaccinurile recomandate şi se îngrijise cu mare atenţie de sănătatea lui. Moartea la vârste fragede era des întâlnită, dar multe boli puteau fi evitate, după cum aflase în armată: cei din Schutztruppe se ocupau îndeaproape de sănătatea askarilor. În anul naşterii fui Ily as, britanicii începuseră să pună în execuţie mandatul primit de la

Societatea Naţiunilor pentru a administra vechea Deutsch-Ostafrika şi a o pregăti pentru independenţă. Deşi puţin o observaseră atunci, acea ultimă clauză reprezenta începutul sfârşitului pentru imperiile europene, cărora până atunci nici nu le trecuse prin minte să pregătească pe cineva pentru independenţă. Administraţia colonială britanică şi-a luat în serios mandatul, când s-ar fi putut mulţumi să-l respecte formal sau chiar să-i ignore condiţiile. Poate că a fost doar o confluenţă fericită a unor administratori responsabili, sau dorinţa de conformare a indigenilor, care erau epuizaţi după stăpânirea şi războaiele nemţilor şi după foametea şi molimele ce urmaseră, iar acum erau dornici să se supună atâta timp cât erau lăsaţi în pace. Britanicii nu se temeau de gherile sau de bandiţi în regiunea aceea, aşa că-şi puteau duce mai departe opera de administrare colonială fără să întâmpine rezistenţă din partea celor colonizaţi. Educaţia şi sănătatea publică erau priorităţile lor. Făcură eforturi importante să informeze cu privire la problemele de sănătate, să instruiască asistenţi medicali şi să deschidă dispensare în cele mai izolate părţi ale coloniei. Distribuiau fluturaşi de informare şi trimiteau echipe medicale care să le explice oamenilor cum se previne malaria şi cum se îngrijesc copiii. Afiya şi Hamza îşi însuşiră aceste învăţături şi făcură tot posibilul să se protejeze pe ei şi pe micul Ilyas.

Pe de altă parte, făcură unele schimbări în casă. Cu permisiunea lui Nassor Biashara, dădură o uşă în peretele vechii magazii şi îşi măriră astfel dormitorul, care acum era spaţios şi aerisit, cu ferestre înspre stradă. Când Ilyas învăţă să meargă, deveni stăpân peste toate camerele, peste curte şi chiar peste camera ui Khalifa. Lui Khalifa îi plăcea nespus să-l vadă intrând şi cocoţându-se în patul lui.

Una din tristeţile tânărului cuplu era faptul că nu-i putuseră da lui Ilyas un frăţior sau o surioară. În următorii cinci ani Afiya rămase însărcinată de două ori, dar de ambele dăţi pierdu sarcina în a treia lună. Învăţară să se resemneze cu această dezamăgire deoarece totul mergea foarte bine în rest; cel puţin asta îi spuse Hamza soţiei sale când o văzu mâhnită peste măsură. O altă dezamăgire era lipsa oricărei veşti de la fratele ei. Trecuseră de acum şase ani de la sfârşitul războiului, şi Afiya tot nu se putea hotărî dacă să renunţe la orice speranţă şi să-l jelească ori să-l creadă în viaţă, pe drum spre casă. La urma urmei, îl mai pierduse o dată timp de aproape zece ani, apoi se întorsese ca prin minune.

— Totul merge bine, insistă Hamza, căci noul atelier avea mare succes şi

Nassor Biashara era generos cu ei. O să-l rog pe Maalim Abdalla să se mai intereseze.

Maalim Abdalla era acum directorul unei şcoli mari şi avea relaţii bune cu biroul administraţiei britanice prin intermediul prietenului său care lucra acolo. Îi oferise lui Khalifa o slujbă de profesor de engleză la şcoala primară, dar acesta încă ezita, neştiind dacă voia să-şi bată capul cu nişte obrăznicături de doisprezece ani. La depozit avea activitate de când afacerea înflorea, iar acasă se simţea în largul lui în cămăruţa din curte; satisfacţia i se citea pe chip. Nu era sigur dacă voia să înceapă o nouă meserie la vârsta lui. Era ocupat să-şi crească nepotul. Întotdeauna îi aducea ceva micului Ilyas: cea mai dulce banană de la piaţă, o bucată de guava coaptă, cu carnea roşie, un baton cu cereale. „Unde-i nepotul meu?”, striga atunci când intra în casă. În jocul lor preferat, Ilyas se ascundea, iar Khalifa se prefăcea că-l caută, deşi ascunzătorile băieţelului erau uşor de ghicit.

Era un puşti slăbuţ şi frumuşel, şi pe măsură ce creştea deveni tot mai evident că avea o fire taciturnă. Tăcerile lui nu păreau să denote vreo tulburare, deşi Afiya nu era întotdeauna sigură şi se întreba dacă n-avea cumva în adâncul sufletului o mâhnire pe care încă nu ştia s-o exprime. Uneori Ilyas stătea în camera lor în timp ce Hamza se odihnea pe o rogojină, şi niciunul nu vorbea vreme îndelungată. Hamza avea impresia că tăcerea era ca un refugiu pentru fiul său.

Când Ilyas avea cinci ani, economia mondială intră în Marea Criză, nu că el ar fi ştiut ceva despre asta. Ilyas crescu în acei ani de austeritate când afacerile lui Nassor Biashara începură iarăşi să meargă prost, iar toate bunurile din viaţa de zi cu zi deveniră rare şi scumpe. Planurile guvernamentale pentru noi spitale şi scoli fură abandonate şi muncitorii fură concediaţi şi lăsaţi să sufere de foame în oraşe şi sate. Se părea că vremurile grele nu-i părăseau niciodată pentru mult timp. Nassor Biashara nu concedie pe nimeni, dar le scăzu salariile şi redeschise discret afacerea cu contrabandă pe care o avusese în timpul războiului, cumpărând marfa de pe insula Pemba, aducând-o pe continent fără să plătească taxe vamale şi apoi vânzând-o la preţuri mari. Fiecare trebuia să trăiască.

Întrucât avea mai mult timp liber, Khalifa se apucă să-l înveţe pe Ilyas să citească. „În curând o să mergi la şcoală, mai bine să începi de acum”, îi zise. Ilyas asculta cu gura căscată poveştile lui Khalifa, pe care acesta Ie combina cu exerciţii de citire şi scriere ca să-i reţină interesul. „A fost odată ca niciodată”, începea, iar ochii puştiului se luminau şi falca îi cobora încet

pe măsură ce se lăsa captivat de poveste.

— O maimuţă trăia într-un palmier de pe malul mării.

Era o poveste pe care Ilyas o ştia, dar nu voia s-o arate; doar privirea îi trăda nerăbdarea.

— Un rechin trecu înot prin apropiere, şi cei doi deveniră prieteni. Rechinul îi povesti maimuţei despre lumea în care trăia el de cealaltă parte a oceanului, în Ţara Rechinilor, despre peisajul ei luminos şi populaţia fericită. Îi povesti despre rudele şi prietenii ui şi despre sărbătorile pe care le ţineau în anumite momente ale anului. Maimuţa zise că lumea asta părea minunată şi şi-ar fi dorit s-o vadă, numai că ea nu ştia să înoate, aşa că s-ar fi înecat dacă ar fi încercat să ajungă acolo. „Nicio problemă”, îi răspunse rechinul, „poţi să călătoreşti în spinarea mea. Ţine-te de aripioară, şi o să fii în siguranţă.” Prin urmare, maimuţa coborî din copac şi se aşeză pe spinarea rechinului. Călătoria peste ocean până în…

— Ţara Rechinilor! completă Ilyas.

— Călătoria până în Ţara Rechinilor fu atât de plăcută, că maimuţa exclamă: „Eşti un prieten grozav că faci asta pentru mine”. Ruşinat, rechinul îi răspunse: „Trebuie să-ţi fac o mărturisire. Te duc în Ţara Rechinilor pentru că regele nostru e bolnav şi doctorul a zis că numai o inimă de maimuţă îl poate ajuta să se înzdrăvenească. Aşa că de asta te duc acolo.” Fără şovăire, maimuţa îl întrebă: „Dar de ce nu mi-ai spus?”

— „Nu mi-am luat inima cu mine”, strigă încântat Ilyas continuând replica maimuţei.

— „Vai, nu”, zise rechinul. „Ce ne facem?” Maimuţa îi spuse: „Du-mă înapoi, şi mi-o iau din copac”. Aşadar, rechinul o duse înapoi la copacul de pe ţărm, iar maimuţa se cocoţă iute în palmier şi rechinul n-o mai văzu niciodată. Era o maimuţică tare deşteaptă, nu crezi?

Ilyas nu-şi amintea prea multe din primele zile de şcoală, dar mai târziu profesorii îl lăudară pentru hărnicie şi cuminţenie. Uneori li-l dădeau de exemplu celorlalţi: „Uitaţi-vă la Ilyas, voi de ce nu puteţi să staţi liniştiţi şi să vă vedeţi de adunări?” Cu toate acestea, colegii nu-l persecutau, nici măcar nu-l prea băgau în seamă. Stătea pe margine să privească jocurile gălăgioase ale celorlalţi, iar uneori era chemat să li se alăture dacă aveau nevoie de încă un om în echipă.

Avu partea lui din ruşinile inevitabile ale copilăriei. Odată îşi judecă greşit nevoia de a se uşura şi subestimă distanţa de la clasă până la toaletă. Cu altă ocazie se descoperi că luase păduchi de la alt băiat şi fu ras în cap.

Intr-o zi, pe drum spre casă se împiedică de o piatră şi, când căzu, se tăie la călcâi cu un ciob de sticlă. Când ajunse acasă, piciorul îi era plin de sânge, ceea ce o făcu pe Afiya să izbucnească în plâns. Îi bandajă piciorul şi-l duse la spital; cât timp aşteptau în curte, ochii lui studiară peisajul, întorcându-se iar şi iar la arborii casuarina care se legănau atât de elegant în bătaia brizei.

Într-o zi se rătăci. Se dusese cu tatăl lui pe faleză să asiste la o cursă nautică. Bărcile se apropiau de finiş, iar Hamza îşi întindea gâtul ca să vadă cine câştigase, când îşi dădu seama că Ilyas nu mai era lângă el. J1 căută disperat peste tot, dar nu-l zări pe nicăieri. În cele din urmă, înnebunit la gândul că-şi pierduse băieţelul mult iubit, se grăbi acasă nădăjduind că vreun localnic care-l recunoscuse îl găsise umblând pe străzi şi-l adusese. Nu era însă nici acolo. Se duse atunci la spitalul guvernamental, ca să vadă dacă nu cumva se rănise, şi-l găsi aşezat liniştit sub arborii casuarina, privindu-i cum se legănau elegant în bătaia brizei. Hamza se aşeză lângă el şi inspiră adânc de câteva ori ca să se calmeze.

— Are ceva? îl întrebă Afiya acasă, însă Hamza scutură din cap cu hotărâre.

— Uneori uită pe ce lume e, atâta tot. E un visător.

— Ca tatăl lui, surâse Afiya.

— După mine, seamănă cu maică-sa.

— Crezi că seamănă cu fratele meu, Ilyas?

Hamza clătină din cap.

— Nu ştiu, nu l-am cunoscut.

— Nu, zise ea. Ilyas al nostru e mult mai frumos. O să-l întreb pe baba.

Fratele pierdut îşi păstra locul de frunte în gândurile ei, şi uneori Hamza se întreba dacă nu greşiseră dându-i băiatului numele lui, dacă nu cumva asta îl făcea pe cel absent omniprezent şi întreţinea durerea provocată de pierderea sa. Amintirea lui o întrista pe Afiya de obicei, deşi uneori îi reveneau în minte lunile fericite pe care le petrecuse cu el. După ce vorbeau despre Ilyas, i se întâmpla să rămână tăcută într-o stare pe care Hamza începea s-o recunoască. Îi lua mult să-şi revină din acele clipe de rememorare.

— Aş vrea să ştiu ce s-a ales de el, spuse ea. Aş vrea să ştiu cum aş putea afla cu certitudine. Tu eşti cel care a călătorit şi a lucrat peste tot şi a purtat războaie într-o mulţime de ţinuturi. Uneori, când te aud vorbind despre oamenii şi locurile pe care le-ai văzut, mi-e ciudă că am stat închisă aici toată viaţa.

— Nu trebuie să-ţi pară rău. Acolo nu e aşa cum îţi închipui, zise Hamza luând-o în braţe în timp ce ea plângea încetişor pe întuneric.

Îl întrebă iar pe Maalim Abdalla dacă avea noutăţi de la prietenii săi din administraţia britanică, însă răspunsul fu negativ. Nimănui nu-i păsa de un askari dispărut. Erau atâţia morţi despre care nu se ştia nimic, încât era imposibil să obţii informaţii despre un individ anume.

— Nici măcar numărul lor nu e cunoscut, sute de mii, cel mai probabil; printre ei, hamali din ambele tabere şi civili din sud care au murit de foame sau din cauza epidemiei de gripă. Şi dintre askari au murit mulţi din pricina bolilor. A trecut mult timp de când sora lui a pierdut legătura cu el, zise Maalim Abdalla. Mă tem că nu poate însemna decât un lucru.

Afiya află de la Khalifa că începuse o campanie de recrutare a mamelor tinere pentru a fi instruite ca ajutor de moaşă. Noua maternitate se bucura de mare succes, deşi gravidele veneau acolo numai dacă aveau probleme înainte să le vină sorocul şi majoritatea refuzau să rămână pentru naştere. Voiau să recruteze mai multe asistente ca să poată oferi servicii complete, incluzând aici şi vizitarea mamelor acasă. Candidatele trebuiau să ştie destulă carte încât să ia notiţe şi să citească nişte manuale simple; de asemenea, trebuiau să vorbească fluent kiswahili. Se considera că, întrucât trecuseră prin experienţa naşterii, puteau să aibă o comunicare mult mai bună cu gravidele, fără a se limita la enunţarea de instrucţiuni şi interdicţii. Când îi spuse lui Hamza, acesta reacţionă cu entuziasm.

— Îndeplineşti toate cerinţele, îi zise. E mare nevoie de personal, şi tu însăţi o să înveţi o meserie frumoasă.

Ilyas avea unsprezece ani când începură şoaptele. Cum n-avea fraţi şi surori, era obişnuit să se joace singur. Poate că temperamentul lui îl îndrepta oricum spre asta, spre lungile perioade de tăcere mulţumită, cum i se păreau lui Hamza. Când se juca, punea diverse obiecte să interpreteze roluri în poveştile lui: o cutie de chibrituri devenea o casă, o pietricică era vasul de război britanic pe care-l văzuse în port, un mosor de aţă era locomotiva care intra huruind în centrul oraşului. În timp ce manevra aceste obiecte le spunea poveştile cu glas scăzut, astfel că numai el şi jucăriile le puteau auzi.

Într-o seară, când soarele se pregătea să apună, Hamza se întoarse după o plimbare pe malul oceanului. Acesta era obiceiul lui, să se plimbe pe ţărm la sfârşitul după-amiezii şi apoi să se ducă la moschee pentru rugăciunea de maghrib. De data asta era cam devreme, aşa că hotărî să treacă mai întâi pe

acasă. Se îndrepta spre spălătorul din curtea din spate, ca să-şi facă abluţiunile înainte de a pleca la moschee, când îl văzu pe Ilyas aşezat pe un taburet lângă zid, cu spatele la uşă. Nu păru să-şi observe tatăl Vorbea şoptit, cu fruntea ridicată; nu spunea o poveste, nici nu se prefăcea că ar fi o casă ori un iepure, ci aparent se adresa unei persoane înalte care stătea în faţa lui. Hamza trebuie să fi făcut un zgomot sau poate că prezenţa lui perturbase aerul, căci băiatul aruncă iute o privire în jur şi se opri din vorbit.

Poate că învăţa o poezie sau un fragment literar pentru ora de engleză, se gândi Hamza mai târziu. Profesorul aprecia mult acea metodă: îşi punea elevii să copieze poeziile în caiet, să le înveţe pe de rost şi să le recite, iar el le corecta pronunţia şi le dădea note. Pentru profesor era o modalitate plăcută de a-şi petrece timpul. Prefera ca elevii să privească poeziile ca pe o comoară de care aveau să se bucure toată viaţa, sau cel puţin asta le spunea ori de câte ori apăreau semne de revoltă. Unele alegeri de-ale lui îl surprindeau pe Hamza. Nu cunoştea prea bine lirica engleză, dar i se păreau complicate sau chiar de neînţeles pentru nişte copii de vârsta fiului său. Hamza însuşi se descurca modest în engleză, dar ştia că citea mai bine decât Ilyas. Nu era sigur ce putea pricepe un băiat de unsprezece ani din „Psalmul vieţii”[{75}] sau „Secerătoarea singuratică”[{76}]. Pe de altă parte, pastorul crezuse că Schiller şi Heine îi depăşeau puterea de înţelegere, şi totuşi Hamza le descifrase scrierile în felul lui. Prin urmare, după ce-l văzu pe Ilyas şoptind astfel şi avu timp să reflecteze la acea scenă, se gândi că băiatul se antrena pentru o recitare în faţa clasei.

În seara următoare se întoarse acasă la aceeaşi oră, dar puştiul nu mai şopocăia straniu în curtea din spate. Repetă experienţa câteva zile la rând ca să se asigure. După renovarea casei, Afiya şi el dormeau în fosta magazie din faţă, care acum avea o uşă spre camera ocupată odinioară de bi Asha şi Khalifa. Ilyas dormea acolo, unde avea şi un birouaş făcut de tatăl lui la care să-şi facă temele. Uşa dintre cele două camere era rareori închisă, deşi o draperie atârna în cadrul ei pentru a le oferi părinţilor intimitate. Câteva nopţi la rând Hamza stătu în prag cu urechea ciulită la şoaptele fiului său, dar nu auzi nimic. În cele din urmă fu convins că scena la care asistase în acea seară nu era decât recitarea unei poezii.

De acum Khalifa se apropia de şaizeci de ani şi vorbea despre sine ca despre un om cu un picior în groapă. Intr-adevăr, se clătina uneori, când se întorcea prea repede sau se ridica după ce stătuse cu picioarele încrucişate mult timp, dar pe Afiya tot o scotea din sărite când se plângea astfel. Îi

spuse să nu-şi mai provoace soarta, căci într-o zi aceasta putea să-i ia dorinţa în serios. Îl scotea din sărite şi pe Maalim Abdalla, care acum era inspector şcolar, cu o funcţie înaltă în departamentul pentru educaţie. Îi replica fui Khalifa că nu s-ar mai fi văzut cu un picior în groapă dacă ar fi avut o slujbă demnă de acest nume, în loc să strecoare mărfuri de contrabandă în depozit. Continuau să se reunească pe verandă aproape în fiecare seară, Khalifa, Maalim Abdalla şi Topasi, chicotind la bârfele deocheate, punându-se la curent cu noutăţile din lumea largă şi demascându-i excesele fără margini. Hamza stătea cu ei o vreme şi uneori le aducea tava cu cafea ca odinioară, împărţind această sarcină cu Ilyas, dar prefera să-şi petreacă o parte a serii înăuntru, în camera de oaspeţi, unde o asculta pe Afiya povestindu-i ce făcuse îa clinică în ziua respectivă şi răsfoia ziarele vechi pe care le aduceau Khalifa şi Maalim Abdalla. În ultimii ani apăruseră publicaţii noi, în kiswahili, în engleză şi chiar în germană, pentru coloniştii care aleseseră să rămână după război. Câteodată Ilyas stătea cu ei, ascultând sau citind, dar de obicei era primul care se ducea la culcare.

— E aici un articol despre pensii şi plata din urmă pentru Schutztruppe, spuse Hamza într-o seară ridicând privirea din ziarul german. Cică se face o campanie pentru a convinge guvernul de la Berlin să reia plata pensiilor, acum, că economia iese din criză. Ţii minte că au încetat să mai plătească acum câţiva ani.

— Nu ţin minte, zise Afiya. Ai primit vreun ban?

— Trebuia să prezinţi un certificat de lăsare la vatră. Eu n-aveam aşa ceva. Am fost dezertor.

— Oare fratele meu, Ilyas, o să primească pensie? Poate că aşa am avea o şansă să-l găsim.

— Dacă e în viaţă.

Hamza îşi regretă vorbele de îndată ce le rosti. Afiya îşi duse mâna la gură ca pentru a se împiedica să replice, şi ochii i se umplură de lacrimi. Ea menţionase înainte această posibilitate şi el fusese cel care o îndemnase să nu-şi piardă speranţa. Acum Hamza era cel care vorbea fără menajamente despre moartea lui Ilyas.

— Mă apasă cumplit faptul că nu ştim, îngăimă ea.

— Îmi pare rău… începu el, dar Afiya îi făcu semn să tacă şi arătă discret spre băiat, care o fixa cu o privire îndurerată.

— Oricum, nu ai dezertat, ai fost rănit, hăcuit de un ofiţer german care o

luase razna. Nu se zice nimic acolo despre o pensie pentru cei răniţi?

Hamza înţelese că făcea conversaţie ca să distragă atenţia lui Ilyas. Prin urmare, nu-i spuse că, după cum îl informase pastorul, în armata imperială germană ar fi fost deferit curţii marţiale şi împuşcat pentru că fugise şi-şi aruncase uniforma. Nu ştia dacă era adevărat sau dacă nu cumva pastorul voia să-l aducă iarăşi cu picioarele pe pământ. Când îşi părăsise unitatea, nu era în stare să fugă, şi pastorul însuşi ceruse să-i fie arsă uniforma, de teamă că britanicii aveau să-l trimită cu tot cu familie într-un lagăr pentru că ajutase un askari din Schutztruppe. Oricum, Hamza nu voia nicio pensie de la ei.

— Scrie aici că generalul se străduieşte din răsputeri să obţină câştig de cauză pentru trupele sale la Berlin, aşa că s-ar putea ca toată lumea să-şi primească pensia, spuse în cele din urmă. Coloniştii de aici îl venerează pe general.

În vacanţele şcolare şi în zilele în care Afiya era la clinică, Ilyas îşi însoţea tatăl la atelier. Uneori stătea acolo toată dimineaţa, alteori pleca să se plimbe şi revenea când se făcea vremea să plece acasă. Mzee Sulemani îl întâmpina zâmbind şi-i dădea mici însărcinări. Îl învăţă chiar şi cum să brodeze o tichie. Când Idris îşi lua avânt cu vorbăria lui obscenă, publicul lui captiv nu era format numai din Dubu, ci şi din Ilyas, şi uneori părea să coboare în noi abisuri ale josniciei ca să-l distreze pe băiat. Nassor Biashara, care continua să lucreze în micul său birou deşi făcuse avere, era silit adesea să intervină şi să-l reducă la tăcere pe şoferul cu gură spurcată. „Otrăveşti mintea băiatului cu vorbele tale neruşinate!” Ilyas rânjea, dornic să audă mai mult. La prânz, pe drum spre casă treceau pe la piaţă să ia fructe şi salată, iar în unele după-amiezi, după muncă, băiatul i se alătura lui Hamza în plimbarea pe ţărm, fără să meargă însă şi la moschee. Nu vorbeau mult, nu le stătea în fire, dar uneori Ilyas îşi ţinea tatăl de mână în timp ce se plimbau.

Când se încheia baraza de pe verandă, Khalifa încuia uşa din fată şi se ducea în camera lui din curte. Uneori se oprea să schimbe o vorbă dacă tinerii soţi erau încă treji, dar cel mai adesea se mulţumea să fluture din mână. Intr-o seară, rosti numele lui Hamza când trecu prin dreptul ferestrei, dar nu se opri. Afiya şi Hamza se priviră, surprinşi de tonul lui. „Ce-ai făcut?”, şopti ea. El ridică din umeri zâmbind şi arătă cu degetul spre verandă. Probabil se certaseră acolo. Avea să se ducă şi să afle.

Îl găsi pe Khalifa stând turceşte pe pat. Se lăsă în jos cu grijă, ca să-şi

menajeze vechea rană, astfel încât ajunseră faţă în faţă.

— Voiam să discut cu tine, pentru că Topasi mi-a spus nişte lucruri, zise Khalifa. E în regulă, dar voiam să văd întâi ce ştii tu. E vorba de băiat, de Ilyas. Lumea îl bârfeşte. Se plimbă singur la ţară până departe. Oamenilor li se pare ciudat că un băiat de oraş de doisprezece ani umblă mile întregi la ţară de capul lui.

— Îi place să meargă, spuse Hamza după o clipă. Deşi zâmbea, îl tulbura gândul că puştiul era subiectul unor asemenea discuţii. Vine adesea cu mine când ies să mă plimb. Poate că-i place să facă mişcare.

Khalifa clătină din cap.

— În timp ce merge, vorbeşte singur. Umblă pe cărările late de la ţară vorbind singur.

— Poftim? Ce spune?

Khalifa clătină iarăşi din cap.

— Se opreşte din vorbit când vede că se apropie cineva. Nimeni n-a auzit ce spune. Ştii că în ochii multora ăsta e un semn de…

Tăcu, incapabil să pronunţe cuvântul, cu trăsăturile schimonosite de oroare faţă de acea acuzaţie.

— Poate că recită poeziile pe care li le dă profesorul la şcoală. L-am auzit făcând asta. Sau poate că inventează o poveste. O să-i spun să aibă grijă.

Khalifa încuviinţă, apoi clătină iarăşi din cap când o zări pe Afiya, care stătea în prag. Îi făcu semn cu mâna şi o aşteptă să închidă uşa.

— Nu i-ai spus, nu? o întrebă, iar ea negă printr-un gest. Acum două zile, pe la sfârşitul după-amiezii, mă odihneam aici, şopti Khalifa în direcţia lui Hamza. Aşa cum ştii, de obicei nu sunt aici la ora aceea. Fereastra dinspre curte era deschisă, dar uşa camerei era închisă. Am auzit pe cineva vorbind foarte aproape, o voce necunoscută, o voce de femeie. Nu puteam desluşi cuvintele, dar tonul era îndurerat. În prima clipă m-am gândit că era ea, Afiya, dar mi-am dat seama că mă înşelam. Nu era glasul ei. Mi-am spus că era o musafiră care-i istorisea o poveste tristă, apoi mi-am amintit că o auzisem pe Afiya strigându-l pe Ilyas când plecase de acasă cu puţin timp în urmă. Era îngrijorător. Cineva se afla în casă fără ştirea nimănui.

M-am ridicat din pat ca să mă uit, dar trebuie să fi făcut zgomot, pentru că vocea s-a oprit pe dată. Când am tras perdeaua, l-am văzut pe Ilyas, aşezat pe un taburet lângă zid. A fost surprins, nu se aştepta să mă aflu acolo. „Cu cine vorbeai?”, l-am întrebat. „Cu nimeni”, mi-a răspuns. „Am

auzit un glas de femeie”, am stăruit. El a părut nedumerit, apoi a dat din umeri. „Nu ştiu.” De ce zâmbeşti?

Ultima întrebare îi era adresată lui Hamza, care spuse:

— Parcă-l văd. Asta e răspunsul lui preferat la orice întrebare la care nu vrea să răspundă. „Nu ştiu…” De ce eşti aşa de îngrijorat, baba? Probabil se prefăcea că e o femeie îndurerată în povestea pe care o născocea.

Khalifa scutură din cap energic, începând să dea semne de nerăbdare.

— Am vorbit cu Afiya când s-a întors. I-am zis de glasul necunoscut pe care-l auzisem. Tu nu erai aici, Hamza. Era un glas straniu, de bătrână, suferea şi se plângea în acelaşi timp. De îndată ce am început, mi-am dat seama că ea ştia despre glasul ăsta. Spune-i.

Hamza era acum în picioare, sprijinit de stâlpul patului, cu faţa la soţia lui.

— L-am auzit, spuse ea în şoaptă apropiindu-se de el. Mereu face asta, are jocuri în care el interpretează toate rolurile. L-am auzit de două ori vorbind în felul pe care-l descrie baba, cu o voce îndurerată, aici, în curtea din spate. N-a văzut că eram în prag, iar eu am aşteptat, pentru că nu voiam să-l sperii ori să-l fac să se simtă prost. M-am gândit că e ca un somnambul, că ar trebui să-l las să se trezească atunci când e pregătit. Într-o noapte, când tu dormeai, am auzit un zgomot din camera lui şi l-am găsit cutremurându-se şi răsucindu-se şi gemând cu glasul acela.

— Ceva nu-i dă pace copilului ăstuia, oftă Khalifa.

Hamza se întoarse spre el cu o expresie mânioasă, dar nu vorbi decât peste câteva clipe.

— Poate c-a visat urât. Poate că are o imaginaţie bogată. De ce vorbeşti despre el ca şi când ar… suferi de ceva?

— Umblă pe drumurile de ţară vorbind singur, spuse Khalifa ridicând iritat vocea. Afiya îi făcu speriată semn să vorbească mai încet, dar el nu terminase. Oamenii îl bârfesc, şi ei sunt cei care o să-l facă să sufere dacă nu găsim pe cineva care să-l ajute. Ceva îl necăjeşte pe copilul ăsta.

— O să stau de vorbă cu el, promise Hamza.

Îi aruncă o privire Afiyei, apoi se îndreptă spre uşă.

— Să nu-l bagi în sperieţi, îi spuse ea când erau între patru ochi.

— Ştiu cum să vorbesc cu băiatul meu.

Numai că nu ştia cum să-i vorbească despre subiectul acela, şi zilele trecură una după alta fără ca el să-l abordeze pe Ilyas. Ori de câte ori observa privirea întrebătoare a lui Khalifa, îi răspundea cu un chip lipsit de

expresie. Câteva zile nu se mai auzi nimic despre şoaptele stranii ale băiatului, şi Hamza începu să spere că episodul se încheiase. Sâmbătă însă, când Hamza se îndrepta spre clubul de muzică, Ilyas îi spuse că voia să vină şi el. Clubul le aparţinea muzicanţilor pe care-i auzise prima oară cu câţiva ani în urmă. De acum erau o orchestră în toată puterea cuvântului, şi sâmbăta cântau gratis în faţa unui public restrâns. Cântau numai o oră, până îa cinci, apoi îşi continuau repetiţiile în spatele uşilor închise. Se întoarseră acasă pe ţărm şi, pentru că lui Hamza îi făcuse mare plăcere muzica şi se simţea bine alături de Ilyas, care tăcea lângă el dând impresia că şi el se delectase la concert, îl invită să se aşeze când văzu o bancă liberă. Intr-o linişte deplină, priviră oceanul în timp ce soarele apunea în spatele lor. Hamza încercă să se gândească la o introducere care să-i permită să abordeze subiectul vocilor. Respinse mai multe variante până când spuse într-un final:

— Ai teme de făcut pentru săptămâna viitoare?

— Trebuie să învăţ pentru lucrarea la algebră de luni.

— Algebră? Sună complicat. Ştii, eu n-am mers la şcoală, aşa că n-am învăţat deloc algebră.

— Da, ştiu. De fapt, nu e greu, deocamdată facem nişte chestiuni foarte simple, zise băiatul. Probabil c-o să devină mai greu mai încolo.

— Deci n-ai poezii de învăţat? Profesorul de engleză nu v-a dat niciuna săptămâna asta?

— Nu, ne pune să le recităm iar şi iar tot pe alea.

— Asta reciţi tu când te plimbi la ţară? Poezii? Ilyas se întoarse să-l privească de parcă ar fi aşteptat o explicaţie, iar Hamza îi zâmbi ca să-i arate că nu era o mustrare. Am auzit de plimbările tale lungi şi de faptul că vorbeşti în timp ce mergi. Reciţi poezii?

— Uneori, zise Ilyas. Nu e bine?

— Ba da, dar unora li se pare ciudat. Zic că vorbeşti singur. Prin urmare, când repeţi poezii sau născoceşti o poveste, e de preferat să faci asta acasă sau la şcoală. Doar nu vrei ca nişte indivizi neştiutori să spună că eşti nebun.

Ilyas clătină din cap cu un aer înfrânt. Chiar atunci, discul învăpăiat al soarelui se cufundă în spatele clădirilor din spatele lor, îngăduindu-i lui Hamza să schimbe subiectul. În câteva momente avea să se întunece, aşa că trebuiau s-o ia spre casă.

Italienii invadară Abisinia în octombrie 1935, reaprinzând discuţiile despre război în sânul comunităţii. Capturară Addis Abeba în mai 1936, ceea ce-i alarmă pe britanici îndeajuns încât să înceapă o campanie de recrutare, întinsă pe următorii doi ani, pentru armata lor colonială, King's African Rifles, pe care o reduseseră drastic în perioada de austeritate din timpul Marii Crize. Pe britanici nu-i îngrijorau doar intenţiile italienilor faţă de coloniile lor, ci şi germanii rămaşi în fosta Deutsch-Ostafrika, foarte posibil ostili Regatului Unit şi susţinători ai lui Hitler. De asemenea, se temeau că reprimarea violentă a rezistenţei abisiniene de către italieni, cuprinzând şi utilizarea de arme chimice împotriva civililor, avea să stârnească populaţiile somaleze, oromo şi galla, care încă nu se împăcaseră cu gândul stăpânirii britanice la frontiera de nord. Ziarele erau pline de ştiri şi zvonuri despre război.

Episoadele lui Ilyas, care-i alarmaseră în aşa măsură pe Afiya şi pe Khalifa, mai durară câteva luni după acea conversaţie cu Hamza pe malul oceanului. Erau uşuraţi că se dovedise a fi doar un caz de purtare copilărească. Discuţiile despre război şi recrutare le făcură însă să revină. Intr-o seară, Afiya îşi găsi fiul trântit pe podea, lângă pat, cu mâinile pe urechi.

— Ce-ai păţit? Te doare capul? îl întrebă lăsându-se în genunchi lângă el.

Îi observă lacrimile şiroindu-i pe faţă. Avea treisprezece ani de acum şi era o raritate să-l vezi plângând.

El clătină din cap.

— E vocea.

— Ce voce? Ce voce? zise Afiya speriată, ştiind că necazurile reîncepuseră tocmai cana crezuseră că au scăpat.

— Femeia. N-o pot face să tacă.

— Dar ce spune?

Ilyas clătină iarăşi din cap fără să răspundă. Scâncea fără oprire, aşa că* până la urmă Afiya îl ajută să se ridice şi-l culcă în pat. Spre uşurarea ei, adormi repede, sau poate numai se prefăcea. Când îl întrebă de dimineaţă dacă era în regulă, el îi răspunse laconic că era bine. „Femeia e tot acolo?", îl întrebă, dar el clătină din cap şi plecă la şcoală.

Liniştea dură foarte puţin. Un alt episod surveni peste câteva zile, când ţipetele lui îi treziră în toiul nopţii. Îşi striga numele, „Ilyas, Ilyas", dar cu glas de femeie. Hamza urcă în patul lui şi-l ţinu în braţe în timp ce se zbătea. Când se potoli în sfârşit, îl întrebă:

— Ce vrea?
— „Unde e Ilyas?” Asta spune: „Unde e Ilyas?”, iar şi iar.
— Dar tu eşti Ilyas, îi zise Hamza.
— Ba nu, răspunse băiatul.
Khalifa îi spuse Afiyei:
— Întreabă de fratele tău, Ilyas. Am ştiut că e o greşeală să-i daţi numele lui. Toată vorbăria asta despre război i l-a readus în minte. Poate se învinovăţeşte. Sau poate vă învinovăţeşte pe voi. Poate că de asta vorbeşte cu glas de femeie, vă vorbeşte vouă. Aici nu e nimeni care să-l poată ajuta. Dacă-l duceţi la spital, o să-l trimită la un azil la o sută de mile de aici şi-o să-l lege cu lanţuri. Trebuie să ne îngrijim de el noi înşine.
După asta, glasul veni în fiecare noapte să întrebe de Ilyas.
— Trebuie să facem ceva, zise Afiya. Jamila se gândeşte că hakimul l-ar putea ajuta.
— A crescut la ţară, explică batjocoritor Khalifa privindu-l pe Hamza. Oamenii de acolo cred în toate poveştile alea cu vrăjitoare şi diavoli. Tu eşti credincios, aşa că ai putea să-l întrebi pe hakim dacă n-are nişte prafuri cu care să alungi demonii.
— De ce nu? spuse Hamza, deşi nu credea câtuşi de puţin în soiul acela de religie.
Prin urmare, Afiya se duse iar la hakim, cum făcuse când bi Asha era bolnavă, şi reveni cu o farfurioară aurită pe care erau înscrise versete din Coran. Turnă nişte apă ca să dizolve cuvintele şi-l puse pe Ilyas s-o bea. Simptomele nu se atenuară nici măcar după doze repetate de vorbe sfinte. De acum, Ilyas nu mai ieşea din casă. Slăbise şi dormea aproape toată ziua, deoarece nopţile îi erau bântuite. Afiya era tot mai disperată. Intr-o noapte, pe când băiatul îşi rostea numele gemând încetişor, strigă cu o voce chinuită: „Of, Doamne, nu mai pot îndura caznele astea!” A doua zi hotărî să cheme o *shekhiya* despre care îi vorbise vecina mganga care venise s-o vadă pe bi Asha în ultimele ei zile de viaţă.
— Şi ce-o să facă? întrebă Hamza.
— Dacă a fost vizitat, shekhiya o să ne spună.
— Vizitat de cine? Ţi-am zis eu, a crescut la ţară. Uite-aşa o să ne trezim cu tot felul de farmece şi vrăjitorii, bombăni Khalifa plecând dezgustat în camera lui.
Shekhiya intră în casă într-un nor de tămâie. Era o femeie micuţă, cu tenul deschis la culoare şi trăsături frumoase, bine conturate. O salută pe

Afiya şi începu să sporovăiască veselă în timp ce-şi scotea buibuiul, răspândind un alt nor de tămâie şi parfum, apoi se aşeză pe rogojina din camera de oaspeţi.

— Soarele arde înfiorător. M-am oprit să mă odihnesc ori de câte ori am găsit puţină umbră, dar vezi şi tu că-s udă leoarcă de sudoare. Ţi se face dor de kaskazi, să vină odată vântul să ne răcorească! Ia spune, draga mea, eşti bine? Ai tăi sunt bine? *Alhamdulillah.* Da, ştiu, fiinţa pe care o iubeşti e tulburată, altfel nu m-ai fi chemat. *Haya, bismillahi.* Spune-mi ce-l supără.

Shekhiya ascultă cu ochii plecaţi, prefirând mătăniile printre degete, cât Afiya îi povesti despre crizele lui Ilyas. Purta un şal roşu subţire şi o rochie largă, albă, care o acoperea cu totul. Nu i se vedeau decât faţa şi mâinile. Nu puse nicio întrebare, dar din când în când îşi înălţa capul, ca şi cum vreun detaliu îi stârnise interesul. Afiya repetă descrierea unor episoade, nesigură dacă reuşise să le prezinte destul de convingător gravitatea, până ce, simţind că pierdea şirul, tăcu.

— Rosteşte numele „Ilyas”, care e atât numele lui, cât şi al fratelui tău, care nu s-a întors din ultimul război. Nu ştii dacă a murit sau e în viaţă, rătăcit pe undeva. Şi tatăl lui a fost la război, dar s-a întors, rezumă shekhiya. Aşteptă ca Afiya să confirme, apoi zise: Vreau să-l văd pe Băiat.

Afiya îl strigă şi Ilyas îşi făcu apariţia, slăbit şi măcinat de nelinişte. Shekhiya îi zâmbi radios şi bătu cu palma pe rogojină invitându-l să se aşeze lângă ea. II cercetă o clipă, zâmbind în continuare, însă nu-l întrebă nimic. Expresia îi deveni solemnă şi calmă şi, cu ochii închişi, îşi ridică mâinile cu palmele în faţă, fără să-l atingă. În cele din urmă deschise ochii şi-i zâmbi iarăşi lui Ilyas, care se cutremură.

— *Haya*, du-te să te odihneşti, îi spuse. Lasă-mă să stau de vorbă cu mama ta.

Când cele două femei rămaseră singure, shekhiya zise:

— Nu încape îndoială că fiul tău a fost încălecat de un duh. Pricepi despre ce vorbesc? E o femeie, şi asta îmi dă speranţe. Duhurile femei vorbesc, bărbaţii doar bombăne furioşi. Pe deasupra, îi vorbeşte lui, şi asta e bine. Din ce mi-ai spus, nu l-a rănit, iar din câte am putut simţi când a fost aici, nu cred că femeia duh vrea să-i facă rău, dar trebuie să aflăm ce vrea ca să se lase împăcată şi, dacă e cu putinţă, să-i dăm lucrul acela. Dacă te învoieşti, o să-mi aduc ajutoarele şi o să-l curăţăm pe băiat aici, în camera asta, şi o să ascultăm cererile duhului. Dar să ştii că n-o să coste puţin.

Câţiva oameni fură înştiinţaţi de ceremonie şi niciunul în afară de Khalifa nu-şi bătu joc, după cum se temuse Hamza. Mzee Sulemani se interesă de băiat, dar nu zise nimic despre ceremonie. Hamza nu-şi închipuia că bătrânul tâmplar ar fi fost de acord. „O să mă rog pentru sănătatea lui”, se mulţumi să spună. Nassor Biashara aflase detaliile de la soţia lui, care le ştia de la Afiya însăşi. Şi el întrebă cum se mai simţea Ilyas şi zise ridicând din umeri: „Trebuie să încercaţi totul”. Hamza ştia că de acum nu mai aveau de ales, trebuiau să accepte organizarea ceremoniei, deşi el însuşi avea mari îndoieli. Auzise despre asta în Schutztruppe, căci în satul de lângă borna se ţineau în fiecare săptămână în familiile nubiene, dar ştia că Afiya era speriată de ce urma să se întâmple: temerile o aduseseră în culmea agitaţiei, ameninţând s-o îmbolnăvească.

Hamza nu aduse obiecţii şi nu pufni dispreţuitor cum făcea Khalifa. Se simţea cumva vinovat, gândindu-se că trauma lui era sursa tulburării de care suferea băiatul, urmarea vreunei fapte pe care o săvârşise în timpul războiului. Insă nu-şi dădea seama ce putea fi, aşa că sentimentul acesta că răul de acum îşi avea originea în ceva din trecut n-avea niciun temei. Mai era şi Ilyas cel pierdut. Îi dăduseră fiului lor numele lui şi cumva stabiliseră o legătură între ei, aşezaseră pe umerii băiatului tragedia Afiyei, sentimentul ei de vinovăţie că nu reuşise să-şi găsească fratele ori să-i afle soarta.

Adresa lui Frâu era în volumul *Zur Geschichte der Religion und Philosophie in Deutschland* de Heine. Când pastorul îl văzuse pe Hamza ţinând cartea în mână, îl întrebase:

— Ce faci cu asta?

— Frâu mi-a împrumutat-o.

— Ţi-a împrumutat o carte de Heine! Amintirea şocului de pe chipul pastorului îl făcea pe Hamza să zâmbească voios chiar şi după atâţia ani. Şi ce-ai înţeles până acum?

— Înaintez foarte încet cu cititul, spusese Hamza modest, ştiind că pe pastor îl scotea din sărite felul în care Frâu îi lăuda aptitudinile de lectură în germană. Totuşi, mi s-a părut interesant să aflu că a fost o vreme în Germania când oamenii îşi făceau cruce când auzeau cântecul privighetorii. Socoteau acea pasăre aducătoare de rele, aşa cum li se părea tot ce stârneşte plăcere.

— Exact la asta m-aş fi aşteptat din partea unui cititor care nu pricepe mare lucru, zisese pastorul. Nu poţi înţelege decât latura frivolă a lui Heine, pe când gândirea lui profundă îţi scapă complet.

Când pastorul se hotărâse să se întoarcă în Germania şi Hamza se pregătea şi el de plecare, Frâu îi dăduse cartea şi-şi scrisese numele şi adresa pe pagina de titlu. Era o adresă din Berlin. „Scrie-mi şi dă-mi de ştire când ţi se întâmplă ceva bun”, îl îndemnase. Hamza se gândise mai demult să-i scrie ca s-o întrebe dacă putea afla ceva despre Ilyas din arhivele germane. Ideea i se păruse însă mult prea îndrăzneaţă. De ce s-ar fi obosit Frâu să caute? Cum ar fi putut găsi dosarele askarilor din Schutztruppe? Cui îi păsa de soarta unui askari pierdut? Pe deasupra, nici n-avea o adresă de corespondenţă pe care să i-o indice. De curând, compania Mobilă şi Mărfuri Generale Biashara îşi luase o căsuţă poştală, deci această problemă fusese rezolvată. Compuse o scurtă scrisoare în care-i amintea lui Frâu cine era şi expunea cazul cumnatului său. Ştia ea oare cum ar fi putut afla ce i se întâmplase? Copie scrisoarea pe o foaie cu antetul companiei, scrise adresa pe un plic destinat poştei aeriene şi se duse la oficiul poştal în aceeaşi zi. Era luna noiembrie a anului 1938.

După rugăciunea de isha din seara stabilită pentru ceremonie, la scurt timp după ce Hamza trimise scrisoarea, shekhiya sosi cu ajutoarele ei. Era îmbrăcată în negru din cap până-n picioare, iar pleoapele şi buzele erau înconjurate cu dâre de khol. Cântăreaţa şi cei doi toboşari purtau haine de zi cu zi. Închise fereastra şi aprinse două lumânări parfumate, apoi împroşcă prin încăpere cu apă de trandafiri şi aprinse arzătoarele, unul cu *ud*[77] şi unul cu tămâie. Aşteptă până când încăperea se umplu cu parfum şi cu aburi, apoi îi chemă pe Ilyas şi pe Afiya şi le ceru să se aşeze cu spatele la perete. Nimeni nu avea voie să intre, deşi nu închisese uşa camerei. Se aşeză turceşte în faţa celor doi, cu ochii închişi. Apoi toboşarii începură să bată într-un ritm domol în timp ce cântăreaţa murmura.

Hamza stătea singur în dormitor, cu uşa deschisă în caz că era nevoie de el. Ţinea minte că aceste ceremonii durau mult şi uneori deveneau zgomotoase şi haotice, întâmplându-se chiar ca unii participanţi să fie răniţi. Khalifa şedea pe verandă cu prietenii săi, încercând să nu bage în seamă tobele şi murmurul cântăreţei. Prin faţa casei treceau mai mulţi oameni ca de obicei, curioşi să vadă ce se petrecea, dar trebuiau să plece dezamăgiţi. Atât uşa din faţă, cât şi fereastra erau închise, astfel că tot ce puteau vedea erau trei bărbaţi în vârstă aşezaţi pe verandă, prefăcându-se că nimic neobişnuit nu se petrecea înăuntru.

Răpăitul tobelor continuă o oră, două ore, monoton şi tot mai tare.

Cântăreaţa îşi ascuţise tonul, dar cuvintele ei, în măsura în care erau cuvinte, tot nu puteau fi desluşite. Shekhiya recita rugăciuni, însă arma din încăpere îi acoperea glasul. Alimenta permanent arzătorul de tămâie cu cărbuni dintr-un vas pe care-l ţinea lângă ea. La un moment dat, în cursul celei de-a doua ore, Afiyei îi căzu capul în piept, iar Ilyas aţipi şi el peste câteva clipe. Femeia începu să mormăie, iar după o vreme sunetele se articulară într-un cuvânt: *Yallah. Yallah.* În a treia oră, mama şi fiul se legănau în transă înainte şi înapoi, la fel şi shekhiya. Dintr-odată, Ilyas căzu pe o parte, iar Afiya ţipă. Toboşarii şi cântăreaţa nu le dădură atenţie, şi shekhiya nu se opri din rostitul rugăciunilor.

Khalifa încuiase uşa casei şi stătea pe patul din camera lui, cu Hamza alături, aşteptând ca drama să ajungă la sfârşit. Chiar înainte de miezul nopţii, bătăile de tobă se opriră. Cei doi bărbaţi se apropiară de uşa camerei şi-l văzură pe Ilyas zăcând pe-o parte pe podea, în timp ce Afiya se rezema de perete, cu ochii larg deschişi de înflăcărare. Fără să se întoarcă, shekhiya le făcu semn celor doi să intre pe când toboşarii şi cântăreaţa se opintiră să se ridice şi se duseră în curte să mănânce felurile pe care le ceruseră dinainte.

Shekhiya spuse:

— Duhul locuieşte în casa asta. Era deja aici când s-a născut băiatul. Cineva a murit la scurt timp după venirea lui pe lume, iar femeia duh a plecat din trupul acela şi l-a încălecat pe copilaş. Îl aşteaptă pe Ilyas, iar în caznele ei sufleteşti va continua să-l tulbure pe băiat. Nu va avea leac până nu-l găsiţi sau nu aflaţi ce s-a întâmplat cu el, numai atunci o să înveţe să îndure jalea şi-o să înceteze să-l mai chinuie pe copil. Până atunci trebuie să mă chemaţi în cazul unei noi crize, şi atunci o să facem altă ceremonie ca s-o potolim pe femeia duh. Nu vrea să-i facă rău băiatului. Se chinuie ea însăşi. Vrea să-l vadă pe Ilyas.

După asta, shekhiya îşi luă plata şi darurile pe care le ceruse şi părăsi casa cu ajutoarele ei, lăsând în urmă o tăcere cu parfum de tămâie.

Hamza îşi ajută fiul stors de vlagă să se ridice în picioare şi-i duse în patul lor, ca Afiya să poată avea grijă de el peste noapte.

— Eu o să dorm în patul băiatului, spuse.

Ieşi să verifice dacă totul era în regulă şi-l văzu pe Khalifa în pragul camerei de oaspeţi.

— Ce aiureli! Cu parfumul şi tobele şi văicărelile lor prosteşti! bombăni acesta. Femeia aia miroase de departe o sursă de bani. A ghicit ce vrea

Afiya să audă: „Găseşte-ţi fratele”. Povestea cu diavoliţa îndrăgostită până peste urechi e genul de tâmpenie pe care n-ar crede-o nici măcar Topasi. Oricum, poate că asta o să-l potolească pe băiat şi o să-i alunge coşmarurile, sau ce-or fi alea. Singura parte care avea o noimă era chestia cu diavoliţa care fusese tot timpul în Asha. Asta nu mă miră deloc.

*

Ceremonia organizată de shekhiya avu loc cu câteva săptămâni înainte de sosirea musonului, cu vânturile lui uscate, chiar când urma să înceapă anul şcolar. În acea perioadă băiatul nu mai avu crize, iar încordarea plină de teamă care-i marca trăsăturile dispăru. Era retras şi moale, dar se purta afectuos şi prevenitor cu cei din jur. Se părea că tratamentul reuşise să-l scape de voci şi de spaima pe care i-o trezeau acestea, cel puţin pe moment. Khalifa zise că de fapt bătrâna vrăjitoare îl îngrozise pe băiat, iar asta îl făcuse să renunţe la şopocăieli. Afiya îşi urmărea neliniştită fiul, temându-se în secret că tratamentul nu-l vindecase cu adevărat.

În acel an veni un nou director la şcoală. Preda şi engleza la clasa lui Ilyas, şi nu le mai cerea elevilor să înveţe poezii pe de rost. În schimb, punea accentul pe caligrafie şi pe scris în general. La fiecare oră aveau un exerciţiu de scriere în care se chinuiau să copieze cât mai frumos scurtele pasaje pe care profesorul le scria pe tablă. Se terminase cu lecţiile plicticoase în care băieţii se ridicau pe rând să recite aceeaşi poezie în timp ce profesorul stătea mulţumit la catedră. În fiecare săptămână aveau ca temă o compunere pe o temă dată, lucrări pe care şeful clasei le strângea lunea dimineaţă la prima oră. Ilyas îmbrăţişă cu pasiune noul regim. Cu încurajarea profesorului, compunerile lui erau tot mai lungi şi scrise cu o caligrafie pe care dascălul nu înceta s-o laude. De-a lungul lunilor acelui an născoci poveşti despre maimuţe şi pisici sălbatice, despre întâlniri cu străini pe drumuri de ţară sau despre un ofiţer german plin de cruzime care alerga înnebunit de colo-colo fluturându-şi sabia. Intr-una dintre ele apărea un djinn în vârstă de o mie cinci sute de ani care trăia în vecinătate şi-i făcea vizite unui băiat de paisprezece ani. Îşi scria compunerile cu dăruire şi vădită plăcere, aşezat la biroul pe care Hamza i-l mutase în camera de oaspeţi ca să nu-l deranjeze nimeni când lucra. Ilyas stătea acolo ore întregi, scriind întâi în caietul de ciorne înainte de a copia duminică seara produsul finit în caietul de teme. Cu toţii îi citeau poveştile: Afiya, Hamza şi Khalifa.

Când era deosebit de satisfăcut de o anumită creaţie, le propunea să le-o citească cu glas tare.

— Băiatul ăsta are o imaginaţie tare bogată, spuse admirativ Khalifa. Slavă Domnului că s-a apucat de scris în loc să mai şopocăiască.

— După cum ziceam, poate că asta făcea tot timpul, îi replică Hamza. Născocea poveşti.

Afiya se uită la ei neîncrezătoare. Uitaseră deja vocea aceea care făcea să ţi se zbârlească părul pe ceafă, lacrimile şi ţipetele de durere din toiul nopţii? Acelea erau doar poveşti care aşteptau să fie spuse? Ei i se părea o tortură. N-ar mai fi suportat încă o şedinţă organizată de shekhiya, cu răpăit de tobe şi fum de tămâie. Deocamdată băiatul părea entuziasmat şi încrezător în realizările sale, dar ea continua să se teamă de revenirea vocii monstruoase.

15

În luna martie a anului următor, pe la mijlocul dimineţii, un poliţist veni pe bicicletă la atelierul firmei Mobilă şi Mărfuri Generale Biashara. Ploua uşor, abia stropindu-i uniforma; era sfârşitul toamnei, *vuli*, anotimpul ploilor scurte. Poliţistul, un bărbat nu foarte înalt, cu o faţă îngustă blajină şi o zvâcnire nervoasă a muşchilor din jurul ochiului stâng, îşi rezemă bicicleta sub streaşină şi intră în biroul lui Nassor Biashara.

— *Salam alaikum*, zise politicos.

— *Waalaikum salam*, îi răspunse Nassor Biashara.

Îşi ridică ochelarii pe frunte şi se lăsă pe spătar cu un aer bănuitor. Vizita unui poliţist nu era niciodată un motiv de bucurie.

— Hamza Askari e pe-aici? întrebă nou-venitul cu un glas la fel de blajin ca înfăţişarea lui.

— E un Hamza aici, dar nu-l cheamă Askari, zise Nassor Biashara. A fost askari acum mult timp. Ce treabă ai cu el?

— El trebuie să fie. Unde e?

— Ce treabă ai cu el? repetă Nassor Biashara.

— Bwana mkubwa, am mult de lucru, la fel şi dumneata. Nu vreau să-ţi irosesc timpul. E convocat la sediu şi eu trebuie să-l duc acolo, spuse omul legii politicos, chiar zâmbind. *Kwa hisani yako*, te rog să-l chemi.

Nassor Biashara se ridică şi-l conduse la atelier, unde agentul îl informă pe Hamza că trebuia să-l urmeze imediat până la sediul poliţiei. Ce făcuse? vru să ştie patronul, dar poliţistul, fără să-i răspundă, îl fixa cu privirea pe Hamza în timp ce arăta spre uşă cu braţul întins.

— Despre ce e vorba? întrebă Hamza.

— Nu mă priveşte pe mine, hai să mergem. Sunt sigur c-o să afli în curând, îi zise poliţistul.

— Nu poţi să vii aici să arestezi un om fără să-i spui măcar despre ce e vorba, protestă Nassor Biashara.

— Bwana, am multă treabă. N-am venit să-l arestez, dar o s-o fac dacă nu mă urmează de bunăvoie, spuse poliţistul ducând mâna la cătuşele care-i atârnau la centură.

Hamza ridică mâinile împăciuitor. Se puseră în mişcare, Hamza în faţă, poliţistul ducându-şi bicicleta de ghidon chiar în spatele lui. Îşi atraseră priviri curioase, dar nimeni nu le vorbi. La sediul poliţiei, alt agent scrise numele lui Hamza într-un registru şi-i arătă spre o bancă unde trebuia să aştepte. Încerca să ghicească motivul pentru care fusese convocat. Poliţistul îl numise iniţial Hamza Askari, deci trebuia să aibă legătură cu activitatea lui în Schutztruppe. El nu-şi zicea niciodată askari. Oare aveau să-l aresteze după atâţia ani? Se zvonea că unii colonişti germani din ţară se pregăteau să plece. Zvonurile tot mai frecvente despre un război între britanici şi germani stârneau teama că cetăţenii ţărilor inamice aveau să fie internaţi în lagăre.

După o aşteptare care i se păru că durase o oră, dar de fapt fusese mai scurtă, fu chemat şi condus pe un coridor până la un birou. Un poliţist european cu părul rărit, o mustaţă ţepoasă şi ochi strălucitori era aşezat la masa de lucru. Nu purta uniformă, ci o cămaşă albă cu mâneci scurte, pantaloni scurţi kaki, ciorapi albi şi pantofi maro lustruiţi, ţinuta tipică pentru un oficial colonial britanic. Un alt poliţist în uniformă kaki, dar fără caschetă, stătea la o măsuţă în apropiere, gata să ia notiţe. Ofiţerul britanic arătă fără o vorbă spre un scaun. Aşteptă ca Hamza să se aşeze, mai aşteptă puţin, apoi spuse:

— Te numeşti Hamza? Vorbise în kiswahili, cu vocea răguşită şi ameninţătoare părând să-i iasă din colţul gurii. În ochi îi apăru pe neaşteptate o licărire de amuzament, apoi repetă pe un ton mai blând: Hamza?

În tonul acela, pe care-l auzise de atâtea ori din partea ofiţerilor germani, Hamza avu impresia că recunoaşte o violenţă stăpânită. Nu avusese prea mult de-a face cu britanicii, iar ofiţerul acesta de poliţie era primul pe care-l întâlnea în oraş.

— Da, sunt Hamza, spuse.

— Hamza, ştii să citeşti? întrebă ofiţerul din nou cu vocea aceea răguşită.

— Da, răspunse el surprins.

— În germană?

Hamza încuviinţă din cap.

— Pe cine cunoşti în Germania?

— Pe nimeni, spuse Hamza, însă chiar în acea clipă îşi aminti de Frâu.

Poliţistul îi arătă un plic care fusese deschis.

— Scrisoarea asta îi e adresată lui Hamza Askari, la căsuţa poştală a

firmei Mobilă şi Mărfuri Generale Biashara. Tu eşti?

Îi răspunsese! Se ridică şi întinse mâna după scrisoare. Agentul în uniformă se ridică şi el.

— Stai jos, îi ordonă ofiţerul britanic.

— E scrisoarea mea, spuse Hamza fără să se clintească.

— Stai jos, îi spuse ofiţerul pe un ton mai blând. Aşteptă ca Hamza să se aşeze, apoi îl întrebă: De unde o cunoşti pe femeia asta?

Rosti numele; era vorba de soţia pastorului. Deci îi răspunsese!

— Am lucrat pentru ea cu mulţi ani în urmă.

Ofiţerul dădu din cap aprobator. Nu putea fi nimic în neregulă cu faptul că un indigen lucrase pentru nişte europeni. Britanicul scoase scrisoarea din plic şi o citi cu atenţie.

— E scrisoarea mea. De ce nu mi-o daţi? întrebă revoltat Hamza.

— Din motive de securitate. Nu ridica vocea la mine, că n-o să mai vezi niciodată scrisoarea asta, îi spuse ofiţerul într-o germană fluentă. De ce s-ar apuca o nemţoaică respectabilă să-ţi scrie tocmai ţie şi cum se face că unul ca tine poate să citească un text cu un limbaj atât de sofisticat? De când durează corespondenţa asta?

— De când mă ştiu n-am mai primit nicio scrisoare de la nimeni, răspunse Hamza în kiswahili, înţelegând acum de ce era atât de interesat poliţistul. De mulţi ani încercăm să aflăm ce s-a întâmplat cu cumnatul meu. Era askari. Ştiu puţină germană, aşa că i-am scris lui Frâu să-i cer ajutorul. Numele lui e menţionat în scrisoare?

Ofiţerul ridică scrisoarea, iar Hamza se întinse s-o ia.

— Spune-mi ce conţine, îi ceru britanicul.

Hamza o parcurse în tăcere, apoi o reciti. Era o scrisoare lungă, de două pagini, şi nu se grăbi, prefăcându-se că făcea mari eforturi să înţeleagă.

— Scrie că trăieşte şi e în Germania. *Alhamdullilah*, Frâu a reuşit să afle.’ Cineva a ajutat-o să-i găsească numele de două ori în arhivele trupelor de askari, în 1929, când a depus cerere pentru pensie, şi în 1934, când s-a propus pentru o medalie. Deci trăieşte, *alhamdullilah*, dar Frau nu ştie nimic mai mult. Zice c-o să mai facă săpături. E de necrezut. Zice că scrisoarea mea a ajuns greu până la ea pentru că s-au mutat, dar a ajuns până la urmă, şi după aceea a trebuit să ia legătura cu…

— De ajuns, îi curmă vorba britanicul. Am citit-o şi eu. Ce-i cu toată povestea despre o carte de Heine? Ai citit cartea asta?

— A, nu, doamna mi-a dat-o, spuse Hamza. Cred că era o glumă. Ştia că

era mult prea grea pentru mine. Am pierdut-o de mult.

Ofiţerul chibzui câteva clipe, apoi hotărî să-l lase în pace.

— În momentul acesta relaţiile cu Germania sunt foarte încordate. Dacă vei mai avea schimburi de scrisori cu cineva de acolo, vom face o anchetă şi e posibil să reţinem corespondenţa. Ai putea avea probleme. Trebuie să fii conştient c-o să te supraveghem cu mare atenţie de acum înainte. Poţi să pleci.

Hamza vârî scrisoarea în buzunar şi se întoarse la atelier, imaginându-şi bucuros cum avea să-i dea vestea Afiyei mai târziu. Când ajunse, se adunară toţi în jurul lui, însă el nu făcu mare caz din convocarea la poliţie, spunând că un ofiţer britanic îi pusese întrebări despre perioada petrecută în Schutztruppe. Voia ca soţia lui să fie prima care afla noutăţile.

— Probabil îi verifică pe askarii veterani, ca să-i recruteze în KAR[78]. Le-am spus că am fost rănit şi asta a fost tot.

Aşteptă până se reuniră cu toţii la prânz. Khalifa nu mai lucra la depozit. Îşi petrecea dimineţile acasă ori trecea pe la cafenea să afle ştirile, apoi se ducea la piaţă să cumpere fructe şi legume potrivit instrucţiunilor lăsate de Afiya, care lucra dimineaţa la maternitate. Ilyas era deja acasă, venit de la şcoală, când ea sosea să pregătească masa. De obicei nu mâncau înainte de ora două. Hamza îşi savură peştele cu matoke[79], apoi se spălă pe mâini şi le ceru să facă tăcere.

— Ce pui la cale? îl întrebă Afiya zâmbind. Ştiam eu că e ceva.

Când Hamza scoase plicul din buzunarul cămăşii, toţi îşi dădură seama ce era. Nimeni nu primea vreodată corespondenţă. Le-o traduse în timp ce citea.

Dragă Hamza,

A fast o surpriză minunată să-ţi primesc scrisoarea. Deşi a trecut atât de mult timp de atunci, vorbim adesea despre perioada pe care am petrecut-o în Ostafrika şi despre misiune. Mă bucur că eşti bine, că ai devenit tâmplar şi ţi-ai întemeiat o familie.

Scrisoarea ta a ajuns greu la noi deoarece nu mai locuim la Berlin, ci la Würzburg, aşa că a trebuit să ne fie retrimisă. Întristaţi de povestea cumnatului tău, am început imediat să ne interesăm. Printr-un mare noroc, avem un prieten la Ministerul de Externe de la Berlin, iar el a găsit două menţionări ale lui Ilyas Hassan în arhiva Schutztruppe, care se află la ministerul respectiv. Concluzia este că ruda ta trăieşte aici, în Germania. E

un nume frapant, mă gândesc că nu puteau fi doi Ilyas Hassan în întreaga Schutztruppe. Apare prima oară în 1929, când a depus cerere pentru pensie, şi a doua oară în 1934, când a solicitat medalia pentru participarea la campania din Ostafrika. A făcut ambele cereri la Hamburg, deci e foarte probabil să locuiască acolo. Sunt mulţi străini la Hamburg, deoarece găsesc de lucru pe nave, aşa că se prea poate ca asta să fie şi îndeletnicirea lui. N-a avut succes cu cererea de pensie, întrucât nu avea decizia de lăsare la vatră. N-a avut succes nici cu medalia, pentru că le era decernată numai germanilor, nu şi askarilor.

Ultimii ani au fost dificili în Germania, şi ca străin îmi imaginez că n-a dus o viaţă uşoară cumnatul tău, dar cel puţin acum ştii că trăieşte. Prietenul nostru n-a putut afla când a venit aici şi unde a fost înainte. Presupun însă că aceste informaţii există; vom continua cercetările. O să te anunţăm dacă mai descoperim ceva şi o să-ţi dăm adresa lui când îl găsim. Ar fi nemaipomenit dacă ai putea să ne mai scrii.

Apropo, când ni s-a retrimis corespondenţa de la misiune, am găsit o scrisoare de la Oberleutnant, fostul tău comandant care te-a adus la noi. Ne-a scris după ce a fost repatriat în Germania în 1920, când noi eram deja aici. Se pare că a fost ţinut prizonier mai întâi la Dar es Salaam şi apoi la Alexandria. A întrebat de tine, şi i-am răspuns că te vindecaseşi pe deplin şi că germana ta avansa în salturi şi că deveniseşi un cititor avid al lui Schiller. Pastorul îţi transmite salutări şi vrea să ştie cum te-ai descurcat cu Heine. Aşa te ţine minte, nu ca pe bărbatul căruia i-a salvat piciorul şi poate viaţa, ci ca pe askariul care a avut îndrăzneala de a citi volumul lui de Heine. Exemplarul pe care ţi l-am dat era al lui. Cele mai bune urări ţie şi familiei tale.

Nu mai primiră altă scrisoare. Hamza îi răspunse lui Frâu mulţumindu-i, dar probabil scrisoarea nu plecase din ţară. Dacă ajunsese totuşi până la ea şi Frâu trimisese alte veşti, scrisoarea nu trecuse de vigilentul ofiţer de poliţie. În luna septembrie a acelui an s-a declarat războiul între Regatul Unit şi Germania, ceea ce a pus capăt serviciilor poştale între cele două ţări. Pentru cei din oraş războiul era foarte departe; o vreme nu avură decât ştirile din ziare, deşi unităţile din KAR fuseseră deplasate prin Tanga pentru a sprijini campania împotriva italienilor din Abisinia. Khalifa nu supravieţui războiului. Se stinse într-o noapte din 1942, la vârsta de şaizeci şi opt de ani. Când îi depuseră trupul pe catafalc pentru rugăciunile funerare, aceasta

fu prima oară după decenii întregi când intra într-o moschee. Nu lăsă nimic moştenire, în afară de câteva zdrenţe şi un teanc de ziare vechi.

Ilyas termină clasa a opta în 1940, dar în oraş nu era niciun liceu, iar opt clase reprezentau deja o realizare considerabilă în ochii multora. Diploma era suficientă ca să devii funcţionar într-un departament guvernamental, la sănătate, ' agricultură sau vamă. Ilyas se înrolă în KAR în 1942, la scurt timp după moartea lui Khalifa şi la câteva luni după înfrângerea italienilor în Abisinia. Abia împlinise optsprezece ani. Vorbea despre intenţiile lui de peste un an, dar Khalifa se opusese atât de vehement, încât tânărul nu îndrăznise să-i iasă din cuvânt. „Asta n-are nimic de-a face cu tine", îi zisese bătrânul. „Nu-i destul că taică-tău şi unchiu-tău au fost atât de proşti încât să-şi rişte vieţile pentru închipuiţii ăştia care pornesc la război din te miri ce?

După moartea lui Khalifa, Ilyas îşi copleşi părinţii cu rugăminţi. Administraţia britanică promisese să le asigure veteranilor din KAR continuarea studiilor după încheierea războiului, iar tânărul nu putuse rezista tentaţiei. Fu trimis pentru instruire la munte, la Gilgil, în colonia Kenya, apoi îl repartizară în garnizoana de la Dar es Salaam, în regimentul de coastă, pentru restul conflictului. Nu luă parte la lupte, dar învăţă o mulţime de lucruri despre britanici şi preocupările lor. De asemenea, învăţă să conducă motociclete şi jeepuri, ba chiar şi să repare motoare. Jucă fotbal şi tenis şi merse la pescuit cu un harpon şi labe de cauciuc. O vreme fumă chiar pipă.

La sfârşitul războiului, studiile promise se concretizară în urmarea de cursuri fa institutul pedagogic din Dar es Salaam. Îşi găsi un post la o scoală din oraş şi închirie o cameră pe Kariako Street. În perioada aceea agitaţiile anticoloniale erau tot mai răspândite, stimulate de exemple precum campania reuşită din India, triumful lui Nkrumah în Coasta de Aur şi înfrângerea olandezilor în Indonezia. Foarte activi în această mişcare erau studenţii, care militau în Asociaţia Africană de la Makerere University College şi în organizaţiile studenţeşti din Anglia şi Scoţia. Pe ei şi pe toţi ceilalţi oameni avizaţi îi îngrijorau tendinţele noii administraţii britanice de a-i favoriza net pe colonişti. Ilyas nu participă la aceste activităţi din prima clipă, dar se ralie în cele din urmă. În perioada aceea, când nu împlinise încă treizeci de ani, făcea sport şi preda la şcoală şi începuse să-şi facă un nume ca autor de povestiri în kiswahili, care erau publicate uneori în ziare. În anii '50, administraţia colonială introduse un nou serviciu radiofonic.

Difuza ştiri şi muzică şi emisiuni despre progresele în domeniile sănătăţii, agriculturii şi educaţiei. În curând, ştirile deveniră relatări stridente ale atrocităţilor comise de Mau Mau în Kenya; reportajele erau atât de convingătoare, încât mamele îşi ameninţau copiii neascultători cu venirea rebelilor.

În fiecare vacanţă, Ilyas se ducea să-i viziteze pe Hamza şi Afiya. O parte a oraşului, cuprinzând şi cartierul lor, fusese conectată la reţeaua de electricitate. Străbătea străzile cu oarecare plăcere, dar în curând nu mai avea stare şi i se făcea dor de capitală. Părinţii îi savurau poveştile de acolo, cerându-i detalii despre realizările la clasă şi succesul textelor publicate în ziare. Afiya căsca gura uluită de reuşitele lui sportive, exagerându-şi surprinderea, ceea ce-l măgulea pe Ilyas, făcându-l să se simtă mândru că-şi învinsese timiditatea în tinereţe. Întreba apoi despre unchiul Ilyas: primiseră vreo veste? întreba de fiecare dată, Iară să se aştepte la noutăţi. Tatăl lui îi spuse că-i scrisese din nou soţiei pastorului, dar nu primise răspuns. Veştile despre distrugerile suferite de Germania în timpul războiului ajunseseră încet până la ei, şi se temea că Frâu şi pastorul nu supravieţuiseră. Hamza trecuse de cincizeci de ani şi se mişca mai molcom, dar altfel era bine. Administra atelierul Biashara în numele lui Nassor, care nu mai era om de afaceri, ci magnat cu interese în diverse domenii – companii farmaceutice, magazine de mobilă şi, mai recent, electrocasnice, inclusiv aparate de radio. Hamza şi Afiya aveau şi ei unul.

O emisiune populară la radio era cea de literatură, care solicita contribuţii din partea ascultătorilor. Asistentul producătorului îi arătă şefului său una dintre povestirile lui Ilyas. Producătorul vru să-l cunoască. Era un englez masiv şi jovial, cu o faţă lată şi mustaţă arămie. Purta uniforma colonială alcătuită din cămaşă albă, pantaloni scurţi kaki, şosete albe până la jumătatea gambei şi pantofi maro. Părţile vizibile din braţele şi picioarele sale erau musculoase şi acoperite cu păr arămiu, la fel ca acela de pe faţă.

— Mă numesc Butterworth şi sunt detaşat de la Departamentul pentru Agricultură, îi spuse lui Ilyas. Nu sunt specialist nici în radio, nici în literatură. La fel de bine ar fi putut să mă trimită la Autoritatea Naţională pentru Locuri de ancorare şi Tunele, dar asta e, trebuie să te adaptezi la sarcinile pe care le primeşti. Un lucru e clar însă: vreau ca poveştile să aibă caracter instructiv. Asta de aici, despre experienţele unui profesor, ar merge foarte bine. Poţi să scrii încă una pe teme agricole?

Domnul Butterworth era şi ofiţer în rezervă al KAR, şi când află că Ilyas

era veteran, găsi diverse căi de a-i arăta bunăvoinţa. Aşa avu Ilyas ocazia să-şi citească povestirile la radio şi să devină o celebritate măruntă. Domnului Butterworth îi încetă detaşarea pe la mijlocul deceniului al şaselea şi fii transferat în Indiile de Vest, dar de acum Ilyas era deja consacrat şi avansa rapid în noua sa carieră. Cu timpul deveni membru cu normă întreagă al echipei de producţie, lucrând în principal în biroul de ştiri şi scriind literatură când avea timp. În perioada aceea avu loc marşul pentru independenţă al TANU[80], sub conducerea lui Julius Nyerere, fostul elev de la şcoala misionarilor care intenţionase să intre în rândurile Bisericii Catolice înainte de a deveni activist radical pentru independenţă. La alegerile din 1958 fu evident pentru toată lumea că administraţia colonială britanică începuse să se dezorganizeze şi bătea în retragere. La alegerile din l960, supervizate de administraţia colonială, TANU şi Nyerere obţinură 98% din fotoliile parlamentare. Aceste rezultate nu fuseseră scoase din pălărie de o comisie electorală coruptă, ci realizate sub supravegherea morocănoasă a oficialilor coloniali. Erau incontestabile, aşa că în anul următor britanicii se retraseră complet.

În 1963, la doi ani după independenţă, pe care ambii săi părinţi apucară s-o trăiască, Ilyas primi o bursă din partea Republicii Federale Germane. Urma să petreacă un an la Bonn pentru a studia tehnicile avansate de realizare a emisiunilor radiofonice. Avea treizeci şi opt de ani. Republica Federală Germană, cunoscută îndeobşte ca Germania de Vest, era o federaţie alcătuită din regiunile ocupate de americani, britanici şi francezi după război. Partea Germaniei ocupată de Uniunea Sovietică devenise Republica Democrată Germană. RDG era foarte activă politic în sfera colonială şi, împreună cu alţi aliaţi de-ai sovieticilor din Europa de Est, oferea refugiu, instruire şi arme mişcărilor insurecţionale de eliberare din multe părţi ale Africii. Îşi crease profilul de susţinătoare neabătută a naţiunilor în proces de decolonizare, iar bursele Republicii Federale erau daruri menite să le echivaleze pe cele ale Republicii Democrate Germane şi să câştige sprijinul ţărilor sărace în foruri precum Organizaţia Naţiunilor Unite. Ilyas fu chemat la interviu şi evaluat şi, spre bucuria lui, primi bursa. Nu călătorise nicăieri, cu excepţia acelor luni petrecute la Gilgil, unde făcuse instrucţia de bază. Acum călătorea ca un om matur, cu ochii larg deschişi de curiozitate.

În primele şase luni urmă un curs intensiv de germană la Bonn. Îi plăcu mult: nu lipsea de la nicio lecţie, exersa ore în şir, ieşea la plimbare în

fiecare zi, intrând în magazine şi săli de expoziţie, le trimitea vederi părinţilor şi colegilor. Locuia într-o clădire cu două etaje care le oferea cazare studenţilor trecuţi de prima tinereţe. La fiecare nivel erau şase camere mari cu baie comună pe culoar. Nu era departe de cantina universităţii şi îi oferea lui Ilyas tot confortul de care avea nevoie. Trebuie să fi moştenit ceva de la tatăl lui, pentru că făcu progrese rapide în germană, ceea ce-i atrase laudele profesorilor.

La sfârşitul celor şase luni începu cursul de radio. Urma să participe la un proiect jurnalistic care presupunea documentare şi realizarea de interviuri. I se stabili un buget şi primi şase ore de consultaţii cu un supervizor, în caz că avea nevoie de asistenţă tehnică, încă de dinainte de a veni ştia ce subiect avea să-şi aleagă. Voia să facă un reportaj despre unchiul său Ilyas. Copiase adresa soţiei pastorului din scrisoarea primită de tatăl său şi, încă din perioada când urma cursul de germană, începuse să citească despre Würzburg. Află că oraşul fusese distrus în proporţie de nouăzeci la sută în urma raidului aerian din 16 martie 1945, când sute de bombardiere britanice Lancaster lansaseră explozive incendiare. Raidul nu avusese o justificare militară, unicul scop fiind acela de a demoraliza populaţia civilă. Găsi o hartă a oraşului reconstruit la biblioteca universităţii şi căută strada lui Frâu. Avea îndoieli că mai exista după toate acele distrugeri, dar, spre surprinderea lui, strada era acolo. Când hotărî că germana lui era destul de bună, scrise un mesaj în care spunea că era fiul askariului Hamza şi voia să le transmită pastorului şi soţiei acestuia salutările tatălui său. Îşi scrise adresa în colţul din stânga sus al plicului. Peste zece zile, plicul se întoarse nedeschis, cu menţiunea *Nicht bekannt unter dieser Adresse* în partea de jos. „Necunoscut la această adresă.”

Supervizorul lui, dr. Kohler, se încruntă când Ilya începu să-i descrie proiectul.

— Un război desfăşurat în Africa acum cincizeci de ani? Germania n-are odihnă de la atâtea războaie.

Dr. Kohler, abia trecut de patruzeci de ani, înalt şi blond, era o prezenţă zâmbitoare şi atentă, iar dezaprobarea lui îl dezamăgi pe Ilyas. După o clipă de tăcere, îi spuse că soldatul din Schutztruppe căruia încerca să-i dea de urmă era unchiul său, care venise în Germania după războiul din Ostafrika. Dr. Kohler îşi ridică bărbia, apoi îl îndemnă printr-o înclinare a capului să continue. Ilyas îi povesti despre pastorul care-i salvase tatălui său piciorul şi poate chiar viaţa, despre misiunea de la Kilemba şi despre informaţiile

oferite de soţia pastorului în legătură cu unchiul său. Îi spuse despre scrisoarea pe care o trimisese la adresa din Würzburg şi care se întorsese nedeschisă. Dr. Kohler dădu din umeri. Ilyas crezu că înţelege semnificaţia acelui gest.

— Dacă e pastor înseamnă că e luteran, spuse supervizorul. Un pastor luteran într-un oraş catolic precum Würzburg n-ar trebui să fie prea greu de găsit. Cum ai de gând să procedezi?

— Voiam să mă duc până acolo să caut informaţii despre stradă sau despre pastor şi soţia lui.

— Cu cât mai repede, cu atât mai bine, spuse dr. Kohler cu o licărire de entuziasm în ochi. Unde o să cauţi informaţiile astea?

— N-am idee. O să văd când ajung acolo, zise Ilyas.

Supervizorul zâmbi.

— Dacă aş fi în locul tău, aş începe de la Rathaus[81]. După cum ştii, poţi să ceri decontarea cheltuielilor de călătorie şi hrană, dar numai la sfârşit. Birocraţia noastră e foarte vigilentă în privinţa fondurilor… oh, în toate privinţele. Birocraţia germană e invidiată de tot restul lumii. Sper că ai destui bani. Ăsta e proiectul tău şi procedezi cum vrei, dar aş vrea să ne întâlnim o dată pe săptămână ca să-mi povesteşti ce-ai făcut. Da, mergi la primăria din Würzburg. Era un oraş minunat, dar n-am mai fost acolo de la război.

Ilyas luă trenul de la Bonn până la Frankfurt, iar de acolo, alt tren spre Würzburg. La Rathaus fu îndrumat spre Oficiul de Stare Civilă, unde află că strada pe care locuiau pastorul şi familia sa fusese complet distrusă, iar pastorul, soţia şi o fiică muriseră, după toate probabilităţile, în incendiul care urmase bombardamentelor. Aveau două fiice, îşi aminti el, dar una nu mai locuia cu părinţii ei pe atunci. Acestea erau toate informaţiile care se găseau acolo: numele persoanelor, denumirea străzii şi faptul că aceasta fusese distrusă. Funcţionara îi spuse că, dacă persoana pe care o căuta era pastor luteran, trebuia să încerce la arhivele luterane din Bavaria, aflate la Nürnberg.

Îi raportă ce descoperise coordonatorului său, care-l sfătui să sune la arhive înainte de a se duce până acolo. Între timp, îi arătă un reportofon, modelul lansat de Phillips cu numai câteva luni în urmă. Departamentul cumpărase două, iar Ilyas putea să ia unul, în caz că i se permitea să înregistreze discuţia cu arhivistul. Dădu telefon şi porni iarăşi la drum spre Bavaria, tot prin Frankfurt şi Würzburg. În călătoria precedentă nu ştiuse cât

de aproape era de Nürnberg. Arhivistul era un bătrân slab într-un costum negru cam larg. Îl conduse pe Ilyas într-o sală cu o masă lungă pe care se afla un teanc de hârtii. Arhivistul se aşeză fa un capăt al mesei cu câteva documente pe care şi le adusese, în mod evident, ca să-l poată supraveghea.

— Dacă aveţi nevoie de ajutor, nu ezitaţi să-mi spuneţi, îi zise.

Ilyas află din documente că după ce se întorsese din Ostafrika pastorul fusese repartizat la biserica luterană evanghelică St. Stephan din Würzburg. Biserica fusese distrusă complet în martie 1945 şi reconstruită în anii ’50. De asemenea, pastorul preda cu jumătate de normă la Julius-Maximilians-Universitat Würzburg. Avea un curs de teologie protestantă. Ocupaţia soţiei nu era consemnată nicăieri. Ambii muriseră împreună cu fiica lor mai mică în urma bombardamentelor.

— Ştiţi ce soartă a avut cealaltă fiică? îl întrebă Ilyas pe arhivist, însă acesta scutură din cap fără să scoată un cuvânt.

Printre documente era o tăietură dintr-un ziar sau o revistă cu o ştire despre misiunea din Kilemba, doar două paragrafe despre o clinică şi o şcoală, fiind menţionat şi numele pastorului. Nu erau fotografii, iar titlul şi data publicaţiei fuseseră decupate. Ilyas îl întrebă pe arhivist despre provenienţa articolului.

Bătrânul veni la el şi se uită câteva clipe la bucata de hârtie, apoi zise:

— Cel mai probabil *Kolonie und Heimat*, seria veche, înainte să fie preluată de Reichskolonialbund.

— Ce-i asta? întrebă Ilyas.

Arhivistul îl privi sever, aproape dispreţuitor faţă de o asemenea ignoranţă.

— Era bundul, *die Gleichschaltung* pentru mişcarea de recolonizare. A fost o campanie de recuperare a coloniilor pierdute în urma Tratatului de la Versailles.

— Ce înseamnă cuvântul acesta? *Gleichschaltung?* întrebă Ilyas. Va rog, v-aş fi foarte recunoscător dacă m-aţi ajuta.

Arhivistul încuviinţă din cap, probabil îmblânzit de politeţea tânărului.

— Se referă la modul în care guvernul nazist a reunit organizaţiile sub o administraţie unică. Înseamnă… coordonare, control. În Reichskolonialbund au fost adunate toate asociaţiile de recolonizare şi puse sub controlul partidului.

— Nu ştiam nimic despre vreo mişcare de recolonizare, mărturisi Ilyas.

Arhivistul ridică din umeri. *„Dummkopf”*, se gândi.

— Au reînviat *Kolonie und Heimat*, care era o publicaţie din epoca imperială. Cred că tăietura asta e din seria veche, zise, apoi se întoarse la locul lui de Ia masă în timp ce Ilyas lua notiţe.

În acel moment îşi dădu seama că uitase să pornească reportofonul Phillips. Nu-i venea să-l roage pe omul acela sever să repete ce spusese despre Reichs-Kolonialbund. Când se pregătea de plecare, îi veni brusc ideea să întrebe:

— Aţi fost în Ostafrika?

Se aflau deja la uşa exterioară. Arhivistul răspunse afirmativ, apoi se răsuci pe călcâie înainte ca tânărul să poată cere mai multe detalii.

Şi dr. Kohler fu surprins să afle că Ilyas nu ştia nimic despre mişcarea de recolonizare.

— A fost ceva de mari proporţii, o ranchiună autentică pe^ care naţional-socialiştii s-au grăbit s-o exploateze. Îmi aduc aminte marşurile. Ai folosit reportofonul? Ah, păcat. Faci un reportaj radiofonic, aşa că ar fi fost bine să ai câteva minute de înregistrare de la cineva precum arhivistul de la Nürnberg. Poate la următoarea documentare.

Ilyas descoperi că arhivele Reichskolonialbund erau la Koblenz, nu departe de Bonn, un oraş istoric superb la confluenta dintre Moselle şi Rin. Solicită prin telefon accesul la arhiva publicaţiei *Kolonie und*

Heimat, iar la sosire îl întâmpină o arhivistă care-l

conduse într-o sală vastă cu şiruri de rafturi. Îi spuse că biroul ei era alături dacă avea nevoie de ceva. Din arhive află că Reichskolonialbund fusese înfiinţat în 1933 şi încorporat în Partidul Naţional-Socialist în 1936. Publicaţia *Kolonie und Heimat* fusese relansată în 1937, conţinând deopotrivă text şi fotografii. În timp ce parcurgea numerele văzu multe imagini cu locuinţe şi ceremonii coloniale, surprinse înainte de pierderea coloniilor, dar şi fotografii de la evenimentele organizate de Reichskolonialbund pentru a mobiliza populaţia în vederea recuperării coloniilor. La mitinguri şi pe estrade, membrii purtau uniforma Schutztruppe şi fluturau un drapel conceput anume. Intr-un număr din noiembrie 1938 văzu imaginea granulată a unui grup pe o scenă, doi adulţi germani în uniformă, un adolescent german cu cămaşă albă şi pantaloni scurţi negri, postat în faţa unui microfon, şi în spatele acestuia, în marginea din stânga a cadrului, un african în uniformă de askari. În spatele lor era steagul Reichskolonialbund, cu svastica într-un colţ. Legenda făcea trimitere la gala filialei Reichskolonialbund din Hamburg, dar nu indica

numele celor patru personaje. O întrebă pe arhivistă dacă putea găsi fotografia originală sau detalii despre condiţiile în care fusese făcută. De data asta îşi aduse aminte să pornească reportofonul.

— Avem multe fotografii originale, dar nu ştiu precis unde sunt, nici dacă sunt catalogate cum trebuie, spuse ea cu părere de rău. Am nişte treburi de rezolvat urgent, dar dacă-mi lăsaţi câteva zile, o să vă contactez. Am numărul de telefon al departamentului dumneavoastră de la universitate.

Peste câteva zile Ilyas se întoarse la Koblenz; în timp ce reportofonul înregistra, arhivista îl ajută să cerceteze cutiile cu fotografii clasificate pe ani. Găsiră originalul cu uşurinţă. Pe verso era o etichetă cu numele fotografului şi cele ale persoanelor din imagine, pe care redactorul publicaţiei alesese să nu le menţioneze. Eticheta preciza că evenimentul, desfăşurat la Hamburg, era o întrunire după proiecţia unui film despre o comunitate din Deutsch-Ostafrika. Africanul în uniformă de askari era un anume Elias Essen. Ochii aceia, fruntea aceea.

Îi ceru arhivistei să-i facă o copie după original pe care i-o trimise mamei sale. Peste câteva zile, ea îi confirmă că bărbatul cu pricina era unchiul Ilyas.

La Bonn tânărul locuia la mică distanţă de cartierul guvernamental, unde se afla şi Ministerul de Externe, iar acreditarea lui, deopotrivă ca student cu bursă a guvernului federal şi ca jurnalist de profesie, îi dădea acces la numeroşi oficiali. Chiar şi atunci când nu-i puteau furniza informaţiile cerute, îl îndrumau spre alte persoane care l-ar fi putut ajuta. Scria frecvent acasă pentru a-şi înştiinţa părinţii despre mersul cercetărilor sale, dar unele descoperiri erau prea neconcludente ca să le menţioneze deocamdată.

Merse la Freiburg, la Institutul de Istorie Militară, la Berlin, la arhivele Asociaţiei Coloniale, tot acolo la Institutul de Limbi Orientale, unde căută detalii despre cursurile de limbă urmate de poliţiştii şi funcţionarii care urmau să administreze coloniile recuperate. Unele demersuri erau menite să consolideze informaţiile pe care le obţinuse deja, altele, să-i ofere detalii despre context. Întâlni pasionaţi de istorie militară, istorici amatori şi profesionişti, pornind reportofonul ori de câte ori interlocutorul era de acord, şi treptat reuşi să pună cap la cap o poveste care necesita încă eforturi de cercetare pentru a completa spaţiile goale, dar era destul de solidă pentru proiectul său radiofonic. Dr. Kohler fu încântat de strădaniile lui şi declară că sunetul de proastă calitate furnizat de reportofon nu făcea decât să

amplifice forţa emoţională a demersului.

Ilyas aşteptă până se întoarse acasă ca să le spună părinţilor povestea completă a unchiului pierdut:

— Unchiul Ilyas a fost rănit în bătălia de la Mahiwa în octombrie 1917.

— Am fost acolo, spuse Hamza. A fost o bătălie cumplită.

— A fost luat prizonier şi închis mai întâi la Lindi şi apoi la Mombasa.

— Deci era numai o zi de mers de-aici, oftă Afiya.

— După război, britanicii i-au repatriat pe ofiţerii germani în Germania, dar i-au eliberat pe askarii din Schutztruppe lăsându-i să se descurce cum puteau.

Ilyas nu ştia sigur când fusese eliberat unchiul său. Nu putuse afla nimic despre asta. Putuse să ajungă oriunde pe coastă sau chiar să traverseze oceanul. Nu ştia precis nici cu ce se îndeletnicise după eliberare. La un moment dat, lucrase în marină, ca ospătar sau un fel de servitor. În mod cert lucrase pe un vas german şi se afla în Germania în 1929, întrucât asta le spusese Frâu în scrisoarea ei şi asta văzuse Ilyas în arhiva Ministerului de Externe. De acum îşi schimbase numele în Elias Essen şi-şi câştiga existenta în calitate de cântăreţ la Hamburg. Îşi făcea numărul în cabaretele rău-famate din Hamburg purtând pe scenă uniforma de askari, inclusiv tarbushul cu emblema înfăţişând vulturul imperial. Se căsătorise cu o nemţoaică în 1933 şi avuseseră trei copii. Ilyas ştia asta deoarece găsise în dosarul lui cererea soţiei de a nu fi evacuaţi din apartamentul lor închiriat; oferea detalii despre căsnicia ei, despre naşterea copiilor şi despre statutul soţului ei de veteran al Schutztruppe. Un alt document era cererea lui din 1934 de a-i fi decernată o medalie pentru campania din Africa, dar despre asta aflaseră deja de la Frâu. Ceea ce nu ştiau, pentru că nici Frâu n-o ştiuse, era că unchiul Ilyas participa la activităţile Reichskolonialbund, o organizaţie a partidului nazist. Naziştii voiau să-şi recupereze coloniile, iar unchiul Ilyas voia ca germanii să revină în Africa, aşa că lua parte la marşurile lor cărând drapelul Schutztruppe şi urca pe estrade să intoneze cântece naziste.

— Prin urmare, în timp ce voi îl jeleaţi aici, unchiul Ilyas dansa şi cânta în oraşe germane şi flutura steagul Schutztruppe în marşuri unde se cerea recuperarea coloniilor. Pentru ei, *Lebensraum* nu însemna doar Ucraina şi Polonia. Visul nazist cuprindea şi dealurile şi văile şi câmpiile de la poalele muntelui încununat cu zăpadă din Africa.

În 1938 unchiul Ilyas locuia la Berlin, şi poate că tocmai atunci când

Frâu se interesa de el a fost arestat pentru încălcarea legilor rasiale naziste şi pângărirea unei femei ariene. Nu pentru că se căsătorise cu soţia lui germană! Căsătoria a avut loc în 1933 şi legile rasiale au fost adoptate abia în 1935, deci nu li se aplicau lor. Motivul îl constituia o aventură pe care o avusese cu altă nemţoaică în 1938. Statul de drept funcţiona impecabil. Ilyas a încălcat legea în mod clar în 1938, dar nu şi în 1933, deoarece legile rasiale nu fuseseră adoptate încă. A fost trimis în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, lângă Berlin, şi singurul său fiu rămas în viaţă, botezat Paul, după generalul care a comandat trupele germane în războiul din Ostafrika, l-a urmat voluntar acolo. N-am găsit în arhive cauza morţii unchiului Ilyas, dar din memoriile unui deţinut care a supravieţuit, se cunoaşte că fiul unui cântăreţ negru care venise de bunăvoie în lagăr ca să fie cu tatăl său a fost împuşcat pe când încerca să evadeze.

Prin urmare, ceea ce ştim cu siguranţă, le spuse Ilyas părinţilor săi, este că cineva l-a iubit pe unchiul Ilyas destul de mult încât să-l urmeze la o moarte sigură într-un lagăr de concentrare, şi asta numai ca să-i tină tovărăşie.

---- Sfârşit ----

{1} De origine africană.

{2} Unitate monetară din India britanică valorând o şaisprezecime de rupie.

{3} Versiunea în swahili a termenului *mawlid*, însemnând „naştere”. Desemnează atât sărbătoarea naşterii Profetului Mahomed, cât şi textele compuse anume pentru a fi recitate cu această ocazie.

{4} Shangaan sau tsonga, populaţie din Africa australă ce trăieşte în nordul provinciei Transvaal din Africa de Sud şi în sudul Mozambicului.

{5} Domn, persoană importantă (în swahili în original).

{6} Pânză fină de bumbac viu colorată, parte din ţinuta femeilor est-africane.

{7} Pânză de bumbac importată din Statele Unite.

{8} În Africa de Est, cuvântul arab *maalim* are sensul de „profesor”.

{9} Sediul administraţiei guvernamentale, fortificat sau nu, în coloniile britanice şi germane din estul Africii.

{10} Ipocrit (în swahili în original).

{11} Apus (în limba arabă în original).

{12} Cu respect (în swahili în original).

{13} Trupe neregulate din estul Africii folosite adesea de forţele coloniale.

{14} Grup etnic din Tanzania de astăzi.

{15} Germani (în swahili în original).

{16} Guvernamental (în swahili în original).

{17} Formulă de răspuns la salut în swahili; literal, „îţi accept respectul”.

{18} Bogat (în swahili în original).

{19} Tata (în swahili în original).

{20} Mare stăpână (în swahili în original).

{21} Barbari (în swahili în original).

{22} Bărbat efeminat (peiorativ, în swahili în original).

{23} Noapte (în limba arabă în original).

{24} Caporal subordonat (în swahili în original).

{25} Acoperământ de cap din fetru sau pânză asemănător cu fesul turcesc, decorat cu un ciucure de mătase.

{26} Khat sau qat – frunze uscate cu efect psihotrop provenite de la arbustul african *Catha edulis*.

{27} Cărători; în timpul Primului Război Mondial, britanicii şi belgienii în special, dar şi germanii au folosit indigeni pentru transportul echipamentelor, proviziilor, răniţilor ş.a.m.d.

{28} Grad în armatele germană, elveţiană şi austriacă echivalent cu cel de caporal.

{29} Titlul viceregelui Egiptului sub stăpânirea turcească între 1867 şi 1914.

{30} Aţi înţeles? (în swahili în original).

{31} Da, domnule (în swahili în original).

{32} Biciuire şi insulte (în swahili în original).

{33} Bravo (în swahili în original).
{34} Sergent-major (în limba germană în original).
{35} Câine (în swahili în original).
{36} Misiunea noastră civilizatoare (în limba germană în original).
{37} Prescurtare de la *bibi*, „doamnă” în swahili.
{38} Pânză multicoloră de formă dreptunghiulară considerată emblematică pentru cultura swahili.
{39} Moise, Avraam şi Iisus.
{40} Prescurtarea unei binecuvântări din islam, cu sensul „pacea fie cu el”.
{41}
{42}
{43}
{44}
{45}
{46}
{47}
{48} Căpitan (în swahili în original).
{49} Şal negru purtat de femei în Africa de Est.
{50} Formă poetică originară din Arabia preislamică.
{51} Denumirea sărbătorii musulmane de Aid (sau Eid) în swahili.
{52} Tichie brodată purtată de bărbaţi.
{53} Provincii din perioada colonială britanică: Rhodesia de Sud este Zimbabwe de astăzi, pe când Rhodesia de Nord este Zambia.
{54} Pe coasta de est a Africii, perioadă în care vântul suflă dinspre nord-est spre sud-vest.
{55} Membru al unui grup de populaţii indigene din Africa de Sud şi Namibia, în mod tradiţional nomazi şi vânători-culegători.
{56} În regulă (în swahili în original).
{57} Diavoli (în swahili în original).
{58} Vehicul (în swahili în original).
{59} Membru al unei confesiuni religioase din ramura ismailită a islamului şiit; răspândiţi pe subcontinentul indian, în Africa de Est şi Orientul Mijlociu, *bohras* sunt negustori pricepuţi.
{60} *Milicia excelsa*, arbore tropical din Africa de Est.
{61} Pin (în swahili în original).
{62} Calamitate (în swahili în original).
{63} „Bătrânul”, folosit adesea în swahili pentru a indica respectul faţă de o persoană mai în vârstă.
{64} Cu voia lui Allah (în limba arabă în original).
{65} Meşter, artizan (în swahili în original).
{66} Jur pe Allah (în limba arabă în original).

[67] Bună dimineaţa (în swahili în original).
[68] O zi bună (în swahili în original).
[69] Idiot (în limba germană în original).
[70] Iubitule, literal „viaţa mea” (în limba arabă în original).
[71] Alb (în swahili în original).
[72] Aid fericit (în swahili în original).
[73] Învăţat, profesor (în swahili în original); *hakim* înseamnă „vraci” în India şi ţările musulmane din regiune, sensul cuvântului arab fiind acela de „judecător” sau „guvernator”.
[74] Ac (în swahili în original).
[75] „A Psalm of Life”, poem de Henry Wadsworth Longfellow.
[76] „The Solitary Reaper”, poem de William Wordsworth.
[77] Răşină foarte parfumată care este produsă de arborii din genul *Aquilaria* din Asia de Sud-Est.
[78] King’s African Rifles.
[79] Varietate de banană din zona Marilor Lacuri africane.
[80] Tanganyika African National Union, partid din Tanganyika ce milita pentru independenţă, fondat de Julius Nyerere în 1954.
[81] Primărie (în limba germană în original).